

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

ASLI DER'İN YAPITLARININ ÇOCUK EDEBİYATININ
TEMEL İLKELERİ VE FANTASTİK ÖGELER
AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET ALİ BAZ

GAZİANTEP
TEMMUZ 2021

GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ABD

GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ

YÜKSEK LİSANS

MEHMET ALİ BAZ

T.C.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

**ASLI DER'İN YAPITLARININ ÇOCUK EDEBİYATININ
TEMEL İLKELERİ VE FANTASTİK ÖGELER
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET ALİ BAZ

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Sevil HASIRCI AKSOY

GAZIANTEP
TEMMUZ 2021

TEZ ONAY SAYFASI

Öğrencinin Adı ve Soyadı: Mehmet Ali BAZ

Üniversite : Gaziantep Üniversitesi

Enstitü : Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Ana Bilim Dalı ve Bilim Dalı: Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı-
Türkçe Eğitimi

Tezin Başlığı: Aslı Der' in yapıtlarının çocuk edebiyatının temel ilkeleri ve fantastik
öğeler açısından incelenmesi

Tezin Savunma Tarihi: 26/07/2021

Bu tezin yüksek lisans/ doktora tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Doç. Dr. Kadir Kaan BÜYÜKİKİZ

Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir yüksek
lisans /doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğretim Üyesi Sevil HASIRCI AKSOY
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir yüksek lisans/ doktora
tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmzası

Dr. Öğretim Üyesi Sevil HASIRCI AKSOY

_____

Doç. Dr. Kadir Kaan BÜYÜKİKİZ

_____

Prof. Dr. Esra LÜLE MERT (Jüri Başkanı)

_____

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Ahmet İhsan KAYA
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde, bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu kabul ederim. Bu bilgiler doğrultusunda tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edilmesi halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu onayladığımı beyan ederim.

İmza:
Adı ve Soyadı: Mehmet Ali BAZ
Öğrenci Numarası:18263411108
Tezin Savunma Tarihi:26/07/2021

ÖN SÖZ

Çocuğun bir nesne değil, özne olduğu gerçeğinin kabullenişinden bu yana, çocuk edebiyatına, dolayısıyla çocuk kitaplarına verilen önem, giderek artmıştır. Bu alanda, yazılan yapıtların sayısı çoğalmıştır. Frodo'nun, Hüküm Dağı'na, yüzük taşıyıcısı olarak yolculuğa çıktığından ve Harry Potter'ın Cross Tren İstasyonu'ndan trene binmesinden beri ise, fantastik edebiyat ikinci baharını yaşamaktadır. "Yüzüklerin Efendisi ve Harry Potter"ın sinemaya uyarlanmasından sonra ise, çocukların ve gençlerin fantastik kurgulara olan ilgisi artmıştır.

Bu araştırmada, Aslı Der'in şu ana dek yayımlanan yapıtları, çocuk edebiyatının temel ilkeleri ve fantastik ögeler açısından incelenmiştir. Çalışma, toplam altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, sınırlılıkları ve araştırma ile ilgili tanımlar yer almaktadır. İkinci bölümde, çocuk edebiyatının temel ilkeleriyle ve fantastik ögelerle ilgili kavramsal çerçeveye ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, araştırmanın deseni ve yöntemi, araştırma verilerinin toplanması ve çözümlenmesinde kullanılan ölçütün geliştirilme sürecine yönelik bilgiler vardır. Dördüncü bölümde, araştırmanın problem durumuna ait bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Beşinci bölümde, fantastik konusundaki görüşler ile bulguların sonuçları ve fantastik terimi tartışılmıştır. Araştırmanın son bölümünde ise, araştırmanın bulgularına dayalı olarak, elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir. Belirlenen sonuçlara yönelik, bazı öneriler de bu bölümde, yer almaktadır.

Tez konumun belirlenmesinden tamamlanmasına kadar, tezin her aşamasında, bilgi ve birikimini samimi bir biçimde paylaşan; pozitif bakış açısıyla, enerjisiyle araştırmaya motive olmamı sağlayan, tez danışmanım ve değerli hocam Dr. Öğretim Üyesi Sevil HASIRCI AKSOY'a; araştırma için geliştirilen ölçütün tamamlanması aşamasında, büyük katkısı olan değerli hocam Doç.Dr. Ergün HAMZADAYI'ya sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Bu süreçte, akademik desteklerinden dolayı Dr. Salih Yılmaz'a, her şeyin ötesinde, dostluğu ile yanımda olan Burak AVCI'ya, her zaman fikirleriyle çalışmama destek olan zümrem Sümeyra ÖZTİMUR'a, yaptığı fedakârlıklardan dolayı, yüreği ve kendi güzel insan Fatma Nur İSPENOĞLU'na, son olarak, emeği geçen herkese, teşekkürü bir borç bilirim.

Mehmet Ali BAZ
Mayıs 2021

ÖZET

ASLI DER'İN YAPITLARININ ÇOCUK EDEBİYATININ TEMEL İLKELERİ VE FANTASTİK ÖGELER AÇISINDAN İNCELENMESİ

BAZ, Mehmet Ali
Yüksek Lisans Tezi,
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı
Türkçe Eğitimi Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Sevil HASIRCI AKSOY
Temmuz 2021, 212 sayfa

Bu araştırmada, Aslı Der'in şu ana kadar yayımlanmış tüm yapıtlarının, çocuk edebiyatının temel ilkeleri ve fantastik ögeler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında, Aslı Der'in sekiz yapıtı, çocuk edebiyatı ürünlerinin taşıması gereken iç ve dış yapı özellikleri çerçevesinde, doküman incelemesi yöntemiyle çözümlenmiştir. Yapıtların, fantastik ögeler açısından incelenmesi ise, araştırmacı tarafından geliştirilen "Fantastik Yapıtların Ölçütleri"ne göre yapılmıştır. Araştırma sonucunda, Aslı Der'in yapıtlarının hem dış hem de iç yapı özellikleri açısından, çocuk edebiyatının dayanması gereken temel ilkelerinin büyük çoğunluğuna uyan nitelikte kitaplar olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, yapıtların tümünden, ayrı ayrı konular bağlamında, Türkçe öğretiminde, çocuklara, okuma kültürü ve sevgisi ediniminde yararlanılabileceği görülmüştür. Fantastik ögeler açısından ise, yazarın yapıtlarının Nikolajeva ve Steinmetz'in fantastik ölçütlerini karşılar nitelikte iken; Todorov'un fantastik tanımının sınırları içerisinde yer almadığı saptanmıştır. Araştırmanın sonucunda, yazarın yapıtlarına ilişkin araştırmacılara ve eğitimcilere önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar sözcükler: Aslı Der, çocuk edebiyatı ve temel ilkeleri, fantastik ögeler

ABSTRACT**THE EXAMINATION OF ASLI DER'S WORKS IN TERMS OF BASIC PRINCIPLES OF CHILDREN'S LITERATURE AND FANTASTIC ELEMENTS**

BAZ, Mehmet Ali

MA Thesis,

Master's Thesis, Department of Turkish and Social Sciences Education
Turkish Education Discipline

Supervisor: Dr. Öğretim Üyesi Sevil HASIRCI AKSOY

July 2021, Pages 212

This research aims to examine all the works of Aslı Der published so far in terms of the basic principles of children's literature and fantastic elements. Within the scope of the research, eight works of Aslı Der were analyzed by document analysis method within the framework of the internal and external structure characteristics that children's literature products should have. The examination of the works in terms of fantastic elements was made according to the "Criteria of Fantastic Works" developed by the researcher. As a result of the research, it has been determined that Aslı Der's works are books that comply with the majority of the basic principles that children's literature should be based on, both in terms of external and internal structure features. In addition, it has been seen that all of the works, in the context of separate subjects, can be used in teaching Turkish for children in the acquisition of reading culture and passion. In terms of fantastic elements, while the works of the author meet the fantastic criteria of Nikolajeva and Steinmetz, it has been determined that they are not within the boundaries of Todorov's definition of fantastic. As a result of the research, suggestions were made to researchers and educators regarding the author's works.

Keywords: Aslı Der, children's literature and its basic principles, fantastic elements

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	xi
RESİMLER LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
EKLER LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR.....	xv

BÖLÜM I

GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Sınırlılıklar.....	5
1.5. Tanımlar	5
1.6. Konu ile İlgili Araştırmalar	7
1.6.1. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar	7
1.6.2. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	11

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	13
2.1. Çocuk ve Çocuk Edebiyatı.....	13
2.2.Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri.....	17

2.2.1.Çocuk Kitaplarının Dış Yapı Özellikleri	17
2.2.1.1. Boyut	18
2.2.1.2. Kağıt	18
2.2.1.3. Kapak.....	19
2.2.1.4. Sayfa Düzeni.....	19
2.2.1.5. Resim	20
2.2.2. Çocuk Kitaplarının İç Yapı Özellikleri	21
2.2.2.1. Konu	21
2.2.2.2. İzlek	23
2.2.2.3. Kahramanlar.....	23
2.2.2.4. Dil ve Anlatım.....	25
2.2.2.5. İleti.....	27
2.3. Fantastik	28
2.3.1. Fantastiğin Tanımı ve Sınırları	28
2.3.2. Fantastik ve Çocuk Edebiyatı İlişkisi.....	41
2.3.3. Fantastik Yapıtların Ölçütleri	44

BÖLÜM III

YÖNTEM.....	47
3.1. Araştırma Modeli	47
3.2. Evren ve Örneklem	47
3.3. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi.....	48

BÖLÜM IV

4. BULGULAR VE YORUMLAR.....	50
4.1. Küçük Cadı Şeroks	50
4.1.1. Dış Yapı Özellikleri.....	50
4.1.1.1. Boyut.....	50
4.1.1.2. Kâğıt	50
4.1.1.3. Kapak.....	51

4.1.1.4. Sayfa Düzeni.....	52
4.1.1.5. Resimler.....	53
4.1.2. İç Yapı Özellikleri	54
4.1.2.1. Konu	54
4.1.2.2. İzlek.....	56
4.1.2.3. Kahramanlar.....	57
4.1.2.4. Dil ve Anlatım.....	58
4.1.2.5. İleti	59
4.1.3. Yapıttaki Fantastik Öğeler.....	60
4.2. Büyük Tuzak	65
4.2.1. Dış Yapı Özellikleri	66
4.2.1.1. Boyut	66
4.2.1.2. Kâğıt	66
4.2.1.3. Kapak.....	66
4.2.1.4. Sayfa Düzeni.....	66
4.2.1.5. Resimler.....	67
4.2.2. İç Yapı Özellikleri	68
4.2.2.1. Konu	68
4.2.2.2. İzlek.....	72
4.2.2.3. Kahramanlar.....	72
4.2.2.4. Dil ve Anlatım.....	73
4.2.2.5. İleti	75
4.3.3. Yapıttaki Fantastik Öğeler.....	75
4.3. Barış Odaları.....	80
4.3.1. Dış Yapı Özellikleri	80
4.3.1.1. Boyut	80
4.3.1.2. Kâğıt	80

4.3.1.3. Kapak.....	80
4.3.1.4. Sayfa Düzeni.....	81
4.3.1.5. Resimler.....	82
4.3.2. İç Yapı Özellikleri	83
4.3.2.1. Konu	83
4.3.2.2. İzlek	86
4.3.2.3. Kahramanlar.....	86
4.3.2.4. Dil ve Anlatım.....	88
4.3.2.5. İleti.....	89
4.3.3. Yapıttaki Fantastik Öğeler.....	90
4.4. Tehlikeye 3 Yolculuk.....	94
4.4.1. Dış Yapı Özellikleri	94
4.4.1.1. Boyut	94
4.4.1.2. Kâğıt	94
4.4.1.3. Kapak.....	94
4.4.1.4. Sayfa Düzeni.....	97
4.4.1.5. Resimler.....	97
4.4.2. İç Yapı Özellikler.....	98
4.4.2.1. Konu	98
4.4.2.2. İzlek	101
4.4.2.3. Kahramanlar.....	101
4.4.2.4. Dil ve Anlatım.....	103
4.4.2.5. İleti.....	104
4.4.3. Yapıttaki Fantastik Öğeler	105
4.5. Kayıp Rüyacı.....	110
4.5.1. Dış Yapı Özellikleri	110
4.5.1.1. Boyut	110

4.5.1.2. Kâğıt	110
4.5.1.3. Kapak.....	110
4.5.1.4. Sayfa Düzeni	112
4.5.1.5. Resimler	113
4.5.2. İç Yapı Özellikleri	114
4.5.2.1. Konu	114
4.5.2.2. İzlek	119
4.5.2.3. Kahramanlar.....	119
4.5.2.4. Dil ve Anlatım.....	120
4.5.2.5. İleti.....	121
4.5.3. Yapıttaki Fantastik Ögeler.....	122
4.6. Defne'yi Beklerken.....	127
4.6.1. Dış Yapı Özellikleri	127
4.6.1.1. Boyut	127
4.6.1.2. Kâğıt	127
4.6.1.3. Kapak.....	128
4.6.1.4. Sayfa Düzeni	129
4.6.1.5. Resimler	129
4.6.2. İç Yapı Özellikleri	129
4.6.2.1. Konu	129
4.6.2.2. İzlek	134
4.6.2.3. Kahramanlar.....	135
4.6.2.4. Dil ve Anlatım.....	136
4.6.2.5. İleti.....	138
4.6.3 Yapıttaki Fantastik Ögeler.....	139
4.7. Darmadağın.....	142
4.7.1. Dış Yapı Özellikleri	142

4.7.1.1. Boyut	142
4.7.1.2. Kâğıt	143
4.7.1.3. Kapak.....	143
4.7.1.4. Sayfa Düzeni	144
4.7.1.5. Resimler	144
4.7.2. İç Yapı Özellikleri	145
4.7.2.1. Konu	145
4.7.2.2. İzlek	150
4.7.2.3. Kahramanlar.....	150
4.7.2.4. Dil ve Anlatım.....	152
4.7.2.5. İleti.....	153
4.7.3. Yapıttaki Fantastik Öğeler.....	154
4.8. Denek E.E.E	158
4.8.1. Dış Yapı Özellikleri	158
4.8.1.1. Boyut	158
4.8.1.2. Kâğıt	158
4.8.1.3. Kapak.....	158
4.8.1.4. Sayfa Düzeni	160
4.8.1.5. Resimler	160
4.8.2. İç Yapı Özellikleri	161
4.8.2.1. Konu	161
4.8.2.2. İzlek	164
4.8.2.3. Kahramanlar.....	165
4.8.2.4. Dil ve Anlatım.....	166
4.8.2.5. İleti.....	168
4.8.3. Yapıttaki Fantastik Öğeler.....	169

BÖLÜM V

TARTIŞMA.....	174
----------------------	------------

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	179
-------------------------------	------------

6.1. Sonuç ve Öneriler.....	179
-----------------------------	-----

KAYNAKÇA.....	184
----------------------	------------

EKLER.....	191
-------------------	------------

ÖZGEÇMİŞ.....	193
----------------------	------------

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1: Küçük Cadı Şeroks'ta kullanılan anlatıcı türlerine ilişkin örnek tümceler...59	59
Tablo 2: Büyük Tuzak'ta anlatıcı türlerine ilişkin örnek tümceler.....72	72
Tablo 3: Barış Odaları'nda anlatıcı türlerine ilişkin örnek tümceler.....89	89
Tablo 4: Tehlileye 3 Yolculuk'ta anlatıcı türlerine ilişkin örnek tümceler.....104	104
Tablo 5: Kayıp Rüyacı'da anlatıcı türlerine ilişkin örnek tümceler 121	121
Tablo 6: Defne'yi Beklerken'de anlatıcı türlerine ilişkin örnek tümceler.....137	137
Tablo 7: Darmadağın'da anlatıcı türlerine ilişkin örnek tümceler.....154	154
Tablo 8: Denek E.E.E.'de anlatıcı türlerine ilişkin örnek tümceler.....167	167
Tablo 9: FYÖ'ye göre Aslı Der'in yapıtlarının fantastik durumu.....181	181

RESİMLER LİSTESİ

	Sayfa
Resim 1. Küçük Cadı Şeroks, Ön Kapak.....	51
Resim 2. Küçük Cadı Şeroks, Arka Kapak.....	52
Resim 3. Küçük Cadı Şeroks, Sabırsızlar Köyü.....	52
Resim 4. Küçük Cadı Şeroks, Gezgin Oppo.....	54
Resim 5. Büyük Tuzak, Ön Kapak.....	66
Resim 6. Büyük Tuzak, Arka Kapak.....	67
Resim 7. Büyük Tuzak, Prens Milla.....	68
Resim 8. Büyük Tuzak, Lutta.....	69
Resim 9. Barış Odaları, Ön Kapak.....	81
Resim 10. Barış Odaları, Arka Kapak.....	81
Resim 11. Barış Odaları, Prens Foreri.....	82
Resim 12. Barış Odaları, Küçük Cadı Şeroks.....	82
Resim 13. Tehlikeye 3 Yolculuk, Ön Kapak.....	95
Resim 14. Tehlikeye 3 Yolculuk, Arka Kapak.....	96
Resim 15. Tehlikeye 3 Yolculuk, Maji.....	97
Resim 16. Kayıp Rüyacı, Ön Kapak.....	111
Resim 17. Kayıp Rüyacı, Arka Kapak.....	112
Resim 18. Kayıp Rüyacı, Dört arkadaşım karaltıları.....	113
Resim 19. Defne'yi Beklerken, Ön Kapak.....	128
Resim 20. Defne'yi Beklerken, Arka Kapak.....	120
Resim 21. Darmadağın, Ön Kapak.....	144
Resim 22. Darmadağın, Arka Kapak.....	144
Resim 23. Denek E.E.E, Ön Kapak.....	159
Resim 24. Denek E.E.E., Arka Kapak.....	160

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Çocuk kitaplarında kullanılacak kâğıtların özellikleri.....	19
Şekil 2. Nikolajeva'nın çizgisel ilişki sınıflaması.....	30
Şekil 3. Nikolajeva'nın çevrimsel ilişki sınıflaması.....	31
Şekil 4. Nikolajeva'nın sarmal ilişki sınıflaması.....	32
Şekil 5. Steinmetz'in fantastik kurgusu.....	34
Şekil 6. Todorov'a göre fantastiğin alt sınıflamaları.....	37
Şekil 7. Todorov'un fantastik sınıflandırması.....	40
Şekil 8. Todorov, Steinmetz ve Nikolajeva'nın fantastik konusundaki görüşlerinin karşılaştırılması.....	41

EKLER LİSTESİ

Sayfa

Ek 1. Fantastik Yapıtların Ölçütleri.....	191
--	------------

KISALTMALAR

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

ÇGYD: Çocuk ve Gençlik Yayınları Derneği

IBBY: Uluslararası Çocuk Kitapları Kurulu

TDK: Türk Dil Kurumu

FYÖ: Fantastik Yapıtların Ölçütleri

Haz.: Hazırlayan

Çev.: Çeviren

Ed.: Editör

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın konusunun sınırlarını çizmek, konuya açıklık kazandırmak amacıyla, araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, sayıltıları, sınırlılıkları üzerinde durulmuş ve araştırmada sıklıkla yer alan terimlerin tanımlarına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte, çocukların ilgisini çekebilecek, onları, gerçek dünyadan uzaklaştırıp, sanal âlemde eğlendirebilecek birçok seçenek ortaya çıkmıştır. Bu seçenekler, teknoloji kaynaklı olmakla birlikte çocuk edebiyatının yeri vazgeçilmez bir noktadadır.

Çocuk edebiyatı kavramı, alanyazında birçok açıdan tanımlanmıştır. Sever'e (2019, s.17) göre, çocuk edebiyatı (yazını) "Erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır." Bir başka deyişle çağdaş çocuk yazını; çocuğa uygun fakat çocukça olmayan, okuma alışkanlığın kazanılmasından bireyin kültürel ve kimlik gelişimine katkıda bulunan nitelikli bir edebiyattır (Dilidüzgün, 2018, s. 19-26). Bu edebiyat, "Çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlılıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacıyla geliştirilmiştir." (Yalçın ve Aytaş, 2017, s.18). Geliştirilen çocuk edebiyatı "Çocukluk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı bütün eserleri kapsar." (Oğuzkan, 2013, s.3). Dolayısıyla çocuk edebiyatı, erken çocukluk çağından başlayıp ergenlik dönemini de içine alan, çocuğa kitap okuma alışkanlığı kazandırmasının yanında

estetik yönden de gelişmesini sağlayan, onların düş gücünü geliştirmeyi amaçlayan önemli olan bir alandır. Bu konuda yapılan tanımlamalar, araştırmalar, tartışmalar sonucunda, zaman içinde çocuk edebiyatının temel ilkeleri belirlenmiş; bu doğrultuda yapıtların incelenmesiyle çocukların düzeylerine uygun, nitelikli yapıtları okumaları amaçlanmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığının [MEB] hazırlamış olduğu 2019 yılı ilköğretim Türkçe dersi öğretim programına göre, Türkçe dersinin özel amaçlarından biri, öğrencilerin okuma yazma sevgisi ve alışkanlığı olan bireyler olarak yetiştirilmesidir (MEB, 2019, s.8). Bunu sağlamanın yollarından biri de öğrencileri düzeylerine ve gelişim özelliklerine uygun çocuk kitaplarıyla buluşturmadır (Aytaş, 2003). Sever'e (2015, s.80) göre çocuk kitapları, çocukların anadilinin inceliklerini duyumsaması, donanımlı ve yaratıcı bireyler olmasında, okuma kültürü edinmelerinde etkili rol oynayan, dilsel ve görsel bir uyarandır. Bir anlamda, bireylere okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmada, çocuk-sanat-edebiyat etkileşimini sağlamada ve onları nitelikli yazınsal metinlere yöneltmede en önemli sorumluluk çocuk kitaplarına aittir (Sever, 2019, s.19).

Çocuk edebiyatında ana türler; masal, fantastik ve gerçekçi çocuk kitaplarıdır. Masallar, yalnızca düşsel bir kurgu düzleminde ilerlerken fantastikte düşün yanında gerçek de yer alır ve sürekli düşsel dünya ile gerçek dünya arasında bir çatışma, hesaplaşma vardır. Masallarda usdışı olaylar gerçekmiş gibi anlatılır, fantastik öykülerdeki gibi gerçek dünyanın değerleri usdışı değerleri sorgulamaz, gerçek dünyaya gidış gelişler görülmez (Dilidüzgün, 2018, s.26-50).

Fantastik kavramı Dilidüzgün'e (2012, s.607) göre ise "Neden sonuç ilişkisine bağlı fizik dünyanın kuralları içinde gerçekleşmesi olanaksız olanın gerçekleşiyormuş gibi gösterilmesiyle ilgilidir." Durst'a göre "Kurmaca dünyanın gerçek dünyayı zedelediği her metin, fantastiktir ve gerçek dünya kurgusu içerisinde olağanüstü durumların eklenmesi ya da bir araya getirilmesi ile oluşturulur."(Akt. Asutay, 2014, s.644).

Todorov'a (2004, s.37-39) göre ise, fantastik kavramının ruhu "Neredeyse inandım." formülünde saklıdır. Anlatılanlara saf bir inanış, bizi fantastikten uzaklaştırır oysa fantastiğin canlanmasını sağlayan şey kararsızlıktır. Bir yapıtlın fantastik sayılabilmesi için metin önce anlattıklarıyla okura kararsızlık sağlamalı sonra öykünün bir kahramanı bu kararsızlığı hissetmelidir. En sonunda da okur, metindeki şiirsel ve alegorik anlatıları reddederek tavrı takınmalıdır.

Bu açıklamalar doğrultusunda, fantastik çocuk kitaplarını, düş-gerçek ilişkisini bu iki dünya arasında gitgeller, sorgulamalar, hesaplaşmalar yoluyla çocuğun gerçek dünyayı düşsel açıdan görmesini sağlayan, onların imge gücünü zenginleştiren yapıtlar olarak tanımlayabiliriz. Bu yapıtlar, düşsel imgelerden bolca yararlanmaları, gerçekte bağı asla koparmamaları, çocuklara okuma alışkanlığı kazandırmaları, onlara bağımsız ve eleştirel düşünme olanağı sunmaları açısından önemlidir (Dildizgün, 2018, s.45-72). Ancak bu kitaplar çocuk gerçekliğini aşmamalıdır. Bu konuda hem eğitimciler hem veliler seçici davranmalıdır (Dilidüzgün, 2018, s.98).

Alanyazın incelediğinde, Bozkaplan (2010) tarafından yapılan çalışmada, Aslı Der' in Küçük Cadı Şeroks ve Büyük Tuzak adlı yapıtları fantastik ögeler açısından ele alınmış, bunların çocukların düş gücünü geliştirmeye yönelik kitaplar olduğu, dahası Büyük Tuzak' ta hiçbir iletiye rastlanmadığı sonucuna varılmıştır. Kayadibi (2011) ise yazarın 8-12 yaş için önerilen "Büyük Tuzak" yapıtını çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelemiş, yapıtın fantastik bir romanın özelliklerini taşıdığı, bu kitabın, çocukları, anadilini doğru ve etkin kullanmaya özendirdiğini, dil ve anlatım açısından çocuklara uygun olduğunu vurgulamıştır. Alihalil (2015) "Christine Nöstlinger'in Ilse ist Weg ve Aslı Der'in Defne'yi Beklerken" yapıtlarında, anne - kız ilişkisinin pedagojik eleştirisi" adlı çalışmasında ergenlik döneminde kızlara karşı sergilenen otoriter anne tutumu ve bunun yarattığı sorunlar toplumsal cinsiyet bağlamında tartışmaya açılmıştır. Özkan (2019) "Aslı Der'in çocuk kitaplarında değerler eğitimi ve eserlerin Türkçe öğretimine katkısı" adlı tez çalışmasında yazarın "Küçük Cadı Şeroks, Büyük Tuzak, Barış Odaları" adlı yapıtları incelenmiştir. Bu incelemede, yazarın bu kitaplarında bulunan 193 değer; 109 tane deyim, 31 tane yansıma söz, 86 tane ikileme ve 33 tane kalıp sözden dolayı, Türkçe öğretiminde ve değerler eğitiminde kullanılabilecek nitelikli yapıtlar olduğu sonucuna varılmıştır. Buna karşın, Aslı Der' in çocuklar için kaleme aldığı yapıtları, bu 4 yapıtla sınırlı değildir. Geri kalan yapıtlarıyla (Denek E.E.E., Darmadağın, Tehlikeli 3 Yolculuk, Kayıp Rüyacı) ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle, bu araştırmayla Aslı Der' in çocuklar için yayımlanan tüm yapıtları çocuk edebiyatının temel ilkeleri ve fantastik ögeler açısından incelenmiştir.

Bu araştırmada, Aslı Der' in çocuk edebiyatı yapıtlarının çocuk edebiyatının temel ilkeleri ve fantastik ögeler açısından incelenmesi ana problemi oluşturmaktadır. Bu nedenle bu çalışmanın problem cümlesi: "Aslı Der' in yapıtları, çocuk edebiyatının temel ilkeleri ve fantastik ögeler açısından ne tür özellikler göstermektedir?"

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, Aslı Der'in yapıtlarının çocuk edebiyatının temel ilkeleri ve fantastik ögeler açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Aslı Der'in yapıtları, tasarım ve resim özellikleri bakımından çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler taşımakta mıdır?
2. Aslı Der'in yapıtları, konu-kurgu özellikleri bakımından çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler taşımakta mıdır?
3. Aslı Der'in yapıtları, izlek-tema özellikleri bakımından çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler taşımakta mıdır?
4. Aslı Der'in yapıtları, taşıdığı iletiler bakımından çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler taşımakta mıdır?
5. Aslı Der'in yapıtlarında yer alan karakterler çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler taşımakta mıdır?
6. Aslı Der'in yapıtlarında yer alan dil ve anlatım özellikleri, çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler taşımakta mıdır?
7. Aslı Der'in yapıtları, fantastik ögeler açısından çocuk gerçekliğine uygun özellikler taşımakta mıdır?
8. Aslı Der'in yapıtları, fantastik ögeler açısından incelendiğinde fantastiğin sınırları içinde yer almakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Çocuk yazını, çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik ilkesini bulundurmak zorunda olan, çocuğun dünyasına koştur bir dünya kurgulayan bir yazın türüdür (Hasırcı, 2012, s.1061). Bu yazın türünde, günümüzde her yıl birçok çocuk kitabı piyasaya sürülmektedir. Bu çocuk kitaplarını seçmek kolay değildir. Aile ve öğretmenlerin çocuklara nitelikli kitapları önermesi gerekir. Nitelikli ve doğru kitap seçimi, çocukların gelişimi açısından da ayrı bir yere sahiptir. Kitaplar, çocukların yaşına uygun ve özenle seçilmelidir (Wisniewski, 1996; Hirsh, 2004; Morrow, 2007; Donoghue, 2009; Sawyer, 2009; Akt. Bayraktar ve Demiriz, 2017, s.794).

Nitelikli çocuk kitaplarının seçimi, çocuklarda okuma alışkanlığının ve kültürünün kazandırılmasında önemlidir. Ancak hangi kitabın nitelikli çocuk yapıtı olduğu çocuk kitaplarının bilimsel yöntemlerle incelenmesiyle mümkün olabilir. Bu bağlamda, bu araştırma, güncel bir çocuk yazarının kitaplarının bilimsel olarak

çözümlemesi yönünden öne çıkmaktadır. Ayrıca araştırmamıza konu olan yazar Aslı Der'in "İlk kitabı olan Küçük Cadı Şeroks'un ikinci macerası Büyük Tuzak, Çocuk ve Gençlik Yayınları Derneği [ÇGYD] tarafından 2007'de "Yılın En İyi Çocuk Romanı" seçilmiştir. Bu kitabıyla 2010'da Uluslararası Çocuk Kitapları Kurulu'nun [IBBY] Onur Listesi'ne *girmeyi başarmıştır*" (<https://gunisigikitapligi.com/kisiler/asli-der/>, 2020). Bu açıdan, yapılacak çalışmanın Aslı Der' in yapıtlarının hangi yönlerden ön plana çıktığı, çocuklar için geliştirici, eğitici ayrıca fantastik öğeler bakımından zengin olup olmadığı konularında hem öğretmen ve velilere hem de okurlara ışık tutacağı düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışmaya, Aslı Der'in çocuk okurlar için şu ana kadar yayımladığı 8 kitap dâhil edilmiştir. Kitapların incelenmesi konusunda çocuk edebiyatının temel ilkelerini oluşturan dış (boyut, kapak, kâğıt, sayfa düzeni, resimler) ve iç (konu, izlek, kahramanlar, dil ve anlatım, ileti) özellikler ve fantastik öğelerle sınırlı tutulmuştur. Kitaplar, fantastik öğeler açısından incelenirken, araştırmacı tarafından hazırlanan FYO'de; Todorov, Steinmetz, Nikoloyavaj'ın fantastik konusundaki araştırmalarının temel alınması, araştırmanın diğer bir sınırlı tarafıdır. İncelenen kitaplar şunlardır:

1. Küçük Cadı Şeroks
2. Büyük Tuzak
3. Barış Odaları
4. Tehlikeye 3 Yolculuk
5. Kayıp Rüyacı
6. Defne'yi Beklerken
7. Darmadağın
8. Denek E.E.E.

1.5. Tanımlar

Çocuk: Türk Dil Kurumunun [TDK] elektronik sözlüğünde, çocuk şöyle tanımlanmaktadır: "Küçük yaştaki erkek veya kız, soy bakımından oğul veya kız, evlat, bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak, genç erkek, büyükler arasında daha az yaşlı olan kişi; büyüklere yakışmayacak, daha çok küçüklerin yapabileceği gibi davranan kimse, belli bir işte yeteri kadar deneyimi ve yeteneği olmayan kimse" (<https://sozluk.gov.tr/>, 2021).

Çocuk edebiyatı (yazını): “Erken çocukluk döneminden başlayıp, ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır.” (Sever, 2019, s. 17).

Çocuk gerçekçiliği: Hem biçim ve içerik açısından, çocuğun yaş seviyesine uygun, dil gelişim sınırlarını aşmayan, onun kendine özgü davranış, düşünce ve düşünme özelliklerini, farklılıklarının dikkate alınarak ürünlerin ortaya koyulmasını temel alan çerçevedir (Dilidüzgün, 2018, s.79-81).

Çocuğa görelilik: Sanatçının, yapıtında kullandığı yazılı ve görsel dilin, çocuk gerçekliğine uygun, ona metnin anlam evreninin oluşturulmasında sorumluluk veren bir düzenleme içinde sunulmasını kapsar (Sever, 2015, s.45).

Konu: “Çocuğu metnin anlam evrenine çeken, kitapla ilişkisini sağlayan bir ögedir.” (Sever, 2019, s.119).

Abartılmış Merak: Çocuklar için yazılmış kitaplarda, sürekli yoğunlaşan heyecan ve gerilimlerdir (Sever, 2019, s.137).

Rastlantısallık: Çocuk edebiyatı ürünlerinde, kurgularda yaşanan çatışmaların duygu ve düşünce hazırlığından kopuk olarak, kendiliğinden, bir anda sona ermesidir (Sever, 2019, s.138).

Duygusalılık: Çocuk kitaplarında, sanatçının iletisini çocuk ile paylaşırken duygunun aşırı zorlanması, birçok üzücü olayı art arda vererek, çocuğu yapay bir etkiye altına almaktır (Sever, 2019, s.139).

İzlek (Tema): “Sanatçının ele aldığı konuyla okurda uyandırmak istediği etkidir.” (Sever, 2015, s.129).

Karakter: “Sanatçının yarattığı; duygu, düşünce ve tutku yönleriyle geliştirdiği, gerçek yaşamdan esinlenerek deneyimiyle, birikimiyle, kendine özgü duyarlılığı ile biçimlendirdiği bir kişiliktir.” (Sever, 2019, s.76).

İleti: “Sanatçının, yapıtı oluşturulmasına neden olan, çocukla paylaşmak istediği duygu ve düşüncedir.” (Sever, 2015, s.133).

Fantastik: “Kendi doğal yasalarından başka yasa tanımayan bir öznenin görünüşte, doğaüstü bir olay karşısında yaşadığı kararsızlıktır.” (Todorov, 2017, s.31).

1.6. Konu ile İlgili Araştırmalar

Araştırmanın bu bölümünde, çocuk edebiyatı yapıtlarının çocuk edebiyatının temel ilkeleri ve fantastik ögeler açısından incelenmesi ilgili yapılan yüksek lisans ve doktora çalışmalarına yer verilmiştir.

1.6.1. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Karagöz'ün (2006) çalışmasında, Ayla Çınaroğlu'nun çocuk kitapları, çocuk yazınının temel ilkeleri bağlamında incelenmiştir. İncelemede, örneklem olarak yazarın 1-5. sınıflara uygun yapıtlarından 7 eser rastgele seçilerek oluşturulmuştur. Araştırmada Ayla Çınaroğlu'nun incelenen eserleri çocuk yazının temel ilkelerine uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

Toyman (2006) çalışmasında, Nazlı Eray'ın roman dünyasında düşü ve büyüğü gerçekliğin kurgusu ile fantastik ögeleri ele almıştır. Araştırmada, Nazlı Eray'ın romanlarında fantastik dünyayı gerçeği sorgulayan, hayata ilişkin birbirinden farklı temaları, düşsel bir anlatımla okura aktaran, başarılı bir yazar olduğu sonucuna varılmıştır.

Fidan (2007) çalışmasında, Hikmet Temel Akarsu'nun eserlerindeki fantastik ögeler ve eğitim odaklı değerleri incelemiştir. Araştırmada, yazarın fantastik ögeleri kullanarak, çocuğa evrensel değerleri sezdirmeyi amaçladığı tespit edilmiştir.

Kartal (2007) çalışmasında, Cumhuriyet Dönemi Türk çocuk roman ve hikayelerinden (1923-1960) 22 yapıt, fantastik ögeler açısından incelenmiştir. Bu incelemede, araştırmaya konu olan dönemde fantastik ögeler içeren yapıtların az olduğu, bunun nedeninin de bu ihtiyacın masallar ile giderildiği sonucuna ulaşılmıştır.

İnce'nin (2008) çalışmasında, MEB tarafından, 2005/70 sayılı genelge ile lise ve ilköğretim öğrencileri için belirlenen, 100 Temel Eser listesindeki 20 yapıt, tarama yöntemiyle incelenmiştir. İnceleme sonucunda, 20 eserden, sadece 5 tanesinin çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun olduğu tespit edilmiştir. Bu tespit ışığında, çocukların okuma kültürünü edinmesini sağlayacak, çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun yapıtlar önerilmiştir.

Taş (2009) çalışmasında, 1980-2000 arası Türk hikâye kitaplarında fantastik ögeleri incelemiştir. Bu inceleme sonucunda, modern bireyin gerçeklikten kaçıp, kurtulma eğilimi ile başlangıçta hor görülen fantastik olağanüstünün gölgesinde, fantastiğin gerçek dünyada söylenemeyenlerin söylendiği bir kaçış yeri olduğu kanaatine varılmıştır.

Bozkaplan (2010) çalışmasında, 1990-2008 arası çocuk edebiyatımızda fantastik ve bilim-kurgu romanlar üzerinde bir inceleme yapmak için, 39 yazardan 71 yapıt seçmiştir. Bu yapıtlar, biçim ve içerik açısından değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmenin sonucunda, yetişkin edebiyatında fantastik ve bilim kurgu ayrımı yapmak kolay iken, çocuk edebiyatında, bu ayrımın mümkün olmadığı onun için aynı başlık altında değerlendirilmesi gerektiği, çocuk edebiyatında, fantastik ve bilim kurgunun önemli bir tür olduğu belirtilmiştir.

Gökçek (2013) çalışmasında, Gülten Dayıoğlu'nun gençlik romanlarında fantastik öğeleri incelemiştir. Bu inceleme sonucunda, yazarın gençlik romanlarının fantastik öğeler bakımından zengin ve çeşitli olduğu ifade edilmiştir.

Akyüz'ün (2014) çalışmasında, Muzaffer İzgü'nün 88 çocuk edebiyatı yapıtının arasından, rastlantısal yöntemle seçilen 30 yapıt, çocuk edebiyatının temel ilkeleri ve "Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yapıtlarını Değerlendirme Ölçeği" bağlamında incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, yapıtların tasarımının çocuk gerçekliğini dikkate almaktan uzak olduğu tespit edilmiştir. Yazarın yapıtlarının; dil ve anlatım, eğitsel değerler açısından başarılı, çocuklarda evrensel değerler odaklı bir farkındalık oluşturma çabası içinde olduğu belirtilmiştir.

Kahraman (2015) çalışmasında, Türk edebiyatındaki fantastik edebiyat ürünlerinin, ortaokul (5, 6, 7 ve 8. sınıflar) Türkçe ders kitaplarına yansımaları incelemiştir. İnceleme sonucunda, Türkçe öğretimin genel amaçlarına ve kazanımlarına uygun bir şekilde, ders kitaplarına, yeterince fantastik metinlere yer verilmediği tespit edilmiştir.

Erkmen (2017) çalışmasında, Ankara ilindeki 19 halk kütüphanesinin çocuk bölümleri ve bir çocuk kütüphanesi olmak üzere 20 kütüphanede, en çok okunan 25 tane çocuk kitabını, çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelemiştir. Araştırmanın sonucunda, çocuk kütüphanelerindeki çocuklar tarafından okumak için, en çok tercih edilen kitapların, çocuk edebiyatı ilkelerine göre gözden geçirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Tekin (2017) çalışmasında, Süleyman Bulut'un Şubat 2017'ye kadar yayımlanmış 37 çocuk kitabını, çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelemiştir. Bu inceleme sonucunda, yazarın kitaplarının çocuklara okuma alışkanlığını kazandırabilecek, edebi haz verebilecek, ders kitaplarına konulabilecek nitelikler taşıdığı ifade edilmiştir.

Arıkan (2018) çalışmasında, çocuk edebiyatının temel ilkeleri bakımından, Memduh Şevket Esendal'ın öykülerini, öğrenci görüşlerinden yola çıkarak değerlendirmek amacıyla, ilköğretim ikinci kademedeki 35 öğrenci ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanarak görüşme gerçekleştirmiştir. Bu görüşmeler, uzman görüşü ile belirlenen 12 öykü hakkında yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda, Memduh Şevket Esendal'ın öykülerinin genel itibari ile çocuk edebiyatının temel ilkeleri bağlamında, ilköğretim ikinci kademeye uygun olduğu belirtilmiştir.

Çolakça (2019) çalışmasında, Gülsev Kırıl'ın ilköğretim çağındaki çocuklar için yazdığı 6 kitabı, çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelemiştir. İnceleme sonucunda, kitapların çocuk edebiyatı alanında nitelikli kitaplar olduğu, çocukların dil gelişimini destekleyici, okuma edinimini sağlayıcı yapıtlar olduğu belirlenmiştir. Yazarın” Berber Pire Tellal Deve” dışındaki yapıtlarının, resimleme açısından başarısız olduğu, çocuklarda sanatsal duyarlık oluşturmaktan uzak olduğu tespit edilmiştir.

Danışman (2019) çalışmasında, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından onaylanmış ve bu araştırmanın yapıldığı tarihte (2018-2019) okullarda ders kitabı olarak okutulan, Millî Eğitim Bakanlığına ait 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinleri, çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelemiştir. İnceleme sonucunda, genel olarak ders kitabında yer alan metinlerin çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun olduğu tespit edilmiştir. Fakat, ders kitabında yer alan metinlerde “temaya uygunluk, yazım ve noktalama kuralları, görsel öğeler, bilinmeyen kelimelere yer verme, sayfa tasarımı, deyim ve atasözlerine yer verme” hususunda eksiklikler olduğu görülmüştür.

Demirdal'ın (2019) çalışmasında, günümüz çocuk dergilerinden, 2017-2018 yıllarında yayımlanan, 6-14 yaş aralığına yani genel olarak ilköğretim ve ortaokul çağındaki çocuklara seslenen dergilerden, onların ulaşabileceği 8 dergi belirlenmiştir. Bu dergiler, çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmiştir. İnceleme sonucunda, bu dergilerin, çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından, gözden geçirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Gizli (2019) çalışmasında, İhsan Oktay Anar'ın romanlarında fantastik öğeleri incelemiştir. İnceleme sonucunda, yazarın yapıtlarında geniş yelpazede kullandığı öğelerden başlıcalarından birinin fantastik olduğu ifade edilmiştir.

Kavalcı (2019) çalışmasında, Türk fantastik edebiyatı metinlerindeki karakter kurgulamaları üzerinden, fantastik etkinin kurulma ve algılanma süreçlerini incelemiştir. İnceleme sonucunda, Türk fantastik edebiyatında, karakter

kurgulamalarının anlatıdaki fantastik etkiye doğrudan katkı sağladıkları sonucuna varılmıştır.

Kılıçaslan'ın (2019) çalışmasında, Naki Tezel'in "Türk Masalları" adlı kitabındaki 54 masal, çocuk edebiyatının temel ilkeleri bakımından incelenmiştir. İnceleme sonucunda, bu masalların genel olarak çocuğa okuma alışkanlığı kazandıracak, onları dil gelişimi açısından destekleyecek özelliklere sahip olduğu görülmüştür. Ancak, bazı masalların tasarım ve eğitsel değerler açısından, çocuğa görecelik ilkesine uygun olmadığı belirtilmiştir.

Olukcu (2019) çalışmasında, İsmail Bilgin'in Büyük Türk Bilginleri serisinde yer alan 10 çocuk kitabını, çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelemiştir. Kitaplarda kullanılan resimlerin, dil ve anlatımın, çatışmaların çocuğun merak duygusunu canlı tutacak özellikler bakımından, daha iyi kurgulanması tavsiye edilmiştir.

Uyar (2019) çalışmasında, Hasan Kallımcı'nın "Destan Romanlar"ında yer alan 13 yapıtını çocuk edebiyatının temel ilkeleri bakımından incelemiştir. İncelemenin sonucunda, yapıtların dış yapı özellikleri açısından düzeltilmesi gereken yerleri olduğu fakat büyük ölçüde çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun olduğu belirtilmiştir. Yapıtlar iç yapı özellikleri (konu, izlek, dil ve anlatım, plan) açısından, başarılı ve çocuk gerçekliğine uygun olduğu ifade edilmiştir.

Üzmer (2019) çalışmasında, Barış Müstecaplıoğlu'nun eserlerinde, fantastik öğeleri ele almıştır. Araştırmanın sonucunda, yazarın günümüz Türk romanında, fantastik öğeleri ütopyik ve distoptik çerçevede kullanarak, modern fantastik perspektifini benimsediği belirtilmiştir.

Gökdağ (2020) çalışmasında, TRT Çocuk Dergisi'nde fantastik öğeleri incelemiştir. Araştırmanın inceleme nesnelerini, TRT Çocuk Dergisi'nin Eylül 2016 ila Aralık 2018 tarihleri arasında yayımlanan 25 sayısı oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucunda, incelenen sayılarda fantastik öğelerin yoğun olduğu ancak bunların kişileştirme ile sınırlı kaldığı, özellikle ilk sayılarda fantastik karakter tekrarına düşüldüğü görülmüştür.

Yüksel (2020) çalışmasında, çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından, Behiç Ak'ın resim yoğunluğu en fazla olan on dört kitabı görsel tasarım, değerler ve metin ilişkileri bağlamında çözümlemiştir. Araştırmanın sonucunda, Behiç Ak'ın incelenen yapıtlarının, okul öncesi ve temel eğitimi seviyesinde çocuklar için uygun olduğu tespit edilmiştir. Kitaplarda, biçimsel özellikler bakımından eksiklikler olsa da,

kullanılan görsellerin çocukları değerler açısından geliştirici nitelikte olduğu, çizimlerin çocuk ve çocuk edebiyatına uygun olduğu görülmüştür. Yazarın yapıtlarında, özellikle “doğa ve hayvan hakları” konusunda çocukları düşündürmeyi amaçladığı sonucuna varılmıştır.

1.6.2. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Posey (2011) çalışmasında, on ve on bir yaşındaki dört çocukla “Edward Tulane'nin Mucizevi Yolculuğu” ve “Fare ve Çocuğu” adlı iki fantastik roman hakkında, “tanrı ve ruhaniyet” kavramları üzerinde görüşmeler yapmıştır. Bu görüşmeler sonucunda, araştırmacı, aileler çocuklarının maneviyatını geliştirmek için kitaplardan faydalanırken kendi beklentileri doğrultusunda yapıtlar seçmemeleri gerektiğinin altını çizmiştir. Ayrıca, çocukların ilahi konularda, fikirlerinin olmadığı varsayımının da artık sorgulanması gerektiğini ifade etmiştir.

Atkinson (2013) çalışmasında, çocuk ve fantastik yazında sıklıkla kullanılan “inanç gücü” temasıyla “çocuk masumiyeti” arasındaki ilişkiyi incelemiştir. İncelemesinin sonucunda, araştırmacı “Fantastik kurgular, çocuğun gerçek dünyasında yaşadığı sorunları çözmesinde kılavuzluk eder.” varsayımının sorgulanması gerektiği sonucuna varılmıştır. Çünkü, “çocuk masumiyeti” yetişkinler tarafından çocuğa atfedilen bir özelliktir.

Goss (2013) çalışmasında, genç yetişkin yazınında, bireyin bedebine zarar veren alışkanlıkları (yeme-içme bozukluğu, tırmak yeme, saçını kesme vb.) incelemiştir. İncelemesinde, çocuk yapıtlarının farklı bakış açıları sunarak günümüzde bireyin davranış bozukluklarına neden olan asıl etkenlerin, hastalıkların (otizm, depresyon vb.) kitaplara konu edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Araştırmacı, eğer toplumdaki engelli bireylerin sağlıklı, kapsayıcı, adaletli, eşit bir yaşam sürmesi isteniyorsa, bunun bu bireylerin çocuk yapıtlarına olumlu bir biçimde dâhil edilmesi gerektiğini önermektedir. Dahası, “engellilik” kavramının da, “engelli-engelli olmayanlar” bağlamında değil; “Aslında hiç kimse normal değil, hepimizin bir engeli var, bazılarımızın engeli belirgindir, bazılarımızın belirgin değil.” ilkesiyle popüler gençlik romanlarında yer alması gerektiği kanısına varmıştır.

Elliot (2014) çalışmasında, çocuk edebiyatının altın çağı olarak adlandırılan, 1865-1914 yılları arasındaki çocuklar için yazılmış yapıtları incelemiştir. Bu inceleme sonucunda, bu dönemde yazarlar tarafından kurgularında sık sık kullanılan “fantastik yolculukların” çocuğun gelişimindeki etkisinin sanıldığı ve iddia edildiği gibi masum

ve olumlu olmadığı, fantastik yapıtların birçok açıdan, çocuğun kimlik gelişimini, değişimini olumsuz etkilediğini ileri sürmektedir.

D'Aveta (2016) araştırmasında, araştırmasına konu olan yazar ve kitabın fanlarıyla görüşmeler yaparak, fantastik dünyanın haritayla ilişkisini incelemiştir. Bu incelemede, fantastik yapıtlarda kullanılan haritaların, yazarın yarattığı kurmaca dünyanın sınırlarını belirlemekten çok, okura, yeni dünyaların kapılarını araladığı sonucuna varmıştır. Çünkü, okurun fantastik yapıtlarda, haritalarla oluşturulan yer duygusunun ve etkileşimin bir sınırı yoktur. Fantastiğe, yani ikincil dünyaya yolculukların sonu yoktur.

Montanes-Lleras (2018) çalışmasında, fantastik yapıtlarda kahramanların dünyalar arasındaki geçişine retorik sanatının nasıl hizmet ettiği incelenmiştir. Bu incelemede, gençlerin karakterler yoluyla meraklarını canlı tutabilmek için klasik fantastiğin retorisi ile çağdaş fantastiğin bir arada kullanıldığı, birikimsel (kümülatif) bir bakış açısının kullanılması gerektiği belirtilmiştir.

Weaver (2018) çalışmasında, çevre krizlerinin fantezi yapıtlara yansımaları incelemiştir. Bu incelemede, sanayi devrimiyle insanın çevreye olumsuz etkilerinin en üst seviyeye çıktığı “insan çağı”nda fantastik yapıtlara yansıdığı, bunun yazarlar tarafından yapıtlarda işlendiği görülmüştür. Sözelimi, Tolkien gibi ünlü yazarlar endüstri devriminin yarattığı çevre krizine dikkat çekmişlerdir. Fantastiğin, bu anlamda, çevresel sorunların farkındalığı, çözümü için ekoeleştirici kuramı bağlamında yeniden ele alınabileceği ve fantastik edebiyat eleştirilerinin alanının genişletilebileceği vurgulanmıştır.

Alexander (2019) çalışmasında, McGraw Hill'in “Wonders” adlı serisinin üçüncü sınıfa yönelik kitaplarındaki çeşitli etnik kadın karakterlerin portresini incelemiştir. İncelenen 52 tane öykünün, etnik kadın karakterlerin çeşitliliğini temsil bakımından eksik olduğu, temsil edilen karakterlerin sadece anne ve öğretmen rolünde olduğu tespit edilmiştir. Çocuklara yönelik kitaplarda, etnik kadın karakterlerin çeşitliliğine dikkat edilmesi, kadın karakterlere kurguda verilen rollerin basmakalıp rollerden kurtulmasının altı çizilmektedir. Çünkü, ancak bu şekilde “kadın-erkek eşitliği” konusunda doğru mesajlar verilebileceği ifade edilmektedir.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Çocuk ve Çocuk Edebiyatı

Tüm dünyada, tarihî süreç içinde yaşanan köklü toplumsal olaylar ve değişmelerin (Rönesans ve Reform Hareketleri, Sanayi Devrimi, I. ve II. Dünya Savaşları, Modernizm vb.) sonucunda çocuğa bakış değişmiştir. Önceki zamanlardan farklı olarak, çocuk artık yalnız soyun devamını sağlayan bir varlık değil; ülkenin geleceğinin emanet edildiği varlık olarak görülmüştür. Toplumsal hayatta değer kazanan çocuk, yavaş yavaş edebiyatta da değer kazanmaya başlamıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra, aşırı didaktizme bağlı edebiyat, tek tip insan yetiştirmeye odaklı eğitim anlayışı tartışılmış, sorgulanmıştır. Bunun sonucunda, çocuk gerçekliğine uygun çocuk edebiyatı anlayışı ortaya çıkmıştır. Çocuk bundan sonra, edebiyatın nesnesi değil, öznesi durumuna gelmiştir. Ülkemizde de Tanzimat döneminde başlayan çocuk edebiyatına dönük çalışmalar, 1960'tan sonra tamamen görünür hâle gelmiştir (Neydim, 2010, s.41-55).

Çocukla ilgili görünürlük, uluslararası sözleşmelerle kuvvetlenmiştir. “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde, erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk olarak tanımlanmıştır.” (Şirin, 2011, s.21). Her ne kadar bu genel tanım yapılsa da her toplumun birbirlerine karşı kendine özgü anlayış ve tutumları olduğu için, çocuğun genel bir tanımın yapılması mümkün olmadığı belirtilmektedir (Öktem, 2012, s. 5). Çocuğa karşı farklı algılar, bakış açıları farklı çocuk tanımlarını beraberinde getirmektedir (Yörükoğlu, 2011, s. 21).

Alanyazında, çocuk kavramı, farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Bu tanımlamalardan bazıları şunlardır:

Aytaş ve Yalçın'a (2017, s.13) göre "Çocuk, iki yaşından ergenlik çağına kadar büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu; ergenlik dönemine erişmemiş kız ve erkek olarak tanımlanmaktadır."

Arıcı'ya (2018, s.2) göre "Çocuk, kendine has birtakım gelişimsel özellikleri gösteren, kendi ilgi alanı ve algılarına göre tepkiler veren bu süreçte merak, keşif ve öğrenmeye açık bir varlıktır."

Demirel (2021, s.20) çocuğu, en genel ifadeyle 2-13/15 yaş arasındaki bireyler olarak tanımlamaktadır. Fakat ona göre, bu bireylerin ruhsal, zihinsel ve fiziksel olarak tamamlanması gereken ihtiyaçları vardır.

Baş'a (2015, s.4) göre "Çocuk, yetişkinlere oranla fiziksel açıdan küçük, zihinsel gelişim açısından geride olsa da basit bir varlık değildir."

Akın (2019, s.13) ise çocuk, herkesin kendi uzmanlık alanına, görüşüne göre fikir beyan ettiği bir kavramdır. Ona göre aslında çocuk, küçük olan ve bu nedenle el üstünde tutulmaya gayret edilen bir canlıdır.

Dilidüzgün'e (2000, s.254) göre çocuk, "Kendine has algıları olan, dünyayı kendi bakış açısıyla değerlendiren, sosyal, dilsel ve ruhsal yetileri henüz tam olarak gelişmemiş ya da yetişkinlerin dünyasıyla tam olarak örtüşmeyen bir varlıktır."

Yukarıdaki çocuk tanımlarını incelediğimizde çocuğun yaş aralığı, fiziksel, ruhsal, sosyal, zihinsel ve dil gelişimi açısından yetişkinlerden farklı özelliklere sahip olduğu görülmektedir.

Alanyazında tıpkı "çocuk" kavramında olduğu gibi "çocuk edebiyatı" ile ilgili olarak da farklı tanımlamalar bulunmaktadır. Çocuk edebiyatı teriminin tanımlarına geçmeden önce "edebiyat" kavramının tanımını vermek daha yerinde olacaktır.

Aktaş'a (2009, s.188) göre edebiyat, "Tarihsel, sosyal ve kültürel olandan hareketle dille gerçekleştirilen güzel sanat etkinliklerine ve eserlerine verilen genel addır."

Kavcar'a (2017, s.4) göre edebiyat, "Çağlar boyunca insanoğlunun duyduğu, düşündüğü ve yaptığı her şeyi en zengin ve en etkili şekilde ortaya koyan bir sanattır."

Aslan'a (2019, s.14) göre edebiyat, "Yazarın sağduyusu, beğenisi, duyarlılığı, yeteneği ve yaratıcılığıyla ortaya koyduğu, kurmaca gerçekliğine karşın inandırıcı olan ve bu niteliğiyle de insanın kanılarını, duygularını, düşlerini, düşüncelerini, eylemlerini etkileyen ve biçimlendiren bir sanattır."

Çocuk edebiyatının edebiyattan farkı ise, seviyeye ilgilidir (Lukens vd., 2018, s.1). Çocuk edebiyatında "yazınsal nitelikler" konusunda, ödün verilemez. Bu

edebiyatın yetişkin edebiyatından farkı, çocuk okurların anlama düzeyi, ilgi, beklenti gereksinimleriyle gerçeği algılama biçimleridir (Aslan, 2019, s.22).

Şirin'e (2000, s.5) göre çocuk edebiyatı, "Çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçekleştirilen çocuksu edebiyattır."

Sınar'a (2006, s.175) göre çocuk edebiyatı, "İki yaştan başlayarak ergenlik dönemine kadar geçen süreçte çocukların hayat tecrübeleri, ilgi, ihtiyaç, gelişim ve algılama düzeylerine uygun olan bütün nitelikli (estetik ve edebî) metinleri kapsar."

Ciravoğlu (1999, s.9) "Henüz yetişkin olmayan eğitilmesi gereken toplumumuzun en geç üyelerinin düşünce dünyasına seslenebilecek sözlü ve yazılı ürünlerin tümüne çocuk edebiyatı adı veriyoruz." der.

Tüfekçi'ye (2014, s.7) göre çocuk edebiyatı, "Sadece yazılı veya sözlü edebiyat alanını değil aynı zamanda görsel sanat dallarıyla da ilişkili bir edebi türü de kapsar."

Roger Stale ise çocuk edebiyatını "Bir konudan veya bir yazardan ziyade dinleyici kitlesini hedef alan tek edebî tür" olarak adlandırır. P.W Musgrave "Ebeveynler ve toplumda yer alan kişiler açısından, gelecek nesillere öğretilmesi düşünülen değer yargılarının onlara ulaştırılmasında en mükemmel kaynaktır." (Akt. Tüfekçi, 2014).

Yukarıda yapılan tanımlardan anlaşılacağı üzere çocuk edebiyatı, çocukluk dönemi içinde bulunan bireylere seslenen, onları zihinsel, dilsel ve duygusal açıdan besleyen, toplumun değerlerini aktaran, edebî ve estetik özellikler taşıyan çocuk gerçekliğine göre kaleme alınmış nitelikli bir edebiyat türüdür.

Çocuk edebiyatı (yazını), bireyin okuma alışkanlığını kazanmasından, kimlik kazanmasına; yazınsal duyarlılığının gelişmesinden, kültürel gelişimini tamamlamasına dek, bireyin hayatında, geniş bir yer tutar. Bu denli etkiye sahip olan çocuk kitaplarının, çocuk edebiyatının belli niteliklere sahip olması gerekmektedir (Dilidüzgün, 2018, s.26).

Sever'e (2019, s.28) göre kitapların, çocukların dinleme becerisinden evrensel okuryazarlığa uzanan okuma kültürü edinme sürecinde, önemli işlevleri vardır. Bu alanda ürün ortaya koyan yazarların da çocuk gerçekliğine uygun yani, onların gözünden dünyaya bakan, yaşanan olayları onların bakış açısıyla algılayan bir anlayışa sahip olmaları gerekir. Çocuk kitaplarının da çocuğa göre ve yazınsal nitelik taşıması gerekir.

Her yıl binlerce çocuk kitabı yayınlandığı düşünülürken, bunların hepsinin nitelikli eserler olduğunu söylemek mümkün değildir. Bazıları, çok özenli hazırlanmışken, bazıları değersiz yapıtlardır. Nitelikli yapıtlar, keşfedilmeyi bekleyen birer hazinedir. Bu hazineyi, nitelikli çocuk kitaplarını, keşfetmek sorumluluğumuz ve zorunluluğumuz varsa, bunları belirlemek için belli ölçütlere gereksinim duyarız (Oğuzkan, 2013, s.8).

Dilidüzgün'e (2018, s.137-138) göre, çocuk ve gençlere hitap eden kitapların özelliklerini şöyle sıralar:

- “Kitap, yazarın otoriter yaklaşımından arınmış olmalı ve okuruna, geniş alımlama olanakları sunabilmeli. Yani yazar, çocuğu küçümseyecek derecede her şeyi bilen bir yetişkinden çok, okuruyla birlikte düşünen bir konumda olmalı.
- Buna bağlı olarak kitabın iletisi, yazarın kafasındaki düşünceyi açıkça ortaya koyar nitelikte olmamalı.
- Yazarın anlatıcı tutumu kitabın estetik ve yazınsal niteliğini belirlediğinden, anlatım kısıtlayıcı olmaktan çok, elverdiğince çok açılı olmalı.
- Yazar çocuğu ciddiye almalı; dil, anlatım, kurgulanan dünya çocuğun alımlama ve anlama koşullarını fazlaca zorlamamalı.
- Çocuk kitaplarında konular, çocuk gerçekleri ve çocukların gereksinimleri dikkate alınarak seçilmeli.
- İdealize edilmiş yaklaşımlardan kaçınılmalı ve çocuğa belli erdemleri, dünya görüşlerini, zorla benimsetmeye çalışmamalı.
- Çocuk bir şeyleri yeni öğrenen bir varlıktır. Çocuk kitabı, ona bu yenileri yaşatarak kendi gerçeklerini gösterirken, aşırı öğreticilikten ve tek yanlı olmaktan kaçınılmalı.
- Çocuklara ve gençlere okuma zevki verecek nitelikte olmalı.
- Çocuk kitabı da yetişkin kitabı gibi, belli yazınsal nitelikleri tutturmalı ve estetik kaygıları gözden kaçırmamalı.
- Nitelikli çocuk ve gençlik kitaplarını yetişkinler de severek okuyabilmeli.”

Sever'e (2019, s.72-74) göre, çocuk edebiyatının ürünü olan, çocuğa seslenen çocuk kitaplarının onlara katkılarını şöyle sıralar:

- “Çocukların kavramsal gelişimini destekler; somut ve soyut kavramları öğrenmelerini kolaylaştırır.
- Resimli kitaplar, çocuğun belleğinde kavramların imgelerini oluşturur; kavramların görsel imgeleriyle çocuğun belleğine yerleşmesine olanak sağlar. Çocukların duyu algılarını geliştirir.
- Söyleyiş ilkelerine uygun olarak okunan metinlerin çocuklar tarafından dinlenilmesi, onlara, ses ve sözcüklerin doğru boğumlandırılmasına yönelik bir deneyim kazandırır.
- Çocukların dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerini geliştirir.
- Çocukların dil bilinci ve duyarlılığı kazanmasına yardımcı olur.
- Çocukların nesnelere sınıflandırma, gruplandırma; kavram oluşturma, anımsama, dikkat etme, düşünme gibi bilişsel süreçlerini işletir.
- Çocukların düş kurma becerilerini geliştirir; düşsel serüvenlere çıkmada onlara arkadaşlık eder. Çocuklara, gülme, eğlenme, oynama olanağı yaratır.
- Çocuğa içinde yaşadığı toplumun insan ilişkilerini tanıtır, bu ilişkileri, okuduğu farklı kültürleri tanıtan kitaplardaki insan ilişkileriyle karşılaştırma olanağı sunar.
- Çocuğun kendini tanımasına, değerli bulmasına yardımcı olur.
- Toplumlarda kabul gören, daha çok benimsenen; kabul görmeyen, karşı çıkılan tutum ve davranışların sezilmesine yardımcı olur.
- Çocuklar, sanatçının kurguladığı olayların kahramanlarıyla özdeşim kurarak iyiye, güzele, doğruya yönelirler; sanatçının yarattığı insana özgü duygu yoğunluğu ile kıskançlık, nefret, düşmanlık gibi duygulardan arınabilirler.

- Kitaplar; çocuklara, anne, baba, kardeş dışında ilişki kurabileceği yeni arkadaşların, komşuların yer aldığı çevreyi tanıtır.
- Kitaplar; çocuklara kendileriyle, çevresindeki yetişkinlerle, arkadaşlarıyla, kardeşleriyle yaşayabileceği sorunların çözümüne ilişkin ipuçları sunar.
- Çocuklar, kitaplarda karşılaştığı kahramanlarla; insanların farklı farklı işler yaparak yaşamlarını sürdürdüklerini, değişik kişilik özelliklerine, duygu ve düşüncelerle sahip olduklarını, olabileceklerini anlarlar.
- Kitaplar, sanatçı bakış açısıyla, geleneksel anlayışın dışına taşarak kız ve erkek çocukların birçok işte nasıl başarılı olabileceğini özgün kurgularla gösterir.
- Kitaplarda yaratılan kahramanlarla, birçok konuda, amaca uygun karar vermenin yolları ve aşamaları örneklendirilir; çocuklara bu kararları değerlendirme olanağı yaratılır.
- Kitaplar, değişik kültürlerden örnekler sunarak çocuğun yaşam deneyimini zenginleştirir.
- Kitaplar, çocuğun her an ulaşabileceği, yalnızlığını giderebileceği, söyleşebileceği bir arkadaş olma işlevini yerine getirir.”

Bu açıklamalardan yola çıkarak, bu denli önemli işlevler üstlenen çocuk edebiyatının, belli ilkeler dayanması ve çocuk kitaplarının bunların kılavuzluğunda oluşturulması gerektiği söylenebilir.

2.2.Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri

Çocuk edebiyatının dayandığı temel öğelerinin “resim, karakterler, konu, ileti, dil ve anlatım” olduğu söylenebilir. Bu öğeler genel olarak, çocuk kitaplarında bulunması gereken dış ve iç yapı özellikleri olarak sınıflandırılabilir. Çocuk edebiyatı alanındaki bir yapıtın niteliği, bu iki özelliğin birbirini tamamlamasına bağlıdır (Sever, 2019, s.120-126).

Yılmaz’a (2016, s.61) göre, nitelikli bir çocuk kitabı biçim, içerik, dil ve anlatım öğeleri açısından bir bütündür ve bu bütünün parçalarındaki bir eksiklik geneli etkilemektedir. Temizyürek vd.’ne (2016, s.25) göre, “Çocuk yayınları biçim ve içerik yönünden bir bütün oluşturmalıdır.”

2.2.1.Çocuk Kitaplarının Dış Yapı Özellikleri

Çocuk kitaplarının dış yapı özellikleri, kitabın fizikî özellikleriyle ilgilidir. Çocuklara yönelik hazırlanan kitapların biçim özellikleri, çocuğun kitapta dikkatini çeken ilk uyaran olması açısından önemlidir (Kökçü, 2021 s.73). Çocuk kitaplarının dış yapı özellikleri, çocukların görsel algılarını harekete geçirmesi, kitaba ilgi duyması açısından etkilidir (Sever, 2019, s.121). Kitabın tasarımı, çocuğu, vitrinde gördüğü kitabı satın alması için isteklendirmesi gerekir (Arıcı, 2018, s.50). Çocuk kitaplarındaki biçim özellikleri, soyut kavramların somutlaştırılması, çocukların sağlığı, çocukların estetik zevklerinin ve yaratıcı düşüncelerinin gelişmesinde ölçülebilir etkiler yaptığı görülmektedir (Yalçın ve Aytaş,2017, s.48-49). Çocuk kitaplarındaki dış yapı özellikleri, genel olarak “boyut, kâğıt, kapak, sayfa düzeni ve resim” öğelerinden oluşmaktadır. Aşağıda madde madde bu öğeler ele alınmıştır.

2.2.1.1.Boyut

Çocuk kitapları, çok farklı boyutlarda sunulabilir. Hatta, kitapla yeni tanışan çocuklara farklı boyutlarda kitaplar sunmak, onların dikkatini çekmek, büyük ve küçük kavramları hakkında onları düşündürmek, onlara farkındalık kazandırmak açısından önemlidir. Boyut açısından genel ilke ise, çocuk kitapları hacim ve ağırlık açısından taşınabilir olması gerekir. Okul öncesi dönemdeki öğrencilerin kitapları, oyuncak gibi istediği yere taşınabilen boyutta olması gerekirken ilköğretim yıllarından itibaren onların kitaplık oluşturmalarına olanak sağlayacak dış yapı özelliğine sahip olması beklenir (Sever, 1995, s.14; Sever, 2019, s.121).

Çocuk kitaplarının ağırlığı ve hacmi çocuğun yaş seviyesine uygun olmalıdır (Kıbrıs, 2000, s.26). Çocuk kitapları, dikdörtgen veya kare biçiminde, çocukların taşıyabileceği boyutlarda olması gerekmektedir (Demircan, 2006, s.14).

2.2.1.2.Kâğıt

Çocuk kitaplarında, kullanılan kâğıdın kalitesi kitabın görsel niteliğini belirler. Kitabın kâğıdı, kalitesiz olması çocuğun okuma isteğini azaltabilir. Çocuk kitaplarıyla tanışan çocukların, onlara saygı duyabilmeleri için kitapların sağlam, dayanıklı, çabuk kirlenmeyen, renkleri değişmeyen, göz sağlığı açısından uygun mat renkte kâğıttan oluşması gerekir. Ayrıca bu kâğıtlar, görselleri özgün bir şekilde yansıtmaya ve yazılanları kolayca okuma olanağı sağlamalıdır (Sever, 1995, s.14; Demircan, 2006, s.14; Aytekin, 2016, s.58; Sever, 2019, s.121).

Çer (2014, s.133) çocuk kitaplarında kullanılacak kâğıtların ortak özelliklerini, aşağıdaki şekilde özetlemiştir.

Şekil 1. Çocuk kitaplarında kullanılacak kâğıtların ortak özellikleri

2.2.1.3.Kapak

Çocuk kitaplarında kapak, çocuğu okumaya çağırın ilk uyarandır. Kapağın canlı, renkli, görsel bakımdan zengin olması çocuğun okuma-izleme isteğini, heyecan seviyesini yükseltir. Kitabın kapağı sağlam, dayanıklı olması, ciltlemenin özenle yapılması eserin okunma ve uzun süre saklama olasılığını artırır (Sever, 1995, s.14; Demircan, 2006, s.14; Oğuzkan, 2013, s.370; Sever, 2019, s.121).

Çocuklar, kitap seçerken aynı davranış kalıplarını sergilerler. Kitabı aldıktan sonra, kapağına bakıp başlığı okur, kitabı sayfalarını çevirip içeriğine bakar, görselleri inceler, en sonunda bir karara varır, seçer veya seçmez (Reutzel ve Gali, 1998, s.22).

Selek'e (2010, s.61-62) göre, çocuğun kitap seçimini etkileyen, onunla ilk etkileşim kurmasını sağlayan, ilk uyarın olarak kapak, tasarım açısından, sanatçı duyarlılığı yansıtmalıdır. Kapaktaki görseller, kitabın içeriği hakkında ipuçları sunmalıdır. Böylece çocuk, okumaya geçmeden önce, düşünsel bir hazırlık yapabilir.

2.2.1.4.Sayfa düzeni

Sayfa düzenine verilen önem, çocuğun kitaba duyduğu sevgi ve saygıyı etkiler. Kitabın sayfasına yerleştiren tüm görseller ile yazı arasında, uygun ve uyumlu boşluklar bulunmalıdır. Sayfa düzeni estetiği bozmamalıdır. Sayfalar, tek sütun halinde düzenlenmelidir. Kitapların sayfa kenarlarındaki boşlukların geniş olması yeğlenmelidir. İlkokul çağındaki okurlar için, kısa paragraf düzeni benimsenmelidir (Sever, 1995, s.14; Oğuzkan, 2013, s.368; Demircan, 2006, s.14; AYTEKİN, 2016, s.58; Sever, 2019 s.121).

Selek'e (2010, s.62) göre, sayfa düzeninde en belirleyici etken sayfayı okuma ve izleme rahatlığıdır. Bu rahatlığı sağlayan öge ise estetikdir. Sayfaya yerleştirilen görsellerle metin arasında, oransal uyum olmalıdır. Sayfa kenarlarındaki boşluklar ve sayfada yer alan diğer ögeler arasında, göze hoş gelen bir denge bulunmalıdır. Sayfa düzeninin tasarım özeni, çocuğun kitaba karşı hem olumlu tutum geliştirmesi hem de sanat eğitimi gereksinimlerini karşılayabilecek doğal bir öğrenme ortamı yaratması açısından önemlidir.

2.2.1.5.Resim

Resim, geçmişten günümüze insanlar arasında iletişimi sağlayan, ortak bir dildir. Resimler, insan belleğindeki kavramların somut biçimidir. Asıl anlatılmak istenenleri, konunun özünü temsil eden araçlardır. Çocuklar için ise resim, onların duygu ve düşünce sınırlarını zorlayan, izlediklerinde onları gülümseten, kavramsal gelişimlerinin tamamlanmasında yardımcı olan görsel uyaranlardır (Şahin, 2014, s.1311).

Çocuk kitaplarında resim, tek başına görsel bir anlam taşıdığı gibi, kitaptaki metinle okunduğunda metnin anlamını destekleyen, açıklayan, tamamlayan, genişleten, yeni anlamlar katan estetik bir uyarandır. Çocuk kitaplarındaki resimler, çocuğu okumaya isteklendiren eğlendirici, komik, sevimli olmalıdır. Burada üzerinde durulması gereken en önemli nokta ise, çocuğa sanatçı duyarlılığında bir estetik katıp katmadığıdır. Çocuk kitaplarındaki resimler; yaşamdaki formların, olayların olduğu gibi aktarılmasından ziyade sanatçının özgün yorumunu kattığı yeni bir gerçekliği barındırması gerekir. Çocuk kitaplarındaki resimlerin oranı çocukların yaş seviyesine göre değişmelidir. Küçük yaştaki çocuklar için yayımlanan kitaplarda, daha çok resme yer verilirken; büyük yaştaki çocuk kitaplarında, daha az resme yer verilmelidir (Sever,1995, s.14-15; Oğuzkan, 2013, s.368; Sever 2015, s.125; Sever, 2019, s.166.).

Çocuk edebiyatında metinler çocuğa göre olmalıdır. Ancak bunun yanında, en önemli öğelerden biri resimlemedir. Resimler; çocuğun yaşına, gelişim seviyesine uygun olmalıdır. Kitapların resim tasarımı için de farklı dalda birçok uzman bir araya gelmeli veya bu tasarımı yapan kişilerin birçok dalda yetkin kişiler olması gerekir (Aytaş ve Yalçın, 2017, s.17).

İpşiroğlu'na (2000, s.15) göre, bir metni okuduktan sonra onu bütüncül bir kavrayışla yorumlayıp iletilerini, izleklerini bulabilmeliyiz. Duyu algıları, düşünme becerisi edinmemiş olanların bunu yapması zordur. Bu beceriyi edinmemiş okur, metni bir olaylar zinciri olarak görecektir ve okuduklarını yüzeysel bir biçimde

kavrayacaktır. Oysa bir görseli, resme bütüncül bakabilen kişi okuduğu metni, çok farklı yorumlayıp kavrayacaktır. Kısacası, duyularla düşünme yetisi olan okur, metnin özünü çıkarabilecektir. Karatay (2011, s.79) göre, resimler, çocuğun okuduğu kitaptaki işlenen konuyu ve ana fikri bulmasına ve kavramasına yardımcı olur.

Çocuk kitaplarında, çok uyaranlı bir iletişim ortamı oluşturan, metni zenginleştiren resimlerin niteliğini belirlemek için Sever'e (2015, s.125) göre resimlere şu sorular sorulabilir:

- “Çizgilerin biçemi, bilinen ya da kanıksanan bir özellikte mi, yoksa özgün mü?
- Çizgilerin yarattığı etki çocukların ilgisini çekebilecek özellikler taşıyor mu?
- Resimler, sözlü metnin anlamını tamamlıyor mu?
- Sözcüklerle anlatılanları ya da anlatılmayanları çizginin anlatım gücü ile tamamlayıp çocuklara sezdirebiliyor mu?
- Resimler, sözcüklerle anlatılanları çocuğun belleğinde canlandırmasına katkı sağlıyor mu?
- Resimler, metne, görsel dilin anlatım olanaklarıyla yeni zenginlikler katıyor mu?
- Anlatılanlara, çizer yeni anlamlar, yorumlar katabilmiş mi?
- Resimler, birer uyaran olarak çocuğa duyma, düşünme, düş kurma sorumluluğu veriyor mu?
- Çocukların, duyma ve düşünme yetilerini devindirebilecek özellikler taşıyor mu?
- Resimler, çocuğu düşündürebilecek / eğlendirebilecek / güldürebilecek özellikler taşıyor mu?
- Okulöncesi ve ilkokulun ilk yıllarındaki çocuklar için hazırlanan kitaplardaki resimler, yazılı metnin desteği olmaksızın, çocukların izleyerek kendilerince öyküler oluşturmalarına olanak sağlıyor mu?
- Kitaptaki resimler, bir bütün olarak, çocukta resim diliyle iletişimi isteklendirecek estetik özellikleri taşıyor mu, çocukta resim yapma isteği uyandırıyor mu?”

2.2.2.Çocuk Kitaplarının İç Yapı Özellikleri

Çocuk kitaplarının çocuklara fayda sağlaması için, biçim açısından nitelikli olduğu kadar, iç yapı bakımından da başarılı olması beklenir (Oğuzkan, 2013, s.370, Aytekin, 2016, s.277; Arıcı, 2018, s.47). Çocuk kitaplarındaki metinlerin iç yapısı, edebî metinlerdeki gibi genel estetik değer yargılarından meydana gelir (Yalçın ve Aytaş, s.83). Aşağıda bir metnin iç yapı özelliklerinden olan “konu, izlek, kahramanlar, dil ve anlatım, ileti” öğeleri üzerinde tek tek durulmuştur.

2.2.2.1. Konu

Yazın Terimleri Sözlüğü (Gökşen vd., 1974, s.84)'nde konu, “Bir yapıta temel olan duygu, düşünce, durum, yargı, olay.” olarak tanımlanır. Çocuk kitapları, çocuğun seviyesine, ilgisine uygun, günlük yaşantısından ona örnekler sunabilen somut konuları ele almalıdır (Aytekin, 2016, s.51). İster çocuklar için ister yetişkinler için yazılsın, bir eserin teması ile konusu arasında sıkı bir bağı vardır. Tema ile konu arasındaki bağ zayıf ve belirsiz olan eserlerden, çocukların faydalanması pek mümkün değildir (Oğuzkan, 2013, s.371).

Sarikaya'ya (2019, s.217-218) göre, çocuk kitaplarında konu, onların okuma alışkanlığını kazanmalarını etkileyebileceğinden, bu ögeye çok daha fazla özen gösterilmelidir. Kitapta, ele alınacak konu belirlenirken, çocuğun gelişim özellikleri göz ardı edilmemelidir. Konu seçiminde, dikkat edilecek diğer bir nokta, konuların onların ilgisini çekebilecek, onları hayata hazırlayan nitelikler taşıması gerekir.

Temizyürek vd.'ne (2016, s.29) göre, bir yazar konuyu kitaplarda ele alırken şunlara dikkat etmelidir:

- “Çocuk kitapları için seçilen konular, çocukların yaşlarına uygun olmalıdır.
- Konular çocukların ilgilerini çekebilecek nitelikte olmalıdır.
- Konu çocuğu sürüklemeli ve ona heyecan vermelidir.
- Kitaplarda işlenen konular çocukta merak duygusunu uyandırmalıdır.
- Konu ele alınırken çocuk, hayat hakkında doğru bilgilendirilmelidir.”

Sever'e (2015, s.127-128) göre konu; sanatçının iletilerini, duygularını, planlarını çocuklarla paylaşmak istediği bir araçtır. Yetişkinler için düşündüğümüz her şey, edebiyatın konusu olabilir. Çocuk edebiyatında, yetişkinler için bir konu, ne kadar önemli olursa olsun, çocuk kitapta ele alınan konuyu anlayamıyorsa veya yeterince anlamlandıramıyorsa, ok konu çocuğa göre değildir. Konular, çocuğa göre olaylardan seçilmelidir. Konu yapılandırılırken “abartılmış merak, rastlantısallık ve duygusallık” gibi öğelerden arınmış olması gerekir.

Çocuk edebiyatı ürünlerinde yazarlar konuyu yapılandırmak için olaylar zincirinden yararlanırlar. Kurgulanan bu olaylar zincirinde doğal olarak çeşitli çatışmalar yaşanır. Gerilim oluşturarak okurun merak duygusunu canlı tutan bu çatışmalar Sever'e (2019, s.128) göre şöyle sınıflandırılabilir:

- “Kişi-kişi çatışması,
- Kişinin kendisiyle çatışması,
- Kişi-doğa çatışması,
- Kişi-toplum çatışması.”

Sever' (2015, s.128) göre, çocuk edebiyatında konunun nasıl yapılandırıldığını ölçmek için aşağıdaki sorulara yanıt aranabilir:

- “Kitapta, hangi konu ele alınmış/işlenmiştir? Yazarın konuyu ele alış, yorumlayış biçimi nasıldır?
- Konuyu yapılandıran bir öge olarak olay, hangi çatışmayla/çatışmalarla kurgulanmıştır?
- Kitaptaki çatışma/çatışmalar çocukların anlama ve anlamlandırma düzeylerine uygun mu?
- Çatışma/çatışmalar çocukların sevgi ve özgürlük gereksinimlerine uygun mu?
- Çatışma/çatışmalardaki merak öğesi zayıf mı, abartılmış mı?
- Çatışma/çatışmalar çocuklarda okuma ilgisi ve isteği uyandırabilecek özellikler taşıyor mu?
- Çatışma/çatışmalar bir rastlantı ya da şansa bağlı olarak mı sonuçlandırılmış?
- Çatışmada/çatışmalarda üzücü ve acıklı olaylar aşırı bir duygusallık yaratıyor mu?
- Kitaptaki olay ya da olaylar dizisi çocukların gülmesine/heyecanlanmasına/düşürmesine /düşünmesine olanak sağlıyor mu?”

2.2.2.2. İzlek

Sever'e (2015, s.129) göre izlek(tema), "Sanatçının ele aldığı konuyla, okurda uyandırmak istediği etkidir." Yazarın metinde ele aldığı şey konudur. Konuyu yapılandırırken ortaya çıkan soyut anlamlar ise izlektir. Çocuk edebiyatı yapıtlarında konu ile izle arasındaki bağ kuvvetli olmalıdır. Diyelim ki bir yapıtın konusu "anne-çocuk ilişkisi" olsun, bunun okurda uyandırmak istediği etkiler "anne sevgisi, çocuk sevgisi, anneye duyulan özlem vb." izlekler olabilir.

İzlekler (temalar); olaylar arasında, zincir görevi gören, okurun okuduklarından keyif almasını sağlayan, ona ışık tutan öğelerdir. Okur, tema sayesinde okuduklarını anlamlandırıp bir şey ortaya çıkarma hazzını yaşar (Lukens vd., 2018, s.242).

Oğuzkan'a (2013, s.370) göre, çocuk edebiyatındaki temalar, yetişkin edebiyatında olduğu gibi, hiçbir kafa karışıklığına neden olmayacak şekilde açık, anlaşılır ve duru olmalıdır.

Karatay'a (2011, 97) göre, bir kitaptaki izlek, yazarın o hikâyeyi yazma amacını ortaya koyar. Fakat yazar, izleğin konunun önüne geçmesine izin vermemelidir. Anlatıda okura, bir mesaj aktarır, deneyim kazandırırken, kitapta işlenen konu ihmal edilmemelidir.

2.2.2.3. Kahramanlar

Çocuklar, çevresindeki insanların farkındadırlar, onlarla iletişim halindedirler. Okudukları kitaplardaki kahramanlara (karakterlere) tepki verirler. Çocuklar kitaptaki karakterler yoluyla, etrafındakilerle nasıl iletişim kuracaklarını keşfederler. Karakter sözcüğü, genel anlamıyla kişiyi diğerlerinden ayıran kişilik yapısıdır. Edebiyatta karakter terimi, "Bir kişiyi-veya çocuk edebiyatında kimi zaman kişileştirilmiş bir hayvan ya da nesneyi- ifade etmek için kullanılır (Lukens vd., 2018, s.113).

Sever'e (2015, s.129-130) göre, çocuklar için yazılmış yapıtlarda başından olay geçen kişi/kişiler veya kahramanlar arzu, düşünce ve duygularıyla geliştirilir. Bir yapıtta geliştirilen karakterlerden olayın akışında kilit rolü olan kahraman "başkişi veya temel kişi" olayla doğrudan bağı olmayan kişiler ise "yanlışiler" olarak tanımlanabilir. Çocuk edebiyatı yapıtlarında çocuk başkişi ile özdeşim kurduğu için bu kişilerin çocuklara insan gerçekliğini sezdirebilecek, çocuğu geliştirebilecek özelliklerle donatılması ve inandırıcı olması gerekir. Kurgu boyunca karakterin yaşadığı değişimler ile olaylar uyumlu olmalıdır.

Şimşek'e (2016, s.103-104) göre yazar tarafından geliştirilen karakterlerle çocuğun olumlu özdeşim kurabilmesi için çocuğun yaş seviyesine uygun, gerçekçi karakterler olmalıdır. Kişilik yönünden ise, karakterler evrensel değerleri benimsemiş, onların savunucusu, çevre dostu, çalışkan olma, yardımseverlik gibi erdemlerin taşıyıcısı olmalıdırlar.

Ural' a (2013, s.47-48) göre, çocuk kitaplarındaki karakterin özellikleri şöyle olmalıdır:

“Çocuk kitaplarındaki karakterler erişilmez ve kusursuz olmamalı, gerçek yaşamdaki gibi eksikleri, zaafı olan kişiler olmalıdır (...). (Çocuk), kitaplarda karşılaşacağı kusursuz karakterleri kendine uzak bulur, onlarla özdeşleşemez. Öykü ya da masalı içselleştiremez. Eksikleri olan, beceriksiz karakterleri daha çok sever, onlarla kolayca özdeşleşir. Çocuk özdeşleştiği kitap karakterlerinin yaşadığı sorunlarla, yalnız kendisinin sorunları olmadığını anlar, rahatlar, özgüveni artar. Gene bu öykülerdeki karakterlerin davranışları ona sosyal değerler, etik değerler kazandırır.”

Çocuk edebiyatında geliştirilen karakterler, “açık ve kapalı karakter” olmak üzere ikiye ayrılabilir. Açık karakterler, okurun kurguya boyunca bütün özellikleriyle iyi tanıdığı, yazar tarafından da hakkında ayrıntılı bilgi verilen karakter biçimidir. Kapalı karakterlerse, okurun çok iyi tanımadığı, yazar tarafından hakkında az bilgi verilen karakter biçimidir. Kurgu boyunca, karakterlerin kişilik değişimlerine göre “durağan ve devingen karakterler” olmak üzere ikiye ayrılabilir. Durağan karakter, kurgu boyunca kişilik özelliği değişmeyen kişidir. Devingen karakter ise, kurgu boyunca kişilik özelliği değişen kişidir. Çocuk edebiyatında, açık ve devingen karakterler çocuğun daha çok dikkatini çeker (Sever, 2019, s.104-115).

Oğuzkan'a (2013, s.372) göre, çocuk edebiyatı yapıtlarında, özellikle küçük yaşta çocuklar için üretilenlerde kahraman sayısı ikiye geçmemelidir. Yabancı dillerden dilimize çevrilen yapıtlarda söyleyişi zor olan kahraman isimleri Türkçeleştirilmelidir ama aşırıya kaçılmamalıdır. Çakmak Güleç ve Geçgel'e (2006, s. 184) göre de çocuk kitaplarındaki karakter sayısının az tutulmasında yarar vardır.

Erdem'e (2016, s.614) göre, çocuk kitaplarındaki kahramanların türü, çeşitliliği ve seçimi şöyle olmalıdır:

“Çocuğun gelişim evresi göz önüne alınarak oluşturulan kahramanlar, kitaplarda kimi zaman kedi, köpek, tavşan gibi hayvanlar veya çocuğun bildiği tanıdığı cansız nesnelere; kimi zaman ise kitabın seslendiği yaş grubuna uygun olarak geliştirilen “çocuk” kahramanlardır. Genellikle kahramanın “çocuk” olarak seçildiği çocuk kitaplarındaki yetişkin kahramanlar bazen anne ya da baba, bazense çocuğun yakın çevresindeki amca, teyze, nine, dede gibi aile üyeleridir. Kimi zamansa okuldaki öğretmen ya da oturduğu evin yan komşusudur. Seçilen bu yetişkin kahramanların karakter çerçeveleri, içinde yaşadığı toplumun kural ve ilkeleriyle örülmüştür. Bundan dolayı her kültürün edebiyat eserlerinde farklı karakter çerçeveleriyle karşılaşmak mümkündür.”

Sever'e (2015, s.131) göre çocuk edebiyatı yapıtlarında, karakter gelişiminin nitelikli yapılıp yapılmadığını belirlemek için aşağıdaki sorulardan yararlanılabilir:

- “Karakterler nasıl geliştirilmiştir (davranış ve eylemleriyle, konuşmalarıyla, fiziksel özellikleriyle, diğer karakterlerin yorumlarıyla, yazarın yorumuyla?)
- Karakter, açık (geliştirilmiş) ya da kapalı (geliştirilmemiş) özelliklerden hangisini taşıyor?
- Kahraman kişilik özelliği olarak devingen mi, durağan mı? Diğer bir söyleyişle, kahraman, öykünün başından sonuna değin bir değişim yaşıyor mu, yaşamıyor mu?
- Karakter, devingen bir özellik gösteriyorsa, yaşadığı değişim ya da değişimler inandırıcı mı?
- Yazar, kahramanın kişiliği ve yaşadığı olaylar ile değişim olgusu, arasında, kabul edilebilir, inandırıcı bir ilişki kurabilmiş mi?
- Karakter bir bütün olarak çocuğun özdeşim kurabileceği özellikler taşıyor mu?
- Metindeki kahraman (başkişi) kimdir?”

2.2.2.4. Dil ve anlatım

Nitelikli bir çocuk yazını kitabının en önemli işlevlerinden biri, çocuğa ana dilini tanıtmayı, ona dil konusunda farkındalık kazandırmasıdır. Çocuğa, dilinin olanaklarını, sınırlılıklarını, zenginliklerini göstermek ise bu alanda üreten sanatçıya düşmektedir. Bu sorumluluğu üstlenen yazarlar, yapıtlarında, Türkçenin anlatım olanaklarını en iyi şekilde kullanarak ana dil öğretimine katkı sunmalıdırlar (Sever, 2019, s.165).

Yazarın bu katkıları sunarken anlattığından çok, nasıl anlattığı önemlidir. Yazarın anlatma biçimine üslup denir. Yazar, kurgusunu oluştururken öyküsünü anlatacak en iyi sözcükleri seçip düzenler. Bu iyi seçimler, karakterlerin inandırıcılığını da artırır. Çünkü, karakterleri okura tanıtan sözcüklerdir. Aslında, yazarın dil ve anlatım biçimi yazarın bütün seçimlerinin toplamıdır (Lukens vd., 2018, s. 213-214).

Oğuzkan'a (2013, s.373) göre çocuk yapıtlarında, üslup ve dil (*dil ve anlatım*) önemli bir sahiptir. Kuru, sıradan, yapmacık bir dil ve anlatımla nitelikli bir çocuk yapıtı ortaya konamaz. Seçilen söz varlığı, çocuğun kavrama yetisine, sözcük hazinesine, yaş seviyesine uygun olmalıdır.

Kökçü (2021, s.79) göre, çocuk kitaplarının olmazsa olmazı, devingen ve ritmik bir dildir. Çocukların dikkat süreli kısa, anlama düzeyleri yetişkinlerden farklı olduğu için, çocuk edebiyatı yazarlarının yapıtlarında etkileyici, sürükleyici, hareketli ve akıcı bir biçime (üslup) sahip olmaları beklenir.

Yalçın ve Aytaş'a (2017, s.93) göre, çocuk yapıtlarına önemli olan, kitaptaki anlatılanların çocuk tarafından açık ve doğru bir şekilde anlanmasıdır. Bunun için,

çocuğun günlük hayatında yer almayan sözcük ve yoğun anlatımlardan kaçınılmalıdır. Çocuğun dil gelişimi göz önünde bulundurulduğunda, ana dilin temel kurallarına katı bir şekilde uyulmalıdır. Anlatımda genellikle üçüncü kişi ağzıyla bir anlatım yapılması yeğlenir.

Lüle (2007, s.19) çocuk kitaplarında kullanılan dil ve anlatım konusunda, dikkat edilmesi gereken noktalar konusunda şöyle der:

“Çocuk kitaplarında anlatımın sadeliğine dikkat edilmeli, gereksiz ve bayağı sözcükler yer almamalı, duruluk, akıcılık, açıklık gibi unsurlar göz önünde bulundurulmalıdır. Bu öğelerin varlığı çocuk kitaplarının ele aldığı konu, olay, yer, zaman ve kahramanların anlatım açısından daha etkili ve anlaşılır olmasını sağlayacaktır. Bu yüzden, çocuk kitaplarında, yüklü ve yoğun bir anlatımdan kaçınılmalıdır. Her çocuk yazını, metinde çocuğun anlamını bilmediği ancak tümce ve anlatım tekniğinden yararlanarak çağrışım yoluyla anlamlandırıldığı belirli sayıda söze yer verilmelidir.”

Demirel (2021, s.25-26) çocuk edebiyatı ürünlerinde bulunması gereken dil ve anlatım özellikleriyle ilgili görüşlerini aşağıdaki gibi sıralar:

1.Çocuk yazarları, yapıtlarında, çocuğun gelişim özelliklerini dikkate alan, çocuğun dil gelişimine yardımcı olan, argo, küfür vb. olumsuz dil kullanımlarından uzak bir tutum sergilemeleri gerekmektedir.

2.Yazarlar, çocuğa, sahip oldukları dilin olanaklarını tanıtır dil bilinci kazandırmalıdır.

3.Kullanılan dil ve anlatım, çocuğun kelime dağarcığını zenginleştirici nitelikte olmalıdır.

4.Çocuğa estetik duygu kazandırılırken, şiir dilinin kendine özgü olanaklarından yararlanılmalıdır.

5. Çocuk kitaplarındaki metinler, çocuğun yaş seviyesi ve zihin gelişimine koşut olarak düzenlenmelidir.

6. Çocuk kitaplarındaki metinler, çocuğa göre her türlü söz ve anlama sanatını, cümle yapısını bünyesinde barındırmalıdır.

7.Özellikle, hikâye ve romanlarda yapılan betimlemelerde, aşırıya kaçılmamalıdır. Bu betimlemeler, çocuğun yaşına ve gelişim seviyesine uygun olmalıdır.

Sever'e (2015, s.132-133) göre, çocuk edebiyatı yapıtlarında kullanılan dil, küçük yaşlarda çevresindeki somut varlıkları tanımada, kavram dünyasının gelişmesinde etkilidir. Çocuğun yaşı arttıkça, çocuğun hayal dünyasını zenginleştirici kurgular oluşturulabilir. Bu kurgular, yoluyla ana dilin incelikleri ve kapsamı sezdirilebilir. Çocuğun dil bilinci ve duyarlılığın oluşmasında, doğal bir öğrenme

ortamı olan çocuk kitaplarındaki dil ve anlatımın niteliği aşağıdaki sorulardan yararlanarak bir değerlendirme yapılabilir:

- “Kitapta, Türkçenin anlatım gücü ve olanakları, çocuğun doğasına uygun kurgularla sezdirilmiş mi?”
- Anlatım kısa, duru ve içten tümcelerle yapılandırılmış mı?
- Türkçenin yazım ve noktalama kurallarına özenle uyulmuş mu?
- Türkçe sözcükler, genel olarak anlatıma egemen mi? Eskimiş, dilin çevriminden çıkmış sözcüklerin kullanılmamasına dönük bir duyarlık, yaşama geçirilmiş mi?
- Kitap, Türkçenin sözcük varlığını, dilsel düzeye uygun olarak çocuğun kavramsal gelişimini destekleyecek biçimde yansıtıyor mu?”

2.2.2.5. İleti

Özdemir’e (2002, s.71) göre, yazarın ele aldığı konu ile okura duyurmak istediği asıl şey iletidir. Yazarın, yapıtta söylemek istediklerinin özüdür, ana fikirdir. İleti, okurun metni anlayıp anlamadığına da kılavuzluk yapar. Metnin iletisini bulmak için “Yazıda asıl vurgulanmak istenen düşünce nedir, yazıyı yazara yazdıran ana neden nedir?” gibi sorulardan yola çıkılabilir.

Yalçın ve Aytaş’a (2017, s.85) göre, her edebi eserin mutlaka okura verdiği bir mesaj vardır. Bu mesajı, sanatçı farklı şekillerde ortaya koyabilir. Önemli olan, sanatçının, okura mesajlarını doğru bir biçimde iletebilmesi için karşı tarafın özelliklerini bilmeli, mesajı alan alan okur ise, bunu tam ve doğru anlamalıdır. Çocuk edebiyatı kitaplarında, bu ilkeler çerçevesinde, mutlaka bir ana fikir bulunmalıdır. Ana fikir, bir metnin ruhudur, metnin oluşturulma sebebidir.

Arpacı’ya (2006, s.52) göre, çocuk yayınları, çocuğu duyuşsal, zihinsel ve dil gelişimi açısından destekleyerek onlara birçok katkı sağlar. Bu yüzden, çocuk yayınlarında verilen iletiler ve bu iletilerin nasıl verileceği irdelenmesi gereken önemli bir konudur.

Sarikaya’ya (2019, s.223) göre, “Çocuk edebiyatı eserlerinde iletiler, metnin içine serpiştirilmelidir. Ancak bu durum, çocuğun düş kurmasına engel olmamalıdır. İletiler kesin ve net yargılardan uzak olması ve nasihat biçiminde olmaması gerekir.”

Sever’e (2015, s.133-134) göre ileti, sanatçının bir ürün ortaya koymasını sağlayan, çocuklara aktarmak istediği asıl düşüncedir. Bu düşüncüyü sanatçı çocuğa iletirken konu ve metin örgüsünü bir araç olarak kullanır. Sanatçı yaşama özgü deneyimlerini, görüşlerini özgün bir biçimde sunmak için görsel ve dilsel sistemden yararlanır. Bu sistem sayesinde, yazar veya çizer hayal gücünü de kullanarak bir anlam üretir. Bunlar da metnin iletisini/iletilerini oluşturur. Yazınsal metinlerde, öğretmekten çok, okurda etki uyandırılmak, farkındalık yaratmak ve duyarlılık kazandırılmak

istendiğinden birden çok anlam/anlamlar yüklü olabilir. Öğretici metinlerde, düz ve benzer anlamlar yüklü ileti/iletiler vardır. Çocuk edebiyatı alanındaki ürünler, ileti açısından incelenirken aşağıdaki sorulardan faydalanılabilir:

- “İncelenen metin hangi özellikleri taşıyor? Öğretici mi yazınsal mı?
- Öğretici nitelikte bir metin ise metnin temel ileti nedir, yan iletileri nelerdir? Yazar, metinde temel iletiyi hangi yollarla (tanımlama, örneklendirme, karşılaştırma, tanık gösterme, bilimsel verilerden yararlanma vb.) geliştirmiştir?
- Yazınsal nitelikli bir metin ise çocukla paylaşılacak istenen iletiler yazınsal bir kurgu içinde sunulmuş mu? Çocuğun duymasına, düşünmesine, düş kurmasına olanak sağlıyor mu?
- Yazınsal iletiler kitabın seslendiği yaş grubunun anlam evrenine (çocuğun yaşamı ve insanı anlama yetisine ve duyarlılığına) uygun mu?
- Yazınsal ileti ya da iletiler çocuklarda insana ve yaşama ilişkin duyarlılık oluşturabilecek nitelikte mi?
- Yazınsal iletiler, kurgulanan olayın içine sindirilmiş mi? Okura sezdiriliyor mu? Yoksa birer yargı ya da önerme biçiminde mi aktarılıyor?
- İletiler, yazarın kendi düşüncesini ya da ideolojisini, çocuğa kabul ettirme amacı taşıyor mu?”

2.3. Fantastik

2.3.1. Fantastiğin Tanımı ve Sınırları

Fantastik teriminin alanyazında, birçok tanımı yapılmaktadır. Fakat, kelimenin terim anlamına geçmeden önce, kelime anlamını vermek daha yerinde olacaktır. Ertem (2006, s.11) fantastiğin kelime anlamını/anlamlarını, şu şekilde açıklamıştır:

“Fransız yazar Th. Gautier’ye göre fantastik olan şey bir nedeni olmayan, açıklanamayan şeydir. Nouveau Larousse Illustré fantastik sözcüğünün Latince aynı anlamı taşıyan ‘fantasticus’tan geldiğini ve ‘gerçek olmayan, kuruntularla ilgili, düşsel’ anlamlarını içerdiğini yazıyor. Aynı yapıt ‘fantezi’ (fantasie) sözcüğünün ise Yunanca ‘phantasia’dan geldiğini ve ‘kendini gösterme eylemi, görünme, ortaya çıkma, düş gücü’ anlamlarını taşıdığını açıklıyor.”

Todorov’a (2017, s. 40-46) göre fantastik, her ne kadar sözlüklerde “gerçek yaşamda olmayacak olan, olağanüstü, doğaüstü” gibi birçok biçimde tanımlansa da fantastik ona göre, bu tanımlamaların dışında “kararsızlık ve belirsizliğe” daha çok yakındır.

Dilidüzgün’e (2012, s.607) göre fantastik terimi, olayların belli bir mantık bütünlüğü içerisinde geliştiği fiziki dünyanın sınırları içerisinde, gerçekleşmesi olanaksız olayların gerçekleşiyor gibi gösterilmesiyle ilgilidir.

Jakson’a (2000, s.14) göre fantastik, eleştirel bir türdür. Gerçek dünyanın temsilleri ve karakterlerinin dışında; düş dünyasının temsillerini (periler, hortlaklar, ütopyalar, bilim-kurgu vb.) ve karakterlerini anlatan kısaca dünya dışındaki diğer dünyaları anlatan her yazın ürünü için gelişigüzel kullanılan bir terimdir.

Rabkin'e (1979, s.19-22) göre fantastik, yalnızca "gerçek dünya"nın saf hâlinin çiğnenmesinden, ihlal edilmesinden ortaya çıkmadığını belirterek, fantastiği "gerçek dünya"nın seçeneği olarak tanımlar. Tabii, bu seçenek, kurgudaki metnin bağlamında yansıtılandan ibarettir. Ona göre fantastik, anlatı dünyasının temel kabullerinin, ilkelerinin, kurallarının ters çevrilmesi sonucu ortaya çıkan duygudur.

Clute ve Grant'e (1999, s.335) göre fantastik, gerçek düzlemin, dünyanın dışındaki her şeyi-fanteziyi, bilim-kurguyu, gerçeküstücülüğü vb.- kapsayan bir kavram olarak kabul edilmiştir.

Fantastik kelimesinin anlamları ve tanımlamaları incelendiğinde "gerçek-gerçek dışı; gerçek-düş; bu dünya- diğer dünya; görünür- görünür olmayan; gerçek-gerçeğin çiğnenmesi" anlamları üzerinde daha çok odaklanıldığı görülmektedir. Ancak, şurası da açık ki, fantastiğin bir değil birden çok anlamı ve fantastiğe birden fazla bakış açısının olduğu fark edilmektedir.

Fantastiğin bir tür olarak ortaya çıkması konusunda, tanımında, farklı görüşler olsa da fantastiğin insanoğlunun ilk zamanlarından bu yana varlığını sürdüren halk hikâyeleri, peri masalları, efsanelerle ilgisi, bağlantısı olduğu kesindir. (Mathews, 2011, s. 1).

Steinmetz (2006, s.11) fantastik konusundaki düşüncelerini şöyle açıklar:

"Geleneksel olarak, P.G. Castex, R. Callois, L. Vax ve daha başkaları fantastiği doğaüstünden ve bilimkurgudan ayırt etmeye özen gösterdiler. Bunlar, biri önce, diğeri daha sonra gelen iki ayrı edebiyat alanı olmakla birlikte, fantastiğin fırsat düştükçe doğaüstünün bazı unsurlarını yeniden kullanıma sokmadığı ya da bilimkurgunun gerektiğinde fantastikten yararlanmadığı anlamına gelmez."

Fantastiğin bir tür olarak olgunlaştığı zaman, XVIII. yy. olduğu kabul edildiğinde, aslında, fantastiğin destanlarla başladığı söylenebilir. Çünkü, sonuçta, bu metinlerde olağanüstü kendine özgü bir sistemle anlatılmıştır. Aslında, türün yazgısı, olağanüstü yolculukların başlamasıyla başlamıştır. Ancak, fantastiğin tür olarak irdelenmesi, üzerinde durulması, kendisinin de referans aldığı, görüşlerine daha yakın olduğu Todorov ile öne çıkmıştır. Onun bu alanda tezlerini ileri sürdüğü "Fantastik Edebiyat'a Giriş" adlı yapıtı fantastik bağlamında çok önemli bir kaynaktır (Steinmetz, 2006, s.9-19). "Fantastik eserleri bir tür olarak ele alıp özelliklerini belirlemeye çalışan iki önemli isim vardır: Todorov ve Steinmetz." (Özdemir ve Hatipoğlu, 2019, s.39). Jakson'a (2009, s.9) göre de "Fantasy: The Literature of Subversion" adlı yapıtının önsözünde belirttiği gibi, Todorov'un fantastik alanına en büyük katkısı 1973'te

yayımladığı kitapla, alanyazında fantastiğin bir tür olarak kabul edilip bu alanda çalışmalar yapılmasına öncülük etmiş ve cesaretlendirmiş olmasıdır.

Yine Özlük'e (2011, s.23) göre, Todorov, fantastiğe fantastiğin tanımını yapmaktan ziyade ona tür olarak yaklaşan, onun sınırlarını belirleme çalışan kişidir. Dilidüzgün'e (2011, s.608) göre ise, fantastik çocuk edebiyatındaki yapıtlar, Maria Nikolajeva'nın düş-gerçek ilişkisine göre yaptığı sınıflamasına göre incelenebilir.

Bu araştırmada, incelenen yapıtlar fantastik öğeler açısından incelenirken fantastiği bir tür olarak kabul edip üzerinde çalışmalar yapan iki yetkin ismi Todorov ve Steinmetz olduğu; çocuk edebiyatı alanında yapıtları, fantastik açıdan "düş-gerçek" düzlemi bağlamında, sınıflama olanağı sunan alanyazın uzmanı Nikolejeva olduğu için araştırmada kullanılmak üzere geliştirilen FYÖ, bu üç önemli isme göre hazırlanmıştır.

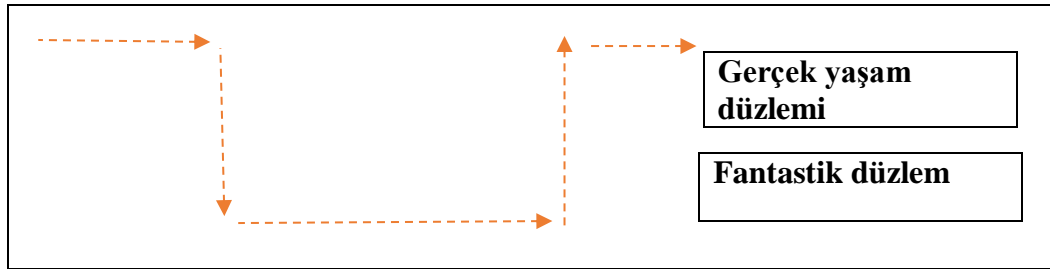
Araştırmamızda, dolayısıyla FYÖ'de referans aldığımız üç kişinin fantastik konusunda görüşleri etraflıca şöyledir:

Nikolajva'ya Göre Fantastiğin Sınırları ve Fantastik Tür

Nikolajva'ya göre fantastik çocuk kitaplarında, gerçek yaşam ile düş dünyası arasında üç ilişki mevcuttur (Tabbert'ten, 2005; Akt. Dilidüzgün, 2011, s.608). Bunlar sırasıyla şöyledir:

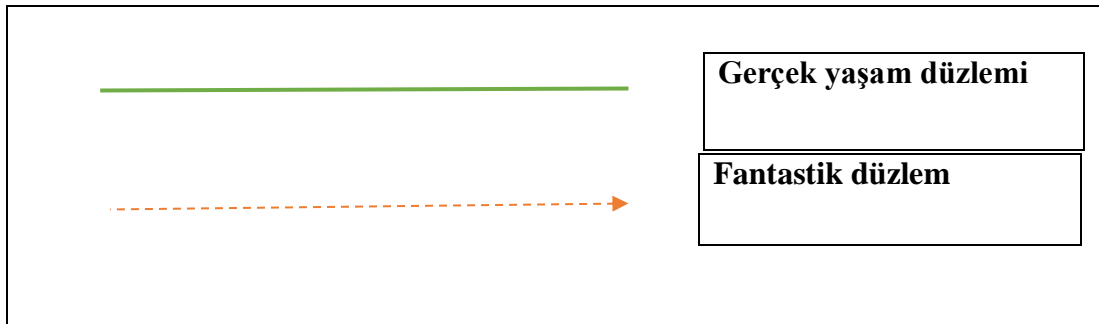
a) Çizgisel İlişki: Yalnızca fantastik, düş dünyası söz konusudur. Düş dünyası ile gerçek dünya arasındaki ilişkide gerçeklik boyutuna neredeyse rastlanmaz. Kurguda tasarlanan ve işlenen tüm olaylar, fantastik bir evrende başlar, devam eder ve biter. Bu evreni okur, baştan kabullenir. Kısacası, bu tür yapıtlarda, tüm kurguyu belirleyen düş dünyasının fantastik gerçekliğidir. Masallar, fabllar, destanlar vb. leri bu ilişkiye örnek verilebilir (Dilidüzgün, 2018, s.46).

Okur, bu tür eserlerdeki rastlantısallıkları, abartıları, gerçek dışı kuralları ve oluşumları yadırgamaz. Örneğin, Kül Kedisi masalında dev bir bal kabağının faytona dönüşmesini, gece on iki olunca büyüünün bozulmasını, camdan yapılmış ayakkabının ülkede sadece bir kızın ayağına uymasını kimse sorgulamaz. Bu ilişki, aşağıdaki gibi bir şekilde özetlenebilir. (Dilidüzgün, 2011, s. 608).

Şekil 2. Nikolajeva'nın çizgise ilişkil sınıflaması

b) Çevrimsel İlişki: Gerçek dünya-düş dünyası-gerçek dünya arasında sadece bir gidiş-geliş vardır. Bu gidiş-gelişin işlevsel bir amacı vardır. Çocuğun gerçek dünyasında karşılaştığında anlaması zorlanacağı olay ve durumlar fantastik dünyanın içinde çocuğa gösterildikten sonra tekrar gerçekçi dünyanın sınırlarına getirilir. Böylece çocukta farkındalık sistemi işletilir. Bir başka deyişle, çocukların gerçek dünyanın sınırları içinde çözemediği sorunlar ve onu huzursuz eden durumlar, fantastik dünyada gösterilir. Çocuğun çözümsüz gibi algıladığı durumlardan- kısır döngüden- kurtulmanın bir yolu olduğu bu tür yapıtlar aracılığı ile çocuğa aktarılır. Bu anlamda bu tür yapıtlar, çocuklara modern anlamda; eğitsel, aydınlanmacı ve toplumsallaştırma gibi amaçları olan bir rehberlik aracı olarak nitelenebilir. Özetle sorunlu gerçek dünya- sorunlarla mücadele edilen düş dünyası-sorunların farkına varıldığı gerçek dünya geçişleri çevrimsel ilişkinin temel göstergesidir ve bu geçişler aşağıdaki şekildeki gibi özetlenebilir (Dilidüzgün, 2011, s.609).

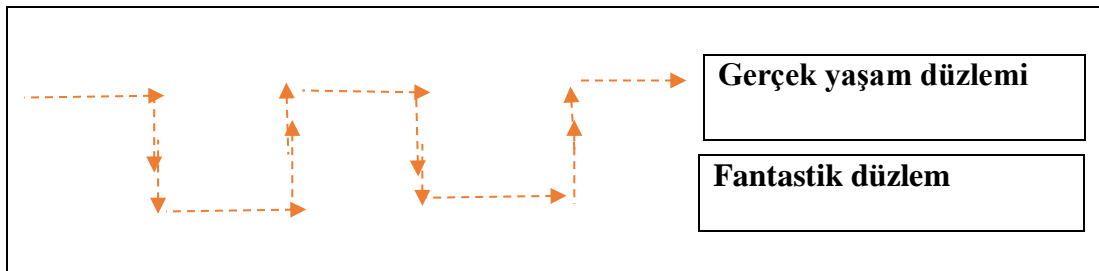
Şekil 3. Nikolajeva'nın çevrimsel ilişki sınıflaması

Çevrimsel ilişki türüne fantastik çocuk yazını alanında dünya klasığı olmuş iki yapıt örnek verilebilir: Carlo Collodi'ye ait Pinokyo ve Michael Ende'nin Bitmeyecek Öykü başlıklı kitapları (Dilidüzgün, 2011, s.609).

Türk çocuk yazınından ise, Zehra İpşiroğlu'nun Düş Hırsızlarına Karşı yapıtı bu ilişki türüne örnek verilebilir. Kitapta aynı sınıfta okuyan, çok iyi iki arkadaş olan Pembe ile Nar'ın öyküsü anlatılır. Nar, nedensizce Pembe'ye küser. Bir gün

Pembe'nin yanına gelen Nar izlendiğini söyler ve gizemli bir atmosfer yaratır. Adına Gipo denen ve sadece çocuklar tarafından görülebilen bu yaratık Nar'ı etkisi altına almıştır. Gipo, bazen dedikodular yaratarak çocukları birbirine düşürür bazen onlara sözüm ona iyilikler yapar. Bu iyiliklerin hepsi karşılıklıdır. Yaptığı iyilikleri çocukları denetimine almak için kullanır. Onlara bazı değer yargılarını dayatır. Örneğin eşinden ayrı bir kadın olmak kötü bir şeydir. Nedensiz küsmenin nedeni artık belli olur. Pembe'nin annesi eşinden boşanmış kızıyla yaşayan bir kadındır. Bu anlamda Gipo geleneğin, otoritenin, kalıp bir toplumun simgesidir. Çocukların benliklerini, kimliklerini, düşüncelerini ele geçirir. Zamanla çocuklar onun hilelerini bir bir ortaya çıkarırlar ve bilinçlenirler. Farkındalık ve bilinçlenmeden sonra, Gipo, ortadan kaybolur. Çocuklar daha mutlu, özgür ve bilinçli bir şekilde hayat sürmeye başlarlar. Başta ortaya konan sorunlu gerçekçi dünya, Gipo'nun ortaya çıkışı ile fantastik bir evrene taşınır. Gipo'nun hilelerinin ortaya çıkmasıyla onun yok edilmesiyle, düş dünyasından gerçek dünyaya tekrar dönülür. Görüldüğü gibi yapıtta, çevrimsel ilişkide söz edilen bir geçiş vardır (Dilidüzgün, 2011, s.610-611).

c)Sarmal İlişki: Gerçek dünya ile düş dünyası arasında çoklu gidiş gelişler vardır. Gerçekle fantastik karşı karşıya getirilir. Fantastiğe direnme iddiası mevcuttur. En az ürün olan kategori bu sınıflamadır. Bu ilişki türüne C.S. Lewis'in "Narnia Günlükleri" ve L. Carroll'un "Alis Harikalar Diyarı" başlıklı yapıtları, örnek verilebilir (Dilidüzgün, 2005, s.190).

Şekil 4. Nikolajeva'nın sarmal ilişki sınıflaması

Steinmetz'e Göre Fantastiğin Sınırları ve Fantastik Tür

Steinmetz (2006, s.7-9) fantastik sözcüğünün kökeni ve anlamlarını şöyle açıklar:

Sözcük, Latince bir sıfat olan fantasticum yoluyla Yunanca bir fiile kadar uzanıyor; phantasein: "görünür kılmak", "gibi görünmek", aynı zamanda da olağanüstü olaylar söz konusu olduğunda "kendini göstermek", "görünmek". Phantasia bir hayaldir, tıpkı hortlak, hayalet anlamına gelen phantasma gibi. Sıfat phantastikon yerini, ad olan ve "temelsiz şeyler hayal edebilme yeteneği" anlamına gelen phantastique'ye bırakmıştır.

Sıfat “fantastique” orta çağda kullanılmıştır. Godefroy tarafından işaret edilen en eski kullanımlarından biri, “cin tutmuş” anlamını verir. ... Bir başka sıfat fantasieus, “kaçık, aldatici” anlamlarına gelir. Fantasie, klasik Fransızca’da XIX. yüzyıla kadar imgelemi belirtmiştir. ... 1831 tarihli Le Dictionnaire de l’Academie sözcüğe “boş düşlere ve kuruntulara dayanan” anlamını verir ve ilave eder: “Ayrıca cismâni bir varlık, bir gerçeklik, olmayan bir görüntü anlamına da gelir.” Bizi ilgilendiren kabul Littre’de (1863) ortaya çıkar. Sözlük fantastique’i 1- Yalnızca imgelemlerde var olan; 2- Yalnızca cismâni bir varlığın görüntüsüne sahip olan şekilde tanımlar ve bu ikinci ifadeyi açıklamak için şu örneği verir: “Fantastik öyküler: genel olarak söylendiği gibi peri masalları, hortlak öyküleri ve özellikle Alman Hoffmann’ın itibar kazandırdığı, doğaüstünün önemli rol oynadığı bir öykü türü.” Bu tanım 1878’de Dictionnaire de l’Academie’de ve daha sonra da Tresor de la langue française’de (c.VIII 1980) yer alacaktır. Sözcüğün bu dönemin (XIX. yy. ilk yarısı) sonuna doğrudur ki belirli bir edebî ifade kategorisine, yani bir türe (her ne kadar henüz hiçbir tür kuramı fantastiği içermiyorsa da) ad olarak verilmiş olduğu söylenebilir.”

Steinmetz (2006, s.11-15), fantastiğin sınırları ve onun doğaüstü, peri öyküleri, bilimkurgu ile ilişkisi hakkında şu değerlendirmeleri yapar:

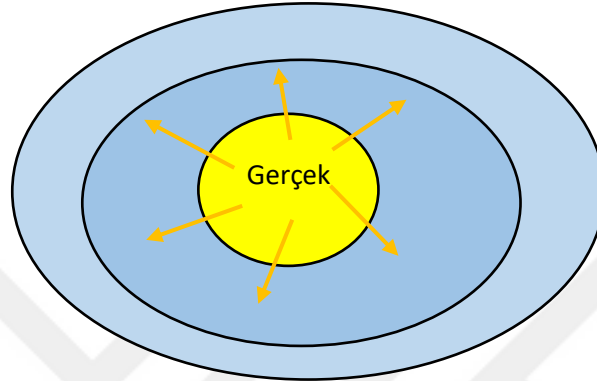
1. Fantastiğin olgunluğa ulaştığı dönem, XVII. yüzyıl olduğu kabul edilirse; destanlar, bu türün ortaya çıkmadan önce, olağanüstü olayların anlatıldığı türlerdir.

2. XIX. yüzyılın son yansımaları, sözlü ve yazılı hikâyeler destan türünden çok, farklı olarak düşsel bir dünyanın değişik biçimleri gelişmiştir. Orta Çağ İslâm’ının “Bin Bir Gece Masaları” buna örnek verilebilir. Ayrıca, eski uzlaşımına dayanan bir olağanüstü varlığını devam ettirir. Fânilere, çok doğal biçimde periler, cinler, büyücüler, dev yılanlar karışır. Prensler, çoban kızlarıyla evlenir, dev Parmak Çocuk tarafından alt edilir. Yani, XVIII. Yüzyıl peri masalları hâlâ devam etmektedir ve bazı fantastik kurgular bu figürlerden yararlanacaktır. Ancak fantastik, olağanüstü her şeyi baştan kabul sözleşmesine bağlı değildir. “Fantastik, olağandışılığı kuşatmaya, onu betimlemeye ve gerektiğinde sebebini araştırmaya çalışır çünkü açıkça belirtmeksizin savunucusu olmak istediği mantık için bunu bir skandal sayar.”

3. “Türün yazgısı, belirli bir dönemden başlayarak “olağanüstü yolculukları ortaya çıkardı. Daha sonra, bilimsel olağanüstüyü çöztürmek için evrimleşecektir.” Wels’in Zaman Makinesi buna örnek verilebilir. Bu aşamada “fantastikle” “bilim kurgu” nun farklarının altı çizilebilir. Bu noktada Steinmetz, Jean Gattegno’nun fantastiğin yüzü daha çok geçmişe dönüktür ve çoğu zaman korkuyla merak duygusu canlı tutulur, bilim kurguda ise geleceğin gizemleri aralanmaya çalışılır, bilim kurgu iyimserlikten doğar, tespitleriyle meseleye bakış açısını belirginleştirir. Bilim-kurguya kıyasla fantastiğin daha az genelleştirici, gizemle daha içli dışlı görünür ve bunları doğa yasalarıyla nasıl açıklayacağını bilmeyen araya giren, üçüncü kişilerle anlattırmak eğiliminde olduğunu ifade eder. Ona göre, fantastik, her insanın yüreğinde

yatan dehşet ve kaygıları konu edinir. Çoğu kez, tekrarlanması olanaksız istisnaya işaret eder.

Ayrıca, fantastik teriminin doğuşundan bu yana kullanım alanının genişlemesi, ne sadece önceleri olağanüstünün var olduğu ne de bundan böyle bilim kurgunun kendini kabul ettireceği anlamına gelir. Fantastik duygusunun, fantastiğin kendisinden önce var olduğunu düşünmek bütünüyle mantıklıdır.

Şekil 5. Steinmetz'in Fantastik kurgusu (Yıldız, 2015, s. 317)

Yukarıdaki şekil, Yıldız'ın (2015) çalışmasında Steinmetz'in fantastik kurgusunu bir bütün olarak anlatmak için kullanılmıştır. Bu şekli Steinmetz'in şu sözleri destekler niteliktedir.

“Zihnin yerinden yurdundan uzaklaşmasını ifade eden mitolojik anlatıların ve peri masallarının geleneksel uydurmacılığından farklı olarak ‘gerçek yaşam çerçevesine gizemin zorla dâhil edilmesiyle’ nitelendirilebilir. Karabasan ve sayıklama hâllerinde önüne endişe ve korkularından doğan imgeleri koyan bilincin marazî durumlarına bağlanır” (2006, s.16).

Steinmetz'e (2006, s.19) göre, fantastik kuramları konusunda, Tzvetan Todorov'un kitabında, “Fantastik Edebiyata Giriş” te ileri sürülenler, kendisine daha yakındır. Todorov, her ne kadar fantastik konusunda, bir referans olsa da, damdan düşer gibi, türlerin kısa bir açılımından sonra “alışılmadık, olağandışı ve bilim kurgu” konularındaki görüşleri ve örnekleri anlaşılması güç belirsiz değerlendirmelerdir. Bununla birlikte, onun fantastik konusundaki tespitlerine saygınlık kazandıran şey, fantastiğin algılanma tarzıyla tanımlanmasıdır.

Öte yandan Todorov'un, “Bu türü, anlamı bu kadar belirsiz bir işlevle tanımlamak olacak şey değil” dir (Steinmetz, 2006, s.21).

Steinmetz'e (2006, s.33) göre fantastik sözcüğü, tüm uygarlıklarda ortak bir motif olan “hayalet”in egemenliğini anlatır. Bu hayaletin “hortlak, gulyabani, hayal, karaltı, vampir, ikiz, canavar vb.” çeşitleri vardır. Bir insan olabileceği gibi hayvan da

olabilir. Önemli olan, oyunun kurallarını ihlal etmeyerek yani okurda şaşkınlığa neden olmasıdır.

Fantastik kurguda en etkin ve dinamik izlek, gerçek düzlemden gerçeküstü düzleme geçişi sağlayan ve doğaüstü olaylara izin veren başkalaşımdır. Başkalaşımdan sonra gerçekleşen dönüşümün sonuçlarıyla gerçeklik düzenin sarsıldığı değişim anıyla daha fazla ilgilenir. Bu başkalaşım, algılarımızı etkiler. Açık seçik algılar, yerini sanrıya bırakır. Yanılsama, zaferini ilan eder (Steinmetz, 2006, s.42).

Fantastik, tüm bunları yaparken -aklı yeniden ve ustalıkla kurgunun işin içine kattığı ölçüde-anlattığı ve betimlediği olgular hakkında açıklamalar yapar, salık verir. Böylece, olağanüstüye kendisine fazlasıyla kaptırmış okuru, hayal kırıklığına uğratar. Çoğu zaman yazar, yarattığı gerilim atmosferinin büyüsünü bozmamak için, son sayfalara kadar araya girmez. Fantastikte buna, son saat mantığı denir ve bir anlatı biçimidir (Steinmetz, 2006, s. 42-43).

Tüm bu düşüncelere rağmen, fantastik metinleri olgunlaştırmanın, yetkinleştirmenin bir reçetesi yoktur. Ancak, fantastikte önemli olan çok bilindik bir malzeme kullanılsa bile şaşırtıcı olmasıdır (Steinmetz, 2006, s.44-45).

Steinmetz'e (2006, s.141-142) göre fantastik, ortaya çıkmasından bu yana daha başta kurduğunu yıkmanın cazibesine kapılarak çeşitli görünümlere bürünmüştür. Günümüz fantastiğinde, ne şeytanın ne hayaletin metafor değerinden başka bir önemi yoktur. Hayalet olan kahramanın kendisidir. Metnin gerçekliğinden sahiden ortaya çıkıp kaybolan bir şüphelidir.

Steinmetz'in (2006, s.142-144) fantastiğin zaman içindeki görünüm değişimleri hakkındaki düşünceleri şöyle sıralanabilir:

1. XX. yüzyıl fantastiği; folklorik motifleri, klâsik kurguları reddeder. Fantastik, modern zamanlardaki köklü değişimlere kendi tarzıyla ayak uydurur. İnsana tebelleş olan tedirginliğin farkındadır. Büründüğü yeni çehreden de habersiz değildir. Bu çağda, birey köklerinden koparılmıştır. Aldatıcı bir başkalaşımın kurbanıdır. İster gönüllü ister gönülsüz imge çağına "*fantazmagori*" çağına girer.

2. Bu çağda, fantastiğin yükselişini sağlayan doğaüstü ile klonlama karşıya karşıyadır. İnsan yüzlü kahramanlar, uzay serüvenleri anlatmaya devam ederken gündelik yaşantımızdaki insanlara farklı farklı görünümlere bürünüp başkalaşım geçirirler. Vahşi çocuklardan kurt adamlara, karma hayvanlardan virüse kadar tehditler kokuşmuş kentlerimize girer.

3. Klâsik izlekleri usandırıcaya kadar kullanmaya hevesli fantastiğin yanı sıra, burada yanılısama tuzaklarını ve zulüm sahnelerini yeniden kurguya dâhil eden çağdaş bir fantastik türer.

4. İlk bahsedilen fantastiğin sonu gelmiş değildir. Bunun en büyük kanıtı Stephen King'in eserleridir. (Günah Tohumu, Korku Ağı, vb.) Yazıldığı günden beri bu tür eserler, Amerika'da ve dünyada geniş halk kitleleri tarafından rağbet görmüştür. Çünkü, bazı okurlar alıştıkları çehreli görmek istemektedirler.

Fantastik, olağanüstü olguları ve bilinçaltının katmanlarını işleyen edebiyat türlerinden biri olduğu için alanını ve etkisini genişletmiştir. Kendi kurallarının sayesinde ve sınırlarının ötesinde bir tür olarak kendisini kabul ettirmiştir (Steinmetz, 2006, s.144).

Todorova'a Göre Fantastiğin Sınırları ve Fantastik Tür

Todorov (2017, s.30-31) fantastiğin tanımını yapmadan önce, bu türe örnek bir yapıt veririr: Cazotte'un *Âşık Şeytan*'ı. Bu yapıtın ana kahramanı Alvare, bir aydır kadın cinsiyetinden olan kötü bir ruha sahip olduğuna inandığı, şeytansı bir yaratıkla yaşar. Bu yaratık, ortaya çıkış biçimiyle, öbür dünyanın temsilcisidir. Diğer taraftan, davranışlarıyla insansı ve kadınsıdır. Alvare, ona, nereden geldiğini sorduğunda Biondetta şöyle yanıtlar verir:

“Ben bir Hava Perisi'yim. Hatta aralarından en güzel olanıyım...” (s.98). “Peki ama Hava Perileri var mıdır?”, “Duyduklarımın hiçbirini anlamıyorum, diye sürdürür Alvare. Ama benim serüvenimde anlaşılabilir başka ne vardı ki? Tüm bunlar bana bir rüya gibi geliyor, diyordum; insan yaşamı başka bir şey midir peki? Ben başka birine göre daha olağandışı düşler kuruyorum, hepsi bu...Olağan olanaklı nerede? Olanaksız olan nerede?” (s.200-1).

Alavare, öykü boyunca kararsız kalır, bu tür çelişkileri hep yaşar. Serüvenin sonuna kadar karmaşa, belirsizlik, tereddüt, duraksama sürer. Süren bu kararsızlıkların temel odak soruları, aslında şudur: “Gerçekli mi, düş mü; gerçek mi, yanılısama mı?” Böylece, fantastiğin sınırlarına girilir, merkezine yaklaşılr. Bütünüyle, kendimize ait olan dünyada -periler, vampirler vb. olmayan bir dünyada- öyle olaylar meydana gelir ki; bunları alıştığımız, tanıdığımız dünyanın yasalarıyla izah etmek mümkün değildir. Ya duygulardan kaynaklanan bir yanılısama vardır ya da olay gerçekten olmuştur. Şeytan ya yanılısamadır ya gerçekten vardır.

Fantastik, işte, tam bu kararsızlık noktasındadır. Yanıtlardan birini seçtiğimiz anda, fantastiğin alanından uzaklaşarak komşu bir türün sınırlarına dâhil oluruz. “Fantastik, kendi doğal yasalarından başka yasa tanımayan bir öznenin görünüşte doğaüstü bir olay karşısında yaşadığı kararsızlıktır.”

Bu bağlamda, fantastiğin formülü Todorov'a (2017, s.37) göre "Neredeyse inandım!" sözünde saklıdır. Bir tarafa, saflık türünden inanmak bizi fantastiğin dışına iter. Ona göre, fantastiğe, can veren duygu kararsızlıktır.

Buradaki bahsedilen kararsızlık, okur tarafından algılanmalı, yaşanmalı kahraman tarafından hissedilmelidir. Ancak, bütün fantastik metinlerde okurun kararsızlığı ilk koşul olmasına rağmen kahramanın kararsız olması her zaman ön koşul değildir. Bununla birlikte yapıtların büyük kısmı, bu koşula sadık kalır.

Okur, kahramanlarından dünyasından çıktıktan sonra metni yorumlama safhasına geldiği zaman fantastik için bir tehlike başlar. Todorov'a göre, metni şiirsel ve alegorik okumalar bizi fantastiğin sınırlarından uzaklaştırır. Metindeki doğüstü olaylara ne sembolik okumalar getireceğiz ne de onları anlatan salt dilsel ifadelerin bir araya getirilmesi olarak göreceğiz. Onları sadece, bir şeyin gösterimi olarak algılamalıyız. Todorov, bu noktada görüşlerini Roger Caillois'in şu tespitleriyle açıklar:

"Sonsuz imgelerle ile sınırlanmış imgeler arasında bir yerlerde bulunan bu tür imgeler fantastiğin temelinde yer alır. Sonsuz olanlar, ilke olarak tutarsızlık getirmek ister ve her tür anlama karşı direnir. Sınırlanmış imgeler ise, belli metinleri simgelere çevirir ve bunlar uygun sözlük yardımıyla sözcüğü sözcüğüne aynı anlamı yansıtacak bir söyleme dönüştürülebilir" (Akt. Todorov, 2006, s.38-39).

Todorov'a (2017, s.39) göre bir metnin fantastik edebiyat türünde sayılabilmesi için, üç koşulun yerine gelmesi gerekir. Bunlar şöyledir:

1. Metnin kurgusu, okuru gerçek-düş dünyası arasında, sürekli bir kararsızlık duymasını sağlamalıdır. Yani, "Gerçek mi, düş mü?" sorusuna tam bir yanıt verememelidir, sürekli ikisi arasında mekik dokumalıdır.

2. Okurun yaşadığı kararsızlık duygusunu, bir öykü kahramanı da yaşamalıdır. Böylece, okurun görevi, başka bir kişiye verilmiş olur. Kararsızlık, metin boyunca biz izleğine dönüşür. Gerçek okur ile metnin kahramanı, saf bir okumayla özdeşleşir.

3. Okuma pratiğinden sonra, metnin yorumlanması aşamasında, okur şiirsel ve alegorik okumaları reddeden bir tavır takınmalıdır. Okur, metni mecazdan uzak, düz anlamıyla okumalıdır. Buradaki birinci ve üçüncü şart yerine getirilmeden bir metnin fantastik olması mümkün değildir.

Todorov'a (2017, s.47-50) göre, fantastiği bir tür olarak anlamak, için yapısal olarak onun komşu alanlarına da bakmak lâzımdır. Fantastiği incelerken göz ardı edilemeyecek olan iki anlatı "tekinsiz ve olağanüstü" dür. Fantastik, bu iki türün sınırı arasında tehlikeli bir yaşam sürdürür.

Tekinsiz ve olağanüstü arasında yer alan fantastik ona göre alt sınıflamalarla birlikte şöyle gösterilebilir.

Saf tekinsiz	Tekinsiz fantastik	Olağanüstü Fantastik	Saf olağanüstü
--------------	--------------------	----------------------	----------------

Şekil 6. *Todorov'a göre fantastiğin alt sınıflamaları* (Todorov, 2017, s.50).

Saf tekinsiz anlatı türü: Bu türden aklın yasalarıyla açıklanabilecek olaylar, bir şekilde açıklanamaz. İnanılmaz, korku dolu, şoka uğraticı, alışılmadık olaylar anlatılır. Korku edebiyatı tamamen bu türün alanına girer. Tekinsizlik, fantastiğin koşullarından sadece birini yerine getirir ama fantastik değildir. Yani, korkuyu betimler sadece.

Tekinsiz anlatı türünün “rastlantısallık ve sınırların deneyimi (istisnâlar)” olmak üzere iki kaynağı vardır. İzlek olarak da ilkel deneyimin kuralları çiğnenmesi anlayışında ilerlenir. Kötülükten zevk alma, zorbalık, cinayet, hastalıklı sevgiler gibi eskimiş izlekler kurguda yer alır.

Polisiye romanın doğuşu bu anlatı türündendir. Suçlunun kim olduğu gerilimi üzerine kurulan bu türde, ilk bakışta çözümü çok kolay gibi gelen ama yanıltıcı bir çözüm diğer taraftan ise tümüyle gerçeğe aykırı gibi görünen ama sonuçta anlatının sonunda bir doğru olduğu anlaşılacak bir çözüm vardır. Polisiye romanına da, fantastik anlatıya yaklaştıran budur. Ancak, fantastikte iki çözüm vardır, polisiye romanında bir çözüm. Dahası, polisiye romanında, tüm odak bilinmeyen üzerindeyken, tekinsiz metinlerde fantastikte olduğu gibi bilinmeyen uyandırdığı etkiler ve tepkilerdedir. Edgar Poe'nin Usher Konağı'nın Çöküşü adlı öyküsü fantastiğe yaklaşan tekinsizlik örneği olarak verilebilir (Todorov, 2017, 52-55).

Tekinsiz Anlatı Türü: Bu türde, öykü boyunca anlatılan olağanüstü her şey, sonunda öyle ya da böyle, mantıklı bir açıklamaya kavuşur. Bu açıklama yollarından biri, olağanüstü her şey rüya, delilik, uyuşturucu gibi etkenlere bağlanarak normalleştirilir. İkincisi ise olaylar gerçekleşmiştir ama bunların hepsi bir hile, rastlantı veya yanılsamadır. Charles Nodier'in Elyazması bu türe örnek verilebilir (Todorov, 2017, s.50-51).

Tekinsiz anlatı türü ile fantastiğin ayrımı konusunda Todorov şöyle der:

“Gerçeğe uygunluk iç tutarlılıkla, türe uygunlukla bir şeydir. Fantastik ise okuyucu ve öykü kişinin algılanmasındaki karışıklığa bağlıdır. Fantastik türün içinde fantastik tepkiler olmuş olabilir” (2017, s.52).

Fantastik Olağanüstü Türü: Bu tür, orta çizgisi fantastik olarak adlandırılan yerin diğer tarafıdır. Fantastiğe en yakın anlatı türüdür. Fantastik gibi görünür ancak değildir. Bu türdeki kurgular, olağanüstünün kabullenilmesiyle son bulur. Theophile Gautier’in “Ölü Âşık” başlıklı yapıtı, bu anlatı türüne örnek verilebilir. Papaz olma töreninde, Clarimonde’a Romuald (rahip) âşık olur. Birkaç kaçamak buluşmadan sonra, Romuald sevdiğinin ölümüne tanık olur. O günden sonra, kadın, rüyalarına girer. Bu rüyalar, adeta rahibin günlük yaşamını oluşturur. Bir gün rahip bahçesinde, bir kadın görür gibi olur. Bir yanlısama mı, karaltı mı, gerçek mi anlayamaz. Gerçek olan bir şey vardır, mat solgunluğun üzerinden kan akmaya başlar. Bu, gerçek de olabilir yanlısama da.

Öykü, buraya kadar fantastiğin sınırları içindedir, çünkü, düş ile gerçek arasında bir tereddüt vardır. Ancak, ne zaman ki bir başka rahip, Romuald’ın durumunu -nasıl öğrendiyse- öğrenir. Onu Clarimonde’nın yattığı mezara götürür, mezarı açar, bakarlar ki kadın öldüğü günkü gibi dudaklarında bir damla kanla, cansız bir şekilde mezarda yatmaktadır. O anda, Romuald’ın arkadaşı rahip cesedin üzerine kutsanmış su serper. Ceset, bir anda şekilsiz bir küle ve kemik yığına dönüşür. İşte, artık öyküdeki ikircik son bulmuştur. Bu değişim, doğa yasalarıyla açıklanamaz. Olağanüstü fantastik tam anlamıyla budur (Todorov, 2017, s.57-58).

Saf Olağanüstü Anlatı Türü: Bu türün, tekinsiz türde olduğu gibi, belli sınırları yoktur. Olağanüstü olaylar ne kahramanda ne de okurda, herhangi bir tepki uyandırmaz. Bu türün sınırlarını çizen, olaylar karşısında verilen tepkiler değil olayların bizzat kendi doğasıdır.

Bu türe örnek olarak peri masalları verilebilir, çünkü, bu tür metinlerdeki doğaüstü olaylara hiç şaşırılmaz. Ne konuşan kurta ne yüz yıl uyuyan güzele şaşırılır. Bu durum da peri masallarının doğaüstü konularından değil, belli bir yazı anlayışından ileri gelir (Todorov, 2017, s.59).

Todorov’a (2017, s. 59-61) göre, saf olağanüstüyü anlamak için doğaüstünün belli işlevlerle kullanıldığı anlatı türlerini de bilmek gereklidir. Bunlar ise sırasıyla şöyledir:

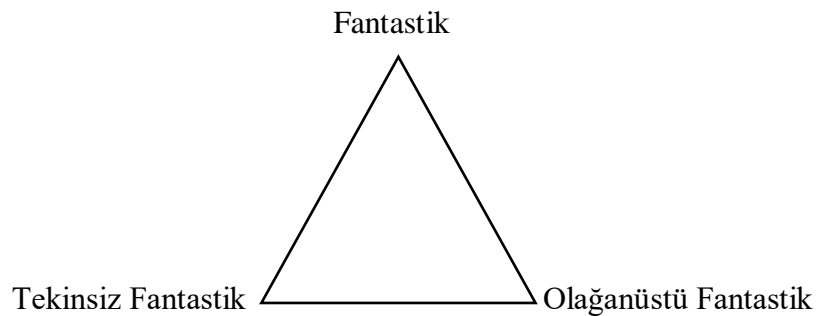
1. Abartılı olağanüstü: Bu anlatı türünde, olayların doğaüstü olması bizim dünyamızın boyutlarından çok büyük olmasına bağlıdır. Bin Bir Gece Masalların'daki Sindbad yüz-iki yüz metrelik balıklar ve fili yutacak büyüklükte yılanlar görebilir. Bunlar, akli yormaz, sürpriz de sayılmaz. Normal olaylardır.

2. Egzotik olağanüstü: Doğa ve doğaüstü olayların karışımı olan bu anlatıda, masalı dinleyen kişiler olayın geçtiği yerleri bilmediği varsayılır. Bunlardan, kuşku duyulmasına gerek yoktur. Sindbad'ın ikinci yolculuğu buna en iyi örneklerden biridir. Sindbad'ın betimlediği kuşun gövdesi, güneşi gölgede bırakır. Gergedan, file dönüşebilir. Masalın anlatıcısıyla anlattığı dünya aynı düzlemedir.

3. Enstrümental olağanüstü: Bu anlatı türünde çok küçük gereçler büyük işlevlere sahiptir. Bunlar aslında, teknik olarak gerçekleşmesi olası işlevlerdir. Uçan halılar, şifalı elmalar, uzağı gösteren bir boru, bu tür anlatılarda kullanılırlar araç-gereçten birkaçıdır.

4. Bilimsel olağanüstü: Günümüzün bilim kurgusu olarak düşünülebilir. Bu türdeki doğaüstü akılcı bir çerçevededir ama çağdaş bilime uzak yasalarla açıklanır. Hoffmann'ın Hayalet Nişanlı'sı bu türe örnek verilebilir.

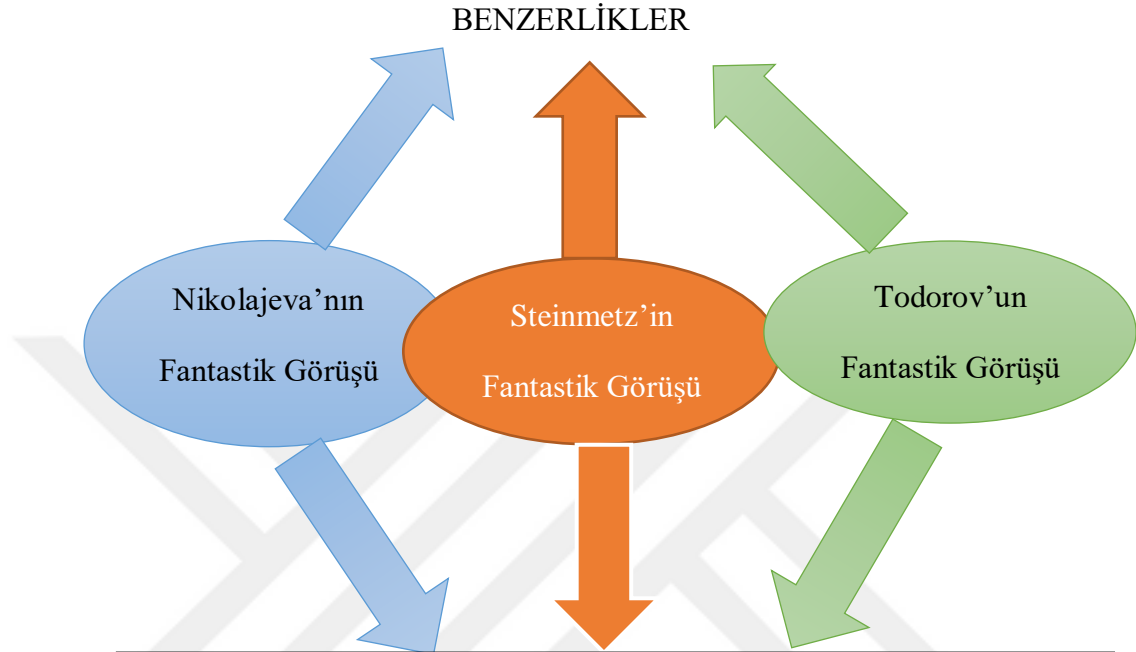
Todorov'a göre, fantastiğin olağanüstünün bu türleri arasındaki yerini ise, Tunç ve Akın (2020, s.46) şu şekilde özetlemiştir:

Şekil 7. Todorov'un fantastik sınıflandırması

Buraya kadar, ele aldığımız üç kuramcının (Nikolejeva, Steinmetz, Todorov) fantastik konusundaki görüşlerinin benzer ve farklı yanları, şu şekilde bir tablo ile özetlenebilir:

Üç kuramcı da fantastiğin gerçeğin dışında, başka bir boyutla bağlantılı olduğuna ilişkin hemfikirdirler. Nikolejeva'nın fantastik sınıflaması "düş-gerçek" arasındaki gidişi gelişi; Todorov'un fantastik ölçütü "düş-gerçek" arasındaki kararsızlık; Steinmetz'in fantastik tanımı, "düş-gerçek" arasındaki ilişkinin okuru ürpertmesi, hayrete düşürmesi üzerine kurulmuştur.

Üç kuramcı da fantastiğin sınırları, düş-gerçekle arasındaki ilişki, algılanma biçimleri, işlevleri gibi konularda farklı görüşleri sürmektedirler:

Nikolejeva, fantastiği, düş dünyası ile gerçek arasındaki zamansal ve mekânsal gidiş gelişe göre sınıflar, buna göre işlevler ve anlamlar yükler. Gerçek ile düşün sınırları açık seçiktir. Düş dünyasının olağanüstü öğelerinin (periler, cinler, büyücüler, devler vb.) okur tarafından baştan kabullenilmesi beklenir.

Steinmetz'e göre fantastiğin sınırları kapsayıcı ve çok geniştir. Peri hikâyeleri kadar bilimkurgu romanları da fantastiktir. Ona göre fantastikte, sadece geçmişten günümüze görünüm değişikliği olmuştur. Onun için asıl önemli nokta, fantastik bir anlatımda son saat mantığının kullanılması ve anlatılanların okura, ürperti duygusunu yaşatmasıdır.

Todorov'un fantastik ölçütleri, yukarıdaki iki kuramcıya göre daha katıdır. Ona göre, bir yapının fantastik sayılabilmesi için anlatılanların hem okurda hem de karakterde "düş-gerçek kararsızlığını" yaşatmasıdır. Bir diğer koşulu ise, okurun metin karşısında alegorik ve şiirsel okumaları reddetmesidir.

Şekil 8. Nikolajeva, Steinmetz ve Todorov'un fantastik konusundaki görüşlerinin karşılaştırılması.

2.3.2. Fantastik ve Çocuk Edebiyatı İlişkisi

Geleneksel edebiyatın içindeki hayalet ve perilere dayalı halk hikâyelerinin de fantastik olduğu varsayıldığında, fantastik edebiyat, aslında yeni bir edebiyat türü değildir. Lukens vd.'ne (2018, s.78-83) göre fantastik edebiyat; “peri masalı, bilim kurgu, polisiye, geleneksel edebiyat (fabllar, halk masalları, efsaneler, destanlar, mitler vb.) çağdaş kurgu” gibi alt türleri kapsayan bir edebiyat türüdür. Bu konudaki düşünceleri şöyledir:

“Harry Potter, Nimbus 2000’e binip kasabaya uçtuğundan beri fantastik edebiyat türü, yeniden doğumun keyfini sürmektedir. Perry Nodelman’ın ifadesiyle, ‘bu türün en iyi tanımı, en belirsiz olanıdır: fantastik tür bizim normalde gerçek dediğimiz dünyaya hiç benzemeyen bir dünyayı anlatır.’ Okurların bu başka dünyayı kabul etmeleri için yazarın, okurun anlatıcısının sesine güven duymasını sağlaması; ‘keşke gerçek olsaydı’ diye düşündürüp, sırf zevk için inanmamızı sağlayacak şekilde kitaptaki hayali evreni inanılır kılması, Madeleine L’Engle’in dediği gibi ‘gerçekliğin yere basar bir hâle getirmesi’ gerekir. Kurgusal dünya fantezisi, fantastik öyküler ve bilim kurgu; fantastik edebiyatın bilinen al türleri arasında sayılır. Bu türler, sıklıkla birbirleriyle kesişir.”

Bu edebiyatın, çocuk edebiyatı ile ilişkisine gelince, çocuk edebiyatı türlerindeki benzer ve farklı yönleri bilmek, onun bilincinde olmak elbette faydalıdır. Asıl önemli olan ise, tüm türlerin ve kitapların çocukların dikkatini çekmediğini bilmektir. Fantastik edebiyatın ve çocuk edebiyatının, birden fazla türünün olması, farklı zevklere sahip çocukların kendilerini keşfetmesine olanak sağlar. Sözelimi, bilim-kurguya hevesi olan bir çocuk, macera zevkini spor öyküleri anlatan gerçekçi bir kitapla daha fazla deneyimleyebileceğini keşfedebilir. Gerçekdışı olaylara duyulan ilgi, çocuğu kurgusal dünya fantezilerine yöneltebilir. Burada, önemli olan bu edebiyatın, çocuklara ve gençlere kendi motivasyon kaynaklarını buldurup onların ufuklarını genişletmesidir. Böylece, onların insana ve topluma ilişkin bir bakış açıları oluşur (Lukens vd., 2018, s.101).

Neydim’e (2003, s.11) göre fantastik edebiyatın ön koşulu “gerçeküstü bir düzlem” dir. Bu düzlemde, yazarın fantezilerinin (sınırsız ve sonsuz hayal gücü) olması gerekir. Çok iyi masal ve mitoloji bilmesi gerekir. Ona göre, fantastik edebiyatın kaynağı bunlardır. Fantastik edebiyatta, “gerçek ile gerçeküstü düzlem” yan yana bulunur. Çocuklar, bu sayede fantastik metinlerle çok çabuk iletişim kurarlar. Gerçek dünyada aşamadıkları, yüzleşmek istemedikleri sorunları bu metinler aracılığıyla tanıma, farkındalık kazanma, onlarla hesaplaşma olanağı bulurlar. Bugün birçok çocuk psikoloğunun terapilerinde çocuklarla oyun oynanması bundandır.

Dilidüzgün’e (2018, s.48-49) göre, çocuğun düş dünyasının sınırları, yetişkinlerden daha geniştir. Onun için, onların daha çok hayal kurmaya gereksinimi

vardır. Düşleriyle var olan çocukları eğitirken, onlara iyiyi doğruyu öğretirken fantastik edebiyatın ürünü olan kitaplardan yararlanılabilir. Her ne kadar günümüz eğitim sistemi, çocuğu, kalıp bilgilerin yüklendiği bir yetişkin adayı olarak görüp fantastiği ihmal etse de bu doğru bir yaklaşım değildir. Yapılması gereken, fantastik kitaplardan, öğelerden yararlanarak çocukları eğitiminde, onlara, yeni bakış açıları kazandırmaktır.

Guin'e (2006, s.49-50) göre, fantezi (*fantastik*), çocuklara bir şeyler anlatmanın en kolay yoludur. Bazı yazar ve eleştirmenlerin dediği gibi gerçekten kaçış değildir. Tolkien'in "Yüzüklerin Efendisi"ni, fantezi dilinde, yazması rastlantısal değildir. Çünkü, Tolkien iyi ile kötü ruhların mücadelesini anlatmak için, en uygun dili fanteziyi seçmiştir. Çocuklara, iyi ile kötüyü anlatmak için, en iyi yol, benliğin derinliklerinden söz etmektir. Fantezi, bu anlamda benliğin, öz benliğin konuşmasıdır.

Öztürk ve Hatipoğlu'na (2019, s.45) göre, teknoloji ile iç içe büyüyen günümüz çocukları, teknolojiyi olumlu bir şekilde kullanıp bilim ve teknolojide çığır açabilen bireyler olabilmelerin yolu, hayal dünyalarının gelişmiş olmasına bağlıdır. Çünkü, her şey bir hayal ile başlar. İşte, fantastik edebiyatı ürünleri, çocukların merak, gizemi çözme, keşfetme duygularını harekete geçirerek onlara kendilerini geliştirme olanağı sunar. Ayrıca, fantastik edebiyatın kaynağı geleneksel halk edebiyatı (masallar, efsaneler, destanlar vb.) olduğu için, çocuk, fantastik metinlerle kendi kültürünün izlerini takip eder ve kültürünü diğer kültürlerle karşılaştırma olanağı bulur. Bu anlamda fantastik edebiyat, çocuğun kendini geliştirmesini sağlayan önemli bir ders aracıdır. Ayrıca, fantastik edebiyatı, çocuğa farklı disiplinlerle iş birliği yapma ve yeni bir dünya olanağı sunar. Bu düşünceyi, alanyazındaki birçok çalışma destekler niteliktedir. (Baker, 2011; Egoff, 1988; Ekman, 2013; Hintz ve Tribunella, 2013; Huck vd., 2004; Hunt, 2001; Tunnell vd., 2016 Akt. D'Aveta, 2016, s.29).

Oğuzkan'a (2013, s. 6-7) göre, çocuk edebiyatının amacı; çocukları eğlendirmek, onların yaşama sevincini artırmak, hayatı keşfetmek, onlara kılavuzluk yapmak, çocukların yaratıcılıklarını geliştirmek, ana dillerinin güzelliklerinin farkına varmasını sağlamak"tır.

Fantastik edebiyatının yukarıda açıklanan tanımı, sınırları ile çocuk edebiyatının amaçları karşılaştırıldığında, fantastik kitaplar bu amaçları gerçekleştirebilecek gizil güce sahiptir. Ayrıca, Dilidüzgün'ün (2018, s.72-77) fantastik kitapların, çocukları gerçekle bağlarını koparmadan düşsel yolculuğa çıkarabileceği düşüncesi bu durumu destekler niteliktedir. Onun için, çocukların

eğitiminde, fantastik kitaplardan yararlanılabilir. Özellikle, baskıcı bir ortamda yetişen çocuklar için, fantastik metinlerdeki düş dünyası, kendilerini ifade edebildiği, birey olduklarının farkına vardıkları bir yer olabilir.

Buraya kadar yapılan açıklamalar çerçevesinde, fantastik ve çocuk edebiyatı arasındaki ilişki şu şekilde özetlenebilir:

1. Fantastik edebiyatının çocuk açısından önemi, çocuğun düş gücünü harekete geçirecek yapıtlar, ürünler sunmasıdır.
2. Çocukları yetişkinlerden ayıran en önemli farklardan biri, sınırsız ve sonsuz hayal gücüdür. Çocukların bu gücünden yararlanarak, onlara, iyi ile kötüyü öğretmenin yolunu fantastik edebiyat sunar.
3. Çocukların gerçek yaşamda çözemedikleri sorunları taşıyacakları başka bir dünya kurgular. Bu anlamda fantastik, çocuklara bir terapi olanağı sağlar.
4. Çocuğa sunduğu yapıtlar aracılığıyla kendi kültürünü ve diğer kültürleri tanıması için fırsat sunar.
5. İçinde barındırdığı “gizem, sır, merak, olağanüstü, keşfetme” gibi öğeler sayesinde çocuğun okuma sevgisi ve kültürü oluşturmaya yardımcı olur.
6. Çocuğun yaratıcı düşünme becerilerini geliştirerek, onu teknolojinin olumsuz etkilerinden korur.
7. “Düş ve gerçek dünya” arasında köprü görevi kurarak çocuğun gerçek dünyada ayakları yere basan, düşündüklerini cesurca ifade edebilen bireylerin yetişmesine katkıda bulunur.

2.3.3. Fantastik Yapıtların Ölçütleri

Bu alt başlıkta; Todorov, Steinmetz ve Nikolajeva'nın fantastik hakkındaki tezleri bağlamında, araştırmacı tarafından geliştirilen 16 maddeden oluşan fantastik yapıtlarla ilgili “Fantastik Yapıtların Ölçütleri” [FYÖ] adlı kontrol listesine yer verilmiştir. Aslı Der'in tüm yapıtları, fantastik öğeler açısından incelenirken bu kontrol listesindeki ölçütlerden yararlanılmıştır.

FANTASTİK YAPITLARIN ÖLÇÜTLERİ (Kontrol Listesi)	
1.	Yapıtta, gerçek yaşam ile düş dünyası arasında bir ilişki var mı?
2.	Yapıttaki kurgu, sadece düş dünyasında mı başlayıp bitmektedir? Yoksa düş dünyasından gerçek dünyaya bir gidiş var mıdır? Eğer varsa gidiş tek yönlü mü yoksa çok yönlü müdür?
3.	Yapıtın kurgusunda abartı, rastlantı ve gerçek dışı öğeler daha mı baskındır?
4.	Yapıtın kurgusunda çocuğa rehberlik etme gibi işlevsel bir amaç var mıdır?
5.	Gerçek ile fantastik arasında bir çatışma, karşıtlık var mı?
6.	Yapıtın kurgusunda, gerçek düzlemin içine gizem dâhil edilmiş midir?
7.	Yapıtın kurgusunda yer alan olağanüstülükler, çok bilindik bile olsa, okurda bir şaşkınlık yaratıyor mu?
8.	Yapıtta olağanüstü kurgu mantıkla bütünleştirilmiş mi?
9.	Yapıtta kurgu içinde, anlık gelişmeler/değişmeler yaşanıyor mu?
10.	Yapıtın genel atmosferi, okuru ürpertiyor mu?
11.	Yapıtın karakterlerinde gerçekten olağanüstüye geçişi anlatan bir başkalaşım(değişim) var mı?
12.	Yapıtın kurgusundaki gerçek-düş ikilemi, okurda kararsızlık yaratıyor mu? Eğer yaratıyorsa bu kararsızlık karakterlere nasıl yansıtılmıştır?

13.	Yapıt okurda şiirsel ve alegorik okumaları reddeden bir izlenim uyandırıyor mu? ¹
14.	Yapıtın kurgusunda, ben ve sen izlekleri iç içe geçmiş midir? ²
15.	Yapıtın kurgusundaki doruk nokta, en sona bırakılmış mıdır?
16.	Yapıtın kurgusunda, doğaüstü öğeler aracılığıyla sansürlere yer veriliyor mu?

---

1) Alegorik ve şiirsel okuma: Metindeki anlatılanların mecaz anlamıyla; şiirsel okuma, olağanüstü olayların yarattığı belirsizlikle ilgilenmeyen, metni söz zinciri gören okumadır (Bkz., Todorov, 2017, 2. ve 4.Bölüm).

2) Ben ve sen izlekleri: Ben izlekleri, insanın bilincinin temsilidir; sen izlekleri insanın bilinçaltının temsilidir (Bkz., Todorov, 2017, 7. ve 8. Bölüm).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmayla ilgili bu bölümde; araştırmanın modeline, evren ve örnekleme, verilerin toplanması ve çözümlenmesine yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Aslı Der' in yapıtlarının çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmesini amaçlanan bu araştırmada, yazılı kaynaklara yani yazarın kitapları ele alınmıştır. Onun için bu tezde, nitel araştırma yaklaşımlarından doküman inceleme yöntemi benimsenmiştir. Nitel araştırma yaklaşımının nicel yaklaşımdan ayırıcı özelliklerinden biri, araştırmacının verilere gömüldükten sonra, anlamı yakalayıp keşfetmesi sonrasında, bunları çözümleyerek tutarlı, anlaşılır bir resim oluşturacak şekilde ilerlemedir (Neuman, 2017, s.233).

Araştırmada, yazılı materyallerin (öykü/roman) incelenip, belli amaçlar doğrultusunda çözümlenmesi hedeflendiğinden, bir nitel araştırma olarak belge inceleme (doküman inceleme) yöntemi kullanılmıştır. Belge incelemede, çalışmayla ilgili dokümanlara ulaşıp, problem durumunun derinliğine göre, belli başlı aşamalar çerçevesinde dokümanların sınıflandırılıp çözümlenmesi işlemi yapılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s.189- 194).

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni, Aslı Der'in çocuklar için yayımladığı yapıtlardan oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise Aslı Der'in şimdiye kadar çocuklar için yayımlanan 8 yapıtı oluşturmaktadır.

- 1.Küçük Cadı Şeroks
2. Büyük Tuzak
3. Barış Odaları

4. Tehlikeye 3 Yolculuk
5. Kayıp Rüyacı
6. Defne'yi Beklerken
7. Darmadağın
8. Denek E.E.E.

3.3. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Bu çalışmada Aslı Der'in şimdiye kadar yayımlanmış tüm yapıtları, şu aşamalar çerçevesinde sınıflandırılmış ve çözümlenmiştir:

1. Aslı Der' in çocuk edebiyatı kitaplarına basılı olarak ulaşılmıştır.
2. Ulaşılan kitapların özgünlüklerini kontrol edilmiştir.
3. Araştırmanın konusu ile ilgili alanyazın taraması yapılmıştır.
4. Yapılan taramalar sonucu, Aslı Der'in 8 yapıtı, Sever'in (2015) "Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü" adlı çalışmasındaki çocuk edebiyatında bulunması gereken özelliklerin örneklerle incelenmesi ve Sever'in (2019, s.75) "Çocuk ve Edebiyat" adlı kitabında bahsettiği çocuk edebiyatını yapılandıran temel öğeler çerçevesinde incelenmiştir. Bu öğeler şunlardır:

Dış Yapı Özellikleri

- Boyut
- Kâğıt
- Kapak
- Sayfa Düzeni
- Resimler

İç Yapı Özellikleri

- Konu
- İzlek
- Kahramanlar
- Dil ve Anlatım
- İleti

5. Yapıtları fantastik öğeler açısından incelemek için; Todorov, Steinmetz ve Nikolojav'ın fantastik konusundaki tez, tespit ve görüşlerinden yola çıkarak, 21 maddeden oluşan, FYÖ hazırlanmıştır. Hazırlanan bu kontrol listesi, üç uzmana gönderilip görüşleri alınmıştır. Bu görüşler doğrultusunda, ölçüt maddelerinin dilinde değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklik sonrasında, araştırmacı ve iki uzman bir araya

gelmiş, ölçeğin maddeleri, tekrar gözden geçirilmiştir. Bu gözden geçirmenin sonucunda, ölçek maddeleri, sadeleştirilerek, 16 maddeye indirgenmiştir.

Hazırlanan FYÖ'nün herhangi bir kitap üzerinde çalışıp çalışmadığını, maddelerin açık bir şekilde anlaşılıp anlaşılmadığını belirlemek için, FYÖ, üç farklı uzmana gönderilmiştir. Uzmanlar, FYÖ'ye göre kitap incelerken, 13. ve 14. maddede, tam olarak ne demek istediğini anlamadıklarını ifade etmişler, diğer maddelerin ise, kitap incelemelerinde görüş birliği yönünden işlediği görülmüştür. Bunun üzerine bu maddeler için, dipnot düşülmesine karar verilmiştir. Dipnot düşüldükten sonra, FYÖ, uzmanlara yeniden gönderilmiştir. Uzmanlarla yapılan yeniden görüşme sonucunda, 13. ve 14. maddelerde uzlaşma birliğine varılmıştır.

Araştırma konusu olan Aslı Der'in kitaplarında, FYÖ'nün maddelerinin işleyip işlemediğini belirlemek için, araştırmacı ve iki uzmanla "Büyük Tuzak" adlı kitap incelenmiş, FYÖ'ye göre yapılan değerlendirmede uzlaşma birliğinin sağlandığı görülmüştür. Bu sürecin sonunda, Aslı Der'in tüm yapıtlarının fantastik öğeler açısından incelenmesinde ise araştırmacı tarafından geliştirilen FYÖ (Bkz. Ek-1) kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmanın evrenini oluşturan Aslı Der'in yayımlanan toplam 8 çocuk kitabı, çocuk edebiyatının temel ilkeleri olan dış yapı, iç yapı özellikleri ve fantastik öğeler bağlamında incelenmiştir.

4.1. Küçük Cadı Şeroks

Kitabın Yazarı: Aslı Der

Resimleyen: Huban Korman

Editör: Müren Baykan

Son okuma: Hande Demirtaş

Yayınevi: Günışığı Kitaplığı

Yayın Yılı: Ekim 2019, 37. Baskı

Sayfa Sayısı: 184

Seslendiği Yaş Dönemi: 8-10

4.1.1. Dış Yapı Özellikleri

4.1.1.1. Boyut

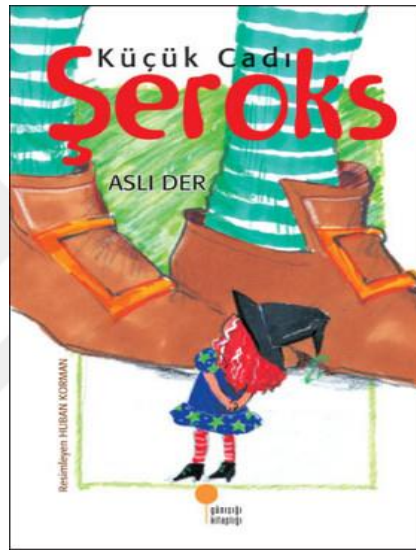
Kitap, 12 × 18 cm boyutlarındadır. İlköğretim birinci ve ikinci kademe öğrencilerinin (8-10 yaş) taşıyabileceği ve onların kitaplık oluşturmalarına olanak sağlayabilecek özelliklere sahip bir kitaptır.

4.1.1.2. Kâğıt

Kitapta kullanılan kâğıt açık sarı, mat ve dayanıklı ithal kâğıttır. Mat kâğıdın kullanılması okurun gözünü yormaması açısından olumludur. Yazılar rahatlıkla okunabilmekte ve kullanılan resimler, arka sayfaya yansımadan net bir şekilde görünmektedir.

4.1.1.3. Kapak

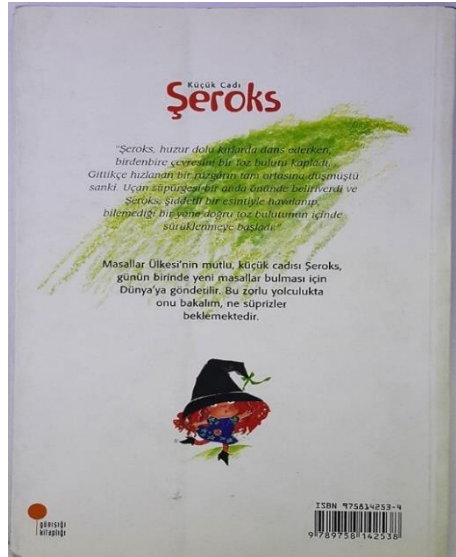
Kitabın ön kapağında, ana kahraman Şeroks ile dev Kordora'nın karşılaşmasını anlatan, renkli bir resim yer almaktadır. Bu resimde, devin sadece ayaklarının görünmesin ve Şeroks'un yukarı bakmasından dolayı, resmin okurun ilgisini çekebilecek, sezdirici nitelikte bir görsellik taşıdığı söylenebilir. Kitabın ön kapağının üst tarafında, kitabın ve yazarın adına; sol alt tarafta, kitabı resimleyene; alt ortada, yayınevine; sağ alt köşede, kitabın basım sayısına yer verilmiştir. Şeroks ismi, kırmızı ve vurgulu yazılmıştır. Kitabın ve yazarın adı, ön kapak resminin üstüne yazıldığı için, resmin görünürlüğünü etkilemektedir.

Resim 1. (Küçük Cadı Şeroks, Ön kapak)

Kitabın arka kapağının üst orta kısmında; kitabın adı, Küçük Cadı Şeroks'un yüzünün de görüldüğü bir resim ve tanıtım yazısı yer almaktadır. Sol alt köşede, kitabın basımını yapan yayınevinin adı vardır.

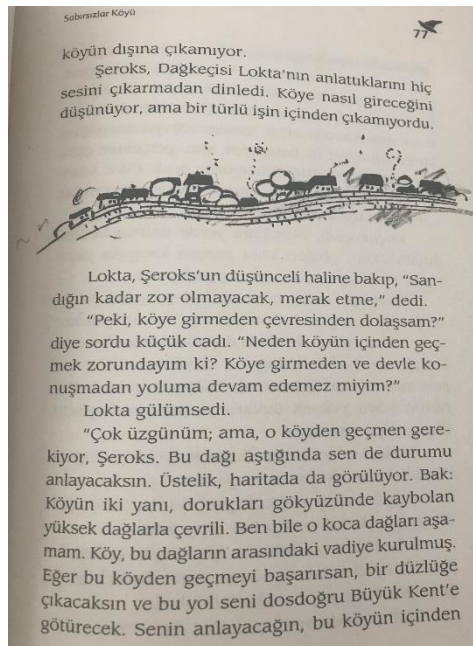
Kitabın ön ve arka kapağında kullanılan resimler ile renkler, birbirini tamamlar niteliktedir. Arka kapakta yer alan tanıtım yazısı, okuru, kitap hakkında meraklandırarak ön bilgiler sunmaktadır.

Resim 2. (Küçük Cadı Şeroks, Arka kapak)

4.1.1.4. Sayfa düzeni

“Küçük Cadı Şeroks” adlı yapıtta; sayfa kenarlarında, harf, kelime, satır ve bölüm aralarında bırakılan boşluklar düzenli görülmektedir. Yazı karakteri, Times News Roman ve 13 puntodur. Resim-metin uyumu iyi, resim-yazı boşlukları ölçülüdür. Kitaptaki resimlemeler, kitaptaki anlatılanlara ve kahramanlarla bire bir uyumludur. Örneğin; sayfa 77’deki Süsler Ormanı’nın sayfaya yerleşimi, yazı-resim arasındaki boşluklar, dengeli bir biçimde verilmiştir.

Resim 3. (Küçük Cadı Şeroks, s.77)

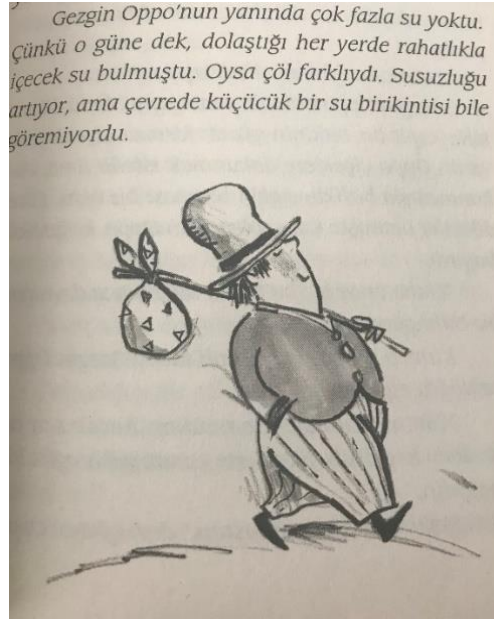
4.1.1.5. Resimler

Kitabın resimlemelerini, Huban Korman yapmıştır. Kitabın ön ve arka kapak resimlemeleri renkli, içindekiler siyah-beyazdır. Ön ve arka kapak resimlerindeki baskın renkler; kırmızı, yeşil ve kahverengidir.

Çocuk kitaplarının taşınması gereken tasarım özelliklerden biri de resimlerdir. Kitaplardaki resimler, kitabın konusuna ve sayfa düzenine uygun olmalıdır. Kitapların konusuna göre (açıklayıcı, yorumlayıcı, sevimli vb.) belli niteliklere sahip olması gerekir. Kurguyu, görsel açıdan desteklemeli, onu somutlaştırmalıdır. Her şeyden evvel resimlerin “estetik” bir değeri olmalı, çocuğun duyu algılarını harekete geçirmelidir. Çocuğu, bilişsel ve duyuşsal açıdan eğitmelidir. 9-10 yaş grubuna seslenen kitaplardan başlayarak kitaplardaki resimler git gide yerini yazıya bırakması gerekir. Çocuk kitaplarında kullanılan resimler, fotoğraf gerçekliğinden çok çizerin yorumunu kattığı kurguya uygun yeni bir gerçeklik olmalıdır (Sever, 1995, s.14; Sever, 2013, s.123-125).

Bu açıdan bakıldığında, kitaptaki resimler, ağırlıklı olarak kitabın kahramanlarını betimlemektedir. Olayların geçtiği mekânlara resimlerde çok az yer verilmiştir. Çizilen resimler, çocuk gerçekliğine ve bakış açısına uygundur. Aynı zamanda resimler, fotoğraf gerçekliğinden ziyade, çizerin yorumuna dayalı çizimlerdir. Yapıtın seslendiği yaş grubu göz önüne alındığında, kitaptaki resim-yazı dengesi, 8-10 yaş grubuna uygundur diyebiliriz. Kitaptaki resimler, kitaptaki kahramanları somutlaştırması açısından önemlidir. Örneğin; sayfa 81’deki Gezgin Oppo, gayet yalın bir şekilde resimlenmiştir.

Resim 4. (Küçük Cadı Şeroks, Gezgin Oppo, s.81)

Kitaptaki var olan tüm resimler; metnin içeriğiyle uyumlu, okumayı ve anlamayı kolaylaştırıcı anlamsal ardışıklığı sağlar niteliktedir.

4.1.2. İç Yapı Özelliklerinin Değerlendirilmesi

4.1.2.1. Konu

Kitap, toplam 5 bölümden oluşmaktadır. Kitapta, Masallar Ülkesi'nde masalların tükenmesi sonucu, Prens Hortim'in kızı Alina, masalsızlıktan dolayı kendisine yakınır. Prens, bu sorunu çözmek için, yani, yeni masallar bulması için, Büyücü Timma'nın önerisiyle, Küçük Cadı Şeroks'u, Dünya'ya göndermeye karar verir. Sonrasında, Şeroks'un bu yolculuğunda başından geçenler anlatılır. Şeroks'un yaptığı bu yolculuğu aracılığıyla "sevgi, arkadaşlık, dostluk, hoşgörü, kibir, güçlükleri aşmak, önyargı, hayal gücü, fedakârlık" kavramlarının üzerinde durulur.

Çatışmalar:

Kişi-Kişi Çatışması: Bir kitapta, olaylar dizisinde, okurun merak duygusunu sürekli canlı tutan başlıca çatışmalardan biridir. Bu çatışma, farklı kişilik özellikleri olan, iki insan arasında olabileceği gibi kuşaklar arasında da olabilir. Prens Hortim ile Küçük Cadı Şeroks, Tilon ile Yetsi, Gonci ile Pampara arasındaki anlaşmazlıklar, tartışmalar, mücadeleler bu çatışma türüne örnek verilebilir.

...Şeroks daha fazla dayanamadı. "Ne? Bilmediğim bir yolculuğa, tek başıma çıkmak mı?" diye karşı geldi. "Siz nasıl bir prensiniz böyle? Beni Dünya'ya yalnız gönderecek kadar korkunçsunuz."

(...)

“Hiç de korkunç biri değilim, küçük cadı. Minik kızım yeni masallar için yanıp tutuşmasa, seni şuracıkta aslanlarıma yem yapardım. Onun yerine, bu sözlerinden dolayı, seni çirkin bir cadı-kelebeğe dönüştürecekim.” (Prens Hortim ile Küçük Cadı Şeroks Çatışmasından Bir Kesit, s.17-18).

... “Gitmemeliyiz, Yetsi. Cadı bizi kandırarak.” dedim. Yetsi’nin yüzü asıldı, kötü kötü baktı bana.

“Zaten beni, hep kıskandın, biliyorum,” dedi. “Şimdi uçabileceğimi öğrenince, bana engel olmak istiyorsun. Ama ben seni dinlemeyeceğim. Bu fırsatı kaçırmam. Senin kıskançlığın yüzünden cadının teklifini geri çeviremem.” (Tilon ile Yetsi Çatışmasından Bir Kesit, s.42).

(...)

... “Ben Artavil’i burada bırakmayacağım. Hemen getirin onu! Buradan gideceğiz!” diye bağırdım. Artık benim de sınırlarım iyice gerilmişti.

Pampara öfkeden parlayan gözlerle bana bir kez daha baktı ve “Adamlarım!” diye haykırdı. “Hemen gelin ve bu adamı dışarı atın! Hemen!” (Gonci ile Pampara Çatışmasından Bir Kesit, s.142-143).

Kişinin Kendisiyle Olan Çatışmalar: Öykünün yan kahramanlarından, Gonci’nin oğlu Artavil’in, hem Masallar Ülkesi’ne gidip oradaki çocuklara masal anlatmak istemesi hem de Dünya’dan ailesinden ayrılmak istememesi, onun kendisiyle olan çatışmasıdır.

... “Masallar Ülkesi’ne gitmeyi gerçekten çok istiyorum, anne,” dedi Artavil. “Sizden ayrılmak çok zor ama sonra yine yanınıza döneceğimi bilmek beni rahatlatıyor.” (Artavil’in Kendisiyle Çatışmasından Bir Kesit, s.175).

Kişi-Doğa Çatışması: Öykünün ana kahramanlarından, Küçük Cadı Şeroks’un Masallar Ülkesi’nden, daha önce hiç bilmediği Dünya’ya gitmesi ve Büyük Kent’e ulaşmak için yaşadığı zorluklar, bu çatışmaya örnek verilebilir.

...Bir meyve ağacı bulma umuduyla çevresine bakınarak yürürken, birdenbire bileği burkuldu ve pabucunun topuğu kırılıverdi.

“Tam da sırası,” diye söylendi ağlamaklı bir sesle. “Terslikler bir kere başladı mı, bir daha peşini bırakmaz. Off! Çok yoruldum ve çok açım!”

Elinde pabucu, topallaya topallaya yürüyerek, tamirci aramaya başladı (Küçük Cadı Şeroks’un Büyük Kent’e Ulaşırken Doğan ile Çatışmasından Bir Kesit, s.112-114).

Kitabın çatışmalar bakımından zengin olmakla birlikte, son bölümde görevini tamamlayan Küçük Cadı Şeroks’un mutludur. Gonci, Prens Hortim ile bir biçimde iletişim kurarak, oğlu Artavil’i Masallar Ülkesi’ne, masal anlatması için istediği zaman, Dünya’ya dönme koşuluyla göndermeye karar verir. Şeroks ve Artavil’in Masallar Ülkesi’ne giderek, bildikleri masalları, oradaki çocuklara anlatmaları, bir müddet sonra, Artavil’in tekrar Dünya’ya dönmesi ile kitap sona erer. Bu bölümde, Gonci’nin Prens Hortim ile iletişim kurması, kurgu açısından başarılı olmakla birlikte

nasıl iletişim kurduğu konusunda hiçbir bilgi verilmemesi, kurgu açısından bir zayıflık olarak görülebilir.

Yine, kitabın ikinci bölümünde, cüce adam Tilon'un sözünü dinlemeyen arkadaşının, kötü cadının eline düştükten sonra, onu, canı pahasına kurtarması ve bedel ödemesi "arkadaş için yapılan fedakârlık" duygusunu örnekleme açısından önemlidir. Bununla birlikte, bu fedakârlığın dozunun ve sınırlarının çizilmesi, çocukların duygularını yönetmeleri bakımından, daha uygun olabilirdi. Kitaptaki olaylar ve çatışmalar çocuk gerçekliğine uygun, çocukların hayal dünyalarını zenginleştirebilecek niteliktedir. Tüm bölümlerde, "merak" ögesi tutarlı bir şekilde kullanılmıştır.

Kitapta, merak düğümünün atıldığı kısımlar şunlardır:

1. "Masallar Ülkesi" bölümünde, Küçük Cadı Şeroks'un kırlarda dans ederken, aniden, Büyücü Timma tarafından, Prens Hortim'in huzuruna çıkarıldığı an,
2. "Süsler Ormanı" bölümünde, Cüce Adam Tilon'un ormana geliş hikâyesini anlatmaya başladığı an,
3. "Sabırsızlar Köyü" bölümünde, Küçük Cadı Şeroks'un yalnız yaşayan devle iletişim kurmak için kapısını çaldığı an,
4. "Büyük Kent" bölümünde, Küçük Cadı Şeroks'un dayısı Gonci'nin oğlu Artavil'i, Patron Pampara'nın elinden kurtarmak için onun evine girdiği an,
5. "Masallar Ülkesine Dönüş" bölümünde, Gonci'nin bir şekilde, Prens Hortim ile iletişim kurduktan sonra, oğlu Artavil'e, Dünya'ya dönebileceği müjdesini verdiği an.

Kitapta, anlatılanların düşsel bir mekânda başlayıp sonra, düşsel-gerçek düzlemde gidiş-gelişten sonra, düşsel bir dünyada son bulması, aradaki geçişlerin tutarlı ve yaratıcı olması, kitabın güçlü yanlarından biridir.

4.1.2.2. İzlek

Kitapta, çocuk-masal ilişkisi temelinde, masalların umut ve mutluluk vermesi üzerinde durulmaktadır.

Kitapta, konu ile izlek arasında herhangi bir uyumsuzluk söz konusu değildir. Ele alınan konu ve izlek çocukların anlama ve kavrama düzeylerine uygundur.

4.1.2.3. Kahramanlar

Başışiler:

Prens Hortim: Masallar Ülkesi'nin yöneticisi, kızı Alina'ya, çok düşkün bir babadır. Çocukların gelişiminde, masalların ne kadar önemli olduğunu farkında olan, otoriter, biraz da katı bir kişiliktir. Kurgu boyunca aldığı kararlar ve yaptığı müdahalelerle devingen bir kahramandır. Kişilik özellikleri açısından ne açık ne kapalı biridir.

Küçük Cadı Şeroks: Masallar Ülkesi'nde, mutlu bir şekilde yaşayan, Gonci'nin yeğeni olan Şeoks; inatçı, akıllı, zeki, yüreği sevgi dolu, hoşgörülü bir küçük cadıdır. Kurgu boyunca, en devingen karakterdir. Olay örgüsünün her aşamasında bir rolü vardır. Ailesi hakkında çok bilgi verilmemesi bakımından, yarı-açık bir kişiliktir.

Yankişiler:

Büyücü Timma: Masallar Ülkesi'nin büyücüsü. Kurgu boyunca durağan ve kapalı bir karakterdir.

Alina: Prens Hortim'in kızıdır. Masal dinlemeyi çok sevmektedir.

Gonci: Eskiden, Dünya'ya gidip Sarina ile yuva kurmadan evvel, Masallar Ülkesi'nin masal anlatıcısı, Küçük Cadı Şeroks'un dayısı, Artavil'in babası, Dünya'da ayakkabı tamirciliği yaparak yaşamını sürdüren akıllı bir kişiliktir.

Ozzi: Süsler Ormanı'nın süslü ve iyi yürekli tavşanı.

Pifona: Süsler Orman'ın yaşlı ve bilge fili.

Pulan: Süsler Orman'ın aslanı.

Tilon: Arkadaş canlısı Yetsi'nin dostu, cüce bir adamdır.

Yetsi: Tilon'un maceraperest söz dinlemeyen dostudur.

Cadı Menra: Kötülükten başka bir şey düşünmeyen, Yetsi'yi tuzağına düşürüp evinde hapseden cadı.

Lokta: Sabırsızlar Köyü'ne, Küçük Cadı Şeroks'un gitmesine yardımcı olan dağkeçisi.

Dev Kordora: Yalnız yaşamayı sevmeyen, kendisine arkadaş arayan aslında duygusal ve yardımsever bir dev.

Gezgin Oppo: Ailesi olmayan, yaşamdaki amacı gezmek ve gezdiklerini yazıp diğerlerine aktarmak olan, hâlimden memnun bir kişiliktir.

Çömlekçi: Sabırsızlar Köyü'nün çömlek ustası fakat artık, çömlek yapmayı sabırsızlığından dolayı beceremeyen bir karakterdir.

Sarina: Bir dünyalı olan Sarina, Gonci'nin hayat arkadaşı ve Artavil'n annesidir.

Artavil: Gonci ile Sarina'nın masal anlatmayı seven oğullarıdır.

Pampara: Gonci'nin ayakkabılarını tamir ettiği merhametsiz, ne zaman ne yapacağı belli olmayan bir patrondur.

Alara: Hayattaki en çok istediği şey, sirk oyuncusu olmak olan bir kızdır.

Şişko Yondi: Sirk sahibi, iyi niyetli bir karakterdir.

Kitabın yan karakterlerinden Gonci ve oğlu, Artavil dışındaki kahramanlar durağan ve kapalı kişiliklerdir. Olay dizisinde, tutum ve davranışlarında herhangi bir değişim yaşanmamıştır. Gonci ve oğlu Artavil'in, Büyük Kent'te Pampara ile yaşadıkları çatışma, kitabın sonunda Artavil'in Masallar Ülkesi'ne gidip gitmeme konusunda kendisiyle yaşadığı çatışma, okurun merak duygusunu, her an canlı tutmakta ve okuru heyecanlandırmaktadır.

4.1.2.4. Dil ve anlatım

Çocuklar için yazılmış kitapların niteliğini belirleyen en önemli özelliklerinden biri, dil ve anlatımdır. “Nitelikli çocuk kitapları, erken dönemden başlayarak çocuklara gelişimlerine uygun zengin bir dil çevresi sunan; onların söz varlığını, dil bilincini ve duyarlılığını geliştiren araçlardır” (Sever, 2013, s.131). Kitabın, çocuğun dil gelişimine olumlu anlamda katkı sunabilmesi için düzeyine uygun olması gerekir. 8-12 yaş dönemindeki çocukların sözcük varlığına birçok yeni sözcük eklenir. Çocuklar, her yapıdaki tümceyi özümseyecek yetkinliktedir. Kitapta yazım ve noktalama işaretleri kurallarına dikkat edilmiştir. Bu bağlamda kitabın dil ve anlatımına bakılırsa Aslı Der'in Küçük Cadı Şeroks adlı kitabı, olaylar dizisi anlatılırken kısa, net ve yalın cümlelerden oluşmaktadır. Kitapta yabancı kelime ve terimlere yer verilmeyip, kelimelerin Türkçe karşılıklarının kullanılmasına özen gösterilmiştir. Ancak kitabın kahramanlarına verilen isimlerin çoğu (Ozzi, Pifona, Pampara, Şeroks vb.) Türkçenin ses yapısına aykırıdır. Bunların Türkçe isimleri yeğlense, çocukların dil gelişimi açısından daha yerinde olabilirdi. Seslendiği yaş dönemine göre, çocukların anlamakta zorluk yaşayacağı bir kelime vardır: trapez. Bu kelimenin açıklaması, dipnot olarak verilse daha iyi olabilirdi. Yapıtta, Türkçenin sözcük varlığını yansıtan deyim ve ikilemelerden, anlatım boyunca sıkça yararlanılmıştır.

Kitapta, kurgu boyunca kullanılan deyimlerin bazıları şunlardır: “kulağına gelmek” (s.14), “zarar gelmek” (s.15), “surat asmak” (s.34), “hayal kurmak”, “uykuya dalmak” (s.34), “başı sıkışmak”, “akıl danışmak” (s.41) “eli kolu bağlı” (s.141), “gözlerine inanmamak...” (s.157). “Küçük Cadı Şeroks” adlı yapıtında kullanılan bu deyimler, Türkçenin anlatım zenginliği ve inceliğini yansıması ve çocukların bu deyimlerle tanışması açısından önemlidir.

Kitapta, olay dizisi boyunca kullanılan ikilemelerin birkaçı şunlardır: “tir tir” (s.16), “hapur hupur, ağır ağır, güm güm, saçma sapan” (s.56), “zar zor” (s.88), “yavaş yavaş” (s.89), “yamuk yumuk” (s.102), “yan yana” (s.112), “renk renk” (s.164), “süslenip püslenmek...” (s.177). Böylece kurgunun anlatımına çeşitlilik ve zenginlik katılmıştır. Bu anlamda anlatımı ve söz varlığı zengin bir kitaptır. Ayrıca, kitabın her bölümünde, devingen kahramanların ve mekânların resimlenmesi okunabilirliğini kolaylaştırmış ve kitabın görsel dilini güçlendirmiştir.

Kurgu boyunca yeğlenen anlatıcı özelliklerini incelediğimizde, kitabın bütün bölümlerinde, 3. Kişi ağız anlatımı ağır basmakla birlikte bazen kahramanlar başından geçen olayları kendi ağızlarından anlatmışlardır. Örneğin, Tilon ve Gonci öykülerini kendileri anlatmıştır.

Tablo 1. *Küçük Cadı Şeroks*’tan kullanılan anlatıcı türlerine örnek tümceler

1. Kişi Ağız Anlatım	“...Üç dilek dileme hakkımı kazanırdım.” (s.38). “Çok şaşırılmışım.” (s.39). “Çok sevinmişim.” (s.40).
3. Kişi Ağız Anlatım	“Masallar ülkesinde her zamanki günlerden biri yaşanıyordu” (s.11). “Masallar Ülkesi’nin yeni masalcısı Artavil Dünya’ya doğru uzaklaştı” (s.182).

4.1.2.5. İleti

Küçük Cadı Şeroks, masalların çocukların gelişimi için bir ihtiyaç olduğu konusunda farkındalık yaratacak niteliktedir. Prens Hortim’in, yeni masallar bulması için, Şeroks’u, Dünya’ya göndermesi ve Şeroks’un yolculuğu sırasında karşılaştığı zorlukları pes etmeden sevgi, çaba, yardımseverlik, hoşgörü ile aşmasının sonucunda her sorun üstüne gidilirse er veya geç çözülebilir gibi örtük iletiler, yalın bir anlatımla okura aktarılmıştır.

Yapıtın ana iletisi şudur:

Masallar, umut verici olma özelliğiyle yaşamımızda vazgeçilmez bir yere sahiptir.

Yapıtta, yer alan yan iletiler ise şöyledir:

1. İnsanları dış görünüşleriyle değerlendirmek doğru değildir.
2. Hayatımızdaki güçlükleri aşmanın her zaman bir yolu vardır.
3. Sorunlarımızı çözmeye sevgi en büyük güçtür.
4. Hoşgörülü olmak ve davranmak hayatta açılmayacak kapıları aralayabilir.
5. Bazı sorunları çözmek için cesur olmalıyız.
6. Arkadaşlık ve dostluklar özveri ister.
7. Hangi zorlukla karşılaşarsak karşılaşalım umutlu olmalıyız.

Genel Değerlendirme: Aslı Der'in "Küçük Cadı Şeroks" adlı yapıtı, çocuk edebiyatının temel ilkeleri bağlamında, 8-10 yaş aralığındaki çocuklar için önerilebilir.

4.1.3. Fantastik Ögeler Açısından İncelenmesi

Araştırmanın kuramsal çerçeve bölümünde de değinildiği üzere, yazımsal metinlerde, "fantastik" teriminin tanımı ve sınırı konusunda, alanyazın uzmanlarınca tam anlamıyla bir uzlaşma yoktur. Onun için, bu araştırmada, Aslı Der'in kitapları, fantastik ögeler açısından incelerken; Nikolajva'nın, Stainmetz'in ve Todorov'un tanımlamaları dikkate alınmıştır. Bu tanımlama ve açıklamalardan hareketle, "FYÖ" adlı bir ölçek geliştirilmiştir. Aslı Der'in tüm kitapları, bu ölçeğe göre, fantastik açıdan incelenmiştir. Aşağıda da FYÖ'ye göre, yazarın "Küçük Cadı Şeroks" adlı kitap incelenmiştir.

FANTASTİK YAPITLARIN ÖLÇÜTLERİ	
İncelenen Kitap: Küçük Cadı Şeroks	
1.	Yapıtta, gerçek yaşam ile düş dünyası arasında bir ilişki var mı? Yapıtta gerçek yaşam ile düş dünyası arasında bir ilişki vardır. Yapıttaki olaylar hem düş dünyasında (Masallar Ülkesi) hem gerçek yaşamda (Dünya) yaşanmaktadır.
2.	Yapıttaki kurgu, sadece düş dünyasında mı başlayıp bitmektedir? Yoksa düş dünyasından gerçek dünyaya bir gidiş var mıdır? Eğer varsa gidiş tek yönlü mü yoksa çok yönlü müdür?

	<p>Yapıttaki kurgu, düş dünyasında başlayıp dünyada devam etmekte ve düş dünyasında sona ermektedir. Yani, fantastik düzlem ile gerçek düzlem arasında, bir gidiş geliş vardır. Ancak buradaki gidiş, düş dünyasından gerçek dünyaya gidişten çok düş dünyasının devamı niteliğindedir. Çünkü, Dünya’da Masallar Ülkesi’nin olağanüstülükleri yer almaktadır. Masallar Ülkesi’nin prensi Hortim, ülkesinin çocuklarına, yeni masallar bulması için, Küçük Cadı Şeroks’u, Dünya’ya gönderir. Küçük Cadı Şeroks, bu görevi başarıyla tamamlar, yeni masallarla birlikte Masallar Ülkesi’ne döner. Bu açıdan, yapıtın Nikolajava’nın fantastik çocuk kitaplarının düş-gerçek dünyası ilişkisi sınıflamasına göre, çizgisel ilişkiyi örnekler nitelikte olduğu söylenebilir.</p>
3.	<p>Yapıtın kurgusunda abartı, rastlantı ve gerçek dışı öğeler daha mı baskındır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, özellikle gerçek dışı öğeler daha baskındır. Kitabın ana kahramanlarından Şeroks’un bir cadı olması, yardımcı karakterlerinden Büyücü Timma, Borga’nın sihir yapması, Dağkeçisi Lokta’nın içeni görünmez yapan sütünden; Dev Kordora’nın takan kişiyi istediği kişinin kılığına büründüren sihirli bir yüzüğü Şeroks’a hediye etmesi ve ileride bunların işe yaraması, gerçek dışı öğelere örnek verilebilir.</p>
4.	<p>Yapıtın kurgusunda çocuğa rehberlik etme gibi işlevsel bir amaç var mıdır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, çocuğa rehberlik etme gibi bir işlevin olmadığı söylenebilir. Kurgunun, bu maddenin koşullarını yerine getirebilmesi için Küçük Cadı Şeroks’un Dünya’dan Masallar Ülkesi’ne bir yolculuk yapması gerekirdi. Ayrıca, bu yolculukta, çözemediği bir sorunla yüzleşip veya onun farkına varıp, çözüm yolları geliştirmeliydi. Oysa, kitabın kurgusunda, böyle bir bulguya rastlanmamaktadır.</p>
5.	<p>Gerçek ile fantastik arasında bir çatışma, karşıtlık var mı?</p> <p>Yapıtta, gerçek ile düş dünyası arasında, bir çatışma ve karşıtlığın olmadığı söylenebilir. Kitapta, her ne kadar Masallar Ülkesi’nden Dünya’ya bir yolculuk yapılsa da bu yolculukta, “gerçek-düş” arasında bir çatışma, karşıtlık yoktur. Aksine, gerçek düzlem, fantastik düzlemin öğeleriyle (devler, cadılar, sihirli nesnelere vb.) donatılmıştır.</p>

6.	<p>Yapıtın kurgusunda, gerçek düzlemin içine gizem dâhil edilmiş midir?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, gerçek düzlemin içine gizemin dâhil edilmediği görülmüştür. Çünkü kurgu fantastik bir düzlemde başlayıp bitmektedir. Gerçek düzleme yapılan bir gidiş geliş vardır fakat buradaki gerçek dünya, Masallar Ülkesi'nin devamı, fantastik dünyanın uzantısı niteliğindedir.</p>
7.	<p>Yapıtın kurgusunda yer alan olağanüstülükler, çok bilindik bile olsa, okurda bir şaşkınlık yaratıyor mu?</p> <p>Yapıtın kurgusunda yer alan olağanüstülüklerin-çok bilindik bile olsa- okurda, bir şaşkınlık yarattığı söylenebilir. Örneğin, Büyük Kent'te Şeroks'un dayısı Gonci Usta'nın oğlu Artavil, Patron Pampara'nın köşkünde zorla tutulur. Gonci Usta, oğlunu istemesine rağmen Pampara vermez. Küçük Cadı Şeroks, Pampara'nın köşküne, Lokta'nın verdiği görünmezlik sağlayan sütü içerek girer. Görünmezlik büyüsünün vakti dolunca, Dev Kordora'nın verdiği kılık değiştirme gücü olan yüzüğü takar ve Pampara'nın adamlarından birinin kılığına girerek Artavil'i Pampara'nın köşkünden kurtarır.</p>
8.	<p>Yapıtta olağanüstü kurgu mantıkla bütünleştirilmiş mi?</p> <p>Yapıtta, olağanüstü kurgu ile mantığın bütünleştirildiği söylenebilir. Küçük Cadı Şeroks'un, Büyük Kent'te, dayısı Gonci Usta ile tanışması, buna örnek verilebilir: Küçük Cadı Şeroks, Süsler Ormanı'ndaki arkadaşlarıyla vedalaştıktan sonra, uzun bir yolculuktan sonra Büyük Kent'e varır. Kentin sokaklarında gezerken, etrafta bir meyve ağacı bulmak umuduyla dolaşırken birden ayağı burkulur ve ayakkabısının topuğu kırılır. Elinde pabucu, topallaya topallaya dolaşırken birine, ayakkabısını nerede tamir ettirebileceğini sorar. Sorduğu kişi de "Pabucunu en iyi Gonci Usta tamir eder. İleriden sağa sap. İkinci dükkân," der. Bu şekilde, dayısı Gonci Usta ile Küçük Cadı Şeroks tanışır.</p>
9.	<p>Yapıtta kurgu içinde, anlık gelişmeler/değişmeler yaşanıyor mu?</p> <p>Yapıtta, kurgu içinde anlık gelişmeler/değişmelerin yaşandığı söylenebilir. Bir gün, Masallar Ülkesi'nin kırlarında, Küçük Cadı Şeroks oynarken, bir rüzgâr bulutu ile Büyücü Timma'nın gelip onu Prens Hortim'in huzuruna götürmesi, Küçük Cadı Şeroks'un o anda, Masallar Ülkesi'nden Dünya'ya, yeni masallar bulmak için, tek başına gideceğini öğrenmesi, Sabırsızlar Köyü'nde, Şeroks'un yıllardır kimsenin anlayamadığı, Dev Kordora ile arkadaş olması, Gonci</p>

	<p>Usta'nın tamir ettiği Pampara'nın ayakkabısını, oğlu Artavil ile göndermesi ancak Artavil'i, Patron Pampara'nın evinde, çocuklarıyla oynaması için zorla alıkoymas, bu maddeye örnek verilebilir.</p>
10.	<p>Yapıtın genel atmosferi, okuru ürpertiyor mu?</p> <p>Yapıtın genel atmosferinin, okuru ürperttiği söylenebilir. Küçük Cadı Şeroks'un aniden, Prens Hortim tarafından, Dünya'ya tek başına, yeni masallar bulması için gönderilmesi, Şeroks'un kendini bir sabah gözlerini açtığında, Süsler Ormanı'nda, Dünya'da bulması, Şeroks'un Büyük Kent'e ulaşması için, Sabırsızlar Köyü'nü geçmek için, Dev Kordora'nın kapısını çalması, Büyük Kent'te, Patron Pampara'nın tamir edilen ayakkabılarını teslim etmeye gelen Gonci Usta'nın oğlu Artavil'i, köşkünde zorla tutması, bu maddeye örnek verilebilir.</p>
11.	<p>Yapıtın karakterlerinde gerçekten olağanüstüye geçişi anlatan bir başkalaşım(değişim) var mı?</p> <p>Yapıtın karakterlerinde, gerçekten olağanüstüye geçişi anlatan, bir başkasının olmadığı söylenebilir. Söz gelimi, Küçük Cadı Şeroks, kurgunun başından sonuna kadar, küçük bir cadıdır. Herhangi bir varlığa dönüşmemiştir.</p>
12.	<p>Yapıtın kurgusundaki gerçek-düş ikilemi, okurda kararsızlık yaratıyor mu? Eğer yaratıyorsa bu kararsızlık karakterlere nasıl yansıtılmıştır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, gerçek-düş ikileminin olmadığı ve okurda kararsızlığa yol açmadığı söylenebilir. Küçük Cadı Şeroks'un, Masallar Ülkesi'nde, Dünya'da yaşadığı maceraların ne okurda ne karakterlerde, "düş-gerçek" konusunda, bir kararsızlığa neden olmadığı görülmektedir.</p>
13.	<p>Yapıt okurda şiirsel ve alegorik okumaları reddeden bir izlenim uyandırıyor mu?</p> <p>Yapıtta, şiirsel ve alegorik okumaları reddeden biz izlenim uyandırmadığı söylenebilir. Aksine kurgu, iyi ile kötülerin mücadelesi üzerine kurulmuştur. "Küçük Cadı Şeroks" adlı yapıtı, bu açıdan incelediğimizde, alegorik okumalara müsait, Hatta o amaçla yazılmış bir metin olduğu söylenebilir. Tilon'un arkadaşı Yetsi'yi, Cadı Menra'dan elinden kurtarmak için yaptıkları, okuru hemen alegorik okumaya yönlendirdiği söylenebilir. Şöyle ki, Cadı Menra "musibetin, kötülüğün"; Tilon ise arkadaşı için fedakârlık yapan "iyi bir arkadaş, gerçek bir arkadaşın" simgesidir. Metnin kurgusunu, bütün olarak</p>

	incelediğimizde de “iyiler ve kötüler” arasında, bir mücadele vardır ve sonuçta iyi kalpliler kazanmaktadır.
14.	Yapıtın kurgusunda, ben ve sen izlekleri iç içe geçmiş midir? Yapıtın kurgusunda, ben ve sen izleklerinin iç içe geçtiğine ilişkin bir kanıtın olmadığı söylenebilir. Çünkü, Küçük Cadı Şeroks’a, Prens Hortim tarafından verilen, yeni masallar bulma görevi üzerine kurulan kurguda, bilinçaltının karanlık noktalarına temas eden bir izleğe rastlanmamıştır.
15.	Yapıtın kurgusundaki doruk nokta, en sona bırakılmış mıdır? Yapıtın kurgusunda, doruk noktanın en sona bırakıldığı söylenebilir. Çünkü yapıtın kurgusu, “Küçük Cadı Şeroks, Prens Hortim tarafından verilen görevi yerine getirebilecek mi getiremeyecek mi?” sorusu üzerine kurulmuş ve en sonunda, Masallar Ülkesi’ne, yeni masallar ve yeni masal anlatıcısı Artavil ile dönmektedir. Şeroks’un yolculuğundaki durak noktaları -Süsler Ormanı, Sabırsızlar Köyü, Büyük Kent- okuru, doruk noktasına hazırlayan ve götüren adımlardır.
16.	Yapıtın kurgusunda, doğaüstü öğeler aracılığıyla sansürlere yer veriliyor mu? Yapıtın kurgusunda, doğaüstü öğeler aracılığıyla sansürlere yer verildiği söylenemez. Çünkü, yapıt, “masal-çocuk ilişkisini” ele almaktadır. Bu ilişki, ele alınırken, toplumsal tabuları sorgulamayı, yıkmayı amaçlayan iletiye, olaya rastlanmıştır.

FYÖ’ye göre, Aslı Der’in “Küçük Cadı Şeroks” adlı yapıtını incelediğimizde elde edilen sonuçlar şunlardır:

Küçük Cadı Şeroks, FYÖ’nün 1, 2 ve 3. maddelerine yanıt verebilen, bir nitelik taşınması nedeniyle, Nikolajeva’nın fantastik çocuk kitaplarını gerçek-düş düzlemi ilişkisine dayanan sınıflamasına göre, çizgisel ilişkiyi örnekleyen bir yapıt olduğu söylenebilir. Çünkü, kitabın başkışisi, Küçük Cadı Şeroks, her ne kadar Masallar Ülkesi’nden Dünya’ya yolculuk yapıp gelse de bu gidiş geliş, Nikolejeva’nın çevrimsel ilişkisini örnekleyen bir gidiş geliş değildir. Çünkü bu gidiş geliş, dünyadan fantastik dünyaya bir gidiş geliş olmalı ve gerçek dünyada çözülemeyen bir sorunu çözmek veya onunla yüzleşmek için yapılmalıdır. Kaldı ki, Şeroks’un Dünya’ya yaptığı yolculukta yaşadıklarını incelediğimizde, fantastik bir düzlemin öğeleri (Köyde bulunan dev, ormandaki hayvanların konuşması, keçinin Şeroks’a sihirli

sütünden vermesi vb.) mevcuttur. Aslında, fantastik düzlem devam etmektedir. Onun için, yazarın bu yapıtının, çevrimsel ilişkiyi örnekleyen bir yapıt olmaya uzak olduğu söylenebilir.

Stainmetz'in fantastik yapıt ölçütlerine göre, "Küçük Cadı Şeroks" başlıklı kitap; 7,8, 9 ve 10. maddeleri karşılar nitelikte olduğu için, fantastik bir yapıt sayılabilir. Küçük Cadı Şeroks, Steinmetz'in klâsik fantastik dediği türün özelliklerine daha çok yakındır. Çünkü, fantastik düzlemdeki olağanüstülükler, "peri, cadı, büyücü, sihirli araç-gereç vb." öğelerden oluşmaktadır. Ancak, kurgudaki olağanüstülükler, her ne kadar "alışıldık" olsa da okurda şaşkınlığa, yer yer ürpermeye, neden olduğu söylenebilir.

Todorov'un fantastik yapıt ölçütlerine göre, (15. madde hariç) 12, 13, 14, ve 16. maddelerden hiçbirine olumlu yanıt veremediği için, Aslı Der'in "Küçük Cadı Şeroks" başlıklı kitabı, fantastik yapıtların özelliklerini yansıtmadığı söylenebilir. Çünkü, Küçük Cadı Şeroks'un yeni masallar bulmak için çıktığı yolculukta yaşadıkları ne okurda ne karakterlerde "gerçek-düş" ikircikliğini yaşatmamaktadır. Ayrıca, kitabın kurgusu mecazî okumalara uygundur. Misal, yapıtta, Küçük Cadı Şeroks "iyiliğin" Patron Pampara "kötülüğün" simgesidir.

4.2. Büyük Tuzak

Kitabın Yazarı: Aslı Der

Resimleyen: Huban Korman

Editör: Mine Soysal

Son okuma: Hande Demirtaş

Yayınevi: Günışığı Kitaplığı

Yayın Yılı: Ekim 2019, 38. Baskı

Sayfa Sayısı: 196

Seslendiği Yaş Dönemi: 8-12

4.2.1. Dış Yapı Özelliklerinin Değerlendirilmesi

4.2.1.1. Boyut

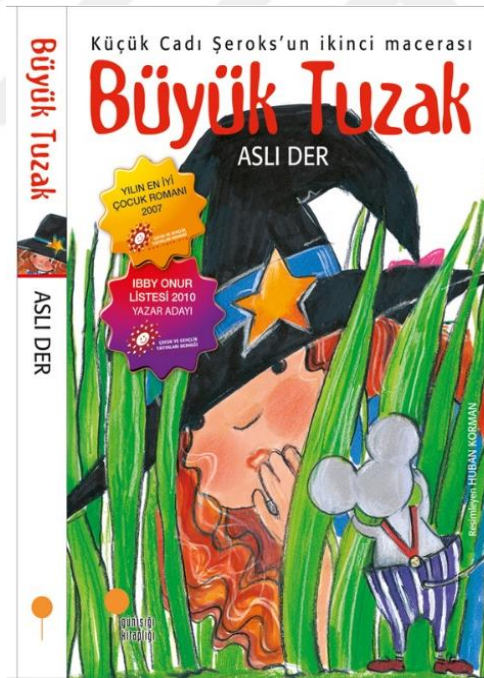
Kitap, 12 × 18 cm boyutlarındadır. İlköğretim birinci ve ikinci kademe öğrencilerinin (8-12 yaş) taşıyabileceği ve onların kitaplık oluşturmalarına olanak sağlayabilecek özelliklere sahip bir kitaptır.

4.2.1.2. Kâğıt

Kitapta kullanılan kâğıt; açık sarı, mat ve dayanıklı ithal kâğıttır. Mat kâğıdın kullanılması okurun gözünü yormaması açısından olumludur. Yazılar, rahatlıkla okunabilmekte ve kullanılan resimler, arka sayfaya yansımadan net bir şekilde görünmektedir.

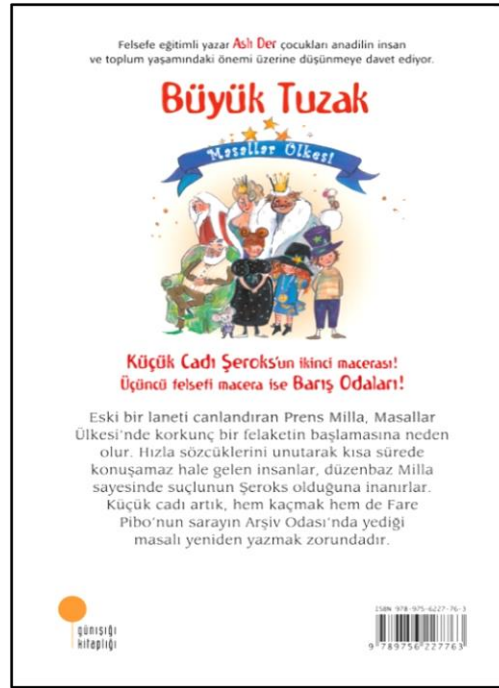
4.2.1.3. Kapak

Kitabın ön kapağında, fare Pibo'nun otların arkasından, kitabın ana kahramanı Büyük Tuzak'u izlediğini anlatan, renkli bir resim yer almaktadır. Bu resimde, fare Pibo'nun Büyük Tuzak'u gözetlemesi, Şeroks'un yüz ifadesinin üzgün olması, okurun merak duygusunu harekete geçirdiği söylenebilir. Kitabın ön kapağının üst tarafında, kitabın ve yazarın adına; sağ alt tarafta, yatay bir biçimde, kitabı resimleyene; alt ortada, baskı sayısına; sol alt köşede yayın evine, sol üst kısımda, kitabın 2007 ve 2010 yıllarında aldığı ödüllere yer verilmiştir. Kitabın adı, kırmızı ve vurgulu yazılmıştır. Kitabın aldığı ödüller, ön kapak resminin üstüne yazıldığı için resmin görünürlüğünü etkilemektedir.

Resim 5. (*Büyük Tuzak*, *Ön kapak*)

Kitabın arka kapağının üst orta kısımda, kitabın adı, *Büyük Tuzak*'ın yüzünün de görüldüğü bir resim ve tanıtım yazısı yer almaktadır. Sol alt köşede, kitabın basımını yapan yayınevinin adı vardır.

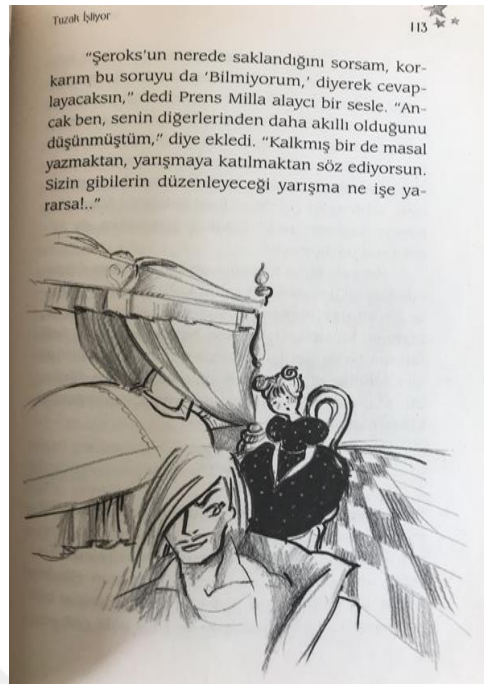

Resim 6. (*Büyük Tuzak*, Arka kapak)

Kitabın ön ve arka kapağında kullanılan resimler ile renkler, birbirini tamamlar niteliktedir. Kitabın arka kapağında, Masallar Ülkesi'nin yöneticileri ve kurguda yer alan kahramanların toplu bir resmi yer almaktadır. Kitabın arka kapağında, kitabın içeriği ve yaşanan olaylar örgüsü hakkındaki tanıtım yazısı, okuru, kitap hakkında meraklandırabilecek ön bilgiler sunmaktadır.

4.2.1.4. Sayfa düzeni

“Büyük Tuzak” adlı yapıtta; sayfa kenarlarında, harf, kelime, satır ve bölüm aralarında bırakılan boşluklar düzenli görülmektedir. Yazı karakteri, Times News Roman ve 13 puntodur. Resim-metin uyumu iyi, resim-yazı boşlukları ölçülüdür. Kitaptaki resimlemeler, kitaptaki anlatılanlara ve kahramanlarla bire bir uyumludur. Örneğin; sayfa 113'deki “Tuzak İşliyor” bölümündeki sayfaya yerleşimi, yazı-resim arasındaki boşluklar, dengeli bir biçimde verilmekle birlikte resmin sağ üstündeki boşluk olmayabilirdi.

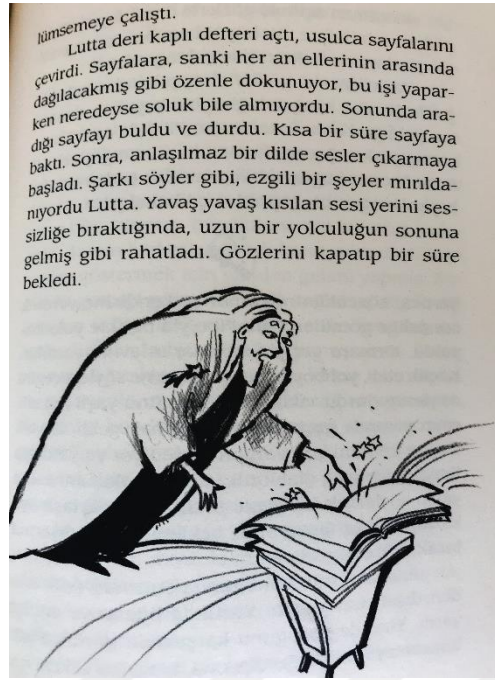

Resim 7. (*Büyük Tuzak, Prens Milla, s.113*)

4.2.1.5. Resimler

Kitabın resimlemelerini, Huban Korman yapmıştır. Kitabın ön ve arka kapak resimlemeleri renkli, içindekiler siyah-beyazdır. Ön ve arka kapak resimlerindeki baskın renkler; kırmızı, yeşil ve siyahtır.

Kitaptaki resimler, ağırlıklı olarak kitabın kahramanlarını betimlemektedir. Kitabın içindeki resimlerde, olayların geçtiği mekân ve kahramanlara yer verilmiştir. Çizilen resimler, çocuk gerçekliğine ve bakış açısına uygundur. Aynı zamanda resimler, fotoğraf gerçekliğinden ziyade çizerin yorumuna dayalı çizimlerdir. Yapıtın seslendiği yaş grubu göz önüne alındığında, kitaptaki resim-yazı dengesi 8-12 yaş grubuna uygundur diyebiliriz. Kitaptaki resimler, kitaptaki kahramanları ve yaptıklarını somutlaştırması açısından önemlidir. Örneğin; sayfa 77'deki yaşlı masalcı Lutta'yı ve eski defterdeki sözcükleri Büyük Tuzak'a aktarmasını yalın bir şekilde resimlenmiştir.

Resim 8. (*Büyük Tuzak, Lutta, s.77*)

Kitaptaki var olan tüm resimler, metnin içeriğiyle uyumlu, okumayı ve anlamayı kolaylaştırıcı anlamsal ardışıklığı sağlar niteliktedir.

4.2.2. İç Yapı Özellikleri

4.2.2.1. Konu

“Büyük Tuzak” adlı yapıt, sözcüklerin dolayısıyla ana dilin toplum ve insan için ne kadar önemli olduğu üzerinde durmaktadır. Kitabın konusu, kısaca “ana dilin toplum için önemi” denilebilir.

Kitap, toplam 24 bölümden oluşmaktadır. Kitapta, Masallar Ülkesi’inde her şey yolundadır. Prens Hortim ve kızı, ülkelerinde yapacakları masal şenliklerini düşünmektedirler. Ancak, eski bir laneti canlandıran Sesler Ülkesi’nin prensi Milla, etkili hitabetiyle önce fare Pibo’yu kandırıp, arşiv odasındaki önemli bir masal olan “Sözcüklerin Masalı” adlı kitabın bir bölümünü yemesinde neden olur. Bu durumdan haberdar olan Büyücü Timma, durumu Prens Hortim’e bildirir. Prens Hortim de hemen Küçük Cadı Şeroks’tan yardım ister çünkü bu masalın yeneni kısmı tamamlanamazsa, Masallar Ülkesi’ndeki sözcükler, yavaş yavaş kaybolacak ve insanlar ana dillerini kaybettikleri için iletişim kuramayacaklardır. Bu da, Masallar Ülkesi’nin sonu ve Prens Milla’nın eski bir lanetle Masallar Ülkesi’ni ele geçirmesi demektir. Prens Milla’nın başlattığı eski laneti durdurmak için, Küçük Cadı Şeroks’un fare Pibo tarafından yenilen bölümünün tamamlanması gerekmektedir. Küçük Cadı

Şeroks'un masalı tamamlama ve Prens Milla'nın bunu engelleme gerilimi üzerine kurulu olan kitapta, "sözcükler, iletişim, ana dil, toplum ve birliktelik" kavramları üzerinde durulur.

Çatışmalar:

Kişi-Kişi Çatışması: Büyücü Timma'nın çırağı Borga ile Küçük Cadı Şeroks; Prens Hortim ile Prens Milla arasındaki gerginlikler, bu çatışma türüne örnek verilebilir.

...Küçük cadı, Büyücü Timma'nın çırağı olan Borga'yla karşılaşmak istemiyor, ondan olabildiğince uzak durmaya çalışıyordu. İşin aslı, Şeroks da Büyücü Timma'nın çırağı olmak istemişti; ancak Timma onun yerine Borga'yı seçmişti. Ayrıca, geçen yılbaşı, Borga yüzünden Prenses Alina'yla yaşadığı tatsızlığı da hatırlamak bile istemiyordu." (Şeroks ile Borga arasındaki çatışmadan bir kesit, s.21-22).

(...)

"Kendine gel!" diye bağırdı Prens Hortim. Sesi sarayın bahçesinde gürlledi. "Kim olduğunu sanıyorsun sen?"

Prens Hortim'e nefretle bakan Prens Milla, "Senin kadar güçlü ve bu ülkede senin kadar hakkı olan akrabaları!" dedi sinsi sinsi gülerken." (Prens Hortim ile Prens Milla çatışmasından bir kesit, s.192).

Kişinin Kendisiyle Olan Çatışmalar: Öykünün ana kahramanlarından Küçük Cadı Şeroks'un masalı yazıp yazamayacağı konusundaki kararsızlığı, annesine başından geçenleri ve aldığı sorumluluğu anlatma konusundaki endişesi, yaşlı masalcı Lutta'ya güvenip güvenmeme konusundaki tereddütü, Prenses Foreri ve kızı Alina'nın Prens Milla konusundaki şüpheleri, bu çatışma türüne örnek olarak verilebilir.

... "Öyle mi?" dedi Şeroks hiddetle. "Masalı yemeden önce okumuş olmanı isterdim, pek yardımsever, akıl yoksunu fare! Sözcüklerin Masalı'nı nereden bulup yazarım ben, söylese?" (Şeroks'un kendisiyle çatışmasından bir kesit, s.44).

Şeroks en acıklı sesiyle, "Neden ben?" diye sormamak için kendini zor tuttu. Aklının bir köşesini, yaşlı masalcının Prens Milla'nın adamı olabileceği düşüncesi kemirip duruyordu hâlâ. Bazen ne düşüneceğini, kime inanıp inanmayacağını bilemiyordu (Şeroks'un kendisiyle çatışmasından bir kesit, s.65).

... "Prens Milla görüldüğü gibi iyi biri mi? Yine kitabı usulca açtı ve yanıtı okudu. Okuduğu şey karşısında yüzü asıldı, kaşları çatıldı. "Herkesi bu denli etkisi altına almışken, onun gerçek yüzünü göstermek zor olacak," diye mırıldandı (Prenses Foreri'nin Prens Milla ile ilgili şüphesinden bir kesit, s.121).

Kişi-Toplum Çatışması: Kitabın ana kahramanlarından, Prens Milla'nın Masallar Ülkesi'ni ele geçirmeye çalışması, kişi-toplum çatışmasına örnek verilebilir.

“Büyük dedem Artora, yıllar önce buraları terk etmiş olabilir ama ben onun kadar kolay pes etmeyeceğim. Eninde sonunda bu ülkeyi ele geçireceğim!” (Lanetin Sonu Bölümü, s.192).

Kişi-Doğa Çatışması: Öykünün ana kahramanlarından Küçük Cadı Şeroks'un saraydaki yerini, Prens Milla'nın öğrenmesinden sonra, küçük cadının fare Pibo'nun yardımıyla önce saraydan kaçması, sonra ormandaki dev ağaçlarının tepesindeki Puara'nın ağaç eve ulaşmak için yaşadığı zorluklar, bu çatışmaya örnek verilebilir.

...Kaçmaktan yorgun düşen Şeroks artık umutsuzluğa kapılmış, Pibo'nun aslında saklanacak bir yer bilmediğini düşünmeye başlamıştı. Oysa, Şeroks yanılıyordu (Küçük Cadı Şeroks ile Pibo'nun Puara'nın ağaç evine ulaşmak için yolculuklarından bir kesit, s.136).

Kitabın çatışmalar bakımından zengin olmakla birlikte kitabın sonunda, Sözcükler Masalı'nın eksik kısmını, büyük bir özveri ile tamamlayarak, Masallar Ülkesi'nin sözcüklerini kaybetmesini ve lanetin gerçekleşmesine engel olan, Küçük Cadı Şeroks mutlu ve heyecanlıdır. Prens Hortim, herkesin huzurunda, küçük cadı ve ona bu görevde yardımcı olan fare Pibo'ya, yaşlı masalcı Lutta'ya, eski tarihçi Puara'ya ve çırak Borga'ya teşekkür eder. Bölümler arası geçiş ve kurgunun sonlandırılış biçimi, okurun merak duygusunu canlı tutacak şekilde olduğu söylenebilir.

Kitapta, merak düğümünün atıldığı kısımlar şunlardır:

1. “Tuhaf Bir Gün” bölümünde, Prens Hortim, kızı Alina ile, ülkesinde yapacağı şenlikleri konuşurken, en çok sevdiği meyvenin adını hatırlayamadığı an,
2. “Arşiv Odası'nda Olup Bitenler” bölümünde, Sözcükler Masalı'nın bir kısmının bir fare tarafından yenmesi ve Büyücü Timma'nın bunu öğrenip Prens Hortim'e haber verdiği an,
3. Şeroks'un arşiv odasındaki olup bitenlerden sonra, sözcükleri yavaş yavaş kaybedeceklerini öğrendiği an,
4. “Farenin Pişmanlığı” bölümünde, minik farenin Küçük Cadı Şeroks ile konuştuğu an,
5. “Karanlık Lanet” bölümünde, yaşlı masalcı Lutta'nın Prens Artora'nın laneti hakkında fare ve Şeroks'a bilgi verdiği an,

6. “Büyük Fedakârlık” bölümünde, Lutta’nın sakladığı eski bir defterdeki kelimeleri Şeroks’a aktardığı an,

7. “Prenses’in Kuşkusu” bölümünde, Prenses Forari’nin odasındaki büyülü bir kitaba “Şeroks gerçekten suçlu mu?” sorusuna kitabın verdiği yanıtı Şeroks’un dinlediği an,

8. “Gizli Masal Odası” bölümünde, Şeroks’un yazdığı masalı arşiv odasına götürülen Prenses Foreri’nin Prens Milla ile karşılaştığı an,

9. “Lanetin Sonu” bölümünde, çırak Borga ile fare Pibo’nun Şeroks’

Kitapta, anlatılanların düşsel bir mekânda başlayıp düşsel bir dünyada son bulması, aradaki geçişlerin tutarlı ve yaratıcı olması kitabın güçlü yanlarından biridir.

4.2.2.2. İzlek

Kitapta, sözcük-masal ilişkisi temelinde, ana dilin toplumları ayakta tutan en önemli öğelerden biri olduğu fikri üzerinde durulmaktadır.

Ele alınan konu ve izlek, çocukların anlama ve kavrama düzeylerine uygundur.

4.2.2.3. Kahramanlar

Başkişiler:

Prens Hortim: Masallar Ülkesi’nin yöneticisi, kızı Alina’nın fikirlerine önem veren bir babadır. Çocukların gelişiminde, masalların ne kadar önemli olduğunun farkında olan, kültürel ve sanatsal etkinliklere önem veren bir kişiliktir. Kurgu boyunca aldığı kararlar ve yaptığı müdahalelerle devingen bir kahramandır. Kişilik özellikleri açısından vurgulana diğer bir özelliği, yaptığı hataları kabullenen kendisiyle barışık bir yöneticidir.

Küçük Cadı Şeroks: Masallar Ülkesi’nde mutlu bir şekilde yaşayan, Loran ile Sortin’in kızı; yardımsever, merhametli, akıllı, zeki, yüreği sevgi dolu, hoşgörülü bir küçük cadıdır. Kurgu boyunca en devingen karakterdir. Olay örgüsünün her aşamasında bir rolü vardır. Ailesi hakkında çok bilgi vermesi bakımından, açık bir kişiliktir.

Prens Milla: Eskiden Masallar Ülkesi’nin yöneticiliğini yapmış, Sesler Ülkesi’ne bağlı yaşamak istediği için, halkı tarafından reddedilen Prens Artora’nın torunu veya torunun torunu olduğu tahmin edilen, Sesler Ülkesi’nin mevcut prensidir. Amacı, eski bir lanet yoluyla, Masallar Ülkesi’ni ele geçirmek olan; kindar, kötü emelleri olan, kurnaz aynı zamanda hitabetiyle insanları kolayca etkisi altına alabilen

bir kişiliktir. Ailesi hakkında, açık bir bilgi verilmemesi açısından kapalı bir kişiliktir. Kurgu boyunca önce iyi biri gibi davranması, sonradan gerçek yüzünün öğrenilmesi bakımından devingen bir karakterdir.

Yankişiler:

Büyücü Timma: Masallar Ülkesi'nin büyücüsü. Çırak Borga'nın hocasıdır. Kurgu boyunca durağan ve kapalı bir karakterdir.

Alina: Prens Hortim'in kızıdır. Şüpheli bir kişiliktir.

Fare Pibo: Diğer farelerden çok küçük olması nedeniyle, öz güveni düşük, birilerinin çabuk etkisine kapılan, özünde dürüst ve yardımsever bir kişiliktir.

Lutta: Masallar Ülkesi'nin eski ve yaşlı masalcısıdır. Bilge bir kişiliktir.

Sortin: Küçük Cadı Şeroks'un annesidir.

Loran: Küçük Cadı Şeroks'un babasıdır.

Borga: Büyücü Timma'nın çırağıdır. Büyücülük konusunda umut vaat eden bir kişidir.

Puara: Dev ağaçların tepesindeki ağaç evinde yaşayan, eskiden Masallar Ülkesi'ndeki bir yanlış anlaşılardan dolayı görevine son verilen eski bir tarihçidir.

Prenses Foreri: Prens Hortim'in eşi, Alina'nın annesidir. İnsanların tatlı diline çabuk çabuk kanmayan sorgulayıcı bir kişiliktir.

Prens Artora: Eskiden Masallar ülkesinin yöneticiliğini yaparken, ülkesini Sesler Ülkesi'ne bağlamayı isteyen fakat halkı tarafından reddedilen, Prens Milla'nın bir akrabasıdır. Durağan bir karakterdir.

Kitabın yan karakterlerinden fare Pibo, önce Prens Milla'nın sözlerine kanıp "Sözcüklerin Masalı" kitabının bir kısmını yemesi, sonra bundan pişman olup Küçük Cadı Şeroks ile birlikte yaptığı hatayı telafi etmek için var gücüyle çalışması, onun devingen bir yan karakter olduğunun göstergesi sayılabilir. Prens Artora ve Büyücü Timma dışındaki tüm yan karakterin kurguda kritik rolleri vardır. Bu roller, ana karakterlerin rolleri uyumludur. Aynı zamanda aldıkları rollerle okurun merak duygusunu sürekli canlı tuttıkları söylenebilir.

4.2.2.4. Dil ve anlatım

Aslı Der'in "Büyük Tuzak" adlı kitabı, olaylar dizisi anlatılırken kısa, açık ve yalın cümlelerden oluşmaktadır. Kitapta yabancı sözcüklere ve terimlere yer verilmeyip kelimelerin Türkçe karşılıklarının kullanılmasına özen gösterilmiştir. Ancak, kitabın kahramanlarına verilen adların çoğu (Lutta, Foreri, Puara, Artora vb.)

Türkçenin ses yapısına aykırıdır. Bunların Türkçe isimleri yeğlense, çocukların dil gelişimi açısından, daha yerinde olabilirdi. Seslendiği yaş dönemine göre, çocukların anlamakta zorluk yaşayacağı birkaç kelime vardır: ajan, hayıflanmak, esrarengiz, mahzen... Bu kelimelerin açıklaması, dipnot olarak verilse daha iyi olabilirdi. Yapıtta, Türkçenin sözvarlığını yansıtan deyim ve ikilemelerden anlatım boyunca sıkça yararlanılmıştır.

Kitapta, kurgu boyunca kullanılan deyimlerin bazıları şunlardır: “rüzgâr gibi” (s.15), “yüzünü buruşturmak” (s.20), “soluğu kesilmek” (s.22), “hapı yutmak” (s.27), “allak bullak olmak” (s.36), “gözlerinin içi parlamak” (s.62), “dilimin ucunda”, “can kulağı ile dinlemek” (s.79) “ağzı bir karış açık kalmak” (s.118), “can atmak” (s.128), “dersini almak...” (s.194). Büyük Tuzak adlı yapıtta kullanılan bu deyimler, Türkçenin anlatım zenginliği ve inceliğini yansıtmaları ve çocukların bu deyimlerle tanışması açısından önemlidir.

Kitapta olay dizisi boyunca kullanılan ikilemelerin birkaçı şunlardır: “zar zor” (s.20), “tir tir” (s.38), “ağır ağır” (s.48), “yavaş yavaş” (s.89), “buruş buruş” (s.57), “kıpır kıpır” (s.84), “kolay kolay” (s.136), “sinsi sinsi...” (s.192). Böylece kurgunun anlatımına çeşitlilik ve zenginlik katılmıştır. Bu anlamda anlatımı ve söz varlığı zengin bir kitaptır. Ayrıca, kitabın her bölümünde, devingen kahramanların ve mekânların resimlenmesi okunabilirliğini kolaylaştırmış ve kitabın görsel dilini güçlendirmiştir.

Kurgu boyunca yeğlenen anlatıcı özelliklerini incelediğimizde, kitabın bütün bölümlerinde 3. Kişi ağzı anlatımı ağır basmakla birlikte, bazen kahramanlar başından geçen olayları kendi ağızlarından anlatmışlardır. Örneğin, fare Pibo Prens Milla ile aralarında geçen konuşmayı kendi anlatmıştır.

Tablo 2. *Büyük Tuzak*'ta kullanılan anlatıcı türlerine örnek tümceler

1. Kişi Ağzı Anlatım	“...O anda kendimi bir çekirgenin uzun ince bacakları kadar kırılgan hissettim” (s.37).
3. Kişi Ağzı Anlatım	“Prens Alina, okuduğu kitaptan başını kaldırıp babasına baktı” (s.9). “Küçük cadıya göz kırpan Prens Hortim, ‘Sana minnettarız, Şeroks!’ diye devam etti” (s.194).

4.2.2.5. İleti

Büyük Tuzak, sözcüklerin dolayısıyla ana dilin insan ve toplum yaşamındaki önemi konusunda, farkındalık yaratacak niteliktedir. Masallar Ülkesi’ndeki insanların, eski bir lanetin gerçekleşmesi neticesinde, sözcükleri, yavaş yavaş kaybetmeleri sonrasında yaşananlar ekseninde, okuru, “anadil, insan ve toplum” ilişkisi üzerinde, düşünmeye çağırdığı söylenebilir.

Yapıtın ana iletisi şudur:

İnsanlar ana dillerini kaybederseler, önce aralarındaki iletişim yok olur, sonra toplum olma özelliklerini yitirirler.

Yapıtta, yer alan yan iletiler ise şöyledir:

1. İnsanları sözleriyle değil, yaptıkları ve emelleriyle değerlendirmek gerekir.
2. Dil, sadece bir iletişim aracı değil; kültürel kodlarımızı, öğeleri gelecek nesle taşıyan önemli bir öğedir.
3. Hatalarımızı kabullenip telâfi edebiliriz.
4. Bazı sorunları aşmak için büyük fedakârlıklar yapmalıyız.
5. Eski dostlarımız hakkında söylenen her şeye inanmamalıyız.
6. Büyük sorunları aşmak için, ekip hâlinde çalışmalıyız.
7. Yöneticiler de yanılabilir, önemli olan hatalarını kabullenmeleridir.

Genel Değerlendirme: Aslı Der’in “Büyük Tuzak” adlı yapıtı, çocuk edebiyatının temel ilkeleri bağlamında, 8-12 yaş aralığındaki çocuklar için önerilebilir.

4.2.3. Yapıttaki Fantastik Öğeler

FANTASTİK YAPITLARIN ÖLÇÜTLERİ	
İncelenen Kitap: Büyük Tuzak	
1.	Yapıtta, gerçek yaşam ile düş dünyası arasında bir ilişki var mı? Yapıtta, gerçek yaşam ile düş dünyası arasında bir ilişki vardır. Yapıtta, düş dünyasında gerçekleşen (Masalla Ülkesi’nde) olaylar anlatılmaktadır.
2.	Yapıttaki kurgu, sadece düş dünyasında mı başlayıp bitmektedir? Yoksa düş dünyasından gerçek dünyaya bir gidiş var mıdır? Eğer varsa gidiş tek yönlü mü yoksa çok yönlü müdür? Yapıttaki kurgu, düş dünyasında başlayıp düş dünyasında bitmektedir. Kitaptaki tüm olaylar, Masallar Ülkesi’nde başlayıp bitmektedir. Yani, fantastik düzlem tek yönlüdür. Bu açıdan yapıtın Nikolajava’nın fantastik

	çocuk kitaplarının düş-gerçek dünyası ilişkisi sınıflamasına göre, çizgisel ilişkiyi örnekler nitelikte olduğu söylenebilir.
3.	<p>Yapıtın kurgusunda abartı, rastlantı ve gerçek dışı öğeler daha mı baskındır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, özellikle gerçek dışı öğeler daha baskındır. Kitabın ana kahramanlarından Şeroks'un bir cadı olması, Prens Milla'nın Fare Pibo'yu onun özgüven eksikliğinden yararlanarak, Sözcükler Masalı kitabını yemeye ikna etmesi, bu kitabın bir kısmının fare tarafından yenilmesi sonucu eski bir lanetin başlaması, bir sığırcık kuşunun ajanlık yapması, Prenses Foreri'nin her soruya doğru yanıt verebilen bir kitabının olması, Yaşlı Masalcı Lutta'nın kara kaplı kitabındaki tüm kelimeleri Küçük Cadı Şeroks'a büyü yoluyla aktarması ve kendisinin artık konuşamaması, saraydaki "Gizli Masal Odası"nın duvarının sadece ıslak bir bezle silinmesi koşuluyla görünmesi, gerçek dışı öğelere örnek verilebilir.</p>
4.	<p>Yapıtın kurgusunda çocuğa rehberlik etme gibi işlevsel bir amaç var mıdır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, çocuğa rehberlik etme gibi bir işlevin olmadığı söylenebilir. Her ne kadar Küçük Cadı Şerok's, Dünya'ya, yeni masallar bulmak için, Masallar Ülkesi'nden ayrılrsa da bu yolculuk, çocuğun baş edemediği sorunları çözmek, onunla yüzleşmek için değil, düş dünyasının abartılı öğelerinin baştan kabul edildiği fantastik bir yolculuktur.</p>
5.	<p>Gerçek ile fantastik arasında bir çatışma, karşıtlık var mı?</p> <p>Yapıtta, gerçek ile düş dünyası arasında bir çatışma ve karşıtlığın olmadığı söylenebilir. Yani, kurguda, gerçek dünyada yaşayan kahraman/ların zaman makinesi, sihirli bir sandık, göl vb. bir araçla boyut değiştirmesi, boyutlar arasında geliş gidişler yaparak belli mücadeleler vermesi yoktur. Yapılan mücadele ve yolculuklar, fantastik düzlemin sınırları içinde ve bunlar, kahramanlar tarafından yadırganmayacak özelliktedir.</p>
6.	<p>Yapıtın kurgusunda, gerçek düzlemin içine gizem dâhil edilmiş midir?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, gerçek düzlemin içine gizemin dâhil edilmediği görülmüştür. Çünkü kurgu fantastik bir düzlemde başlayıp bitmektedir.</p>

7.	<p>Yapıtın kurgusunda yer alan olağanüstülükler, çok bilindik bile olsa, okurda bir şaşkınlık yaratıyor mu?</p> <p>Yapıtın kurgusunda yer alan olağanüstülüklerin (cadılar, büyüler, sihirli kitaplar, gizemli odalar vb.)-çok bilindik bile olsa- okurda, bir şaşkınlık yarattığı söylenebilir. “Sözcüklerin Masalı” kitabının bir fare tarafından yenmesi ile lanetin başlaması, Prens Foreri’nin doğruyu söyleyen kitabı sayesinde aklındaki sorulara yanıt alması, Yaşlı Masalcı Lutta’nın sözcüklerini büyü yoluyla Şeroks’a aktarması, Gizemli Oda’nın duvarlarının silindikçe kapının belirmesi bu maddeye örnek verilebilir.</p>
8.	<p>Yapıtta olağanüstü kurgu mantıkla bütünleştirilmiş mi?</p> <p>Yapıtta, olağanüstü kurgu ile mantığın bütünleştirildiği söylenebilir. Prens Milla’nın, minik fareyi “Sözcükler Masalı” adlı kitabı yemesi için ikna etmek için, onun en hassas yerinden yakalaması, “Birkaç gün kayboldun fark ederler mi?” sorusunu yöneltmesi ve sonunda fareyi ikna etmesi, Fare Pibo’nun konuşma yetisini kaybettikten sonra, Küçük Cadı Şeroks ile haberleşmek için, harf kartlarını kullanılması bu maddeye örnek verilebilir.</p>
9.	<p>Yapıtta kurgu içinde, anlık gelişmeler/değişmeler yaşanıyor mu?</p> <p>Yapıtta, kurgu içinde anlık gelişmeler/değişmelerin yaşandığı söylenebilir. Prens Hortim’in bir gün en sevdiği tatlı olan “çilek reçelini” hatırlayamaması, Masallar Ülkesi’ndeki insanların günlük en çok kullandıkları kelimeleri, yavaş yavaş unutmaları, ülkede geleneksel olarak kutlanan Çat-Kapı Bayramı’nda insanların sözcükleri unutmalarından dolayı çılgınlık atmaya başlaması, Küçük Cadı Şeroks’un masal kitabının eksik kalan kısmını tamamlamak için, saklandığı yerleri Prens Milla’nın bulmasından dolayı sürekli değiştirmesi, ondan kaçması, bu maddeye örnek verilebilir.</p>
10.	<p>Yapıtın genel atmosferi, okuru ürpertiyor mu?</p> <p>Yapıtın genel atmosferinin okuru ürperttiği söylenebilir. Masallar Ülkesi’nde, Prens Hortim dâhil herkesin konuşma esnasında, yaygın bir şekilde kullandıkları sözcükleri, tuhaf bir şekilde unutmaya başlamaları ve bunun gün geçtikçe artması, Masallar Ülkesi’ndeki insanların geleneksel bayramlarında çılgınlık atmaya başlamaları, Prens Milla’nın her tarafta ajanlarının bulunması hatta sığırcık kuşunun bile ona bilgi taşıması bu maddeye örnek verilebilir.</p>

11.	<p>Yapıtın karakterlerinde gerçekten olağanüstüye geçişi anlatan bir başkalaşım(değişim) var mı?</p> <p>Yapıtın karakterlerinde, gerçekten olağanüstüye geçişi anlatan bir başkalaşımın olmadığı söylenebilir. Çünkü, kurgu boyunca karakterler bir başka varlığa (hayvandan insana, insandan canavara vb.) dönüşmemişlerdir.</p>
12.	<p>Yapıtın kurgusundaki gerçek-düş ikilemi, okurda kararsızlık yaratıyor mu? Eğer yaratıyorsa bu kararsızlık karakterlere nasıl yansıtılmıştır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda gerçek-düş ikileminin olmadığı ve okurda kararsızlığa yol açmadığı söylenebilir. Çünkü, Küçük Cadı Şeroks, Masallar Dünyası'nın olağanüstülüklerini, baştan kabullenir. Düş ve gerçek arasında, bir gitgel yaşamaz.</p>
13.	<p>Yapıt okurda şiirsel ve alegorik okumaları reddeden bir izlenim uyandırıyor mu?</p> <p>Yapıtta, şiirsel ve alegorik okumaları reddeden biz izlenim uyandırmadığı söylenebilir. Aksine kurgu iyi ile kötülerin mücadelesi üzerine kurulmuştur. Prens Milla, kötülerin temsilcisi; Prens Hortim, Küçük Cadı Şeroks, Yaşlı Masalcı Lutta, Masallar Ülkesi'nin eski tarihçisi Puara iyilerin temsilcisidir. Kurgunun sonunda, iyiler kazanır kötüler kaybeder. Küçük Cadı Şeroks, iyi insanların yardımıyla masal kitabının eksik kısmını tamamlar, lanet sona erer, insanlar sözcüklerine kavuşurlar ve Prens Milla sinsi ve gizli emellerine ulaşamaz.</p>
14.	<p>Yapıtın kurgusunda, ben ve sen izlekleri iç içe geçmiş midir?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, ben ve sen izleklerinin iç içe geçtiğine ilişkin bir kanıtın olmadığı söylenebilir. Çünkü, yapıtın kurgusunda, bilinç ve bilinçdışının temsiller arasında bir geçiş yoktur. Yani; kurguda sanrıları, saplantıları, benliğimizin derinliklerini ele alan bir iz bulunmamaktadır.</p>
15.	<p>Yapıtın kurgusundaki doruk nokta, en sona bırakılmış mıdır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, doruk noktanın en sona bırakıldığı söylenebilir. Farenin masalın bir kısmını yedikten sonra, Masallar Ülkesi'ndeki insanların her geçen gün biraz daha sözcük unutması ve Küçük Cadı Şeroks'un masalı yazmak için kurgu boyunca zamanla yarışması, Küçük Cadı Şeroks, sarayda gizli odada masalını yazarken, fare Pibo'nun onu bulmak üzere olan Prens Milla'dan Puara'nın ağaç evine kaçırması, Küçük Cadı Şeroks'un yazdığı</p>

	masalı Arşiv Odası'na götürürken, koridorda Prens Milla ile karşılaşması ve son anda elindeki masalı o görmeden gizli odaya atması, Gizli odadan masalın yaşlı Masalcı Lutta'nın yardımıyla masalın alınması ve bu görevin Borga ve fare Pibo tarafından Prens Milla'ya yakalanmadan arşiv odasına koyulması, lanetin son ermesi bu maddeye örnek verilebilir.
16.	Yapıtın kurgusunda, doğaüstü öğeler aracılığıyla sansürlere yer veriliyor mu? Yapıtın kurgusunda, doğaüstü öğeler aracılığıyla sansürlere yer verildiği söylenemez. Çünkü, kurgu boyunca yaşanan olaylar zinciri, toplumsal kabullerin dışında olaylar, alışkanlıklar değildir. İşlenen konular, yapılandırılan kurgu toplumun değerleriyle çelişmeyen konulardır.

FYÖ'ye göre, Aslı Der'in "Büyük Tuzak" adlı yapıtını incelediğimizde, elde edilen sonuçlar şunlardır:

Büyük Tuzak, FYÖ'nün 1, 2 ve 3. maddelerine yanıt verebilen, bir nitelik taşıması nedeniyle, Nikolajeva'nın fantastik çocuk kitaplarını, gerçek-düş düzlemi ilişkisine dayanan sınıflamasına göre, çizgisel ilişkiyi örnekleyen bir yapıt olduğu söylenebilir. Çünkü, kurguda, gerçek dünya ile düş dünyası arasında bir gidiş geliş yoktur. Kurgu, sadece fantastik düzlemde ilerlemektedir.

Stainmetz'in fantastik yapıt ölçütlerine göre, "Büyük Tuzak" başlıklı kitap; 7,8, 9 ve 10. maddeleri karşılar nitelikte olduğu için fantastik bir yapıt sayılabilir. Çünkü, kitabın kurgusunda Steinmetz'e göre klâsik fantastiği örnekleyen "cadı, dev, sihirli iksirler vb." öğeler yer almaktadır. Ayrıca, bu motifler alışıldık olsa da, okuru şaşırtacak özelliktedir.

Todorov'un fantastik yapıt ölçütlerine göre, (15. madde hariç) 12, 13, 14, ve 16. maddelerden hiçbirine olumlu yanıt veremediği için, Aslı Der'in "Büyük Tuzak" başlıklı kitabı, fantastik yapıtların özelliklerini yansıtmadığı söylenebilir. Çünkü, kitapta okur ve kahramanlar açısından, "düş mü, gerçek mi" ikilemini yansıtmak bir durum yoktur. Aksine, fantastik düzlemin ve gerçek dünyanın sınırları apaçık çizilmiştir. Bununla birlikte, kitap mecazi okumalara uygundur. Örneğin, karakterlerden, Prens Milla, "kötüleri"; Küçük Cadı Şeroks, "iyileri" temsil etmektedir.

4.3. Barış Odaları

Kitabın Yazarı: Aslı Der

Resimleyen: Huban Korman

Editör: Mine Soysal

Son okuma: Hande Demirtaş

Yayınevi: Günışığı Kitaplığı

Yayın Yılı: Ağustos 2019, 6. Baskı

Sayfa Sayısı: 208

Seslendiği Yaş Dönemi: 10-12

4.3.1. Dış Yapı Özelliklerinin Değerlendirilmesi

4.3.1.1. Boyut

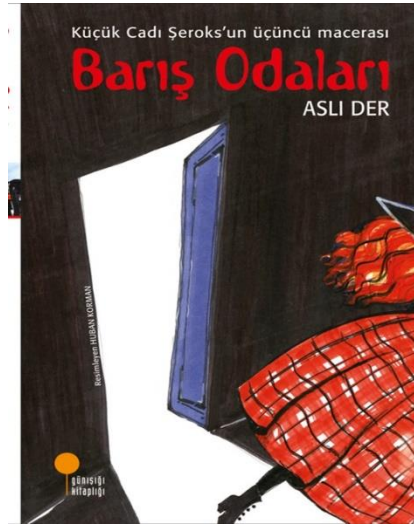
Kitap, 12 × 18 cm boyutlarındadır. İlköğretim, birinci ve ikinci kademe öğrencilerinin (10-12 yaş) taşıyabileceği, onların kitaplık oluşturmalarına olanak sağlayabilecek özelliklere sahip bir kitaptır.

4.3.1.2. Kâğıt

Kitapta kullanılan kâğıt; açık sarı, mat ve dayanıklı ithal kâğıttır. Mat kâğıdın kullanılması, okurun gözünü yormaması açısından olumludur. Yazılar, rahatlıkla okunabilmekte ve kullanılan resimler, arka sayfaya yansımadan net bir şekilde görünmektedir.

4.3.1.3. Kapak

Kitabın ön kapağında; açık bir kapı, sadece kırmızı eteği, saç ve siyah şapkasıyla ayakkabısının bir kısmı görünen, koşan veya hızla uzaklaşan bir karakterin olduğu renkli bir resim yer almaktadır. Bu resimde, açık kapı ve karakterin yüzünün görünmemesi okurun merak duygusunu harekete geçirdiği söylenebilir. Kitabın ön kapağının üst tarafından kitabın ve yazarın adına, sol orta tarafta dikey bir biçimde kitabı resimleyene, sağ altta dikey bir şekilde baskı sayısına, sol alt köşede yayın evine yer verilmiştir. Kitabın adı, kırmızı ve vurgulu yazılmıştır. Kitabın ön kapağında beyaz, siyah, kırmızı renkler belirgindir.

Resim 9. (*Barış Odaları*, Ön kapak)

Kitabın arka kapağının üst orta kısmında; kitabın adı, kitabın kahramanlarından bazılarının görüldüğü bir resim, tanıtım yazısı yer almaktadır. Sol alt köşede, kitabın basımını yapan yayınevinin adı vardır.

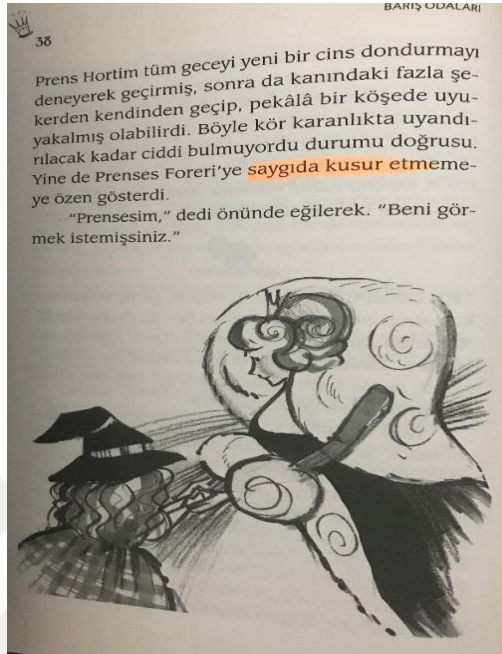
Resim 10. (*Barış Odaları*, Arka kapak)

Kitabın ön ve arka kapağında kullanılan resimler ile renkler birbirini tamamlar niteliktedir. Kitabın arka kapağındaki kitabın kurgusu ile ilgili tanıtım yazısı, okuru, kitap hakkında meraklandırabilecek ön bilgiler sunmaktadır.

4.3.1.4. Sayfa düzeni

“Barış Odaları” adlı yapıtta; sayfa kenarlarında, harf, kelime, satır ve bölüm aralarında bırakılan boşluklar düzenli görülmektedir. Yazı karakteri, Times News

Roman ve 13 puntodur. Resim-metin uyumu iyi, resim-yazı boşlukları ölçülüdür. Kitaptaki resimlemeler kitaptaki anlatılanlara ve kahramanlarla bire bir uyumludur. Örneğin; sayfa 38'deki Saraydan Acil Çağrı bölümündeki sayfaya yerleşimi, yazı-resim arasındaki boşluklar, dengeli bir biçimde verildiği söylenebilir.

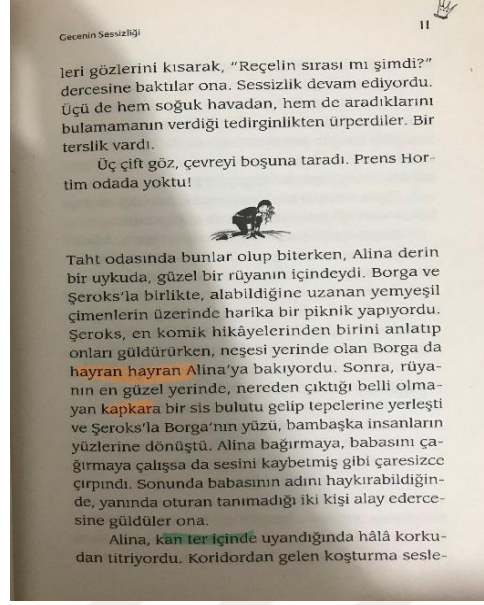

Resim 11. (*Barış Odaları, Prens Foreri, s.38*)

4.3.1.5. Resimler

Kitabın resimlemelerini, Huban Korman yapmıştır. Kitabın ön ve arka kapak resimlemeleri renkli, içindekiler siyah-beyazdır. Ön ve arka kapak resimlerindeki baskın renkler; kırmızı, beyaz ve siyahtır.

Kitaptaki resimler, ağırlıklı olarak kitabın kahramanlarını betimlemektedir. Kitabın içindeki resimlerde, olayların geçtiği mekân ve kahramanlara yer verilmiştir. Çizilen resimler, çocuk gerçekliğine ve bakış açısına uygundur. Aynı zamanda resimler, fotoğraf gerçekliğinden ziyade çizerin yorumuna dayalı çizimlerdir. Yapıtın seslendiği yaş grubu göz önüne alındığında, kitaptaki resim-yazı dengesi 10-12 yaş grubuna uygundur diyebiliriz. Kitaptaki resimler, kitaptaki kahramanları ve mekânları somutlaştırması açısından önemlidir. Sadece s.11'den itibaren; s.15, 19, 29, 37, 43, 64, 74, 97, 107, 113, 122, 125, 136, 152, 156, 174, 191, 192, 205'te Küçük Cadı Şeroks'un aynı resmine yer verilmesinin yinelemeli (tekrar) olduğu söylenebilir.

Resim 12. (Barış Odaları, s. 11)

Kitaptaki var olan tüm resimler (yinelenen resimler hariç) metnin içeriğiyle uyumlu, okumayı ve anlamayı kolaylaştırıcı anlamsal ardışıklığı sağlar niteliktedir.

4.3.2. İç Yapı Özellikleri

4.3.2.1. Konu

Kitap, yöneticilerin sadece kendilerine bağlı kurdukları, halkın dâhil olmadığı sorun çözme biçimlerinin sonunda, ülkeye ne gibi zararlar getirebileceği üzerinde durmaktadır. Kitabın konusu kısaca "yönetici-halk ilişkisi, yönetici davranışlarının halk üzerindeki etkisi" denilebilir.

Kitap, toplam 23 bölümden oluşmaktadır. Kitapta, Masallar Ülkesi'nde soğuk, rüzgârlı bir gecede Prens Hortim'in odasından büyük bir gürültü gelir. Kapıda bekleyen muhafızlar, önce prensin odasının kapısına sertçe vurur sonra seslenir. Prensten bir yanıt gelmeyince, muhafızlar odasına girerler ve onun odasında olmadığını görünce şaşırırlar üstelik prensin en sevdiği yiyeceklerden olan çilek reçelinin kavanozu yere düşüp tuzla buz olmuştur. Sarayın koridorlarında, bir telaş başlar. Başmuhafız Gola, muhafızlara sarayın tüm odalarına prensesi aratır ama nafi değildir. Bunun üzerine prensin eşi Prenses Foreri uykudan uyandırılıp durumdan haberdar edilir. Foreri, etrafına emirler yağdırarak eşinin bir an önce bulunmasını emreder. İkinci aramanın sonunda, saray muhafızları tarafından sarayın yıllardır kullanılmayan "barış odalarında" Prens Hortim'in takmaktan en çok hoşlandığı mor taşlı kraliyet yüzüğü ve pelerininden bir parça bulunur. Ayrıca, barış odalarında

bulunan üçüncü kitap-Başkasını Anlamak- kitabı yoktur. Muhafızların aramalarından sonuç alamayınca, Prens Hortim'in kaçırıldığı üzerinde durulur.

Prenses Foreri; başmuhafıza, acil olarak, saraya Küçük Cadı Şeroks'un çağrılmasını emreder. Bu arada, ülkede giderek artan bir sis yayılmaya başlar. Bu sis, yıllar önce, barış odalarına karşı çıkan Poturas'ın kör kuyudan yaydığı lanetli sistir. Küçük Cadı Şeroks saraya gelir, Prenses Foreri onunla görüşüp durumu açıklar, ondan yardım ister. Ne de olsa Masalllar Ülkesi ne zaman zor duruma düşse, Prens Hortim ona görevler vermiş ve bu görevleri layığı ile yerine getirmiştir. Şimdi de Prens Hortim nerde, kaçırıldıysa kimler tarafından kaçırıldı ve nerde tutulmaktadır? Ülkenin üzerine kara bulut gibi çöken kaynağı belirsiz sis ile Prens Hortim'in kaçırılmasının arasında bir ilişki var mıdır? Bu sisi yayanlarla prensi kaçırılanlar aynı kişiler midir? Poturas kötü emellerine ulaşabilecek mi? gibi sorularının yanıtını, sarayın genç bilgilerinden Forne'nin yardımıyla bulmaya çalışacaktır.

Masallar Ülkesi'nin kaçırılan prensin aranma yolculuğu üzerine kurgulanmış kitapta, “yönetici, halk, haklar, anlaşmazlık, uzlaşma, vicdan, doğruyu söylemek, dürüstlük” kavramlarının üzerinde durulmaktadır.

Çatışmalar:

Kişi-Kişi Çatışması: Bilge Dotro ile Küçük Cadı Şeroks, Prenses Foreri ile kızı Alina arasındaki gerginlikler bu çatışmaya örnek verilebilir.

...Burada olman, ne derece doğru bilemedim,” dedi sert bir sesle Bilge Dotro. Küçük cadıyı görmekten hiç hoşlanmamış, konuşması yarım kaldığı için de ayrıca bozulmuştu.

“Katılmamı Prenses Foreri istedi.” Şeroks kütüphanedeki bilgelere tekrar gülümsedi. “Daha önce de belirttiğim gibi, o böyle istedi...” (Bilge Dotro ile küçük cadı arasındaki çatışmadan bir kesit, s.47).

(...)

“Bu ne küstahlık! Hemen odana! Ben seni gırtlığına kadar burnunun ucunu bile çıkarmadan kalacaksın odanda.”

“Çok da meraklıydım yanınızda olmaya!” diye bağırdı Alina. Gözünden süzülen bir damla yaşı fark ettirmeden silmeye çalıştı. “Bu üstün yetenekli, süper başarılı, sivri zekâlı yardımcılarında sana iyi şanslar, anne!” (Prens Foreri ile kızı Alina'nın çatışmasından bir kesit, s.69).

Kişinin Kendisiyle Olan Çatışmalar: Prenses Foreri'nin eşinin kaçırılmasından sonra, yer yer bulunamayacağına ilişkin endişe duyması, Prens Hortim'in Küçük Cadı Şeroks tarafından anlatılan masaldan sonra, yaptığı yönetim hatalarını fark edip halkından utanması, bir daha halkının karşısına çıkmaya cesaret edememesi, tereddüt yaşaması bu çatışma türüne örnek verilebilir.

... “Çevresindeki kalabalık dağıldığında, Prens Foreri aynadaki yorgun ve mutsuz yüzüne baktı. Kocaman odası, sanki birdenbire küçülmüştü. Parlak kumaşla kaplı duvarlar, onu sıkıştırıp boğacakmış gibi daralarak üzerine geliyordu. Ağlamamak için kendini zor tuttu.” (Prens Foreri’nin kendisiyle çatışmasından bir kesit, s.32).

... “Benim anlattıklarına inanacaklarına nasıl güveniyorsun? Halkım, onları terk ettiğimi düşünürken, neden tekrar inansın bana?” Hortim’in gözlerinde derin bir endişe ve biraz da suçluluk duygusu vardı” (Prens Hortim’in kendisiyle çatışmasından bir kesit, s.136).

Kişi-Toplum Çatışması: Kitabın ana kahramanlarından Poturas’ın, Prens Hortim’i, adamlarına kaçırttıktan sonra, Masallar Ülkesi’nin yeni prensi olmaya çalışması kişi-toplum çatışmasına örnek verilebilir.

... “Kontrol tekrar onun elindeydi ve adamları elbette Hortim’i bulup gereğini yapacak, onu ortdan kaldıracaktı. Şimdi sıra Masallar Ülkesi halkına kendimi tanıtmakta,” diye mırıldandı ve ağır ama sağlam adımlarla kent meydanına doğru yürümeye başladı (Ya Kaçırıldıysa? bölümü’nden, s.29).

Kişi-Doğa Çatışması: Prens Hortim’in kaçırıldıktan sonra, Masalla Ülkesi’ne kent meydanından başlayarak yayılan yoğun sis, bu çatışma türüne örnek verilebilir.

... “Sabah başlayan sis gittikçe yoğunlaşıyor, Masallar Ülkesi’ni etkisi altına alıyordu. Tedirgin olan halk, sisle ilgili bilgi almak için saraya akın etmişti ve ne yazık ki, Golanın onlara söyleyecek mantıklı bir açıklaması yoktu!” (Sis Yayılıyor bölümünden bir kesit, s. 58).

Kitabın çatışmalar bakımından zengin olmasının yanı sıra kitabın sonunda, Masallar Ülkesi’nin prensi Hortim Küçük Cadı Şeroks, Genç Bilge Forne, Sincap Kiklo’nun yardımlarıyla düştüğü tuzaktan kurtulmuş, vicdanının sesini dinleyerek yaptığı yanlışların farkına varmış, Poturas’ın ülkesini ele geçirmesini engellemiştir. O günden sonra, Masallar Ülkesi’nde yaşayan herkes mutlu ve huzurlu bir şekilde yaşamaya devam etmiştir. Bölümler arası geçiş ve kurgunun sonlandırılış biçimi, okurun merak duygusunu canlı tutacak şekilde olduğu söylenebilir.

Kitapta merak düğümünün atıldığı kısımlar şunlardır:

1. “Gecenin Sessizliği” bölümünde, ansızın Prens Hortim’in odasından büyük bir gürültü duyulması ve muhafızlarının odaya girdikten sonra, prensin odasında olmadığını öğrendikleri an,

2. “Köşe Bucak Arama” bölümünde, sarayın baştan sona taranması sonucunda, yıllardır kullanılmayan “barış odalarında” Prens Hortim’in en sevdiği mor taşlı yüzüğün ve pelerininin bir parça bulunduğu an,

3. “Ya Kaçırıldıysa” bölümünde, Başmuhafız Gola’ya Prens Foreri’nin son zamanlarda, Prens Hortim’in peşinde birilerinin olduğunu ima ettiği an,

4. “Saraydan Acil Çağrı” bölümünde, Küçük Cadı Şeroks’un bir sabah erkenden odasının gürültü ile açılıp saraydan çağrıldığı haberinin verildiği an,
5. “Bilgeler Arasında” bölümünde, bilgelerin toplantısına Küçük Cadı Şeroks’un katıldığı an,
6. Ulak Kiklo’nun Küçük Cadı Şeroks’a Masalcı Lutta’dan şifreli bir mesaj getirdiği an,
7. “Sis Yayılıyor” bölümünde, Masallar Ülkesi’nde, kent meydanından aniden bir sisin yayılmaya başladığı ve halkın paniğe kapıldığı an,
8. “Alina’ın İsyanı” bölümünde, sarayın önünde, bekleyen halka babasının kaybolduğunu söylediği an,
9. “İpuçları Birleşince” bölümünde, Küçük Cadı Şeroks ile Bilge Forne’nin Masalcı Lutta’nın şifreli mesajları çözüp, Prens Hortim’in tutulduğu yeri öğrendikleri an,
10. “Mağaradan Çıkış” bölümünde, Büyücü Timma tarafından verilen iki büyüden doğru olanının karanlıkta seçildiği an,
11. “Vicdanın Sesi” bölümünde, Küçük Cadı Şeroks’ın anlattığı masal yoluyla Prens Hortim’i halkının karşısına çıkmak için ikna etmeye çalıştığı an,
12. Kitabın son bölümü olan “Hep Birlikte” kısmında, Poturas’ın foyasını ortaya çıkarmak için, Prens Hortim’in halkına konuşma yaptığı ve onları ikna etmeye çalıştığı an.

Kitapta, anlatılanların düşsel bir mekânda başlayıp, düşsel bir dünyada son bulması, aradaki geçişlerin tutarlı ve yaratıcı olması, kitabın güçlü yanlarından biridir.

4.3.2.2. İzlek

Kitapta, yönetici-halk ilişkisi temelinde yöneticinin halka karşı davranışı, halkın tepkisi sonucunda yöneticinin davranış değişikliğine gitmesi ele alınmaktadır.

Kitapta konu ile izlek arasında herhangi bir uyumsuzluk söz konusu değildir. Ele alınan konu ve izlek çocukların anlama ve kavrama düzeylerine uygundur.

4.3.2.3. Kahramanlar

Başkişiler:

Prens Hortim: Masallar Ülkesi’nin yöneticisi, halkın sorunlarını sadece kendisi çözmeye çalışan bir liderdir. Geç de olsa halka karşı dürüstlüğü, şeffaflığı, doğru söylemenin öneminin farkına varan vicdanlı bir kişiliktir. Kurgu boyunca, aldığı kararlar ve yaptığı müdahalelerle devingen bir kahramandır. Kişilik özellikleri

açısından vurgulana diğer bir özelliği yaptığı hataları kabullenen fakat bunları halka söylemekte çekinen nihayetinde ise bu ikircikliği aşan yaptığı hataları halkıyla paylaşan samimi bir yöneticidir.

Küçük Cadı Şeroks: Masallar Ülkesi'nde, mutlu bir şekilde yaşayan Sortin'in kızı; yardımsever, merhametli, akıllı, zeki, yüreği sevgi dolu, hoşgörülü bir küçük cadıdır. Kurgu boyunca en devingen karakterdir. Olay örgüsünün her aşamasında bir rolü vardır. Verilen görevleri layıkıyla yapan sorumlu bir kişiliktir.

Poturas: Eskiden, Masallar Ülkesi'nde, Prens Hortim'in "barış odaları" projesine karşı çıkan, ülkeyi yönetme arzusu olan aç gözlü, hırslı, kötü emelleri olan bir kişidir. Yönetimi ele geçirmek için, her yolu mübah gören, sinsi ve ailesi hakkında hiçbir bir bilgi verilmemesi açısından kapalı bir kişiliktir.

Yankişiler:

Büyücü Timma: Masallar Ülkesi'nin büyücüsü. Çırak Borga'nın hocasıdır. Kurgu boyunca durağan ve kapalı bir karakterdir.

Alina: Prens Hortim'in kızıdır. Kıskanç bir kişiliktir.

Sincap Kiklo: Yaşlı Masalcı Lutta ile Küçük Cadı Şeroks arasında ulaklık görevini yürüten dürüst ve yardımsever bir kişiliktir.

Lutta: Masallar Ülkesi'nin eski ve yaşlı masalcısıdır. Bilge bir kişiliktir.

Sortin: Küçük Cadı Şeroks'un annesidir.

Borga: Büyücü Timma'nın çırağıdır. Büyücülük konusunda umut vaat eden bir kişidir.

Puara: Dev ağaçların tepesindeki ağaç evinde yaşayan, eskiden Masallar Ülkesi'ndeki bir yanlış anlaşılardan dolayı görevine son verilen eski bir tarihçidir.

Prenses Foreri: Prens Hortim'in eşi, Alina'nın annesidir. Prens Hortim'in yokluğunda yönetimi devralan otoriter bir kişiliktir.

Genç Bilge Forne: Sarayın Bilgeleri Kurulu üyelerinden en geç olanıdır. Prens Hortim'in yokluğunda, Prenses Foreri'ye ve Küçük Cadı Şeroks'a yardım eden, iyi bir bilgedir. Durağan ve kapalı bir karakterdir.

Bilge Dotro: Sarayın Bilgeler Kurulu üyelerinden en tecrübeli olanlarından biridir. Söz sahibi ve ağırlığı olan bir bilgedir. Poturas'ın ülkeye ele geçirmesine yardımcı olan ülkesine ihanet eden kötü bir kişiliktir.

Başmuhafız Gola: Saray muhafızlarının komutandır. Prens Hortim'in yokluğunda, Prenses Foreri'ye yardımcı olan, vatansever bir kişiliktir.

Sortin ve Bilge Dotro dışındaki tüm yan karakterin, kurguda kritik rolleri vardır. Bu roller, ana karakterlerin rolleri uyumludur. Aynı zamanda, aldıkları rollerle okurun merak duygusunu canlı tuttukları söylenebilir.

4.3.2.4. Dil ve anlatım

Aslı Der'in Barış Odaları adlı kitabı, olaylar dizisi anlatılırken kısa, açık ve yalın cümlelerden oluşmaktadır. Kitapta, yabancı kelime ve terimlere yer verilmeyip, kelimelerin Türkçe karşılıklarının kullanılmasına özen gösterilmiştir. Ancak, kitabın kahramanlarına verilen isimlerin çoğu (Lutta, Foreri, Puara, Forne, Dotro vb.) Türkçenin ses yapısına aykırıdır. Bunların Türkçe isimleri yeğlense, çocukların dil gelişimi açısından daha yerinde olabilirdi. Seslendiği yaş dönemine göre çocukların anlamakta zorluk yaşayacağı kelime yoktur denebilir. “Elçi” sözcüğü yerine “ulak” sözcüğünün tercih edilmesi, çocukların sözcük dağarcığına, az kullanılan Türkçe kökenli kelimelerin kazandırılması, bu kelimelerin kullanımının yaygınlaştırılması açısından, önemli olduğu söylenebilir. Yapıtta, Türkçenin sözvarlığını yansıtan deyim ve ikilemelerden anlatım boyunca sıkça yararlanılmıştır.

Kitapta, kurgu boyunca kullanılan deyimlerin bazıları şunlardır: “tuzla buz olmak” (s.9), “aklının ucundan bile geçmemek” (s.21), “avazı çıktığı kadar bağırarak” (s.31), “yüzü asılmak” (s.59), “ burnundan solumak”(s.62), “süt dökmüş kediye dönmek” (s.68), “göz gözü görmemek” (s.89) “çenesi düşmek” (s.93), “aklı başına gelmek” (s.121), “küplere binmek” (s.136), “gözleri kamaşmak” (s.144), “kendi kuyusunu kendisi kazmak” (s.147), “acısını çıkarmak” (s.171), “göz boyamak” (s.181) “tüyleri diken diken olmak” (s.193), “ağzı kulaklarına...” (s.199). “Barış Odaları” adlı yapıtta kullanılan bu deyimler, Türkçenin anlatım zenginliği ve inceliğini yansıtmaları ve çocukların bu deyimlerle tanışması açısından önemlidir.

Kitapta olay dizisi boyunca kullanılan ikilemelerin birkaçı şunlardır: “hayran hayran” (s.11), “yavaş yavaş” (s.28), “kıpır kıpır” (s.84), “yavaş yavaş (s.89), “hızlı hızlı” (s.107), “kıpır kıpır” (s.84), “apar topar” (s.138), “kolay kolay (s.152), “pırıl pırıl” (s.154), “mışıl mışıl” (s.161), “usul usul” (s.190), “tek tük...” (s.192). Böylece, kurgunun anlatımına çeşitlilik ve zenginlik katılmıştır. Bu anlamda anlatımı ve söz varlığı zengin bir kitaptır. Ayrıca kitabın her bölümünde devingen kahramanların ve mekânların resimlenmesi okunabilirliğini kolaylaştırmış ve kitabın görsel dilini güçlendirmiştir.

Kurgu boyunca yeğlenen anlatıcı özelliklerini incelediğimizde, kitabın bütün bölümlerinde 3. Kişi ağzı anlatımı ağır basmaktadır.

Tablo 3. *Barış Odaları 'nda kullanılan anlatıcı türlerine örnek tümceler*

3. Kişi Ağzı Anlatım	<p>“Üç çift çevreyi boşuna taradı” (s.11). “Küçük Cadı Şeroks, Genç Bilge Forne’ye teşekkür eden gözlerle bakıp gülümsedi” (s.49). “Poturas, meydandaki banklardan birine oturmuştu” (s.105). Poturas gözlerini kısarak baktı” (s.206).</p>
----------------------	--

4.3.2.5. İleti

Barış Odaları, toplumdaki uzlaşma kültürünün yerleşmesinde, yöneticilerin uygulamalarının çok önemli olduğunun altını çizen bu konuda bilişsel farkındalık yaratan bir yapıttır. Prens Hortim’in kaybolmasından sonra, halk arasındaki anlaşmazlıkları çözecek biri olmayınca, halk arasında huzursuzluk başlar, ülkeyi ele geçirmek isteyen kötü emelli kişilere de fırsat doğurur. Prens Hortim, bu olaydan sonra, yaptığı uygulamaların yanlış olduğunun farkına varır. Yönetici olarak, halkının konuşmasına, tartışmasına yardımcı olacak “uzlaşma kültürü, dürüstlük, şeffaflık, yetki paylaşımı”nın olduğu, bir yönetim anlayışına geçeceğine söz verir.

Yapıtın ana iletişi şudur:

Yöneticiler, halkın sorgulamasını, tartışmasını engelleyen uygulamalar yaparsa; ülkede, uzlaşma kültürünün yerini huzursuzluk almasının sonucunda, her şeye körü körüne inan halk, kötü niyetli insanlar tarafından kolayca kandırılabilir.

Yapıtta yer alan yan iletiler ise şöyledir:

1. Yöneticiler, halk arasındaki her sorunu kendi çözmek yerine, onların kendi sorunlarını kendileri çözebileceği konuşma, tartışma ortamı yaratmalıdır.
2. Bütün yetkilerin bir kişiye bağlı olduğu ülkelerin varlığı, her zaman tehdit altındadır.
3. Yöneticiler, halklarına karşı her zaman dürüst, şeffaf olmalı ve doğruyu söylemelidirler.
4. Yöneticiler, ülkeyle ilgili aldıkları kararlarda, vicdanlarının sesini dinlemelidirler.
5. Her ne olursa olsun, iyiler kötülerin karşısında her zaman kazanır.
6. Hatalarımızı telafi etmek için doğruyu doğru zamanda söylemek önemlidir.
7. Yöneticiler de yanılabilir, önemli olan, hatalarını kabullenmeleridir.

Genel Değerlendirme: Aslı Der'in "Barış Odaları" adlı yapıtı, çocuk edebiyatının temel ilkeleri bağlamında, 10-12 yaş aralığındaki çocuklar için önerilebilir.

4.3.3. Yapıttaki Fantastik Ögeler

FANTASTİK YAPITLARIN ÖLÇÜTLERİ	
İncelenen Kitap: Barış Odaları	
1.	<p>Yapıtta, gerçek yaşam ile düş dünyası arasında bir ilişki var mı?</p> <p>Yapıtta, gerçek yaşam ile düş dünyası arasında bir ilişki vardır. Yapıtta, düş dünyasında gerçekleşen (Masalla Ülkesi'nde) olaylar anlatılmaktadır.</p>
2.	<p>Yapıttaki kurgu, sadece düş dünyasında mı başlayıp bitmektedir? Yoksa düş dünyasından gerçek dünyaya bir gidiş var mıdır? Eğer varsa gidiş tek yönlü mü yoksa çok yönlü müdür?</p> <p>Yapıttaki kurgu, düş dünyasında başlayıp düş dünyasında bitmektedir. Kitaptaki tüm olaylar, Masallar Ülkesi'nde başlayıp bitmektedir. Yani, fantastik düzlem tek yönlüdür. Bu açıdan, yapıtın Nikolajava'nın fantastik çocuk kitaplarının düş-gerçek dünyası ilişkisi sınıflamasına göre, çizgisel ilişkiyi örnekler nitelikte olduğu söylenebilir.</p>
3.	<p>Yapıtın kurgusunda abartı, rastlantı ve gerçek dışı ögeler daha mı baskındır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, özellikle gerçek dışı ögeler daha baskındır. Kitabın ana kahramanlarından, Şeroks'un bir cadı olması, yardımcı karakterinden Büyücü Timma ve Borga'nın sihir yapması, Sincap Kıklo'nun Şeroks ile Yaşlı Masalcı Lutta arasında ulaklık görevi yapması, gerçek dışı ögelere örnek verilebilir.</p>
4.	<p>Yapıtın kurgusunda çocuğa rehberlik etme gibi işlevsel bir amaç var mıdır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, çocuğa rehberlik etme gibi bir işlevin olmadığı söylenebilir. Çünkü böyle bir işlevin olabilmesi için, kurgunun bazı bölümlerinde, kahramanlardan birinin gerçek dünyadan olağanüstü bir dünyaya gidip gelmesi gerekir. Oysa kurgu, fantastik bir düzlemde başlayıp fantastik bir düzlemde bitmektedir.</p>

5.	<p>Gerçek ile fantastik arasında bir çatışma, karşıtlık var mı?</p> <p>Yapıtta, gerçek ile düş dünyası arasında bir çatışma ve karşıtlığın olmadığı söylenebilir. Çünkü, Şeroks, Masallar Ülkesi'ndeki sorunu çözmek için, boyut değiştirmemektedir. Gerçek dünya düzleminde yaşanan bir olay bulunmamaktadır. Onun için, gerçek ile düş dünyası arasında, bir çatışmadan söz edilemez.</p>
6.	<p>Yapıtın kurgusunda, gerçek düzlemin içine gizem dâhil edilmiş midir?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, gerçek düzlemin içine gizemin dâhil edilmediği görülmüştür. Çünkü, kurgu fantastik bir düzlemde başlayıp bitmektedir.</p>
7.	<p>Yapıtın kurgusunda yer alan olağanüstülükler, çok bilindik bile olsa, okurda bir şaşkınlık yaratıyor mu?</p> <p>Yapıtın kurgusunda yer alan olağanüstülüklerin-çok bilindik bile olsa- okurda, bir şaşkınlık yarattığı söylenebilir. Örneğin, Prens Hortim'i aramaya çıkan Küçük Cadı Şeroks'a, Masallar Ülkesi'nin büyücüsü Timma'nın "görünmezlik ve güç" büyülerini içeren iki küçük şişe vermesi, bunların yer altı mağarasından çıkarken kullanılması ve bu büyülerin işe yaraması, bu maddeye örnek verilebilir.</p>
8.	<p>Yapıtta olağanüstü kurgu mantıkla bütünleştirilmiş mi?</p> <p>Yapıtta, olağanüstü kurgu ile mantığın bütünleştirildiği söylenebilir. Küçük Cadı Şeroks ve yanındakiler, Poturas tarafından tuzağa düşürülüp, yer altında karanlık bir mağaraya hapsedildiğinde, Büyücü Timma'nın verdiği sihirli karışımları kullanmak ister. Ancak, karanlıktan göz gözü görmediği için, hangi şişenin ne işe yaradığını anlamak zordur. Bir anda aklına, Timma'nın "Fosforlu sarının güç, mor sıvının görünmezlik sağlar" bilgisinin gelmesi ve fosforun karanlıkta güneş ışığı gibi parlaması özelliğinden yararlanarak, doğru şişeyi, yani doğru büyüü bulması, bu maddeye örnek verilebilir.</p>
9.	<p>Yapıtta kurgu içinde, anlık gelişmeler/değişmeler yaşanıyor mu?</p> <p>Yapıtta, kurgu içinde anlık gelişmeler/değişmelerin yaşandığı söylenebilir. Bir gece, ansızın Prens Hortim'in odasından büyük bir gürültü duyulduktan sonra onun kaybolması, Masallar Ülkesin'de aniden bir sisin yayılması, Küçük Cadı Şeroks'a sarayın koridorunda ayağına bir sincapın dolanması ve ona Yaşlı Masalcı Lutta'dan şifreli bir mesaj getirmesi bu maddeye örnek verilebilir.</p>

10.	<p>Yapıtın genel atmosferi, okuru ürpertiyor mu?</p> <p>Yapıtın genel atmosferinin okuru ürperttiği söylenebilir. Masallar Ülkesi'nin prensinin bir gece, gizemli bir şekilde kaybolması, ülkede nedeni bilinmeyen bir sisin yayılması, Poturas ve adamlarının gölge adamlar misali işlerini yapması, sarayda yıllardır kullanılmayan barış odalarının prensin kaçırıldığı gece ışığının yanması, daha sonra bu odada prensin mor taşlı yüzüğü ile pelerininin bir parça bulunması bu maddeye örnek verilebilir.</p>
11.	<p>Yapıtın karakterlerinde gerçekten olağanüstüye geçişi anlatan bir başkalaşım(değişim) var mı?</p> <p>Yapıtın karakterlerinde, gerçekten olağanüstüye geçişi anlatan bir başkasının olmadığı söylenebilir. Çünkü, kurgunun hiçbir yerinde karakterlerin fiziksel olarak (insandan bir canavara dönüşme vs.) değişimine rastlanmamıştır.</p>
12.	<p>Yapıtın kurgusundaki gerçek-düş ikilemi, okurda kararsızlık yaratıyor mu? Eğer yaratıyorsa bu kararsızlık karakterlere nasıl yansıtılmıştır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, gerçek-düş ikileminin olmadığı ve okurda kararsızlığa yol açmadığı söylenebilir. Masallar Dünyası'nda yaşanan olağanüstülüklerin hepsi, (Aniden ülkeye bir sisin yayılması, Prens Hortim'in kaçırılması, farenin ulak, kuşun casus olması vb.) baştan okur tarafından kabullenilmesinin varsayıldığı bir yapıttır. Ne karakterler ne okur, metnin hiçbir yerinde "Bu yaşananlar düş mü gerçek mi?" sorusunu yöneltmez kendine.</p>
13.	<p>Yapıt okurda şiirsel ve alegorik okumaları reddeden bir izlenim uyandırıyor mu?</p> <p>Yapıtta şiirsel ve alegorik okumaları reddeden bir izlenim uyandırmadığı söylenebilir. Aksine kurgu, iyi ile kötülerin mücadelesi üzerine kurulmuştur. Poturas, kötü bir yöneticinin; Prens Hortim ise iyi, dürüst, vicdanlı bir yöneticinin timsalidir.</p>
14.	<p>Yapıtın kurgusunda, ben ve sen izlekleri iç içe geçmiş midir?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, ben ve sen izleklerinin iç içe geçtiğine ilişkin bir kanıtın olmadığı söylenebilir. Yani, yapıtta işlenen konular, toplumsal tabular değil; toplumsal kabullerdir.</p>

<p>15.</p>	<p>Yapıtın kurgusundaki doruk nokta, en sona bırakılmış mıdır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, doruk noktanın en sona bırakıldığı söylenebilir. Şöyle ki kurgu, “Prens Hortim’in bir gece ansızın saraydan Poturas tarafından kaçırılması ve Poturas’ın Masallar Ülkesi’ni ele geçirip geçiremeyeceği, Prens Foreri’nin bu durum karşısında ülkeyi nasıl idare edeceği, eşini bulup bulamayacağı” gerilimi üzerine kurulmuştur. Yapıtın, en son bölümü olan, “Hep Birlikte” kısmında, Prens Hortim, Küçük Cadı Şeroks ve arkadaşlarının yardımıyla karşı bir plan hazırlar. Poturas, saraydaki koltuğuna tam oturup, Bilge Dotro ile halka karşı kraliyetini ilan etme planları yaparken, Prens Hortim, kent meydanında halkına tüm gerçekleri samimi bir şekilde anlatıp, halkının desteği ile birlikte, Poturas ve Bilge Dotro’yu, ülkesinden kovmayı başarır.</p>
<p>16.</p>	<p>Yapıtın kurgusunda, doğaüstü öğeler aracılığıyla sansürlere yer veriliyor mu?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, doğaüstü öğeler aracılığı ile sansürlere yer verildiği söylenemez. Çünkü kurgu boyunca, toplumsal değerlerin koyduğu sınırlar yüzünden değinilemeyen herhangi bir konuya yer verilmemiştir.</p>

FYÖ’ye göre Aslı Der’in “Barış Odaları” adlı yapıtını incelediğimizde, elde edilen sonuçlar şunlardır:

Barış Odaları, FYÖ’nün 1, 2 ve 3. maddelerine yanıt verebilen, bir nitelik taşıması nedeniyle, Nikolajeva’nın fantastik çocuk kitaplarını, gerçek-düş düzlemi ilişkisine dayanan sınıflamasına göre, çizgisel ilişkiyi örnekleyen bir yapıt olduğu söylenebilir. Çünkü, kurgudaki, Prens Hortim’in, bir gece ansızın saraydan kaçırılması, sonrasında Küçük Cadı Şeroks’un onu bulmak için yaptığı mücadelelerin hepisi Masallar Ülkesi’nde, yani fantastik bir düzlemde gerçekleşmektedir.

Stainmetz’in fantastik yapıt ölçütlerine göre, Barış Odaları başlıklı kitap 7,8, 9 ve 10. maddeleri karşılar nitelikte olduğu için fantastik bir yapıt sayılabilir. Çünkü, yapıtın kurgusundaki olağanüstü öğeler (cadı, büyü) çok alışıldık olsa da okuru heyecanlandırıp şaşırtacak ve ürpertecek nitelikler taşımaktadır.

Todorov’un fantastik yapıt ölçütlerine göre, (15. madde hariç) 12, 13, 14, ve 16. maddelerden hiçbirine olumlu yanıt veremediği için, Aslı Der’in “Barış Odaları” başlıklı kitabı, fantastik yapıtların özelliklerini yansıtmadığı söylenebilir. Çünkü,

kitabın kurgusundaki olaylar zinciri ne okurda ne karakterlerde “düş-gerçek” konusunda herhangi bir kararsızlığa yol açmamaktadır. Bunun yanında, metnin anlamı mecazi okumalara uygundur. Metnin kurgusu, “iyilerle-kötülerin mücadelesi” üzerine kurulmuştur. Ayrıca karakterler, bu tarafların özelliklerine göre geliştirilmiş temsili kişiliklerdir.

4.4. Tehlikeye 3 Yolculuk

Kitabın Yazarı: Aslı Der

Kapak ve desenler: Gözde Bitir

Editör: Mine Soysal

Son okuma: Hande Demirtaş

Yayınevi: Günışığı Kitaplığı

Yayın Yılı: Haziran 2019, 20. Baskı

Sayfa Sayısı: 173

Seslendiği Yaş Dönemi: 10-12

4.4.1. Dış Yapı Özellikleri

4.4.1.1. Boyut

Kitap, 12 × 18 cm boyutlarındadır. İlköğretim birinci ve ikinci kademe öğrencilerinin (10-12 yaş) taşıyabileceği ve onların kitaplık oluşturmalarına olanak sağlayabilecek özelliklere sahip bir kitaptır.

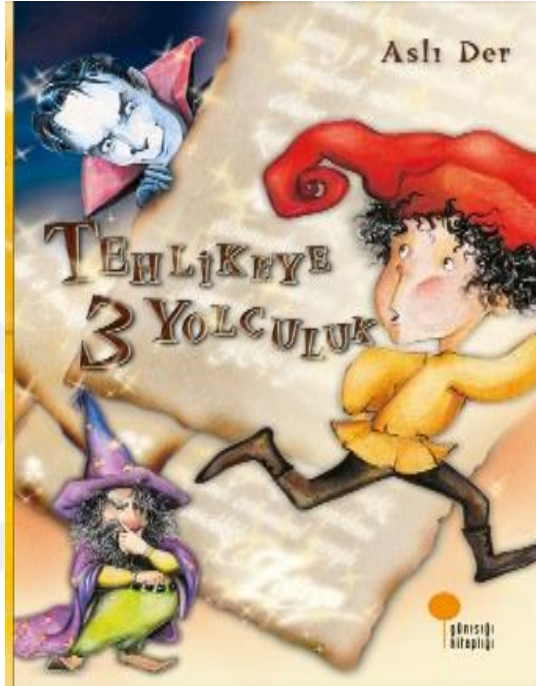
4.4.1.2. Kâğıt

Kitapta kullanılan kâğıt; açık sarı, mat ve dayanıklı ithal kâğıttır. Mat kâğıdın kullanılması, okurun gözünü yormaması açısından olumludur. Yazılar, rahatlıkla okunabilmekte ve kullanılan resimler, arka sayfaya yansımadan açık bir şekilde görünmektedir.

4.4.1.3. Kapak

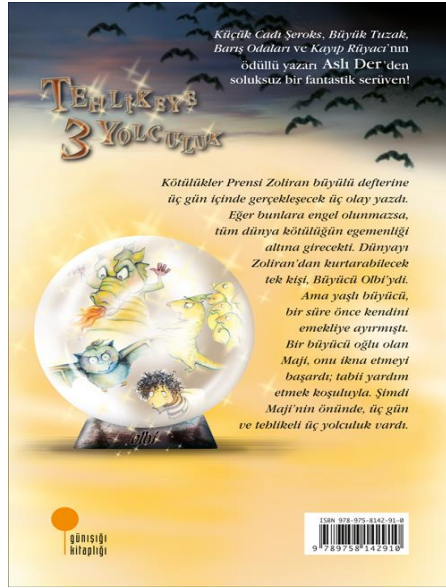
Kitabın ön kapağında, kitabın ana kahramanları olan Kötülükler Prensi Zoliran, Büyücü Olbi ve Maji'nin resimleri yer almaktadır. Bu resimde, Zoliran'ın koşan Maji'ye bakması, Büyücü Olbin'in düşünmesi, okurun merak duygusunu harekete geçirdiği söylenebilir. Ayrıca, bu resimlerdeki kahramanların jest ve mimikleri kurgudaki özellikleriyle örtüşmektedir. Kitabın ön kapağının üst tarafında, kitabın ve yazarın adına; sağ altta dikey bir şekilde baskı sayısına; sağ alt köşede, yatay bir şekilde yayın evine yer verilmiştir. Kitabın adı, kahverengi tonunda, kitabın kapağının

orta kısmına yazılmıştır. Kitabın adının, “Tehlikeye 3 Yolculuk” şeklinde yazılırken “3” rakamının “üç” şeklinde yazılması, Türkçenin yazım kuralları açısından daha uygun olduğu söylenebilir. Kitabın ön kapağında; sarı, kırmızı, mor, yeşil ve mavi renkler daha baskındır. Kitap kapağının arka planında, belli belirsiz biçimde, eski yazıların olduğu, büyük olasılıkla bir büyü kitabının sayfası yer almaktadır. Bunun da okurun merak duygusunu artırabilecek bir öge olduğu ifade edilebilir.

Resim 13. (Tehlikeye 3 Yolculuk, Ön kapak)

Kitabın arka kapağında, üst sol kısımda kitabın adı; kitabın üst kısmında, gökyüzünde yarası sürüsü; kitabın sol orta kısmında, Büyücü Olbi'nin sihirli küresi ve kurguda geçen hayvan karakterleri yer almaktadır. Kitabın arka kapağının sağ üstünde ve ortasında, kitapla ilgili tanıtım yazısı; sol alt kısmında, yayınevinin ismi bulunmaktadır. Kitabın arka kapağında, sarı renk daha baskındır.

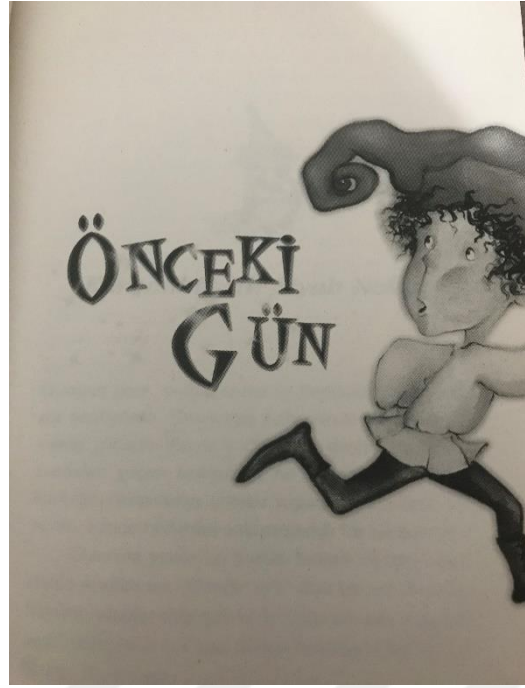

Resim 14. (Tehlikeye 3 Yolculuk, Arka kapak)

Kitabın ön ve arka kapağında kullanılan resimler ile renkler, birbirini tamamlar niteliktedir. Kitabın arka kapağındaki kitabın kurgusu ile ilgili tanıtım yazısı, okuru, kitap hakkında meraklandırabilecek ön bilgiler sunmaktadır.

4.4.1.4. Sayfa düzeni

“Tehlikeye 3 Yolculuk” adlı yapıtta; sayfa kenarlarında, harf, kelime, satır ve bölüm aralarında bırakılan boşluklar düzenli görülmektedir. Yazı karakteri, Century Schoolbook ve 13 puntodur. Kitapta, çoğunlukla kitabın bölümlerinin başında, resim kullanılmıştır. Bu resimlemeler, kitaptaki anlatılanlara ve kahramanlarla bire bir uyumludur. Örneğin; sayfa 9’daki, “Önceki Gün” bölümünün başındaki sayfaya yerleşimi, yazı-resim arasındaki boşluklar, dengeli bir biçimde verildiği söylenebilir.

Resim15.(*Tehlikeye 3 Yolculuk, Maji, s.9*)

4.4.1.5. Resimler

Kitaptaki resimler ve desenler, Gözde Bitir tarafından yapılmıştır. Kitabın ön ve arka kapak resimlemeleri renkli, içindekiler siyah-beyazdır. Ön ve arka kapak resimlerindeki baskın renkler; sarı, kırmızı, mor, yeşil ve mavidir.

Kitaptaki resimler, kitabın kahramanlarını betimlemektedir. Kitabın içindeki resimlerde olayların geçtiği mekânlara yer verilmiştir. Çizilen resimler, çocuk gerçekliğine ve bakış açısına uygundur. Yapıtın seslendiği yaş grubu göz önüne alındığında, kitaptaki resim-yazı dengesi 10-12 yaş grubuna uygundur diyebiliriz. Kitaptaki resimler, kitaptaki kahramanlarını somutlaştırması açısından önemlidir. Kurguda, s.9'dan itibaren her bölümün başında, kitabın ana kahramanlarından Maji'nin koşar vaziyette resminin verilmesi, karakterin kurgudaki rolü ile uyumludur fakat aynı karakterin resminin kullanılmasının da bir yineleme olduğu söylenebilir.

Kitaptaki var olan tüm resimler, metnin içeriğiyle uyumlu, okumayı ve anlamayı kolaylaştırıcı anlamsal ardışıklığı sağlar niteliktedir.

4.4.2. İç Yapı Özellikleri

4.4.2.1. Konu

Kitap, dünyada iyilerle kötüler arasında sürekli bir mücadelenin olduğunu ama sonunda, hep iyilerin kazandığı üzerinde durmaktadır. Kitabın konusu kısaca “iyilerle kötülerin savaşı” denilebilir.

Kitap, toplam 4 bölümden oluşmaktadır. Kitapta, soğuk, sisli bir gecede Büyücü Olbi, şatosunun bahçesinde, düşünceli bir şekilde, bir o tarafa bir bu tarafa yürümektedir. İçinde, nedenini bilmediği bir sıkıntı vardır. Tam o sırada, bir ses duyar. Ayaklarının dibinde, kömür karası renkli küçük bir köpek vardır. Köpeği doyurmak için şatosuna götürür. Köpek, şatonun kapısından içeri girer girmez, Olbi'nin kucağından aniden atlar, büyü odasına gider. Boynunda, tasmaına bağlı olan kare şeklinde, beyaz bez torbacığını köpek dişleyip, Olbi'nin şaşkın bakışları karşısında, midesine indiriverir. Büyücü Olbi, donakalır. Küçük kara köpek, sanki aniden ateşi yükselmiş gibi titremeye başlar, tuhaf inilti çıkarır. Olbi, köpeğe yaklaşır baksam mı derken, köpek inanılmaz bir biçimde şekil değiştirmeye başlar. Artık, büyücünün karşısında bir köpek değil, simsiyah kıvrıkcık saçları, ışıltılı siyah gözleri olan bir oğlan durmaktadır.

Büyücü Olbi, ona, kim olduğunu sorar. Çocuk, haberci olduğunu söyler. Adının Maji ve Büyücü Kenna'nın oğlu olduğunu ve kendisine dünkü yapılan büyücüler toplantısından sonra, kendisine söylemesi gereken çok önemli şeyler olduğunu söyler Olbi'ye. Olbi, o toplantıdan haberi olduğunu fakat toplantının gününü yaşlılıktan dolayı unuttuğunu söyler. Maji, çok yorgun olduğu için dinlenmek istediğini, haberleri de sabah anlatmak istediğini söyler.

Sabah olduğunda, Olbi, şatosunun bahçesinde, vampir yarasaya tüylerini ve pisliklerini görünce, Maji'nin getirdiği haberlerin hiç iyi olmadığını tahmin eder. Maji'yi uyandırır. Onu, vampir yarasalar takip ettiyse, bu işin içinde, Zoliran'ın olabileceğini Maji'ye söyler. Maji, Olbi'nin Zoliran'ı tanımasına şaşırır. Büyücü Olbi, Zoliran'ın genç bir adamken özgüvensizliğinden ve cesaretsizliğinden dolayı, kendisinden yardım istediği, kendisinin de ona, bu sorunu giderecek sihirli bir karışım hazırladığını söyler. Büyücü Olbi, karışımı hangi dozda kullanacağını, Zoliran'a söylediğini ama karışım işe yarayınca, Zoliran daha çok kullanmaya hatta farklı büyücülerden değişik karışımlar alıp cesaretsiz, özgüvensiz Zoliran'ın bugünkü katı,

soğukkanlılığı ve zalimliği ile meşhur Kötülüklerin Prensi Zoliran'a dönüştüğümü Maji'ye anlatır. Maji, Zoliran'ın eskiden iyi biri olmasına şaşırır.

Olbi, Maji'den getirdiği haberi artık anlatmasını ister. Maji, çünkü büyücüler toplantısının sonucunda, bu soruna, sadece Olbi'nin çözüm üretebileceği için orda olduğunu söyler. Kötülükler Prensi Zoliran'ın elinde, büyü bir defter vardır. Defterin kime, nerede ve nasıl yaptırıldığı bilinmemektedir. Bilinen bir gerçek vardır ki, defter üstüne yazılan her şeyi, gerçeğe dönüştürmektedir. Zoliran, bu deftere üç tane öykü yazmıştır: Yalan İyi Bir Şeydir, Yalnızca Kendini Düşünmek En Doğrusudur, Her Zaman Güçlüler Haklıdır. Eğer bu öyküler gerçek olursa, kötülük iyiliğe karşı, büyük bir zafer kazanacaktır. Kötülükler Prensi Zoliran, herkesin hükümdarı olacaktır. Bunu engellenenin tek yolu, bu defterdeki büyülerin tek tek bozulması gerekmektedir. Asıl sorun, bu öykülerin gerçekleşmesine bir gün gibi kısa bir süre vardır.

Büyücü Olbi, düşünür taşınır, bu büyülerin bozulması için üç yolculuk yapılması gerekmektedir. Yolculuklar ve yolculukların yapılacağı yerler, çok tehlikelidir çünkü Zoliran ve adamları da öykülerin gerçekleşmesi için, tüm güçlerini kullanmaktadırlar. Olbi, kendisinin büyü yapabildiğini ancak bu tehlikeli yolculukları yapacak gücünün kalmadığını, ihtiyarladığını ancak Maji'nin kendisine yardım ederse, yani bu üç tehlikeli yolcuğu yaparsa, öykülerin gerçekleşmesini birlikte önleyebileceklerini, Zoliran'ı ve adamlarını durdurabileceklerini Maji'ye söyler. Maji, önce Zoliran'dan ve yarasa vampirler gibi korkunç adamlarından korksa da kötülere karşı koymanın yolunun onlarla savaşmak olduğuna, bu üç tehlikeli yolcuğu yapacağına karar verir.

Kitap, Olbi'nin büyü yardımlarıyla Maji'nin tehlikeli üç yolculuğu yapıp, Zoliran'ın büyü defterindeki kötü öykülerin gerçekleşmesine engel olup olamayacağı, gerilimi üzerine kurulmuştur.

Kitapta, Maji'nin üç öykünün bulunduğu, Dev Arılar Ülkesi, Kertenkeleler Adası ve Vampir Yarasalar Şatosu'na yaptığı tehlikeli üç yolculuk çerçevesinde, "yalan, bencillik, haklının değil gücünün yanında durmak" kavramları üzerinde durulmaktadır.

Çatışmalar:

Kişi-Kişi Çatışması: Maji ile Zoliran, Olbi ile Zoliran arasındaki mücadele bu çatışmaya örnek verilebilir.

"Şimdi ne olacak?" diye yüksek sesle mırıldanıverdi Maji.

Zoliran onu duydu.

"Ne mi olacak?" diye atıldı. "Seni şatoma götüreceğim. Seninle orada hesaplaşacağız..."

” (Maji ile Zoliran arasındaki çatışmadan bir kesit, s.154).

(...)

“Önce Zoliran saldırdı Büyücü Olbi’ye. Yaşlı büyücünün sendelemesine yol açan kırmızı bir toz üflemişti ona doğru. Bir yandan da bağırıyordu.

“Beni yenmeyi aklının ucundan bile geçirme, seni yaşlı bunak!” (Olbi ile Zoliran arasındaki çatışmasından bir kesit, s.160).

Kişinin Kendisiyle Olan Çatışmalar: Büyücü Olbi’nin, Kötülükler Prensi Zoliran’ın büyü deftere yazdığı, kötü hikâyelerin gerçekleşmesini engellemek için, Maji’den kendisine yardım etmesini istediğinde, yaşadığı korku bu çatışmaya örnek verilebilir.

... “Sen! Sen varsın ya! Belki ben tüm bunları tek başına yapamam, ama sen pekâlâ bu işin altından kalkabilirsin. Ben, planlayıp hazırlıklarımı yaparım; sen de gerektiği zaman doğru yerde olur, Zoliran’ın oyunlarını bozarsın.”

(...)

“Korkuyorum.” Maji neredeyse fısıldayarak konuşuyordu. “Zoliran’dan, vampir yarasalardan, karanlıktan, tek başıma kalmaktan, yaralanmaktan, ölmekten...korkuyorum.” (Maji’nin kendisiyle çatışmasından bir kesit, s.24-25).

Kişi-Toplum Çatışması: Kötülükler Prensi Zoliran’ın, herkesin hükümdarı olabilmek için, büyü deftere iyiliklerin yerine kötülükleri getirmeye çalışması, kişi-toplum çatışmasına örnek verilebilir.

... “Yarın! Yarın her şey değişmeye başlayacak ve bu üç günün sonunda ben, yıllar süren bekleyişimin zaferle sonuçlanmasını kutluyor olacağım.” (Önceki Gün bölümünden bir kesit, s.28).

Kişi-Doğa Çatışması: Maji’nin Zoliran’ın oyununu bozmak için, yaptığı tehlikeli üç yolculuk, (Dev Arılar Ülkesi, Kertenkeleler Adası, Vampir Yarasalar Şatosu) bu çatışma türüne örnek verilebilir.

... “Sabah olduğunda, Maji yolculuğunun sonuna gelmişti. Hava gittikçe ısınıyordu. Maji’nin terden saçları alınaya yapışmış, yüzüne al basmıştı. Vampir yarasalardan korunmak için giydiği siyah giysiler yol boyunca işe yaramıştı. Oysa şimdi, bu kavurucu sıcakta güneş ışınlarını mıknatıs gibi çekiyor, Maji’nin attığı her adım biraz daha yorulmasına ve terlemesine neden oluyordu (Dev Arılar Ülkesi bölümünden bir kesit, s. 51-52).

Kitabın çatışmalar bakımından zengin olmasının yanı sıra, kitabın sonunda, Maji ile Büyücü Olbi, Kötülükler Prensi Zoliran’ın oyunu bozup, büyü deftere yazdığı kötü hikâyeleri engellemişlerdir. Kötülük değil, iyilik kazanmıştır. Bölümler arası geçiş ve kurgunun sonlandırılış biçimi, okurun merak duygusunu canlı tutacak şekilde olduğu söylenebilir.

Kitapta merak düğümünün atıldığı kısımlar şunlardır:

1. “Önceki Gün” bölümünde, Büyücü Olbi’nin Zoliran’ı durdurmak için, sadece üç günlük bir sürenin kaldığını öğrendiği an,

2. “Dev Arılar Ülkesi” bölümünde, Maji’nin Ejderha Ponk ile Yarasa Orlas tarafından ormandaki sarmaşıklarla sıkı sıkıya bağladıktan sonra, çaresizlikten tam gözlerinden yaş dökülecekken, Pigolalar’ın ona yardım ettiği an,

3. “Kertenkeleler Adası” bölümünde, Maji’nin anlattığı hikâyeden sonra, kertenkelelerin onu, Şama Kula ve vampir yarasalara teslim etmekten vazgeçtikleri an,

4. “Vampir Yarasalar Şatosu” bölümünde, Zoliran’ın büyü kullanarak, Maji’nin elindeki defteri kendisine doğru hareket ettirmesi, Zoliran’ın tam defteri alacakken, havada bir elin yani Büyücü Olbin’in defteri havada yakaladığı an.

Kitapta anlatılanların gerçek bir mekânda başlayıp gerçek bir dünyada son bulması, aradaki geçişlerin tutarlı ve yaratıcı olması kitabın güçlü yanlarından biridir.

4.4.2.2. İzlek

Kitapta, iyilerle kötülerin mücadelesi ele alınmaktadır.

Kitapta, konu ile izlek arasında herhangi bir uyumsuzluk söz konusu değildir. Ele alınan konu ve izlek çocukların anlama ve kavrama düzeylerine uygundur.

4.4.2.3. Kahramanlar

Başkişiler:

Büyücü Olbi: Büyücüler büyüleri olarak bilinen, ülkenin en tecrübeli, bilgili, büyülerini iyilikleri yaşatmak için kullanan, yardımsever bir büyüçüdür. Şatosunda, tek başına yaşamaktadır. İhtiyarladığı için, artık eskisi kadar büyü yapmamaktadır. Ailesi hakkında, hiçbir bilgi verilmemesi açısından kapalı bir kişiliktir.

Maji: Ülkenin saygın büyüçüleri arasında yer alan, Büyücü Kenna’nın oğludur. İlk baştaki görevi, büyüçüler toplantısının kararını, Olbi’ye aktarmakla görevli bir haberci iken, sonrasında, Zoliran’ın oyunlarını bozmak için, Büyücü Olbi’nin yardımcısı olarak kurtarıcı görevini üstlenmiştir. İyiliklerin artması, kötülüklerin bitmesi için, canı pahasına sorumluluk alabilen iyi bir kişiliktir. Kurgu boyunca gerek şekil değiştirmesi gerek yaptığı tehlikeli üç yolculukla, çok devingen bir karakter olduğu söylenebilir. Sadece, babası hakkında bilgi verilmesi açısından yarı-kapalı bir kişilik olduğu söylenebilir.

Kötülükler Prensi Zoliran: Eskiden, özgüveni düşük, cesaretsiz bir kişilikken, Büyücü Olbi’nin hazırladığı büyümlerle bu sorunlarını aşmış fakat kendisine iyi gelen bu karışımların dozunu kaçırarak, iyi bir insandan katı, zalim bir kişiliğe dönüşen kötü bir kişidir. Ailesi hakkında bilgi verilmemesi bakımından kapalı bir kişiliktir.

Yankişiler:

Büyücü Kenna: Ülkenin büyücülerindendir. Maji'nin babasıdır. Kurgu boyunca durağan ve kapalı bir karakterdir.

Baykuş Ukat: Zoliran'ın hazırladığı büyü kitabının ilk sayfalarını, ülkenin büyücülerine getiren, Zoliran'ın kötü emellerinden haberdar olunmasını sağlayan karakterdir.

Vampir Yarasa Orlas: Vampir yarasaları arasında sözü geçen, Zoliran'ın kötü emellerini gerçekleştirmesi için, ona yardım eden, kendisi de pek çok varlık üzerinde hükümdarlık hayali kuran fırsatçı ve kötü bir kişiliktir.

Arı Vızıya: Dev Arılar Ülkesi'nin en yaşlı arısı ve arıların başkanıdır. Söz sahibi, olgun bir kişiktir.

Kraliçe Arı: Dev Arılar Ülkesi'nin kraliçe arısıdır fakat tüm gücü kendinde toplamayan, işçi arılar arasında da yöneticiler seçen demokratik bir kişiliktir.

Ejderha Ponk: Zoliran'ın verdiği görevleri yerine getirmeye çalışan, karar verme becerisi ve iradesi zayıf olan bir kişiliktir.

Pigolalar: Dev Arılar Ülkesi'nin ormanlarında, Maji'ye, en zor anında yardım eden, Büyücü Olbi'nin eski dostlardır.

Tembel Dev Arı: Maji'nin iyi olduğuna inanan, Zoliran'ın adamları olan Yarasa Orlas ve Ejderha Ponk'un gerçek yüzünü, arılara göstermek için, Maji'ye yardım eden, iyi bir kişiliktir.

Şama Kula: Kertenkeleler Adası'nda, büyüleri sayesinde, yağmuru kendisinin yağdırdığını, güneşin doğmasını sağladığını iddia ederek, adadaki kertenkeleleri kandıran, itiraz edenleri de karanlık odaya kapattıran, düzenbaz bir kişiliktir.

Maşku: Kertenkeleler Adası'nda, Şama Kula'nın düzenbazlıklarına itiraz ettiği için, karanlık odaya hapsedilen, doğruyu tek başına kalmak uğruna olsa bile söyleyebilen cesur kişiliktir. Jini'nin dedesidir.

Jini: Kertenkeleler Adası'nın genç kertenkelelerinden biridir. Maşku'nun torundur. Kertenkeler Adası'nda, Şama Kula'nın gerçek yüzünü ortaya çıkarmak için, Maji'ye yardım eden, kertenkeleleri ikna eden zeki bir kişiliktir.

Büyücü Kenna dışındaki tüm yan karakterin, kurguda kritik rolleri vardır. Bu roller, ana karakterlerin rolleri uyumludur. Aynı zamanda aldıkları rollerle, okurun merak duygusunu canlı tuttıkları söylenebilir.

4.4.2.4. Dil ve anlatım

Aslı Der'in Barış Odaları adlı kitabı, olaylar dizisi anlatılırken kısa, açık ve yalın cümlelerden oluşmaktadır. Kitapta, yabancı kelime ve terimlere yer verilmeyip kelimelerin Türkçe karşılıklarının kullanılmasına özen gösterilmiştir. Ancak kitabın kahramanlarına verilen isimlerin çoğu, (Olbi, Zoliran, Maji, Orlas, Ponk vb.) Türkçenin ses yapısına aykırıdır. Bunların Türkçe isimleri yeğlense, çocukların dil gelişimi açısından daha yerinde olabilirdi. Seslendiği yaş dönemine göre, çocukların anlamakta zorluk yaşayacağı kelime yoktur denebilir. “Hunharca, ucube ve yardakçı” kelimeleri buna istisna olarak gösterilebilir. Yapıtta, Türkçenin sözvarlığını yansıtan deyim ve ikilemelerden anlatım boyunca sıkça yararlanılmıştır.

Kitapta, kurgu boyunca kullanılan deyimlerin bazıları şunlardır: “aklından uçup gitmek” (s.14), “dilden dile dolaşmak” (s.18), “beş parasız kalmak” (s.29), “yüzünü al basmak” (s.51), “kulak kesilmek”(s.62), “göz dağı vermek” (s.69), “çileden çıkarmak” (s.82) “dili tutulmak” (s.88), “baş başa vermek” (s.109), “ağzı beş karış açık kalmak” (s.112), “göz boyamak” (s.115), “akıl sır erdirememek (s.119), “gözleri fal taşı gibi açılmak” (s.138), “gözleri çakmak çakmak” (s.149) “burnundan solumak...” (s.162). “Tehlikeye 3 Yolculuk” adlı yapıtta kullanılan bu deyimler, Türkçenin anlatım zenginliği ve inceliğini yansıtmaları ve çocukların bu deyimlerle tanışması açısından önemlidir.

Kitapta, olay dizisi boyunca kullanılan ikilemelerin birkaçı şunlardır: “ışıl ışıl” (s.13), “yavaş yavaş” (s.28), “tir tir” (s.29), “renk renk (s.38), “alev alev” (s.39), “hafif hafif” (s.64), “gizli gizli” (s.77), “boy boy, çeşit çeşit (s.98), “acı acı” (s.110), “salına salına” (s.122), “çıtır çıtır” (s.129), “isteksiz isteksiz...” (s.147 Böylece, kurgunun anlatımına çeşitlilik ve zenginlik katılmıştır. Bu anlamda, anlatımı ve söz varlığı zengin bir kitaptır. Yalnızca kurguda, bir tane birbiriyle tutarsız bilgi mevcuttur. Büyücü Olbi, yolculuk öncesi hazırladığı büyü karışımları Maji'ye anlatırken sıvıları içmesi hâlinde büyülerin etkilerinin yarım gün süreceğini söylerken, yolculuk öncesinde, görünmezlik büyüünün etkisinin sadece yarım saat süreceği bilgisi verilmiştir.

“Hayır. Bunları içerken herhangi bir büyü söz söylemene gerek yok. Yalnızca gerektiğinde iç, etkilerinin en fazla yarım gün sürdüğünü unutma ve hiçbirini boşa harcama, yeter” (s.44)

“Görünmezlik büyüünün etkisi, Büyücü Olbi'nin daha önce Maji'ye söylediği gibi, ancak yarım saat kadar sürüyordu” (s.62).

Kurgu boyunca yeğlenen anlatıcı özelliklerini incelediğimizde, kitabın bütün bölümlerinde 3. Kişi ağzı anlatımı ağır basmaktadır.

Tablo 4. *Tehlikeye 3 Yolculuk'ta kullanılan anlatıcı türlerine örnek tümceler*

3. Kişi Ağzı Anlatım	<p>“Vampir Yarasa Orlar yutkundu. Zoliran’ın şakası olmadığını biliyordu” (s.33).</p> <p>“Yarasa Orlas bu durumdan rahatsızdı. Ters ters baktı Ponk’a” (s.69).</p> <p>“Maji şaşkın gözlerle Jini’ye bakıyordu (s.111).</p> <p>“Maji uzaktan evini gördüğünde, içinde tatlı bir ürperti hissetti” (s.172).</p>
----------------------	---

4.4.2.5. İleti

Tehlikeye 3 Yolculuk, hayatta iyilerle kötülerin mücadelesinde iyilerin sorumluluk almaları, akıllarını kullanmaları sayesinde iyilerin her zaman kazanabileceğini anlatan “iyiler ve kötüler” hakkında, okuru düşündüren bir yapıttır. Prens Zoliran, büyülerin de etkisiyle kötülüklerini destekleyen kötü kişiliklerin yardımıyla ülkenin hükümdarı olmak için uğraşır. Büyücü Olbi ve Maji birlikte hareket ederek, Zoliran’ın bütün oyunlarını bozarlar. Bundan sonra, Maji ailesinin de iznini alarak, Olbi’nin şatosunda, ondan büyüler öğrenmek, büyücü olmak için, ders almaya ve onun çırağı olmaya karar verir.

Yapıtın ana iletişi şudur:

Hayatta, iyiler birlikte hareket ederse, kötüler çok güçlü olsa bile onların oyunlarını her zaman bozabilirler.

Yapıtta, yer alan yan iletiler ise şöyledir:

1. Yalanın karşısında, en büyük güç doğruyu söylemek ve anlatmaktır.
2. Her zaman tek başına bile olsak güçlünün, çoğunluğun yanında değil haklının yanında olunmalıdır.
3. Bencil olmak yerine paylaşımcı olmak, empati kurmak daha iyi bir davranıştır.
4. Toplum etkisi altına almış insanlar her zaman doğruyu söylemeyebilir.
5. Toplumda, herhangi bir konuda, toplumda söz sahibi kişilerin uygulamalarına, bir kişi itiraz etmiş olsa bile onlara kulak verilmelidir.
6. Aşırı güç, iyi insanları, kötü bir insana dönüştürebilir.
7. Kötülerin emellerine ulaşmaması için, iyilerin sorumluluk alması gerekmektedir.

Genel Değerlendirme: Aslı Der'in "Tehlikeye 3 Yolculuk" adlı yapıtı, çocuk edebiyatının temel ilkeleri bağlamında, 10-12 yaş aralığındaki çocuklar için önerilebilir.

4.4.3. Yapıttaki Fantastik Ögeler

FANTASTİK YAPITLARIN ÖLÇÜTLERİ	
İncelenen Kitap: Tehlikeye 3 Yolculuk	
1.	<p>Yapıtta, gerçek yaşam ile düş dünyası arasında bir ilişki var mı?</p> <p>Yapıtta, gerçek yaşam ile düş dünyası arasında bir ilişki vardır. Yapıtta, fantastik düzlemde, gerçekleşen olaylar anlatılmaktadır. Yapıtta, düş dünyasında, (Dev Arılar Ülkesi, Kertenkeleler Adası, Vampir Yarasalar Şatosu) gerçekleşen olaylar anlatılmaktadır.</p>
2.	<p>Yapıttaki kurgu, sadece düş dünyasında mı başlayıp bitmektedir? Yoksa düş dünyasından gerçek dünyaya bir gidiş var mıdır? Eğer varsa gidiş tek yönlü mü yoksa çok yönlü müdür?</p> <p>Yapıttaki kurgu, düş dünyasına başlayıp düş dünyasında bitmektedir. Kitaptaki tüm olaylar sadece büyücülerin, dev arıların, kertenkelelerin ve vampir yarasaların yaşadığı şato, ülke ve adada başlayıp bitmektedir. Yani, fantastik düzlem tek yönlüdür. Bu açıdan, yapıtın Nikolajava'nın fantastik çocuk kitaplarının düş-gerçek dünyası ilişkisi sınıflamasına göre, çizgisel ilişkiyi örnekler nitelikte olduğu söylenebilir.</p>
3.	<p>Yapıtın kurgusunda abartı, rastlantı ve gerçek dışı ögeler daha mı baskındır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, özellikle, gerçek dışı ögeler daha baskındır. Kitabın ana kahramanlarından Büyücü Olbi ile Zoliran'ın büyücü olması, yine ana kahramanlardan Maji'nin Olbi'ye haber getirirken, küçük kara bir köpeğe dönüşmesi, Olbi'nin şatosuna gelince, boynundaki büyülü kağıdı yiyince aslına yani bir oğlan çocuğuna dönüşmesi, yardımcı karakterinden Vampir Orlas'ın, Kertenkeleler Adası'ndaki Şama Kula, Maşu ve Jini'nin konuşması, Dev Arılar Ülkesi'ndeki Arı Vızıya, Ejderha Ponk'un konuşması, Maji'nin Olbi'nin hazırladığı büyüler yoluyla hiç ses çıkarmadan, ormanda yolculuk yapması, adaya ulaşmak için suyun üzerinde yürümesi, Zoliran'ın</p>

	adamlarından saklanmak için geçici süreliğine de olsa görünmez olması, yapıttan gerçek dışı ögelere örnek verilebilir.
4.	Yapıtın kurgusunda çocuğa rehberlik etme gibi işlevsel bir amaç var mıdır? Yapıtın kurgusunda, çocuğa rehberlik etme gibi bir işlevin olmadığı söylenebilir. Böyle bir işlevinin olması için, her şeyden önce kurgudaki başkışı olan Maji'nin, gerçek dünyadan, fantastik bir düzleme gidiş geliş yapması gerekir. Oysa bu yapıttaki olayların hepsi, fantastik bir düzlemde gerçekleşmektedir.
5.	Gerçek ile fantastik arasında bir çatışma, karşıtlık var mı? Yapıtta, gerçek ile düş dünyası arasında bir çatışma ve karşıtlığın olmadığı söylenebilir. Böyle bir çatışmanın, karşıtlığın yaşanabilmesi için, Maji'nin gerçek dünya ile fantastik düzlem arasında, birden fazla yolculuk yapması gerekiyor. Oysa, kurguda yaşananlar, baştan sona, fantastik bir düzlemde gerçekleşiyor.
6.	Yapıtın kurgusunda, gerçek düzlemin içine gizem dâhil edilmiş midir? Yapıtın kurgusunda, gerçek düzlemin içine gizemin dâhil edilmediği görülmüştür. Çünkü kurgu fantastik bir düzlemde başlayıp bitmektedir.
7.	Yapıtın kurgusunda yer alan olağanüstülükler, çok bilindik bile olsa, okurda bir şaşkınlık yaratıyor mu? Yapıtın kurgusunda yer alan olağanüstülüklerin-çok bilindik bile olsa- okurda, bir şaşkınlık yarattığı söylenebilir. Örneğin, Olbin'in kulübesine bir gece ansızın gelen küçük kara köpeğin onun şatosuna girince, Olbi'nin büyü odasına koşması, tasmaındaki küçük kare şeklindeki beyaz bez torbacığını köpeğin önce ipinden koparması, sonra onu yedikten sonra köpeğin titremeye başlaması, inilti ve hırıltılar çıkardıktan sonra, köpeğin iki ayağının üstüne doğrulması, tüylerinin kaybolması, en sonunda, simsiyah kıvrıkcık saçları karmakarışık, siyah gözleri ışıl ışıl olan ince yapılı bir oğlana dönüşmesi bu maddeye örnek verilebilir.
8.	Yapıtta olağanüstü kurgu mantıkla bütünleştirilmiş mi? Yapıtta, olağanüstü kurgu ile mantığın bütünleştirildiği söylenebilir. Maji'nin Dev Arılar Ülkesi'ndeki ormana varınca, bir ağaca çıkar ve Zoliran'ın adamlarından (Yarasa Orlas ve diğer yarasalar) saklanmak için, Olbin'in

	<p>hazırladığı büyüleri karışımlardan kırmızı sıvıyı içince görünmez olur. Daha sonra, ağaçtan inen Maji yürümeye koyulur, biraz ilerleyince derede yansıyan görüntüsünü fark edip, büyüünün bozulduğunu anlar. Maji'nin yolculuğunda yaşadığı olay bu maddeye örnek verilebilir.</p>
9.	<p>Yapıtta kurgu içinde, anlık gelişmeler/değişmeler yaşanıyor mu?</p> <p>Yapıtta, kurgu içinde, anlık gelişmeler/değişmelerin yaşandığı söylenebilir. Büyücü Olbi'nin yanına, bir gece küçük kara bir köpeğin gelmesi ve bu köpeğin sonrasında bir çocuğa dönüşmesi, Dev Arılar Ülkesi'nde, Maji'nin Zoliran adamlarına yakalanması, sarmaşıklarla hapsedilmesi, Maji'nin en çaresiz anında, Büyücü Olbi'nin eski dostları Pigolalar tarafından kurtarılması, Kertenkeler Adası'nda, Jini ve diğer kertenkeler tarafından adanın büyücüsü, Zoliran'ın adamlarıyla iş birliği yapan Şama Kula'ya teslim edilecekken, Maji'nin anlattığı hikâye ile bundan vazgeçmeleri hatta Maji'ye Zoliran'ın oyununu bozması için yardım etmeleri, Vampir Yarsalar Şatosu'nda Maji ve Zoliran savaşırken, Zoliran'ın büyü yaparak, Maji'nin elindeki büyü defterini almak üzereyken, Büyücü Olbi'nin ortaya çıkıp, Zoliran ile savşamaya başlaması, bu maddeye örnek verilebilir.</p>
10.	<p>Yapıtın genel atmosferi, okuru ürpertiyor mu?</p> <p>Yapıtın genel atmosferinin okuru, ürperttiği söylenebilir. Soğuk sisli bir gecede, nokta şeklinde siyah küçük bir köpeğin Büyücü Olbi'nin şatosuna ansızın gelmesi, sonrasında bir çocuğa dönüşmesi, Zoliran'ın katı, zalim kişiliğiyle nam salması, adını duyan kişilerin ürpermesi, Zoliran'ın dostunun evini yakması, başka bir dostunun çocuğunu kendisinden sonra gelecek Kötülükler Prensi'ni yetiştirmek için kaçırması, bu çocuğu yetiştirmek için, evin her köşesine fare iskeleti koyması, bunları yaparken insanların kanını emen vampir yarasalardan, kurtlardan yardım alması, bu maddeye örnek verilebilir.</p>
11.	<p>Yapıtın karakterlerinde gerçekten olağanüstüye geçişi anlatan bir başkalaşım(değişim) var mı?</p> <p>Yapıtın karakterlerinde, gerçekten olağanüstüye geçişi anlatan bir başkalaşımın olduğu söylenebilir. Çünkü, Maji, Büyücü Olbi'nin yanına, küçük kara bir köpek kılığında gelmiş, sonrasında olağüstü bir şekilde insana dönüşmüştür.</p>

12.	<p>Yapıtın kurgusundaki gerçek-düş ikilemi, okurda kararsızlık yaratıyor mu? Eğer yaratıyorsa bu kararsızlık karakterlere nasıl yansıtılmıştır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, gerçek-düş ikileminin olmadığı ve okurda kararsızlığa yol açmadığı söylenebilir. Söz gelimi, kurgunun hiçbir yerinde, Maji “Ben gerçekten küçük kara bir köpek miyim yoksa büyücü müyüm?” kararsızlığı yaşamamaktadır. Dolayısıyla okur da tüm yaşananları hiçbir şekilde yadırgamadan okumaktadır.</p>
13.	<p>Yapıt okurda şiirsel ve alegorik okumaları reddeden bir izlenim uyandırıyor mu?</p> <p>Yapıtta şiirsel ve alegorik okumaları reddeden biz izlenim uyandırmadığı söylenebilir. Aksine kurgu, iyi ile kötülerin mücadelesi üzerine inşa edilmiştir. Büyücü Olbi ile Maji iyilerin; Zoliran ve adamları kötülerin sembolüdür.</p>
14.	<p>Yapıtın kurgusunda, ben ve sen izlekleri iç içe geçmiş midir?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, ben ve sen izleklerinin iç içe geçtiğine ilişkin bir kanıtın olmadığı söylenebilir. Büyücü Olbi ile Maji’nin mücadelesi “kötüleri durdurmak” üzerine kurulmuştur. Yani, bütün insanlığın kabul ettiği erdemler konu edinilmiştir. Oysa sen izlekleri, insanın bilinç altını temsil eder.</p>
15.	<p>Yapıtın kurgusundaki doruk nokta, en sona bırakılmış mıdır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, doruk noktanın en sona bırakıldığı söylenebilir. Şöyle ki, kurguda “Kötülükler Prensi Zoliran”ın elinde büyülü bir defter vardır. Defter üstüne yazılan her şeyi gerçeğe dönüştürmektedir. Zoliran, bu deftere, üç öykü (Yalan İyi Bir Şeydir, Yalnızca Kendini Düşünmek En Doğrusudur, Her Zaman Güçlüler Haklıdır) yazar. Bu öykülerin gerçekleşeceği yerler, Dev Arılar Ülkesi, Kertenkeleler Adası, Vampir Yarasalar Şatosu’dur. Baykuş Ukat’ın sayesinde, ülkenin iyi büyücüleri haberdar olur. Toplantı yaparlar. Zoliran’ın bir an önce durdurulması gerekmektedir. Öyküler, gerçeğe dönüşürse, kötüler iyiler karşısında zafer ilan edecek, Kötülükler Prensi Zoliran, tüm ülkenin hükümdarı olacaktır. Toplantıdan çıkan karar, Zoliran’ı durduracak kişi Büyücü Olbi’dir. Çünkü kendisi ülkenin en güçlü, tecrübeli büyücüsüdür. Bu haber, Maji ile Olbi’ye aktarılır. Olbi de Zoliran’ın durdurulması için, sadece üç günün olduğunu öğrenince, önce ümitsizliğe</p>

	<p>kapılır, sonra Maji'nin kendisine yardım ederse, Zoliran'ın oyununu bozabileceğini söyler. Bu öykülerin gerçek olmaması için, üç tehlikeli yolculuk ve sadece üç gün vardır. En heyecanlı noktaysa, yani öykülerin gerçekleşmemesi için, Vampir Yarasalar Şatosu'ndan büyüleri alan Maji Olbi'nin yanına dönerken, Zoliran tarafından yolu kesilmiş, aralarında bir savaş başlamış, onu büyüleri küresinden izleyen Olbi, Maji'nin zor durumda olduğunu görünce yardıma gelmiş ve Zoliran ile yaptığı büyü savaşını kazanmıştır. Kısacası, "Maji Zoliran'ın oyununu bozup kötülerin zafer ilan etmesini engelleyebilecek mi?" sorusunun yanıtı, kurguda, en sona bırakılmıştır.</p>
16.	<p>Yapıtın kurgusunda, doğüstü öğeler aracılığıyla sansürlere yer veriliyor mu?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, doğüstü öğeler aracılığıyla sansürlere yer verildiği söylenemez. Çünkü, kitabın kurgusunda toplumsal kabullerin dışına çıkan herhangi bir öge yoktur.</p>

FYÖ'ye göre Aslı Der'in "Tehlikeye 3 Yolculuk" adlı yapıtını incelediğimizde, elde edilen sonuçlar şunlardır:

Tehlikeye 3 Yolculuk, FYÖ'nün 1, 2 ve 3. maddelerine yanıt verebilen bir nitelik taşıması nedeniyle, Nikolajeva'nın fantastik çocuk kitaplarını gerçek-düş düzlemi ilişkisine dayanan sınıflamasına göre, çizgisel ilişkiyi örnekleyen bir yapıt olduğu söylenebilir. Çünkü, Büyücü Olbi ile Maji'nin Kötülükler Prensi Zoliran'a karşı mücadelesi, olağüstü bir düzlemde başlayıp bitmektedir.

Stainmetz'in fantastik yapıt ölçütlerine göre, "Tehlikeye 3 Yolculuk" başlıklı kitap; 7, 8, 9, 10. Ve 11 maddeleri karşılar nitelikte olduğu için fantastik bir yapıt sayılabilir. Çünkü, fantastiğin, en alışıldık öğeleri (İyi büyücülerle kötü büyücülerin savaşması) kurguda yer alsa da okurda, şaşkınlık uyandırabilmekte, bu mücadeleler, yer yer okuru ürpertebilmekte, olayların doruk noktasının en sonda yer aldığı görülmektedir. Ayrıca, Maji'nin, Olbi'nin evine, küçük kara bir köpek kılığında gelip, sonra insana dönüşmesi, karakterlerdeki başkalaşıma iyi bir örnektir.

Todorov'un fantastik yapıt ölçütlerine göre; (15. madde hariç) 12, 13, 14, ve 16. maddelerden hiçbirine olumlu yanıt veremediği için, Aslı Der'in "Tehlikeye 3 Yolculuk" başlıklı kitabı, fantastik yapıtların özelliklerini yansıtmadığı söylenebilir.

Çünkü, kurgu baştan sona, “düş-gerçek” konusunda ne okurda ne karakterlerde bir kararsızlığa, ikileme yol açmamaktadır. Metnin yapısı, simgesel okumalara açıktır.

4.5. Kayıp Rüyacı

Kitabın yazarı: Aslı Der

Kapak deseni: Huban Korman

Editör: Mine Soysal

Son okuma: Hande Demirtaş

Yayınevi: Günışığı Kitaplığı

Yayın Yılı: Mart 2019, 12. Baskı

Sayfa Sayısı: 193

Seslendiği Yaş Dönemi: 12-14

4.5.1. Dış Yapı Özellikleri

4.5.1.1. Boyut

Kitap, 12 × 18 cm boyutlarındadır. İlköğretim birinci ve ikinci kademe öğrencilerinin (10-12 yaş) taşıyabileceği, onların, kitaplık oluşturmalarına olanak sağlayabilecek özelliklere sahip bir kitaptır.

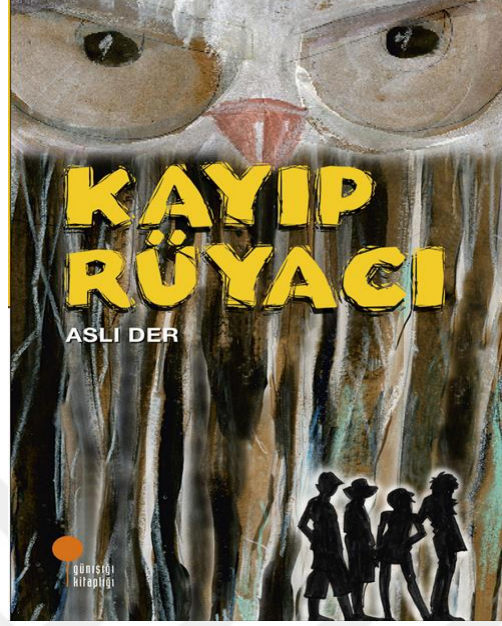
4.5.1.2. Kâğıt

Kitapta kullanılan kâğıt; açık sarı, mat ve dayanıklı ithal kâğıttır. Mat kâğıdın kullanılması, okurun gözünü yormaması açısından olumludur. Yazılar, rahatlıkla okunabilmekte ve kullanılan resimler, arka sayfaya yansımadan, açık seçik bir şekilde görünmektedir.

4.5.1.3. Kapak

Kitabın ön kapağında, kitabın ana kahramanları olan dört arkadaşın (Tulma, Pallom, Siptor ve Ledna) silüet resimleri ile onlara kuşbakışı bakan bir baykuş, yer almaktadır. Arka planda ise, karanlık ve sık ağaçlardan oluşan bir orman resmine yer verilmiştir. Bu resimler, okurun merak duygusunu harekete geçirebilecek ve kurgu ile uyumlu resimlerdir. Kahramanların karaltı (silüet) şeklinde çizilmesi bir taraftan, okurun bu kahramanları somutlaştırmasını zorlaştırırken; diğer yandan, okurun hayal gücünü kullanmaya teşvik ettiği ve kitabın kapağına gizem kattığı söylenebilir. Kitabın ön kapağının üst tarafında, kitabın ve yazarın adına, sağ altta dikey bir şekilde baskı sayısına, sol alt köşede yatay bir şekilde yayın evine yer verilmiştir. Kitabın adı, sarı tonda, kitabın kapağının üst kısmına yazılmıştır. Kitabın ön kapağında, sarı ve

kahverengi tonlar daha baskındır. Kitap kapağının arka planında, ormanın soyut resmi andırır şekilde olması, okurun merak duygusunu artırabilecek diğer bir öğeler olduğu ifade edilebilir.

Resim 16. (*Kayıp Rüyacı*, Ön kapak)

Kitabın arka kapağında, üst sol kısımda kitabın adı, kitabın üst kısmında kitabın yazarı hakkında kısa bir bilgi yer almaktadır. Kitabın arka kapağının ortasında, kuşak şeklinde soyut bir ormanı andıran bir resimle, kitaptaki dört arkadaşın karaltıları (silüetleri) yer almaktadır. Kitabın arka kapağının alt ortasında, kitapla ilgili tanıtım yazısı, sol alt kısmında yayınevinin ismi bulunmaktadır. Kitabın arka kapağında; beyaz, siyah ve sarı renk daha baskındır.

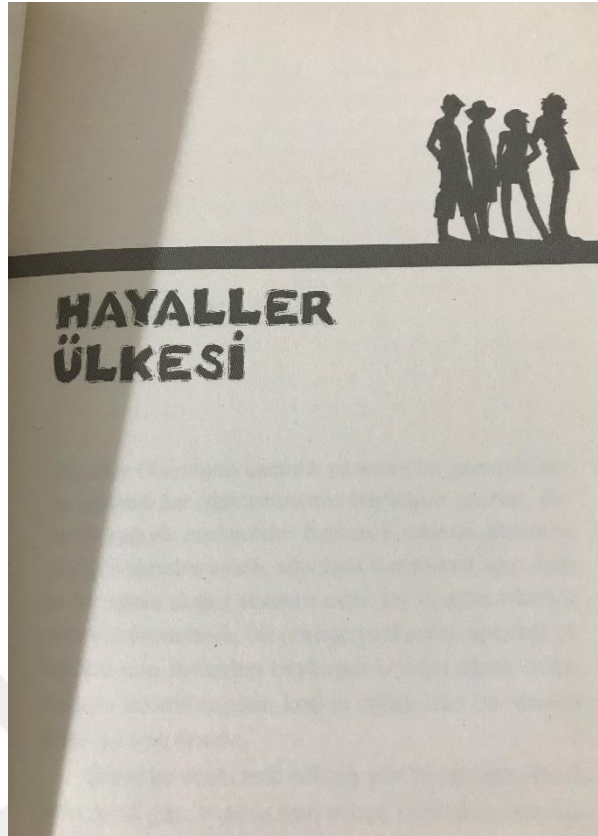

Resim 17. (*Kayıp Rüyacı*, Arka kapak)

Kitabın ön ve arka kapağında kullanılan resimler ile renkler, birbirini tamamlar niteliktedir. Kitabın arka kapağındaki kitabın kurgusu ile ilgili tanıtım yazısı, okuru kitap hakkında meraklandırabilecek ön bilgiler sunmaktadır.

4.5.1.4. Sayfa düzeni

“Kayıp Rüyacı” adlı yapıtta; sayfa kenarlarında, harf, kelime, satır ve bölüm aralarında bırakılan boşluklar düzenli görülmektedir. Yazı karakteri, Times New Roman ve 12 puntodur. Kitapta, sadece kitabın bölümlerinin başında, aynı resim aynı düzende kullanılmıştır. Bu resimlemeler, kitabın kapağındaki kahramanların silüetleridir. Bunların sayfaya yerleşimi, yazı-resim arasındaki boşluklar, dengeli bir biçimde verildiği söylenebilir. Kitabın birinci bölümünden (Hayaller Ülkesi) önceki resim, her bölümün başında tekrarlanan resimler hakkında, fikir edinmek için örnek verilebilir.

Resim 18. (*Kayıp Rüyacı, Dört arkadaşın karaltıları (silüetleri), s.9*)

4.5.1.5. Resimler

Kitaptaki desenlemeler ve resimlemeler, Huban Korman tarafından yapılmıştır. Kitabın ön ve arka kapak resimlemeleri renkli, içindekiler karaltı resimlerdir. Ön ve arka kapak resimlerindeki baskın renkler sarı, kahverengi, siyah ve beyazdır.

Kitaptaki resimler, kitabın kahramanlarını betimlememektedir. Sadece kitabın ön kapağındaki kitabın kahramanlarını izleyen baykuş resmi, yazarın anlatım tarzı ile uyumludur. Çünkü yazar, kitaptaki kurguyu, ağacın tepesinde tüneyen baykuşun gözünden anlatmıştır. Kitabın içinde olayların geçtiği mekânlara yer verilmemiştir. Kahramanların fiziki özellikleri, resimde somut olarak verilmemiştir. Çizilen resimler, çocuk gerçekliğine ve bakış açısına uygundur. Yapıtın seslendiği yaş grubu göz önüne alındığında kitaptaki resim-yazı dengesi 10-14 yaş grubuna uygundur diyebiliriz. Kitaptaki resimler, kitaptaki kahramanlarını somutlaştırması açısından önemlidir ancak seslendiği yaş grubu göz önüne alındığında kitabın kapağında ve içinde az resme yer verilmesinin uygun olduğu söylenebilir.

Kitabın kapağında kullanılan resimler ile içinde kullanılan karaltı resimler, metnin içeriğiyle uyumlu, okumayı ve anlamayı kolaylaştırıcı anlamsal ardışıklığı sağlar niteliktedir.

4.5.2. İç Yapı Özellikleri

4.5.2.1. Konu

Kitap, hayatta hepimizin bir rüyası olduğu ancak her zaman, bu rüyalarımızı kâbusa çevirmek isteyenler olabileceğinin altını çizmektedir. Kitapta, bu tip insanlarla mücadele edebilmek için, yeteneklerimiz ile aklımızı birlikte kullanmamız gerektiği üzerinde durulmaktadır. Kitabın konusu, kısaca “rüyalarımızı kâbusa çevirmek isteyen insanlarla nasıl mücadele edilmesi gerektiği” denilebilir.

Kitap, toplam 6 bölümden oluşmaktadır. Kitapta, Hayaller Ülkesi’nde karanlık ve sessiz bir gecede herkes uyuyup rüyalara dalmıştır. Hayaller Ülkesi’nin Rüyacısı olmak için, Bilge Dotra tarafından eğitilen Kalse, o gece rüya görürken, rüyası Rüyabozan tarafından kâbusa çevrilir ve onun tarafından kaçırılır. Rüyabozan, Hayaller Ülkesi’nin en tehlikeli kişilerinden biridir çünkü rüya bozma yeteneği sayesinde, insanların rüyasına girerek, onların rüyasını ele geçirip, onları hapsedip ve yok edebilmektedir. Ele geçirdiği rüyaları, kendi kötü emelleri için kullanmaktadır.

Rüyabozan’ın Kalse’yi kaçırma nedeni, Kalse’nin rüyaları değiştirme ve kontrol etme gücünden faydalanarak, Hayaller Ülkesi’nin Rüyalar Kutusu’na sahip olup, Hayaller Ülkesi’ni ele geçirmek istemesidir. Bunun için, Boşvermişlerin yaşadığı, Hiçbirşey Ülkesi’nin yeni hükümdarı Nefarkeder ile iş birliği yapar.

Hayaller Ülkesi’nde sabah olduğunda, Kalse’nin annesi ve babası, kızlarının kaçırıldığını fark ederler. Hemen ülkenin bilgelerine haber verirler. Bilgeler, Kalse’nin evine gelerek, onun kim tarafından kaçırılmış olabileceğine ilişkin fikir yürütürler. Bu kötü haberi alan, Kalse’nin dört arkadaşı da (Tulma, Ledna, Siptor, Pallom) onun evine gelerek, Kalse’nin rüya eğitimcisi Bilge Dorga’dan konu ile ilgili bilgi alırlar.

Dört arkadaş, topladıkları bilgilerden yola çıkarak, Kalse’nin büyük ihtimal Rüyabozan tarafından kaçırıldığını düşünürler, arkadaşlarını kurtarmak için, Rüyabozan’ın peşine düşmeye karar verirler. Anne-babalarından habersiz, Rüyabozan’ın peşine düşerler. Dört arkadaştan; Ledna’nın en ufak sesi bile duyabilecek kulağı, Siptor’un karşısındakinin içinden geçenleri okuyabilecek bir sezisi, Pallom’un en uzağı görebilen keskin bakışları vardır. Tulma’nın özel bir yeteneği yoktur ama sorunları çözerken, aklını çok iyi kullanan bilinçli bir kişiliktir.

Dört arkadaş'ın Rüyabozan'ın bulup, arkadaşlarını kurtarmak için çıktıkları yolculukta, ilk durak, Fırsatlar Kasabası'dır. Bu kasaba, ilginç bir yerdir. Herkes, ünlü olmak istemekte ve insanları ünlü yapmak için şirketler bulunmaktadır. Buranın en yetkin şirketlerinden birinin sahibi olan Perilla, Pallom'un sesinin güzel olduğunu, onu bir yıldız yapacağını söyler. Onunla bir anlaşma imzalamak için, konforlu bir konukevine (Herkes Sizi Konuşuyor Konukevi) davet eder. Pallom'a verilen vaatler, gösterilen ilgiler önce cazip gelse de sonunda, arkadaşlarının da uyarısıyla, gösteriş dünyasının tuzağına düşmez, sözleşmeyi imzalamadan, konukevinden ayrılarak arkadaşlarının yanına döner. Sonra yine hep birlikte, Rüyabozan'ı bulmak için yola koyulurlar.

Dört arkadaşın ikinci durağı, Büyülü Orman'dır. Büyülü Orman'ı geçebilmek, Kalse'nin tutulduğunu tahmin ettikleri kulübeye ulaşmak biraz zordur çünkü orman sık olunca, git gide güneş ışınları ormana girememektedir. Bu da ormanı, karanlık bir mağara çevirmektedir. Tulman, aklını kullanarak Ledna, Siptor ve Pallom'un yeteneklerini doğru bir şekilde kullanmasını sağlar ve ormanın sonundaki gölün kenarındaki kulübeye ulaşırlar. Kulübeye girdiklerinde, kuru kafaların olduğu bir oda, biraz daha detaylı inceleyince, kulübenin içinde, Kalse'nin turkuaz boncuklu bilekliğini bulurlar. Dört arkadaş, doğru yoldalardır fakat Rüyabozan çoktan oradan ayrılmıştır.

Dört arkadaşın dördüncü durakları, Parlayan Kent'tir. Burada, her şey yeni, kusursuz, parlak ve güzeldir. Tulma ile Ledna Kalsen hakkında bir iz bulabilmek için, bu kentte, Rüya Yorumları Kent Arşivi'nde geçici bir işe girerler. Siptor ile Pallom kentin sokaklarında dolaşarak, mağazalardakilere sorular sorarak, Kalsen ve Rüyabozan hakkında bilgi toplamaya çalışırlar. Ledna aldığı günlüğünü, arşivde tanıştığı bir kıza verir. Kız, güzellik ürünleri satmakta ve kendisinin ürünlerini kullanması durumunda, yakında gerçekleşecek olan güzellik yarışmasında birinci olacağını garantisini verir. Bunu öğrenen Tulma ve diğerleri, Ledna'ya tepki gösteriler. Buraya geliş amaçlarını unutmamaları gerektiğini, Ledna'ya hatırlatsalar da kentin en güzel kıızı seçilmek ve verilecek para ödülünü almak istediğini, bu yarışmaya katılmak istediğini dile getirir. Ledna, kentin görünmeyen yüzünü (doğal ve abartısız bir hayat) temsil eden Nimmoli sayesinde, içine düştüğü yanlıştan kurtulur ve arkadaşlarının yanına döner. Dört arkadaşın odasına, kapının altından, Boşvermişler imzalı bir zarf atılır. Zarfın içindeki yazıda, onlardan burayı terk etmeleri, Kalse'nin peşini bırakmaları istenir. Ledna, okulda gördüğü bir derste öğretmenin verdiği bilgiler

sayesinde, bu yazının Boşvermişler'e ait olamayacağını çünkü onların yazılarının adlarına uygun bir şekilde boşvermiş biçimde olduğunu ama bu yazıların çok düzgün, düzenli olduğunu söyler. Rüyabozan'ın bir düzen delisi olduğunu, herkes tarafından bilindiğini de Siptor ekler. Sonuçta, bu zarf, Rüyabozan tarafından gönderilmiştir ve doğru yoldadırlar. O gece uyandıklarında, Ledna rüyasında, Kalse'nin dört kapılı bir odada hapis tutulduğunu görür. Kalse, Ledna'ya "Kaygılanma sen Ledna, kaygılanma!" der. Bu sözlerden hareketle, dört arkadaş, Kayısızlar Ülkesi'ne gitmek için yola koyulurlar.

Kayısızlar Kasabası'na vardıklarında, Siptor ve arkadaşları, Kalse'yi ararken "Dün Gece Gördüklerini Anlat" yazılı bir yere girer. Bu yerdeki, usta Yoar ve Hesya, gece görülen rüyaları gerçeğe dönüştürdüklerini Siptor'a söylerler. Siptor da dün gece rüyasında Rüyabozan'ı gördüğünü, bu rüyayı gerçekleştirmelerini ister. Onlar da belli şartları (bir at yakalayıp getirmek, bir inekten sağılmış taze süttten soğumadan yapılmış puding, tüm harfleri eğik yazıyla yazılmış masal, samandan yapılmış minyatür bir korkuluk) yerine getirmesi hâlinde, Siptor'un rüyasını gerçeğe dönüştürebileceklerini söylerler. Siptor, şartları yerine getirmek için arkadaşlarıyla iş bölümü yapar. Bu şartları yerine getirdikten sonra Siptor; Hesya ve Yoar'ın yanına gider. Hesya ve Yoar şartlarının yerine getirilmesine şaşırırlar. Sonra Düzen Şatosu'na gitmesini, orda Rüyabozan ile tanıştıracaklarını Siptor'a söylerler. Siptor Düzen Şatosu'na gidince, Hesya ve Yoar'ın kendisini aldattığını, Rüyabozan diye tanıştırmak istediği kişinin, onların yanında çalışan oraya ilk vardığında, kendisine kapıyı açan kişi olduğunu öğrenir. Onlara tepki gösterince, Hesya ve Yoar gerçek yüzlerini gösterip, onu ölümlle tehdit edince, şatodan hızla uzaklaşıp, arkadaşlarının yanına döner. Siptor, çok üzgündür. Her ne yaptysalar, Rüyabozan'ı bulamamışlardır ama arkadaşlarını kurtarmak için, bütün yolları denedikleri için, dört arkadaş vicdanen rahattırlar.

Dört arkadaş, çaresizce, en son, Hayaller Ülkesi'ndeki Sessiz Yer'e dönerler. Sessiz Yer, ülkedeki on beş bilgenin yaşaması ve Beyaz Kulübe'de, Rüya Kutusu'nun saklandığı yer olması açısından çok önemlidir. Döndüklerinde, onları, Bilge Dorga öfkeyle karşılar. Ailelerinden izin almadan bir yolculuğa çıktıkları için, ailelerine hesap vermeleri gerekmektedir. Rüyabozan'ın, Beyaz Kulübe'deki Rüya Kutusu'nun şifresine ulaşmasını engellemek için, bilgiler uyumama kararı alırlar. Bilge Dorga, Kalsen'e uyumak zorunda kalırsa, karanlık bir duvar görmesini, bu şekilde, Rüyabozan'ın, kötü emelleri için, onu kullanmasının önüne geçmesini ister.

Dört arkadaş ve bilgeler, Beyaz Kulübe'nin önünde Rüyabozan'ı beklerken, Rüyabozan, çoktan Beyaz Kulübe'nin şifresini öğrenip girmiştir. Çünkü bilgilerden biri kısa süreliğine uyumuş, bunu fırsat bilen Rüyabozan, onun rüyasına girerek kulübenin şifresini ondan almıştır. Rüyabozan, Beyaz Kulübe'ye girer fakat Kalse uykuya dalıp, kapkara bir duvar rüyası görünce, Kalse'nin, rüyaları kontrol etme gücünden faydalanamaz. Bunun üzerine, Rüyabozan bağırıp çağırmaya başlar. Kalse'nin ona yardım etmesi için, uyanması lazımdır. Dışarda bekleyen Ledna, Rüyabozan'a seslenir. En yakın arkadaşı olarak, onu uyandırabileceğini, onu içeri almasını ister. Çaresiz kalan Rüyabozan, onu Beyaz Kulübe'ye alır.

Ledna içeri girince, Boşvermişler'den öğrendiğini söylediği, sözde büyümlü sözlerle arkadaşını uyandırmaya çalışır. Boşvermişler sözünü duyan Rüyabozan, kendisinin onlar tarafından aldatılmış olabileceğini düşünür, şüphelenir ve Ledna'ya daha fazla inanır. Ledna da arkadaşını uyandırmak için, dışardan lavanta, pisipisiotu ve karabibere ihtiyacı olduğunu ona söyler. Önce kabul etmek istemese de dışardakilerden bunları getirmesini istemek için, Beyaz Kulübe'nin dıştan açılmayan kapısını, Rüyabozan açınca, Kalse ve Ledna hızlıca dışarı çıkarlar. Bilgeler, Rüyabozan'ı cezalandırmak için, Beyaz Kulübe'ye yaklaşırken, onun ülkedeki tek dostu, Kâbus Kartap, dört atın çektiği arabasıyla gelip Rüyabozan'ı alıp götürür.

Beş arkadaş yorgun argın bir şekilde, Hayaller Ülkesi'nin Fısıldayan Ağaçlar Kenti'ne dönerler. Ailelerine ve sevdiklerine kavuşurlar.

Kitapta, ayrıca dört arkadaşın yaptığı yolculuk aracılığıyla, “görünüşün aldatıcılığı, asıl güzelliğin içte olduğu, dostluğun birleştirici gücü, yeteneklerimizin akıl olmadan doğru kullanılamayacağı” gibi kavramlara da değinilir.

Çatışmalar:

Kişi-Kişi Çatışması: Parlayan Kent'te girdiği geçici işte, kazandığı parayla güzellik ürünleri alan, güzellik yarışmasına katılmak isteyen Ledna ile arkadaşları arasındaki tartışma bu çatışma türüne örnek verilebilir.

...Tulma'ysa önce yutkundu, ardından konuşmaya başladı.

“Senin bu yaptığının, Pallom'un ünlü olma telaşından ne farkı var?”

(...)

“Ben büyük bir bedel falan ödemedim!” diye bağırıldı Ledna ayağa fırlayarak. “Kazandım ve harcadım. Ayrıca, yarışmaya katılmak istiyorsam katılırım. Beni durdurmaya hakkınız yok!” (Ledna ile arkadaşları arasındaki tartışmadan bir kesit, s.115).

Kişinin Kendisiyle Olan Çatışmalar: Tulma'nın arkadaşları gibi yetenekleri olmaması yüzünden, yaşadığı kıskançlık duygusu, bu çatışmaya örnek verilebilir.

... “Ben...” deyip duraladı Tulma. Ağzından çıkan kelimeleri özenle seçmeye çalışıyordu. “Ben sizi hep kıskandım. Sizin yeteneklerinizin gelişimini görmek beni mutlu edeceğine üzmeğe başladı. Ben de uzakları bir bakışla görmek, çok ötedeki sesleri duyabilmek ya da uçabilmek isterdim. Ama hiçbirini beceremiyorum...” (Tulma'nın kendisiyle çatışmasından bir kesit, s.95).

Kişi-Toplum Çatışması: Rüyabozan'ın Boşvermiş'lerin yaşadığı Hiçbirşey Ülkesi'nin yeni hükümdarı Nefarkeder ile iş birliği yaparak Hayaller Ülkesi'ni ele geçirmeye çalışması bu çatışma türüne örnek verilebilir.

... “Görevin bitti, Boşvermiş dostum,” diye ekledi. “Hükümdar Nefarkeder'e söyle, işlerin öyle ya da böyle yoluna girmesine çok az kaldı. Yakında, Hayaller Ülkesi'ni ele geçirdiğimde, o da payına düşenin geri kalanını alacak.” (Parlayan Kent bölümünden bir kesit, s.28).

Kişi-Doğa Çatışması: Dört Arkadaş'ın, Rüyabozan'ın izini sürerken, Büyülü Orman'a geldiklerinde, ağaçların sık olması, güneş girmemesi yüzünden onun izini kaybetmeleri, hangi yöne gideceklerini bilememeleri, bu çatışma türüne örnek verilebilir.

... “Peki ama ne yöne gittiler?” diye düşünüyordu Tulma sürekli. Bu karanlık ormandan çıkıp hangi yöne doğru iz süreceklerini nereden bileceklerdi? (Büyülü Orman bölümünden bir kesit, s. 88).

Kitabın çatışmalar bakımından zengin olmasının yanı sıra, kitabın sonunda Ledna Rüyalar Kutusu'nun saklandığı Beyaz Kulübe'ye girmeyi başarıp, arkadaşı Kalse'yi, Rüyabozan'ın elinden kurtarmıştır. Böylece, Rüyabozan Hayaller Ülkesi'ni ele geçirememiştir. Bölümler arası geçiş ve kurgunun sonlandırılış biçimi, okurun merak duygusunu canlı tutacak şekilde olduğu söylenebilir.

Kitapta merak düğümünün atıldığı kısımlar şunlardır:

1. “Hayaller Ülkesi” bölümünde, bir gece ansızın, Kalse'nin Rüyabozan tarafından kaçırılmasının öğrenildiği an,
2. “Fırsatlar Kasabası” bölümünde, Pallom'un ünlü olmak için, Perilla'nın getirdiği sözleşmeyi imzalamaktan vazgeçip arkadaşların yanına döndüğü an,
3. “Büyülü Orman” bölümünde, Rüyabozan'ın izini kaybeden dört arkadaştan Tulma'nın aklını kullanarak karanlık ormandan bir çıkış yolu bulduğu an,
4. “Parlayan Kent” bölümünde, dört arkadaşın konakladığı otelin odasına bırakılan Boşvermişler imzalı zarfın aslında, Rüyabozan tarafından bırakıldığını öğrendikleri an,
5. Kaygısızlar Kasabası'ndaki Düzen Şatosu'nda, Rüyabozanla tanışacağını sanan Siptor'un kandırıldığını öğrendiği an,

6. “Sessiz Yer” bölümünde, Ledna’nın Rüyabozan’ı ikna ederek arkadaşı Kalse’yi Beyaz Kulübe’den çıkardığı an.

Kitapta anlatılanların düşsel bir mekânda başlayıp düşsel bir dünyada son bulması, aradaki geçişlerin tutarlı ve yaratıcı olması kitabın güçlü yanlarından biridir.

4.5.2.1. İzlek

Kitapta, rüyalarının peşinde giden insanlarla onu kâbusa çevirmek isteyenlerin arasındaki mücadele anlatılmaktadır.

Kitapta konu ile izlek arasında herhangi bir uyumsuzluk söz konusu değildir. Ele alınan konu ve izlek çocukların anlama ve kavrama düzeylerine uygundur.

4.5.2.2. Kahramanlar

Başkişiler:

Kalse: Hayaller Ülkesi’nde, Bilge Dorga tarafından, Rüyacı olarak eğitilen, rüyaları kontrol etme ve ülkenin rüyalarının saklandığı, Rüya Kutusu’na erişme gücü olan bir karakterdir. Annesi, ülkenin rüya saklayıcılarından biridir. Ailesi hakkında az bilgi verilmesi açısından yarı-kapalı bir kişiliktir.

Rüyabozan: Hayaller Ülkesi’nin en tehlikeli kişisidir. Rüyaları çalma ve bozma gücü vardır. Kötü, zalim ve katı biridir. Ayrıca, düzen hastası olduğu bilinmektedir. Ailesi hakkında bilgi verilmemesi açısından, kapalı bir karakterdir.

Tulma: Kalse’nin dört arkadaşından biridir. Diğerlerinin aksine, özel bir yeteneği yoktur. Akli ile hareket eden, olgun ve bilinçli bir karakterdir. Babası ülkenin az sayıdaki rüya toplayıcılarından. Ailesi hakkında az bilgi verilmesi bakımından, yarı-kapalı bir kişiliktir.

Ledna: Kalse’nin dört arkadaşından biridir. En ufak sesleri bile duyma yeteneği vardır. Dış güzelliğe aşırı önem vermesi, onun zaafıdır. Enerji dolu, konuşkan, kendini beğenen bir kişiliktir. Ailesi hakkında bilgi verilmemesi bakımından kapalı bir kişiliktir.

Siptor: Kalse’nin dört arkadaşından biridir. Karşısındaki insanın düşüncelerini okuyabilme yeteneği vardır. Cesur ve açık sözlü bir kişiliktir. Ailesi hakkında bilgi verilmemesi bakımından, kapalı bir kişiliktir.

Pallom: Kalse’nin dört arkadaşından biridir. En uzaktaki şeyleri bile görebilme yeteneği vardır. Herkes tarafından tanınmış biri olmak onun zaafıdır. Ailesi hakkında bilgi verilmemesi bakımından kapalı bir kişiliktir.

Yankişiler:

Bilge Dorga: Hayaller Ülkesi'nin on beş bilgesinden biridir. Kalse'nin rüyacı eğitimcisidir. Diğer bilgiler arasında söz sahibi olan bir karakterdir.

Nefarkeder: Boşvermiş'lerin yaşadığı, Hiçbirşey Ülkesi'nin yeni hükümdarıdır. Rüyabozan ile Hayaller Ülkesi'ni ele geçirmek için, iş birliği yapan açgözlü, hırslı ve fırsatçı bir karakterdir.

Perilla: Fırsatlar Kasabası'nın yapımcısı ve menajeridir. Ünlü olmak isteyenleri, onların bu zaafından yararlanarak, ağır sözleşmeler imzalatan art niyetli bir karakterdir.

Niommalı: Parlayan Kent'in görünmeyen yüzüdür. Kentteki, yaygın görüşün aksine, insanlara dış güzelliğin değil iç güzelliğin, zekânın önemli olduğunu anlatmaya çalışan, gönüllülerin temsilcisidir. Sakin, anlayışlı, konuşmasıyla insana güven veren, bir kişiliktir.

Hesya: Kaygısızlar Kasabası'nda, insanların önceki gece gördükleri rüyaları gerçekleştirdiklerini iddia eden kişidir. Aslında kötü, yalancı, düzenbaz bir karakterdir.

Yoar: Hesya'nın ustasıdır. Görünüşte bilge bir kişiliktir. Aslında o da kötü, yalancı, düzenbaz bir karakterdir.

Kâbus Kartap: Rüyabozan'ın Hayaller Ülkesi'ndeki tek dostudur.

Hiçbirşey Ülkesi'nin yeni hükümdarı, Nefarkeder dışındaki tüm yan karakterin, kurguda kritik rolleri vardır. Bu roller, ana karakterlerin rolleri uyumludur. Aynı zamanda, aldıkları rollerle okurun merak duygusunu canlı tuttukları söylenebilir.

4.5.2.4. Dil ve anlatım

Aslı Der'in "Kayıp Rüyacı" adlı kitabı, olaylar dizisi anlatılırken kısa, net ve yalın cümlelerden oluşmaktadır. Kitapta, çoğunlukla yabancı kelime ve terimlere yer verilmeyip (star, kartvizit ve menajer kelimeleri hariç) kelimelerin Türkçe karşılıklarının kullanılmasına özen gösterilmiştir. Ancak kitabın kahramanlarına verilen isimlerin çoğu, (Kalse, Tulma, Siptor, Perilla, Hesya, Yoar vb.) Türkçenin ses yapısına aykırıdır. Bunların Türkçe isimleri yeğlense, çocukların dil gelişimi açısından daha yerinde olabilirdi. Seslendiği yaş dönemine göre, çocukların anlamakta zorluk yaşayacağı kelime yoktur denebilir. Yapıtta, Türkçenin sözvarlığını yansıtan deyim ve ikilemelerden, anlatım boyunca sıkça yararlanılmıştır.

Kitapta, kurgu boyunca kullanılan deyimlerin bazıları şunlardır: "gözleri fal taşı gibi açılmak, yüzü allak bullak olmak" (s.19), "iz sürmek" (s.36), "midesi

kazınmak” (s.39), “yüzü asılmak, kestirip atmak” (s.57), “ kurt gibi aç olmak, kafa yormak ”(s.76), “canına okumak” (s.95), “tüyleri diken diken olmak (s.96) “kurt gibi kemirmek” (s.111), “göz kırpmak” (s.131), “hesap vermek” (s.162), “ipleri kendi eline geçmek” (s.180), “dil dökmek (s.189), “nutuk çekmek (s.191)...Kayıp Rüyacı adlı yapıtta kullanılan bu deyimler, Türkçenin anlatım zenginliği ve inceliğini yansıtmaları ve çocukların bu deyimlerle tanışması açısından önemlidir.

Kitapta, olay dizisi boyunca kullanılan ikilemelerin birkaçı şunlardır: “şapşal şapşal” (s.14), “kolay kolay, ağır aksak” (s.17), “hızlı hızlı” (s.49), “duraklaya duraklaya (s.50), “sık sık” (s.67), “zangır zangır” (s.86), “renk renk” (s.93), “türlü türlü (s.101), “ışıl ışıl” (s.105), “kesik kesik (s.113), “irili ufaklı ” (s.137), “boş boş” (s.140), “yeni yeni (s.167) “şaşkın şaşkın...” (s.175). Böylece, kurgunun anlatımına çeşitlilik ve zenginlik katılmıştır. Bu anlamda, anlatımı ve söz varlığı zengin bir kitaptır.

Kurgu boyunca yeğlenen anlatıcı özelliklerini incelediğimizde, kitabın bütün bölümlerinde, 3. Kişi ağız anlatımı ağır basmaktadır. Bu anlatım ise, kurgu boyunca bir ağaca tünleyen baykuş üzerinden yapılmaktadır.

Tablo 5. *Kayıp Rüyacı*’da kullanılan anlatım ağızına örnek tümceler

3. Kişi Ağız Anlatım	<p>“Kalın gövdeli bir ağaca tünemiş baykuşun gözleri, dolunay ışığında parlıyordu” (s.9).</p> <p>“O sırada yeni geceye hazırlanan baykuş kanatlarını açıp kapadı... (s.31).</p> <p>“Meydanda tünediği ağacı bir türlü terk edemeyen baykuş, Fısıldayan Ağaçlar Kenti’nde giderek artan telaş ve endişenin, o karanlık gece bir an için gölgesini gördüğü uzun boylu adamla ilgisi olduğuna emindi... (s.97).</p> <p>“Kaygısızlar Kasabası’nın yaşlı baykuşu terk edilmiş yıkık dökük bir evin bacasına tünemiş, gecenin bitmesini bekliyordu” (s.132).</p>
----------------------	--

4.5.2.5. İleti

Kayıp Rüyacı, hayatta biz rüyalarımızın peşinden koşarken, bazen de geleceğe ilişkin rüya görürken; bu rüyayı bozmak, rüyalarımızın peşinden gitmemizi engellemeye çalışan, Rüyabozanlar olabileceğini altını çizerek “yeteneklerimiz, arzularımız ve akıl” hakkında, okuru düşündüren bir yapıttır. Hayaller Ülkesi’nin rüyaları kontrol etme ve onlara ulaşma konusunda yeteneği olan Kalse’yi, Rüyabozan, Boşvermişlerin yaşadığı, Hiçbirşey Ülkesi’nin yeni hükümdarı Nefarkeder ile iş birliği yaparak kaçıtır. Rüyabozan’ın amacı, Kalse’nin gücünden yararlanıp, Hayaller Ülkesi’ni ele geçirmektir. Kalse’nin arkadaşları, (Tulma, Ledna, Siptor, Pallom) ve onu Rüyacı olarak eğiten Bilge Dorga’nın sayesinde, Kalse’yi Rüyabozan’ın elinden kurtarırlar. Hayaller Ülkesi’nde, hayat eskisi gibi, huzurlu bir şekilde devam eder.

Yapıtın ana iletisi şudur:

Hayatta, rüyalarımızı kâbusa çevirmek isteyenlerle mücadele etmenin en iyi yolu, yeteneklerimizi akıllı bir şekilde kullanmalı ve güçlerimizi birleştirmeliyiz.

Yapıtta yer alan yan iletiler ise şöyledir:

1. Dostluk, insana özellikle zor zamanlarda güç verir.
2. Hayatta çıktığımız yolun asıl amacını asla unutmamalıyız.
3. Hayatta her şeyin bir bedeli vardır.
4. Bize birileri durup dururken, olağanüstü iyi davranıp, bize olağanüstü rahatlık sunuyorsa, o kişi veya kişilerin niyetinden şüphelenmeliyiz.
5. Gösteriş dünyasının rüzgârına kapılmamak için, aklımızı kullanmalı, etrafımızdaki olup bitenleri sorgulamalıyız.
6. Gerçekleşmesi olanaksız şeyler için şartları zorlamanın sonucu, büyük bir hayal kırıklığıdır.
7. Yeteneklerimiz, her zaman tüm engelleri aşmaya yetmez.
8. İnsanın en güzel özelliği, parlak bir zekaya sahip olmasıdır.
9. Arzularımızdan yararlanarak, bizi kullanmaya çalışan düzenbazlara karşı çok dikkatli olmalıyız.
10. Geçici olan dış güzelliğimiz uğruna, maddi ve manevi sömürülmek için aklımızı kullanmalıyız.

Genel Değerlendirme: Aslı Der'in "Kayıp Rüyacı" adlı yapıtı, çocuk edebiyatının temel ilkeleri bağlamında, 12-14 yaş aralığındaki çocuklar için önerilebilir.

4.5.3. Yapıttaki Fantastik Öğeler

FANTASTİK YAPITLARIN ÖLÇÜTLERİ	
İncelenen Kitap: Kayıp Rüyacı	
1.	Yapıtta, gerçek yaşam ile düş dünyası arasında bir ilişki var mı? Yapıtta, gerçek yaşam ile düş dünyası arasında bir ilişki vardır. Kitapta, fantastik düzlemde gerçekleşen olaylar anlatılmaktadır. Yapıtta, düş dünyasında-Hayaller Ülkesi'nde gerçekleşen olaylar anlatılmaktadır.
2.	Yapıttaki kurgu, sadece düş dünyasında mı başlayıp bitmektedir? Yoksa düş dünyasından gerçek dünyaya bir gidiş var mıdır? Eğer varsa gidiş tek yönlü mü yoksa çok yönlü müdür?

	<p>Yapıdaki kurgu, düş dünyasına başlayıp düş dünyasında bitmektedir. Kitaptaki tüm olaylar, Hayaller Ülkesi'nde ve bu ülkenin kasabalarında, kentlerinde (Fırsatlar Kasabası, Parlayan Kent, Büyülü Orman vb.) geçmektedir. Yani, fantastik düzlem tek yönlüdür. Bu açıdan, yapıtın Nikolajava'nın fantastik çocuk kitaplarının, düş-gerçek dünyası ilişkisi sınıflamasına göre, çizgisel ilişkiyi örnekler nitelikte olduğu söylenebilir.</p>
3.	<p>Yapıtın kurgusunda abartı, rastlantı ve gerçek dışı ögeler daha mı baskındır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, özellikle gerçek dışı ögeler daha baskındır. Kitabın ana kahramanlarından, Kalse'nin rüyaları kontrol etme gücü olması, Rüyabozan'ın rüyaları bozma gücü olması; Ledna'nın en ufak sesleri bile duyabilme, Pallom'un en uzaktaki şeyleri bile görebilme, Siptor'un karşısındaki kişinin düşüncelerini okuyabilme yeteneklerinin olması yapıtın gerçek dışı ögelere örnek verilebilir.</p>
4.	<p>Yapıtın kurgusunda çocuğa rehberlik etme gibi işlevsel bir amaç var mıdır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, çocuğa rehberlik etme gibi bir işlevin olmadığı söylenebilir. Çünkü Kalse'nin Rüyabozan tarafından kaçırılması, Kalse'nin arkadaşlarını aramak için yola çıkması gibi olaylar düş dünyasında gerçekleştirilmektedir. Dünyadan fantastik dünyaya, baş edilemeyen herhangi bir sorunu çözmek için bir gidiş geliş yoktur.</p>
5.	<p>Gerçek ile fantastik arasında bir çatışma, karşıtlık var mı?</p> <p>Yapıtta, gerçek ile düş dünyası arasında, bir çatışma ve karşıtlığın olmadığı söylenebilir. Çünkü, gerçeğe düş dünyası arasında bir çatışmadan, karşıtlıktan söz edebilmek için gerçek düzlemde fantastik düzleme, birden çok gidiş geliş olması gerekir. Oysa buradaki olaylar zinciri, düş dünyasında yaşanmaktadır.</p>
6.	<p>Yapıtın kurgusunda, gerçek düzlemin içine gizem dâhil edilmiş midir?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, gerçek düzlemin içine gizemin dâhil edilmediği görülmüştür. Çünkü kurgu, fantastik bir düzlemde başlayıp bitmektedir.</p>

7.	<p>Yapıtın kurgusunda yer alan olağanüstülükler, çok bilindik bile olsa, okurda bir şaşkınlık yaratıyor mu?</p> <p>Yapıtın kurgusunda yer alan olağanüstülüklerin-çok bilindik bile olsa- okurda, bir şaşkınlık yarattığı söylenebilir. Örneğin Kalse'nin bir gece rüyaya dalmışken, Rüyabozan tarafından rüyasının bozulup, uykusundan uyandırılıp apar topar kaçırılması, Kalse'nin rüya eğiticisi Bilge Dorga'nın onunla uzaktan iletişim kurması ve konuşması, dört arkadaşın Kalse'yi aramak için çıktıkları yolculukların birinde, Büyülü Orman'daki gölün kenarındaki üçüncü kulübeye girdiklerinde, odanın birinde birçok kurukafa görmeleri, bu maddeye örnek verilebilir.</p>
8.	<p>Yapıtta olağanüstü kurgu mantıkla bütünleştirilmiş mi?</p> <p>Yapıtta, olağanüstü kurgu ile mantığın bütünleştirildiği söylenebilir. Dört arkadaşın, Büyülü Ormanda'ki gölün kenarındaki üçüncü kulübede, yakın zamanda, birinin kaldığını, kulübede, üstü temizlenmiş bir masa ve ranzadan anlamaları; Parlayan Kent'te, dört arkadaşın odasına bırakılan Boşvermişler imzalı notun, Ledna'nın okulda öğretmeni tarafından "Boşvermişler, adlarına uygun bir şekilde harfleri düzgün yazmazlar" bilgisi sayesinde, çok düzgün harflerle yazılan bu notun, aslında onlar tarafından yazılmadığını anlamaları; Siptor'un, Rüyabozan'ın düzen delisi olduğu bilgisini vermesi sayesinde, odalarına bırakılan bu notun, Rüyabozan tarafından bırakıldığından emin olmaları bu maddeye örnek verilebilir.</p>
9.	<p>Yapıtta kurgu içinde, anlık gelişmeler/değişmeler yaşanıyor mu?</p> <p>Yapıtta, kurgu içinde anlık gelişmeler/değişmelerin yaşandığı söylenebilir, Kalse'nin bir gece anasızın, rüyaya dalmışken uyandırılıp kaçırılması, Kalse'nin dört arkadaşının arkadaşlarını kurtarmak için çıktıkları yolculukta, tam Rüyabozan'a ulaştık derken, onun izini kaybetmeleri, Rüyabozan'ı Hayaller Ülkesi'nin bilgeleri cezalandıracağı anda, onun ülkedeki tek arkadaşı olan, Kâbus Kartap tarafından, dört atın çektiği bir arabayla alıp götürülmesi, bu maddeye örnek verilebilir.</p>

10.	<p>Yapıtın genel atmosferi, okuru ürpertiyor mu?</p> <p>Yapıtın genel atmosferinin okuru ürperttiği söylenebilir. Hayaller Ülkesi’nde geçen bu kurguda, anlatımın bir ağaca tünemiş baykuş gözünden yapılması, Kalse’nin bir gece kimliği belirsiz bir kişi tarafından kaçırılması, daha sonra Kalse’yi kaçıran kişinin Rüyabozan olduğunun öğrenilmesi, Rüyabozan’ın ülkenin en tehlikeli kişisi olması, insanların rüyalarını bozarak onların rüyalarını ele geçirmek için, onları yok etmesi, işe yaramayan rüyaları ele geçirdiğinde, rüya sahibinin gözlerini kör etmesi, Kalse’nin gözü önünde Rüyabozan’ın yanında taşıdığı fareyi bir anda öldürmesi, maddeye örnek verilebilir.</p>
11.	<p>Yapıtın karakterlerinde gerçekten olağanüstüye geçişi anlatan bir başkalaşım(değişim) var mı?</p> <p>Yapıtın karakterlerinde, gerçekten olağanüstüye geçişi anlatan bir başkalaşımın olmadığı söylenebilir. Çünkü, kurgu boyunca karakterlerin başka bir varlığa dönüştüğü görülmemiştir.</p>
12.	<p>Yapıtın kurgusundaki gerçek-düş ikilemi, okurda kararsızlık yaratıyor mu? Eğer yaratıyorsa bu kararsızlık karakterlere nasıl yansıtılmıştır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, gerçek-düş ikileminin olmadığı ve okurda kararsızlığa yol açmadığı söylenebilir. Kurgunun başından sonuna kadar, Kalse’nin Rüyabozan tarafından kaçırılması ve kurtarılması, düş dünyasında gerçekleşmektedir. Ne Kalsen ne okur “gerçek ile düş” arasında bir tereddüt yaşamamaktadır. Düş dünyasının öğeleri, baştan kabullenilmektedir.</p>
13.	<p>Yapıt okurda şiirsel ve alegorik okumaları reddeden bir izlenim uyandırıyor mu?</p> <p>Yapıtta, şiirsel ve alegorik okumaları reddeden biz izlenim uyandırmadığı söylenebilir. Aksine kurgu, rüyaları gerçekleştirmek isteyenlerle, bunu kâbusa çevirmek isteyen taraflar üzerine kurulmuştur. Rüyabozan ve Boşvermişlerin yeni hükümdarı Nefarkeder kötülerin; Kalse, dört arkadaşı ve Bilge Dorga iyilerin sembolüdür.</p>
14.	<p>Yapıtın kurgusunda, ben ve sen izlekleri iç içe geçmiş midir?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, ben ve sen izleklerinin iç içe geçtiğine ilişkin bir kanıtın olmadığı söylenebilir. Kitabın başkışisi Kalse’nin, Rüyabozan ile mücadelesi karakterin bilinçaltını yansıtan temsillerden uzaktır.</p>

15.	<p>Yapıtın kurgusundaki doruk nokta, en sona bırakılmış mıdır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, doruk noktanın en sona bırakıldığı söylenebilir. Şöyle ki, kurguda “Hayaller Ülkesi’nin Rüyacısı Kalse, onun rüyaları kontrol etme gücünden dolayı, Rüyabozan tarafından kaçırılıyor. Rüyabozan, Kalse’yi güçlerini birleştirme konusunda ikna edip, Hayaller Ülkesi’nin Beyaz Kulübe’de saklanan Rüya Kutusu’na erişip ülkeyi ele geçirecektir. Bunun için, Boşvermişlerin yeni hükümdarı Nefarkeder ile iş birliği yapmıştır. Kalse’nin dört arkadaşı da onu, Rüyabozan’ın elinden kurtarmak ve Hayaller Ülkesi’ni bu kötü kişiden korumak için onun peşine düşerler. Dört arkadaş yaptıkları yolculuk sonunda, Rüyabozan’ın izini son anda kaybetmişlerdir. Rüyabozan da her ne yolu denediyse, Kalse’yi güçlerinden faydalanmak için, ikna edememiştir. Dört arkadaş, artık Rüyabozan’ı bulamayacaklarına çaresiz bir şekilde inanıp, Hayaller Ülkesi’ndeki Sessiz Yer’e, yani Rüya Kutusu’nun saklandığı Beyaz Kulübe’nin olduğu, on beş bilgenin yaşadığı yere dönerler. Bilge Dorga’dan Rüyabozan ve Kalse’nin Beyaz Kulübe’de olduklarını öğrenirler. Bilgeler ve dört arkadaş birleşip, Rüyabozan Rüya Kutusu’nu ele geçirmeden, Kalse’yi onun elinden kurtarırlar.” Yani, kitapta “Rüyabozan Kalse’yi güçlerinden faydalanmak için ikna edebilecek mi, Dört arkadaş arkadaşları Kalse’yi Rüyabozan’ın elinden kurtarabilecekler mi, Rüyabozan Hayaller Ülkesi’ni ele geçirebilecek mi?” sorularının yanıtları en sona bırakılmıştır.</p>
16.	<p>Yapıtın kurgusunda, doğüstü öğeler aracılığıyla sansürlere yer veriliyor mu?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, doğüstü öğeler aracılığıyla sansürlere yer verildiği söylenemez. Çünkü Kalse’nin, Rüyabozan’a karşı mücadelesi, toplumsal kabulleri kırmak için değil; devam ettirmek için yapılan bir mücadeledir.</p>

FYÖ’ye göre, Aslı Der’in “Kayıp Rüyacı” adlı yapıtını incelediğimizde, elde edilen sonuçlar şunlardır:

Kayıp Rüyacı, FYÖ’nün 1, 2 ve 3. maddelerine yanıt verebilen bir nitelik taşıması nedeniyle, Nikolajeva’nın fantastik çocuk kitaplarını gerçek-düş düzlemi ilişkisine dayanan sınıflamasına göre, çizgisel ilişkiyi örnekleyen bir yapıt olduğu söylenebilir. Çünkü, kurgu boyunca yaşanan olaylar zinciri, Hayaller Ülkesi’nde, başlayıp bitmektedir. Yani, sadece, fantastik bir düzlem vardır.

Stainmetz'in fantastik yapıt ölçütlerine göre, "Kayıp Rüyacı" başlıklı kitap 7, 8, 9 ve 10. maddeleri karşılar nitelikte olduğu için, fantastik bir yapıt sayılabilir. Çünkü, kitabın kurgusu, olağanüstü güçleri olan karakterler üzerine kurulmuştur. Kurgu boyunca, yaşananlar, okuru şaşırtabilen, yer yer ürpertebilen doğaüstü nitelikler taşımaktadır.

Todorov'un fantastik yapıt ölçütlerine göre, (15. madde hariç) 12, 13, 14, ve 16. maddelerden hiçbirine olumlu yanıt veremediği için, Aslı Der'in "Kayıp Rüyacı" başlıklı kitabı, fantastik yapıtların özelliklerini yansıtmadığı söylenebilir. Çünkü, kitabın kurgusundaki olağanüstü gelişmeler okur ve karakterler tarafından baştan kabullenilmiştir. Yaşananlar, okuru ve karakterleri kararsızlığa sürüklememektedir. Metnin anlamı, hem kurgu hem karakterler bağlamında, "iyilerle-kötülerin mücadelesi" biçiminde, mecazî bir okumaya uygundur.

4.6. Defne'yi Beklerken

Kitabın Yazarı: Aslı Der

Editör: Mine Soysal

Yayın Koordinatörü: Tuğçe Akyüz

Son okuma: Hande Demirtaş

Yayınevi: Günışığı Kitaplığı

Yayın Yılı: Ocak 2019, 6. Baskı

Sayfa Sayısı: 143

Seslendiği Yaş Dönemi: 14-18

4.6.1. Dış Yapı Özellikleri

4.6.1.1. Boyut

Kitap, 12 × 18 cm boyutlarındadır. İlköğretim ikinci kademe ve ortaöğretim öğrencilerinin (14-18 yaş) taşıyabileceği ve onların kitaplık oluşturmalarına olanak sağlayabilecek özelliklere sahip bir kitaptır.

4.6.1.2. Kâğıt

Kitapta kullanılan kâğıt; açık sarı, mat ve dayanıklı ithal kâğıttır. Mat kâğıdın kullanılması, okurun gözünü yormaması açısından olumludur. Yazılar, rahatlıkla okunabilmektedir.

4.6.1.3. Kapak

Kitabın ön kapağında, kitabın ana kahramanları Defne ile Mert'in resimleri yer almaktadır. Arka planda, sınıf duvarı ve pencereden görünen gökyüzü mavisine yer verilmiştir. Bu resimler, okurun merak duygusunu harekete geçirebilecek resimlerdir. Kitabın ön kapağının üst tarafında, dikey bir şekilde kitabın adına, yatay bir şekilde kitabın adına yer verilmiştir. Kitabın adının ikinci kelimesinin, küçük harfle başlaması, yazım kurallarına aykırı bir yazım olduğu ifade edilebilir. Ön kapağın alt orta kısmında, yayınevinin adına; sağ alt köşesinde, dikey bir biçimde, baskı sayısında yer verilmiştir. Kitabın ön kapağında; kahverengi, yeşil ve turuncu renkli tonlar daha baskındır. Ayrıca, kitabın ön kapağındaki kahramanların asık suratlı çizilmesi, bu kahramanlardan Defne'nin kulaklıkla, Mert'in kitaplarıyla yansıtılmasının kitabın içeriğiyle uyumlu olduğu söylenebilir.

Resim 19. (*Defne'yi Beklerken, Ön kapak*)

Kitabın arka kapağında, üst kısımda yazar hakkında bilgi, kitabın üst orta kısmında kitabın adı ve içeriğiyle ilgili kısa bir tanıtım yazısı yer almaktadır. Kitabın arka kapağının alt kısmında, sandalyede oturan üç kişi (Defne'nin anne-babası, Papatya teyze) ve kucağında kitap duvara yaslanmış vaziyette duran, Mert yer almaktadır. Kitabın arka kapağının alt sol kısmında, yayınevinin ismi bulunmaktadır. Kitabın arka kapağında, turuncu ve yeşil renkler daha baskındır.

Resim 20. (*Defne'yi Beklerken*, Arka kapak)

Kitabın ön ve arka kapağında kullanılan resimler ile renkler, birbirini tamamlar niteliktedir. Kitabın arka kapağındaki kitabın kurgusu ile ilgili tanıtım yazısı, okuru, kitap hakkında meraklandırabilecek ön bilgiler sunmaktadır.

4.6.1.4. Sayfa düzeni

“Defne'yi Beklerken” adlı yapıtta, sayfa kenarlarında, harf, kelime, satır ve bölüm aralarında bırakılan boşluklar, düzenli görülmektedir. Yazı karakteri, Times New Roman ve 12 puntodur.

4.6.1.5. Resimler

Kitabın ön ve arka kapak resimlemeleri, Sadi Güran tarafından yapılmıştır. Kitabın ön ve arka kapak resimlemeleri renklidir. Ön ve arka kapak resimlerindeki baskın renkler; kahverengi, yeşil ve turuncudur.

Kitabın içinde, resme yer verilmemiştir. Kitaptaki resimler, kitaptaki kahramanlarını somutlaştırması açısından önemlidir ancak seslendiği yaş grubu göz önüne alındığında kitabın içinde hiç resme yer verilmesinin uygun olduğu söylenebilir.

Kitabın kapağında kullanılan resimler, metnin içeriğiyle uyumlu, metnin içeriği hakkında ip ucu verebilecek niteliktedir.

4.6.2. İç Yapı Özellikleri

4.6.2.1. Konu

Kitap, 8. sınıf öğrencisi Defne'nin, 7. sınıfta, Beden Eğitimi dersinde, yaşadığı bir kaza sonrası, okulda yaşadığı olumsuzlukları anlatır. Kitabın konusu, kısaca “bir

genç kızın aile içi iletişimsizlikten dolayı okulda maruz kaldığı akran zorbalıkları” denilebilir.

Kitap, tek bölümden oluşmaktadır. Kitapta, Defne bir gün evindeki odasında, esrarengiz bir şekilde aniden bayılır. Uzun süre, Defne, odasından çıkmayınca ve herhangi bir ses de gelmeyince, annesi Emel Hanım, kızına seslenir. Ses gelmeyince, önce çoğunlukla yaptığı gibi kulaklıkla müzik dinlediğini düşünür. Sonra, içi rahat etmeyen anne, Defne’nin odasını açınca, kızını baygın bir şekilde yatağında bulur. Defne’nin kolunun altında bir defter, odasında yere düşmüş bir kalem vardır. Bunun üzerine anne, çığlık atar.

Emel Hanım için zaman, ambulansın sirenlerini duyuncaya kadar, adeta donmuştur. Hiçbir şey hatırlamaz. Acile geldiklerinde, eşi Selim’i görünce, bu kadar kısa sürede, olaydan haberdar olmasına şaşırır. Selim Bey, kendisine komşuların haber verdiğini söyler.

Emel Hanım kızı, Defne’yi acilin önünde beklerken, bir anda, koltuğunun altına sıkıştırdığı defter yere düşer. Bu defter, Defne’nin 28 Ağustos ile 5 Kasım arasında yazdığı günlüklerin olduğu defterdir. Defteri yerden alır, tüm telaşını unutarak, kızının günlüğünü okumaya başlar.

Emel Hanım, kızının günlüğünü okudukça hem şaşırır hem de çok üzülür. Defne’nin son yıllarda, okulu sevmemesinin, içine kapanık biri olmasının çok kötü bir nedeni vardır. Defne, 7. sınıfta, Beden Eğitimi dersinde, denge oyunu oynarken kazara düşmüştür. Bunun sonucunda, eşofmanın altı yırtılmış ve iç çamaşırının bir kısmı arkadaşları tarafından görülmüştür. O günden sonra arkadaşları “Patlak Kız” lakabını takmışlar, ona bu şekilde hitap etmeye başlamışlardır.

Defne, o yıl bu lakaba çok sinirlense ve alınsa da çok umursamamıştır. Ancak 8. sınıfa gelince, “Patlak Kız” deyimi, argo anlamda kullanılmaya başlanmıştır. Sınıftaki bir grup erkek, Defne’yi, gün geçtikçe, daha fazla bu lakapla, sözlü taciz etmeye başlamıştır. Hatta bir gün, Defne’nin hayatını alt üst eden o gün, kız arkadaşlarının gözü önünde, sınıfta erkekler tarafından arka sıraya sıkıştırılıp mahrem yerlerine dokunularak taciz edilmiştir.

Defne, artık okuldan nefret etmeye, bazen okuldan kaçmaya bile başlamıştır. Defne, yaşadığı bu kötü travmatik olayı, anne-babasıyla paylaşmayı düşünmüş ama anne-babasının işlerine düşkünlüğünü görünce vazgeçmiştir. Ayrıca, anne-babasının onu anlayıp anlayamayacağından şüphe duymuştur. Çünkü onlara göre, iyi-anne baba olmak “kızlarına çalışma odası ayarlamak, internet bağlatmak, iyi bir bilgisayar almak,

kitaplar almak kısacası okulla ilgili tüm ihtiyaçlarını eksiksiz karşılamaktır.” Karşılığında Defne’den bekledikleri, ders çalışma ve yüksek notlardır.

Defne, kendisini büyüten, bu yıl evlenecek olan, evlerinde yatılı kalan bakıcısı Meliha’ya, anlatmayı düşünmüştür. Ancak, Meliha’ya göre, okuldaki yaşanan problemleri çözenin en iyi yolu unutmaktır. Boş vermektir. Daha önce yaşadığı problemleri anlattığında, bu çözümleri ona sunmuştur. Defne, bu yaşadıklarını anlatsa, Meliha’nın çözüm önerileri, ona göre pek değişmeyecektir.

Evdekilerden umudu kesen Defne, yaşadıklarını, apartmandaki komşularından; asık suratlı, huysuz ihtiyar Hanife ile (Defne ona, “Papatya” adını vermiştir.) karşı komşuları, Eda bebeğin annesi, Prensese anlatmayı düşünür ama bundan, nedense vazgeçer.

Defne’nin sınıfına, kendinden iki yaş büyük bir öğrenci gelir. Bu öğrenci, diğer arkadaşlarına benzememektedir. Sürekli kitap okumaktadır. Elinde her gün farklı bir kitapla okula geldiği için ona, “Kitap” adını vermiştir. Kitap, az konuşan, başarılı biridir. Defne’nin sıra arkadaşıdır. Kitap, teneffüslerde dışarı çıkmayan, sırasında kitabını okumaya devam eden biridir. Defne de zaten, Kitap geldikten sonra, teneffüse çıkmamaya başlamıştır. Çıktığı zamanlarda, okuldaki tek arkadaşı, başka sınıfta okuyan Böcek’tir. Böcek, çene çalmadığı zamanlarda, çalıların arasında böcek arayan, bulduklarını mikroskopta inceleyen, araştırmacı bir kişiliktir.

Saatler sonunda, acil kapısı önüne çıkan doktor, Defne’nin durumu hakkında anne-babasına bilgi verip, onun daha önceki sağlık durumu hakkında bilgi almak için (madde bağımlılığı, kullandığı sürekli ilaçlar, ilaç içip intihar etme olasılığı vb.) sorular sorarlar. Defne’nin anne-babası, kızlarının çok mutlu olduğunu, intihar ihtimalinin sıfır olduğunu doktora, tepkili bir şekilde söylerler. Doktor da kızlarının güvenli ellerde olduğunu, gerekli tetkiklerin yapıp, kızlarının durumu hakkında kendilerine bilgi verileceğini ifade eder. Bu arada, acile dayısı Kerem, apartman komşuları Prensese (Esra) Dev ve Papatya da gelmiştir. Hepsi, onun iyileşmesi için dua etmektedirler.

Emel Hanım, gelen komşularıyla ayaküstü hoşbeş ettikten sonra, kızının günlüğünü okumaya devam eder. Günlüğe göre, Kitap geldikten sonra, Defne için okul biraz olsun çekilir olmuştur. Çünkü o diğer arkadaşları gibi küfreden, argo konuşan bir ergen değildir. Tam aksine olgun, bilgili, kendine güvenen başarılı bir kişiliktir. Kitap ile Defne zamanla iyi arkadaş olurlar. Öğle yemeklerini beraber yemeğe başlarlar. Defne, Kitap’tan, hoşlanmaya başlar. Kitap hakkında, internette biraz

araştırma yapınca, onun elim bir trafik kazasında annesini ve ablasını kaybettiğini öğrenir. Bunu, Kitap'a söylemek için, mektup yazar ve bir kitabın arasına koyarak ona verir. Ancak, Defne, yaptığı bu hareketten pişman olur. Yaptığının aptalca olduğunu düşünür ama Kitap bu mektubu okudu mu okumadı mı bilinmez ama bu konuyu açmadan, Defne ile arkadaşlığını sürdürür. Kitap da, Defne'den hoşlanmaktadır.

Emel Hanım, günlükten kafasını kaldırdığında, acilin kapısında elinde bir kitap, kendisine doğru yaklaşan genç görür. Günlükten okuduğuna göre, bu Defne'nin Kitap lakabını taktığı Mert'tir. Defne'nin annesi, Defne'nin durumundan nasıl haber olduğunu sorunca Mert, Defne'ye kitap vermeye geldiğini, komşularından bu durumu öğrendiğini, ona söyler. Mert de elinde kitap, acil kapısında beklemeye başlar.

Emel Hanım, günlüğün son tümcelerine geldiğinde iyice üzülür ve meraklanır. Defne, son tümcelerinde o günden bahsetmektedir. O gün ölmek istemektedir. O günün yaşanmaması gerektiğini, onlarla sokakta karşılaşmalarının çok feci bir şans olduğunu yazar.

Emel Hanım, o gün yaşananları öğrenmek için Mert'i yanına alır. Dün, okul çıkışında neler yaşandığını anlatmasını ister. Mert, önce şaşırır. Annesi, ona kızının günlüğünü okuduğunu, kendisinden bahsettiğini söyleyince, olanları eksiksiz anlatır. Mert, Defne'den hoşlandığını belirtmek için, okul dışında onu kafeye davet eder. Mert, Defne'den önce çıkar, okula yürüme mesafesindeki butiğin önünde onu bekler. Defne de, zil çalınca çıkar, butiğin olduğu sokağa girince kendisine "Patlak Kız" lakabını takan, onu fizikî ve sözlü taciz eden erkek grubuyla karşılaşır. Gruptakiler, yine abuk sabuk konuşmaya başlarlar. Bunu gören ve duyan Mert, öfkeyle Defne'nin yanına koşar, gruptakileri teker teker döver. Defne, duvara yaslanmış ağlamaktadır. Mert, Defne'ye sarılır ve Patlak Kız olayına inanmadığını söyler. Bir kez de onu öper. Defne buna inanmaz, göz yaşları içinde eve gider.

Defne sakinlemek için eve gittikten sonra, komşuları Papatya ve Prensese'in yanına uğrar. Onların hazırladığı yatıştırıcı aromalı çayları içer. Eve gelip odasına girdikten bir müddet sonra, yatağında bayılır ve acile kaldırılır.

Emel Hanım, Mert'ten o günü öğrendikten sonra, hem çok üzülür hem de çok öfkelenir. Bu erkek grubuna haddini bildirmek, okuldan şikâyetçi olmak ister. En çok da anne-baba olarak, kendilerine kızar. Kızları, onca şey yaşamış, onlar, bunun farkında bile değillerdir.

Emel Hanım, kendilerine doğru yaklaşmakta olan, genç doktora yaklaşır. Doktor, kızlarının durumunun iyi olduğunu, ciddi bir alerjik reaksiyon geçirdiğini söyler. Nedenin de arka arkaya içilen aromalı çaylar olduğunu belirtir.

Emel Hanım, kızının günlüğünü Mert'e verip kızının yanına koşar. Mert' e günlüğü okumaması gerektiğini, iyileşince kızını dinlemesi gerektiğini söyler. Mert, günlüğe sımsıkı sarılır. Bu arada Defne'nin babası, Mimi'nin (Meliha) yolda olduğunu, en kısa sürede geleceğini söyler. Anne-baba kızlarının başında, onun saçını okşayıp onu sevmektedirler, kızları iyileştiği için mutludurlar.

Çatışmalar:

Kişinin Kendisiyle Olan Çatışmalar: Acil kapısında, kızının günlüğünü okurken Emel Hanım'ın kendine kızması, anneliğini sorgulaması, Defne'nin Mert'in dikkatini çekmek için görünüşünde yapacağı değişiklikleri ve kişiliğini sorgulaması bu çatışma türüne örnek verilebilir.

... “Ben nasıl bir anneyim?” diye söylenerek ağlamaya başladı Emel. (Emel Hanım'ın kendisiyle çatışmasından bir kesit, s.48).

... “Kitap'ın beni beğenmesine kafayı takıp saçmaladığımı, bir de topuklu ayakkabı giyer ve onlarla bir biçimde yürümeyi başarırısam, annemle gittiğim doğum günü partisindeki kızlardan farkım kalmayacağını, ama bir yandan da eğer, Kitap beni beğenecekse, onlar gibi olmanın benim açımdan sorun yaratmayacağını öğrendim.

İkiyüzlü müyüm? Sonuçta, öyle ya da böyle bence son derece ikiyüzlüyüm ve konuya ne denli soğukkanlı yaklaşmaya çalışsam da sivilcelerimden nefret ediyorum!” (Defne'nin kendisiyle çatışmasından bir kesit, s.48).

Kişi-Toplum Çatışması: Defne'nin 7. sınıfta, Beden Eğitimi dersinde, yaşadığı o talihsiz kazadan sonra, arkadaşları tarafından takılan lakabın 8. sınıfta, mecaz anlamda, kullanılmaya başlanması, Defne'ye okuldakilerin bakış açısı, kısacası, Defne hakkında okulda çıkan söylentiler, bu çatışma türüne örnek verilebilir.

... “Sekizinci sınıfa başladığımızda, öğretmenler dışında bütün okulun benim için kullandığı ad “Patlak Kız”dı. Başlarda umursamaya çalışıyordum....”

(...)

Ama sekizinci sınıfta işler hepten değişti...

(...)

Sonra kulağıma kendimle ilgili başka fısıltılar da çalındı.

“Patlak Kız okulun avlusunda biriyle öpüştü.”

“Patlak Kız büyük sınıflardan biriyle çıkıyormuş.”

“Patlak Kız'ın anne babası hiçbir şeyine karışmıyormuş...”

Hepsi yalandı elbette, hele sonuncusu... (Defne hakkında okulda çıkan söylentilerden bir kesit, s.28).

Kitabın çatışmaları bakımından, daha zengin olduğu söylenebilir. Bu çatışmalar, Defne'nin günlükleri üzerinden yansıtılmaktadır. Emel Hanım, kızının

günlüğünü, Defne'nin bayılması sonucunda, kaldırıldığı hastanenin acil kapısında, onun iyileşmesini beklerken okur. Bu günlükler sayesinde, kızının okulda yaşadığı olumsuz ve travmatik olayları öğrenir. Bir taraftan da anne-babalığın sadece çocuklarına okulda başarılı olması için sağlanan olanaklar olmadığını, geç de olsa fark eder. Günlüğü okuduktan ve günlükte kızının anlatamadığı durumları, acile gelen kızının arkadaşı Mert'ten öğrendikten sonra doktor, Defne'nin iyileştiğini kendilerine haber verir. Ailecek, bu habere sevinirler. Kitabın kurgusu, Defne acilde tedavi edilirken, Emel Hanım'ın kızının günlüğünü okuması arasındaki geçişlerden oluşmaktadır. Kurgunun sonlandırılış biçimi, okurun merak duygusunu canlı tutacak şekilde olduğu söylenebilir.

Kitapta merak düğümünün atıldığı kısımlar şunlardır:

1. Defne, komşularından geldikten sonra çalışma odasında aniden bayıldığı ve annesinin bunu fark ettiği an,
2. Defne'nin acile götürüldükten sonra, doktorların intihardan şüphelendiği ve bunu ailesiyle paylaştığı an,
3. Emel Hanım'ın kızının günlüğü okumaya başladıktan sonra, okulda yaşadığı kötü olayları öğrendiği an,
4. Emel Hanım'ın günlüğün sonuna geldiğinde, kızının çok feci, kötü bir günden bahsetmesi ve o günde ne yaşadığını yazmaması,
5. Emel Hanım'ın kızının okuldaki yakın arkadaşı Mert'ten, günlükte kızının yazmadığı o günde, neler yaşandığını öğrendiği an,
6. Acil kapısında, doktorun Defne'nin son durumunu ailesine açıkladığı an.

Kitapta, anlatılanların gerçek mekânda başlayıp, gerçek bir dünyada son bulması, aradaki geçişlerin tutarlı ve yaratıcı olması, kitabın güçlü yanlarından biridir.

4.6.2.2. İzlek

Kitapta, ortaokul 8. sınıf öğrencisi Defne'nin, okulda yaşadığı akran zorbalıkları, bunu anne-babasıyla paylaşamayan bir çocuğun yaşadığı travmalar, iç çatışmalar ve onun yalnızlığı ele alınmaktadır.

Kitapta, konu ile izlek arasında, herhangi bir uyumsuzluk söz konusu değildir. Ele alınan konu ve izlek, çocukların anlama ve kavrama düzeylerine uygundur.

4.6.2.3. Kahramanlar

Başkişiler:

Defne: Ortaokul 8. Sınıf öğrencisidir. Akıllı bir kızdır. 7. Sınıfta, Beden Eğitimi dersinde yaşadığı talihsiz bir kaza sonucunda, okulda, arkadaşları tarafından “Patlak Kız” lakabı takılan çekingen, içine kapanık bir kişiliktir. Problemleri çözmek için kullandığı yöntem, umursamamak olan bir karakterdir. Aslında, bu yöntemin doğru olmadığını bilen, farkındalığı yüksek, öz eleştiri yapabilen, gerçekçi bir kişiliktir. Hayır demeyi öğrenen ama uygulamayan biridir. Sıkıntılarını ailesiyle ve arkadaşlarıyla paylaşamayan, zaten kendisini anlamayacaklarını düşünen, biraz da önyargılı bir karakterdir. Günlük tutmayı, kitap okumayı, müzik dinlemeyi ve kedileri seven yardımsever ve kültürlü bir kızdır. Çocukluğundan itibaren, kendisinin Mimi dediği, asıl isminin Meliha olduğu bakıcı tarafından büyütülmüştür. Ailesi hakkında bilgi verilmesi açısından, açık bir kişilik ve devingen bir karakterdir.

Mert: Defne'nin okuluna bu yıl gelen, kendilerinden iki yaş büyük, sürekli elinde kitapla gezen, kitap okumayı seven bilgili, donanımlı, çok konuşmayan, Defne'nin deyimiyle sınıf arkadaşlarına benzemeyen, tuhaf ama albenisi olan biridir. Mert, annesini ve ablasını elim bir trafik kazasında kaybetmiştir. Onun için, biraz dalgın bir kişiliktir. Okula geldikten sonra, Defne'nin okuldaki en yakın arkadaşı olmuştur. Ondan hoşlansa da bunu pek belli etmemektedir. Ailesi hakkında, az bilgi verilmesi bakımından, yarı-kapalı bir kişilik ve devingen bir karakterdir.

Yankişiler:

Emel: Tam anlamıyla bir işkoliktir. Sürekli para kazanarak, kızına, iyi bir gelecek planı hayal eder. En çok istediği şey, yıllardır oturdukları eşinin mahallesinden yeni bir eve ve mahalleye taşınmaktır. Değişimi seven, modayı takip eden biridir. Kızına sürekli öğütler veren bir annedir. Kurgu boyunca, devingen bir karakterdir.

Selim: Defnenin babasıdır. Eşinin aksine yaşadığı mahalleyi çok seven, hatıralarına bağlı, site yerine mahallede yaşamayı isteyen, gelenekselliği savunan muhafazakâr bir kişiliktir. Konuşmayı pek sevmez. Kızına karşı da çok korumacıdır. Öyle ki; ona bir şey olacak, canı yanacak diye oyun oynamasına bile çok az izin vermektedir. O da, eşi gibi kızına sadece ders veren, nutuk çeken bir babadır. Kızı büyüdükçe, ona karşı daha sert olan, giyimine kuşamına karışan, otoriter bir babadır. Son zamanlardaki tek derdi, yeni bir kitap yazmaktır, tüm vaktini buna ayırmaktadır

hatta kitabını, bir an önce yazabilmek için, evden uzaklaşmakta, arkadaşının ofisinde çalışmaktadır. Yani, ailesiyle iletişimi zayıf ve durağan bir karakterdir.

Meliha: Defne'nin Mimi adını taktığı, onu büyüten bakıcıdır. Fakat onunla anne-babasından daha iyi anlaşmaktadır. Sıkıntılarını anlatabildiği evdeki tek kişidir ama onun sorunlara bakış açısı çok yüzeyseldir. Evleneceği için, evden bu yıl ayrılmıştır. Defne'ye çok bağlı onu aslında kızı gibi seven iyi bir bakıcıdır. Ailesi hakkında, hiç bilgi verilmemesi açısından kapalı bir kişilik ve durağan bir karakterdir.

Hanife: Defnegilin oturduğu apartmanın girişinde oturan “asık suratlı” apartmanın huysuz ihtiyarındır. İnsanlar, onunla bundan dolayı pek iletişim kurmazlar. Defne'yi ona “Papatya” adını takmıştır. Papatya, yıllardır kanser tedavisi görmekte ve tek başına yaşamaktadır. Bir kızı vardır ama uzaktadır. Papatya'nın evi müze gibidir. Eski plaklar, antika eşyalar mevcuttur. Defne'yi kızı gibi sevmekte, belki de apartmanda iletişim kurduğu ender kişilerden biri Defne'dir. Ailesi hakkında çok az bilgi verilmesi açısından yarı-kapalı bir kişiliktir.

Esra: Defnegilin yeni komşularıdır. Defne, ona “Prenses” adını vermiştir. Eda adında bebeği vardır. Defne'nin dertleşmek için gittiği, kız-erkek ilişkileri hakkında bilgi aldığı olgun bir kişiliktir.

Dev: Prenses'in eşidir. Bu ismi, ona Defne takmıştır. Gerçek adı, kitapta verilmemiştir. Kendisi hakkında hiç bilgi verilmemesi bakımından kapalı bir kişiliktir.

Kerem: Selim'in kardeşi, Defne'nin amcasıdır. Biraz öfkeli bir kişiliktir. Defne'nin annesinden pek hoşlanmamaktadır. Kendisi hakkında hiç bilgi verilmemesi bakımından kapalı bir kişiliktir.

Mişka: Defnegilin oturduğu apartmanın kedisi, Kara'nın yeni doğurduğu dört yavrusundan en şirin olanıdır. Defne, annesini ikna ederek bu kediyi sahiplenmiştir.

Prenses'in eşi Dev, Kerem ve Mişka dışındaki tüm yan karakterin, kurguda kritik rolleri vardır. Bu roller, ana karakterlerin rolleri uyumludur. Aynı zamanda, aldıkları rollerle, okurun, merak duygusunu canlı tuttıkları söylenebilir.

4.6.2.4. Dil ve anlatım

Aslı Der'in “Defne'yi Beklerken” adlı kitabı, olaylar dizisi anlatılırken kısa, anlaşılır ve yalın cümlelerden oluşmaktadır. Kitapta, çoğunlukla yabancı kelime ve terimlere yer verilmeyip, kelimelerin Türkçe karşılıklarının kullanılmasına özen gösterilmiştir. Kitapta kullanılan “facebook, twitter, cool, walkman, manikür vb.” gibi

yabancı kökenli sözcüklerin, TDK'nin, Yabancı Sözlere Karşılık Kılavuzu'nda veya Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü'nde bir karşılığı bulunmamaktadır. Kitabın kahramanlarının adı, dilimizde yaygın kullanılan isimlerden tercih edilmiştir. Kitaptaki cümlelerin, Türkçenin yazım kurallarına uygun şekilde yazıldığı söylenebilir. TDK'nin, Yazım Kılavuzu'na göre, yazımı yanlış iki kelime vardır: iriyarı (s.55) ve gözardı (s.106). Seslendiği yaş dönemine göre, çocukların anlamakta zorluk yaşayacağı kelime yoktur denebilir. Yapıtta, Türkçenin sözvarlığını yansıtan deyim ve ikilemelerden, anlatım boyunca sıkça yararlanılmıştır.

Kitapta, kurgu boyunca kullanılan deyimlerin bazıları şunlardır: “tüyleri diken diken olmak” (s.7), “kulak kesilmek” (s.11), “nutuk atmak” (s.15), “dişlerini sıkmak” (s.28), “çene çalmak” (s.41), “dünyaya kazık çakmak” (s.52), “çat kapı, aklımdan geçirmek” (s.67) “gözleri dolmak” (s.93), “papara yemek” (s.107), “pabuç bırakmamak” (s.117), “içi katılmak” (s.126), “gözünü bile kırmamak...” (s.138). “Defne’yi Beklerken” adlı yapıtta, kullanılan bu deyimler, Türkçenin anlatım zenginliği ve inceliğini yansıtmaları ve çocukların bu deyimlerle tanışması açısından önemlidir.

Kitapta, olay dizisi boyunca kullanılan ikilemelerin birkaçı şunlardır: “paldır küldür” (s.7), “tek tek, ağır qğır” (s.9), “zar zor” (s.13), “uslu uslu” (s.18), “hararetili hararetili” (s.29), “derin derin” (s.47), “uzun uzun” (s.67), “saçma sapan” (s.93), “dayılana dayılana” (s.101), “açık açık, pırıl pırıl” (s.112), “bile bile” (s.123), “buruş buruş” (s.134), “yavaş yavaş...” (s.141) Böylece, kurgunun anlatımına çeşitlilik ve zenginlik katılmıştır. Bu anlamda, anlatımı ve söz varlığı zengin bir kitaptır.

Kurgu boyunca yeğlenen anlatıcı özelliklerini incelediğimizde, 1. Kişi Ağzı Anlatım ile 3. Kişi Ağzı Anlatımla birlikte kullanılmıştır. Çünkü, kurgu Defne'nin günlükleri üzerine inşa edilmiştir.

Tablo 6. *Defne'yi Beklerken'de kullanılan anlatıcı türlerine örnek tümceler*

3. Kişi Ağzı Anlatım	“Merdiven boşluğunda yankılanan ayak sesleri apartmanı doldurdu” (s.7).
1.Kişi Ağzı Anlatım	“Aklımdan silip atıyorum geçen yılı (s.15).
3.Kişi Ağzı Anlatım	“Emel dişlerini sıktı, daha fazla dinleyebileceğini sanmıyordu (s.60).
1.Kişi Ağzı Anlatım	“Onlarla o sokakta karşılaşmam kötü şans, feci bir rastlantı” (s.132).

4.6.2.5. İleti

“Defne’yi Beklerken” adlı yapıtta, ortaokul 8. sınıf öğrencisinin bir gün odasında aniden bayılır. Annesi, Emel Hanım bunu fark eder. Yatağında, kızı, ölü gibi yatıyordur. Koltuğunun altında, bir defter vardır. Defne ambulansla acile kaldırılır. Kızının tedavisini bekleyen annesi, bir anda, elinden düşen defteri fark eder. Telâştan, bu defterin nasıl kendisine geçtiğini hatırlamamaktadır. Ama kızının günlüğünü, onun tedavisini beklerken, acil kapısında okur. Günlüğü okudukça, kızının okulda maruz kaldığı akran zorbalıklarını, bunun sonucunda, içine düştüğü yalnızlığı, bunalımları öğrenir. Emel Hanım, kendi anneliğini ve ona sağladıkları aile ortamını da sorgular. Kızının yaşadığı ama günlüğüne yazmadığı, en feci olayı da okul arkadaşı Mert’ten öğrenir. Bu arada doktor, Defne’nin durumunun iyi olduğunu bildirir. Defne’nin ailesi ve onu bekleyen sevdikleri mutlu olurlar.

Yapıtın ana iletisi şudur:

Aile, çocuğu ile iyi bir iletişim kurmazsa, çocuğun, okulda maruz kaldığı akran zorbalıklarının dozu giderek artar ve bu durum, onun psikolojisini alt üst eder.

Yarıtta yer alan yan iletiler ise şöyledir:

1. Ailenin görevi, çocuğun maddî ihtiyaçları kadar manevî ihtiyaçlarını da karşılamaktır.
2. Aile olarak, çocuğumuzda gördüğümüz değişikliklerin nedenini araştırmalıyız.
3. Aileler, çocuklarına, yaşadıkları her türlü sıkıntıyı anlatabilme güvenini vermelidirler.
4. Akran zorbalıkları başta çözülmezse, sözlü ve fizikî tacize dönüşmektedir.
5. Aileler olarak, çocuklarımızla sadece derslerden değil; onun sosyal hayatı ile ilgili de konuşmalıyız.
6. Aileler, iş hayatı ile ev hayatı arasındaki dengeyi iyi kurmalıdırlar.
7. Çocuklarımızın gelişimi açısından komşuluk kültürü önemlidir.
8. Çocukların dersleri kadar, duygusal gelişimleri de çok önemlidir.
9. Günlük bir çocuğun içini döktüğü, sıkıntılarını hafiflettiği bir araç olabilir.
10. Çocuğun bireysel gelişimi için, arkadaşlık, önemli bir değerdir.

Genel Değerlendirme: Aslı Der’in “Defne’yi Beklerken” adlı yapıtı, çocuk edebiyatının temel ilkeleri bağlamında, 14-18 yaş aralığındaki çocuklar için önerilebilir.

4.6.3. Yapıttaki Fantastik Ögeler

FANTASTİK YAPITLARIN ÖLÇÜTLERİ	
İncelenen Kitap: Defne'yi Beklerken	
1.	<p>Yapıtta, gerçek yaşam ile düş dünyası arasında bir ilişki var mı?</p> <p>Yapıtta, gerçek yaşam ile düş dünyası arasında bir ilişki yoktur. Yapıtta, sadece gerçek veya gerçeğe yakın olaylar anlatılmaktadır. Yapıttaki tüm olaylar, Defne'nin okulunda, mahallesinde ve bayıldığında kaldırıldığı hastanenin acilinde geçmektedir.</p>
2.	<p>Yapıttaki kurgu, sadece düş dünyasında mı başlayıp bitmektedir? Yoksa düş dünyasından gerçek dünyaya bir gidiş var mıdır? Eğer varsa gidiş tek yönlü mü yoksa çok yönlü müdür?</p> <p>Yapıttaki kurgu, sadece gerçek dünyada geçmektedir. Gerçek dünyada yaşanıp da okurun, baştan kabul ettiği olağanüstülükler yoktur. Gerçek ile düş dünyası arasında, herhangi bir gidiş geliş rastlanmamıştır.</p>
3.	<p>Yapıtın kurgusunda abartı, rastlantı ve gerçek dışı ögeler daha mı baskındır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda abartı, rastlantı ve gerçek dışı ögelerin hiçbiri yoktur. Aksine kurguda, anlatılanların hepsi gerçek veya gerçeğe yakın olaylardır. Defne'nin okulda akran zorbalığına uğraması, bundan dolayı hayatının alt üst olması, bir gün evde aniden bayılması ve acile kaldırılması, tamamen gerçek dünyada yaşanabilecek olaylardır.</p>
4.	<p>Yapıtın kurgusunda çocuğa rehberlik etme gibi işlevsel bir amaç var mıdır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, çocuğa rehberlik etme gibi bir işlevin olmadığı söylenebilir. Çünkü, Defne'nin yaşadığı olaylar zinciri, tamamen gerçek dünyada gerçekleşmektedir. Maddenin ifade ettiği gibi bir rehberliğin olabilmesi için, Defne'nin akran zorbalığı sorununu çözmesi için, düş dünyasına gitmesi, bu sorunla yüzleşip ona çözüm bulup, tekrar dünyaya dönmesi gerekirdi.</p>

5.	<p>Gerçek ile fantastik arasında bir çatışma, karşıtlık var mı?</p> <p>Yapıtta, gerçek ile düş dünyası arasında, bir çatışma ve karşıtlığın olmadığı söylenebilir. Çünkü, Defne'nin yaşadığı akran zorbalığı gerçek düzlemde, yani, okulda yaşanmaktadır. Böyle bir çatışma, karşıtlığın olabilmesi için, Defne'nin, söz gelimi, yazdığı günlük defteri aracılığıyla fantastik dünya ile gerçek dünya arasında birden fazla yolculuk yapması gerekirdi. Oysa, böyle veya buna benzer bir durum, söz konusu değildir.</p>
6.	<p>Yapıtın kurgusunda, gerçek düzlemin içine gizem dâhil edilmiş midir?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, gerçek düzlemin içine gizemin dâhil edilmediği görülmüştür. Çünkü kurgu, gerçek bir düzlemde başlayıp bitmektedir. Herhangi gizemli bir olay da yoktur.</p>
7.	<p>Yapıtın kurgusunda yer alan olağanüstülükler, çok bilindik bile olsa, okurda bir şaşkınlık yaratıyor mu?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, herhangi bir olağanüstülüğün olmadığı söylenebilir. Çünkü, kurgu tamamen gerçek dünya üzerinde yaşananlar üzerine inşa edilmiştir. Defne'nin ne okulu ne evinde, gerçeküstü bir ögenin (periler, sihirli eşyalar, devler, yarı insan yarı canavar karakter, büyücüler vb.) olmadığı görülmektedir.</p>
8.	<p>Yapıtta olağanüstü kurgu mantıkla bütünleştirilmiş mi?</p> <p>Yapıtta, olağanüstü kurgu olmadığı için, bu maddeye olumlu cevap vermek olanaksızdır. Çünkü, kurgudaki olaylar, gerçek dünyanın yasalarıyla açıklanabilen öğelerden oluşmaktadır.</p>
9.	<p>Yapıtta kurgu içinde, anlık gelişmeler/değişmeler yaşanıyor mu?</p> <p>Yapıtta, kurgu içinde, anlık gelişmeler/değişmelerin yaşandığı söylenebilir. Defne'nin sınıfına kendisinden iki yaş elinde kitap olan, tuhaf, az konuşan, teneffüse bile çıkmayan bir öğrencinin gelmesi, Defne'ye ilkin şaka amaçlı takılan "Patlak Kız" lakabının, çok farklı anlamlara evrilmesi, Defne'nin bir anda odasında bayılması, bu maddeye örnek verilebilir.</p>

10.	<p>Yapıtın genel atmosferi, okuru ürpertiyor mu?</p> <p>Yapıtın genel atmosferinin okuru, ürperttiği söylenemez. Ürpertmekten çok, akran zorbalığının çocukların duygusal gelişimleri üzerinde ne kadar olumsuz etkileri olduğunun farkına varılmaktadır.</p>
11.	<p>Yapıtın karakterlerinde gerçekten olağanüstüye geçişi anlatan bir başkalaşım(değişim) var mı?</p> <p>Yapıtın karakterlerinde, gerçekten olağanüstüye geçişi anlatan bir başkalaşımın olmadığı söylenebilir. Çünkü, yapıttaki tüm karakterler insandır. Sonradan, herhangi bir varlığa dönüşmemişlerdir.</p>
12.	<p>Yapıtın kurgusundaki gerçek-düş ikilemi, okurda kararsızlık yaratıyor mu? Eğer yaratıyorsa bu kararsızlık karakterlere nasıl yansıtılmıştır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, gerçek-düş ikileminin olmadığı ve okurda kararsızlığa yol açmadığı söylenebilir. Kurguda yaşananların, gerçek dünyada gerçekleştiği hem okur hem de karakterler açısından kesindir.</p>
13.	<p>Yapıt okurda şiirsel ve alegorik okumaları reddeden bir izlenim uyandırıyor mu?</p> <p>Yapıtta, şiirsel ve alegorik okumaları reddeden bir izlenim uyandırmadığı söylenebilir. Aksine kurguda, Defne, aile içi iletişimsizlikten dolayı, okulda, akran zorbalığına maruz kalan birçok öğrencinin simgesidir. Defne'nin anne-babası da çocuğuna, derslerinden başka bir şey sormayan birçok anne-babayı temsil etmektedir.</p>
14.	<p>Yapıtın kurgusunda, ben ve sen izlekleri iç içe geçmiş midir?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, ben ve sen izleklerinin iç içe geçtiğine ilişkin bir kanıtın olmadığı söylenebilir. Çünkü, kitapta, toplum tarafından dile getirilebilen bir sorundan -akran zorbalığının olumsuz etkilerinden- söz edilmiştir.</p>
15.	<p>Yapıtın kurgusundaki doruk nokta, en sona bırakılmış mıdır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, doruk noktanın en sona bırakıldığı söylenebilir. Şöyle ki, kurguda, “Defne, bir gün aniden evde, çalışma odasında aniden bayılır. Annesi, bunu fark eder. Acile kaldırılır. Acilde annesi eline nasıl geçtiğini hatırlamadığı kızının günlüğünü okur. Okudukça kızının yaşadığı zorbalıkları, sıkıntıları öğrenir. Ancak günlüğün son sayfasında Defne “feci bir günden” bahseder ama günlüğüne onu yazmaz. “Defnenin günlüğüne yazmadığı o feci günde neler yaşanmıştır, Annesi Emel Hanım o günde yaşananları</p>

	öğrenebilecek mi, Defne neden bayılmıştır ve iyileşecek mi, Mert Defne'nin günlüğüne yazmadığı feci günü, onun annesine anlatabilecek midir?" sorularının yanıtı en sona bırakılmıştır.
16.	Yapıtın kurgusunda, doğüstü öğeler aracılığıyla sansürlere yer veriliyor mu? Yapıtın kurgusunda doğüstü öğeler aracılığıyla sansürlere yer verildiği söylenemez. Çünkü kitapta; aile-çocuk, akran-akran arasında herkes tarafından varlığı bilinen sorunlara değinilmiştir.

FYÖ'ye göre Aslı Der'in Defne'yi Beklerken adlı yapıtını incelediğimizde elde edilen sonuç şudur:

Defne'yi Beklerken, FYÖ'nün 9. ve 15. maddeleri hariç diğer maddelerinin hepsine olumlu yanıt veremediği için, kitabın fantastik yapıt niteliği taşımadığı söylenebilir. Çünkü, fantastikten söz edebilmek için "düş-gerçek" arasında bir ilişkinin olması, bu dünyanın yasalarıyla açıklanamayan olayların yaşanması gerekir. Oysa, Defne'nin okulda yaşadığı akran zorbalığı, gerçek dünyanın yasalarıyla açıklanabilen, düş dünyasından hiçbir iz taşımayan bir konudur.

4.7. Darmadağın

Kitabın Yazarı: Aslı Der

Editör: Mine Soysal

Yayın Koordinatörü: Özlem Akcan

Son okuma: Hande Demirtaş

Yayınevi: Günışığı Kitaplığı

Yayın Yılı: Haziran 2016, 2. Baskı

Sayfa Sayısı: 147

Seslendiği Yaş Dönemi: 14-18

4.7.1. Dış Yapı Özellikleri

4.7.1.1. Boyut

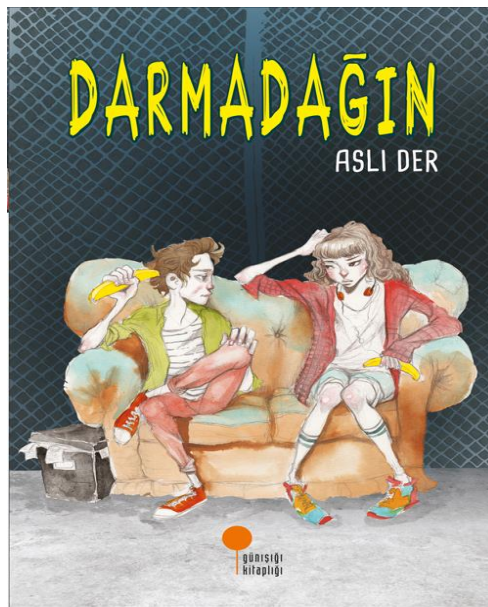
Kitap, 12 × 18 cm boyutlarındadır. İlköğretim ikinci kademe ve ortaöğretim öğrencilerinin (14-18 yaş) taşıyabileceği, onların kitaplık oluşturmalarına olanak sağlayabilecek özelliklere sahip bir kitaptır.

4.7.1.2. Kâğıt

Kitapta kullanılan kâğıt; açık sarı, mat ve dayanıklı ithal kâğıttır. Mat kâğıdın kullanılması, okurun gözünü yormaması açısından olumludur. Yazılar rahatlıkla okunabilmektedir.

4.7.1.3. Kapak

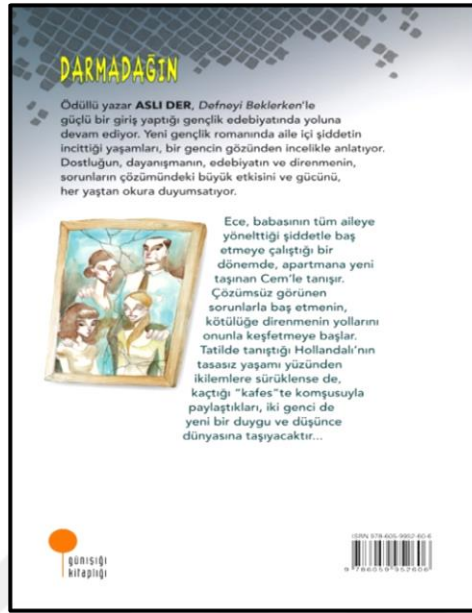
Kitabın ön kapağında, kitabın ana kahramanları, Ece ile Cem'in resimleri yer almaktadır. Bu resimde, Ece ile Cem bir koltukta oturmaktadır. İkisinin de ellerinde, birer muz vardır, asık suratlı bir şekilde birbirlerine bakmaktadırlar. Koltuğun yanında, kapağı yarı açık, ağzına kadar kâğıtla dolu kara bir kutu bulunmaktadır. Bu resimler, okurun, merak duygusunu harekete geçirebilecek resimlerdir. Kitabın ön kapağının üst tarafında, yatay bir şekilde, büyük harflerle sarı renkte kitabın adına, onun hemen sağ altında, beyaz renkte büyük harflerle yazarın adına yer verilmiştir. Ön kapağın alt orta kısmında, yayın evinin adına, sağ alt köşesinde, dikey bir biçimde, baskı sayısına yer verilmiştir. Kitabın ön kapağında; kırmızı, yeşil, turuncu ve sarı renkli tonlar daha baskındır. Ayrıca, kitabın ön kapağındaki kahramanların asık suratlı çizilmesi, bu kahramanların ellerinde muz bulunması, kitabın içeriğiyle uyumlu olduğu söylenebilir.

Resim 21. (*Darmadağın*, Ön kapak)

Kitabın arka kapağında, üst kısımda yazarın adı, yazar hakkında bilgi, kitabın orta kısmında, kitabın içeriğiyle ilgili kısa bir tanıtım yazısı yer almaktadır. Kitabın arka kapağının sol orta kısmında, camı kırılmış çerçeveli bir aile fotoğrafı (Ece'nin

anne-babası, ablası ve kendisi) yer almaktadır. Kitabın arka kapağının alt sol kısmında, yayınevinin ismi bulunmaktadır. Kitabın arka kapağında, sarı ve yeşil renkler daha baskındır.

Resim 22. (*Darmadağın*, Arka kapak)

Kitabın ön ve arka kapağında kullanılan resimler ile renkler, birbirini tamamlar niteliktedir. Kitabın arka kapağında kitabın kurgusu ile ilgili tanıtım yazısı, okuru kitap hakkında meraklandırabilecek ön bilgiler sunmaktadır.

4.7.1.4. Sayfa düzeni

“Darmadağın” adlı yapıtta sayfa kenarlarında, harf, kelime, satır ve bölüm aralarında bırakılan boşluklar düzenli görülmektedir. Yazı karakteri, Times New Roman ve 12 puntodur

4.7.1.5. Resimler

Kitabın ön ve arka kapak resimlemelerinin, kim tarafından yapıldığı bilgisi kitapta yer almamaktadır. Kitabın ön ve arka kapak resimlemeleri renklidir. Ön ve arka kapak resimlerindeki baskın renkler; sarı, yeşil ve turuncudur.

Kitabın içinde, resme yer verilmemiştir. Kitaptaki resimler, kitaptaki kahramanlarını somutlaştırması açısından önemlidir ancak seslendiği yaş grubu göz önüne alındığında, kitabın içinde resme yer verilmemesinin uygun olduğu söylenebilir.

Kitabın kapağında kullanılan resimler, metnin içeriğiyle uyumlu, metnin içeriği hakkında ip ucu verebilecek niteliktedir.

4.7.2. İç Yapı Özellikleri

4.7.2.1. Konu

Kitap, on beş yaşında bir lise öğrencisi olan Ece'nin, ailesinde yaşanan sorunları ve Ece'nin bu sorunlarla baş etme mücadelesini anlatır. Kitabın konusu, kısaca “bir babanın ailesine karşı uyguladığı fizikî ve duygusal şiddet” denilebilir.

Kitap, on sekiz bölümden oluşmaktadır. Kitapta, dışarıdan bakıldığında, her şeyin güzel görüldüğü, içine girince birçok sorunun olduğu, dört kişilik bir ailenin hikâyesi anlatılır. Baba, üniversite mezunudur. Ertuğrul Bey'in, bir demir atölyesi vardır. İşin patronudur. Anne, lisede öğretmendir. Okulda, evdeki gibi çekingen bir kadın değil; neşeli, enerjik, öğrencilerle iletişimi kuvvetli bir öğretmendir. Evin büyük kızı Selin, özel bir üniversitede psikoloji bölümü okumaktadır. Süslenmeyi, gösterişli olmayı seven bir kızdır. Evin küçük kızı Ece, on beş yaşında bir lise öğrencisidir. Ablasının aksine gösterişe önem vermeyen, derslerinde iyi, arkadaş canlısı olmasa da kimseyle sorun yaşamayan, kendi hâlinde çekingen bir öğrencidir. Anne-babası arasındaki sorunlardan, derinden etkilenmektedir.

Ece, yanlış gelen bir telefon sayesinde, annesini babasının aldattığını öğrenir. Bir müddet sonra, annesi de bunu öğrenince babasıyla büyük bir kavga eder. Babası, annesine, kırılan kemik sesleri duyulacak şiddette yumruk atar. Annesi, bir hafta evden çıkamaz. Dayak yediğini de gizler. Ece, bu şiddete tanık olur. O zaman, küçüklüğünden beri, odasından duyduğu seslerin, kavga esnasında etrafa fırlatılan eşya sesleri olmadığını acı bir şekilde anlar.

Ablası Selin, annesi ile babası arasındaki şiddetli geçimsizliği bilmektedir. Fakat Ece kadar kafaya takmamaktadır. Benzin istasyonu sahibi, bir adamın oğlu olan Serkan ile aşk yaşamaktadır.

Bu şiddet olayından sonra Ertuğrul Bey, kendini affettirmek için, Antalya'da beş yıldızlı otelde bir tatil planı yapar. Ailesini de alır, Antalya'ya gelir. Her şey güzel giderken, otelin bahçesinde, Ece'nin Hollandalı bir kızla tanıştığı gün, babası annesiyle kavga eder. Bıçakla eşinin bacağına keser. Ece, otel odasına geldiğinde, odada, annesini ve babasını ayrı köşede bulur. Babası, burnundan solumaktadır. Annesi, kanayan kesiklerine tişörtünü basmaktadır. Selin çaresizdir. Ece, içeri girer girmez, annesini o hâlde görünce, yüksek sesle boşanmaları gerektiğini söyler. Babası, bunun üzerine elindeki bardağı duvara fırlatır.

Ece, nasıl geldiklerini hatırlamadığı hastaneden sonra, geldikleri polis karakolunda, gördüklerini, en ince ayrıntısına kadar anlatıp ifade verir. Annesinden, babası hakkında, şikâyetçi olmasını ister. Ancak annesi, babasının tehdit içeren jest ve mimiklerinin de etkisi ile şikâyetçi olmaz. Polis memuru, aile arasında küçük bir kaza olarak tutanak düzenleyerek, olayın tatlıya bağlandığını söyleyip aileyi bırakır.

Aile, tatilden hiçbir şey olmamış gibi evine döner. Ama Ece, bundan sonra devam edecek olan filmin sonundan korkmaktadır. Ablası, Selin'in umursamaz tavrına çok şaşırır. Kendisini uyku tutmazken, onun neşeli bir şekilde arkadaşlarıyla buluşmaya gitmesine bir anlam veremez.

Ece, “tebdilimekânda hayır vardır” diyerek, apartmanlarının bodrum katında, kendi daireleri için ayrılmış olan, iki metrelik kafes depoya taşınmaya karar verir. Evden, depolarının anahtarını bulup oraya gidiyor, eski püskü eşyaların olduğunu, biraz temizlikle kendisi için gizli bir oturma merkezi olabileceğini düşünür. Depoya bakarken bir ses duyar. Bu ses, daha önceden kendisi gibi düşünüp, ara ara burada vakit geçiren, apartmanlarında oturan, kendisinden iki yaş büyük Cem'in sesidir. Cem buraya “Maymunlar Cehennemi” adı vermektedir. Ece, Cem ile ilk defa burada konuşmuştur.

Cem ve Ece; artık görüşmek, sohbet etmek, dertleşmek için, sık sık, apartmanlarının bodrum katındaki kafes depolarına gelirler. Onlar için burası, onların kafa dinledikleri, kendi içlerine çekildikleri, ailelerdeki hırgürden uzaklaştıkları, gizli bir mekândır. Ece ile Cem, birbirlerinin depolarına misafir olurlar. Git gide birbirlerini daha iyi tanırlar, birbirlerinden hoşlanırlar, yaşadıkları sorunları çözmeye birbirlerine destek olurlar. Cem'in deposunda kara bir kutu vardır. Ece'nin dikkatini çeker. İçinde ne olabileceğine ilişkin tahminlerde bulunur. Sonra kendisinin biriktirmek için bir karar kutusu olmadığını, aksine aile içi şiddet, öfke gibi tüm olumsuzlukları unutmak istediğini söyler.

Ece, tatilde tanıştığı Hollandalı kızı unutamamıştır. Hollandalı, çok rahat bir kızdır. Özgür bir kızdır. Ece de neden kendisinin onun gibi açık, özgür, rahat bir kız olmadığını sorgular.

Ece, bu sorgulamaları, babasının ailesine yaşattığı yeni bir felaketle unuttur. Bu sefer de, ablası Selin'i, zengin bir işadamı olan Emin Bey'in oğluna vermek ister. Bu fikri, babası annesine açınca, annesi şiddetle buna karşı çıkar. Evde, bir kavga daha yaşanır.

Ece, eskisi gibi donup kalmak yerine deposuna çekilir. Cem ile evde yaşananları anlatır. Cem, evde demans olan babaannesinden bahseder. Cem, ailesinin merkezinde, hasta babaannesinin olmasından rahatsızdır. Çünkü, ailesinin babaannesiyile ilgilenmekten, kendisini dinlemediğini, duymadığını düşünmektedir.

Cem, bir gün kafes deposunda bulunan kara kutusunun içinde, Ece'ye neler olduğunu anlatır. Bu kutunun içinde, ülkede cinayete kurban giden, tecavüz edilen kadınların, göçük altında kalan madencilerin, iş güvenliği sağlanmayan yerlerde iş kazası nedeniyle ölen işçilerin, sefalet içinde yaşayan göçmenlerin, işkenceye maruz kalan kedi köpeklerin gazete kupürleri yer almaktadır. Cem için bunlar, onun hayatta kalabilme yoludur. Cem'e göre, şu an haber olarak okuyup izlediklerimiz bir gün bizim de başımıza gelebilir. Onun için, bu kötülöklere direnmek gereklidir.

Ece, eve döndüğünde, babasının ablasıyla konuştuğunu, iş adamı Emin Bey'in oğluyula onu evlenmeye ikna ettiğini, annesine söyler. Annesi, Selin'e, babasının söylediklerinin doğru olup olmadığını sorduğunda, kızı babasının sözlerini onaylar. Ece ve annesi, bu duruma çok şaşırır. Ama yine de ikisi bu duruma pek ikna olmazlar.

Bu olaydan birkaç gün sonra Ece, her zamanki gibi kafes deposundan eve çıkmaktadır. Apartmanın girişinde, evden gelen seslerden, yine büyük bir kavga olduğu bellidir. Komşuları Nesrin Teyze, Ece'ye "Kızım, polisi arayım mı?" diye sorar. Ece, hiç tereddütsüz "Ara!" der ve eve girer.

Eve girer girmez, burnundan soluyan babası "Sen sokuyorsun, ablanın o aptalca düşünceleri, değil mi? Yok evlenmek için erken, yok âşık olmadan evlenilir mi?" gibi sözler söyleyerek, Ece'nin üstüne yürür. Ece, kendisinin ablasına böyle şeyler demediğini söylese de nafiyledir. Baba, öfkeyle, Ece'nin kollarından sıkıca kavrayıp hızla evin duvarına fırlatır.

Ece, gözünü açtığında, yatağında boylu boyunca uzanmaktadır. Evin içi sessizdir. Evi biraz daha dikkatlice dinleyince, fısıltı hâlinde konuşan Cem'in annesi Zeynep Teyze'dir. Annesi, kızının uyandığını görünce, yanına koşup, iyi olup olmadığını sorar. Ece, iyi olduğunu, bir an önce kendisi bayıldıktan sonra olan biteni öğrenmek ister. Selin'in, ağlamaktan konuşacak hâli kalmamıştır. Annesi, babasının kendisini duvara fırlattıktan sonra, önce afalladığını, sonra, aklını yitirmiş gibi kendisine saldırdığını söyler. Nesrin Hanım ile Zeynep Hanım, polislerle birlikte içeri dalmasalar, şu an, belki de hayatta olmayacağını ima eder. Ece'nin annesi yutkunur, susar. Ece, gazetelerin üçüncü sayfalarında olan, kadın cinayetleri haberine konu olmadığı için bir nebze mutludur.

Ece, evde baygın hâlde yatarken, başında Cem'in beklediğini, annesi Zeynep Hanım'ın yardımıyla karakola gidip babasından şikâyetçi olduğunu anlatır. Eşinden boşanmak istediğini beyan etmiştir. Zeynep Hanım da dilekçe verip koruma tedbiri istemiştir. Bunları duyan Ece, artık rahatlamıştır. En azından babasından şiddet görmeyeceklerdir.

Ertesi gün sabah olunca Ece, Cem'i görüp konuşmak ister. Onun evine gider. Annesinin babasından boşanacağını, avukatlığını da annesinin yapacağını anlatır. Cem, her şeyden haberi olduğunu, onlar için en iyisi olduğunu Ece'ye söyler. Ece de artık, şiddet görmeyeceklerini, ablasının istemediği biri ile evlenmek zorunda kalmayacağını, annesinin dayak yemeyeceğini, evde küfür duymayacağını Cem'e ifade eder.

Cem, o gün asıl kendi kara kutusunu açmak ister. Ece, bunu fark eder. Ona cesaret verir. Onu dinlemeye hazır olduğunu söyler. Cem de gücünü toplar, dört yıl önce oturdukları mahallede tanık olduğu o korkunç olayı anlatmaya başlar.

Cem ve ailesinin oturduğu mahallede, aynı mahallede yaşayan birkaç serseri, aynı sokakta oturan zihinsel engelli bir kıza tecavüz ederler. Cem, tesadüf eseri onları görür. Serseriler, Cem'i, korkunç şeylerle tehdit ederler. Cem, onlardan korktuğu için tanık olduğu, vahşeti kimseye anlatamaz. Yaşadığı bu travmadan dolayı yemek yemez, yese de yediklerini kusar. Ailesi, onu, mikrop kaptı endişesiyle doktora götürür. Bir şey çıkmayınca, Cem'i ailesi psikolojisi bozuldu diye psikolog pisikolog gezdirir. Sonunda Cem, ailesine tanık olduğu vahşeti anlatınca, serseriler ağız birliği yapıp onu yalanlarlar. Tecavüz ettikleri zavallı kızsız, sorularına hep aynı gülümseme ile "Hayır" der. Hiçbir kanıt olmayınca, dava açılmaz. Serseriler, bu sefer mahalleyi daha çok arşınlanmaya başlayınca, ailesi Cem'i sakinleştirmek için, bu olayları unuttur ümidiyle yeni bir mahalleye taşınır. Cem, için asıl yıkıcı haber sonradan gelir. Babası, kızını "Namusumu temizledim!" diyerek bıçaklayıp öldürür.

Cem, son gelen haberden sonra derin bir üzüntüye boğulur. Yıllarca, psikolog tedavisi alır. Ancak bu konuyu ne zaman ailesine açsa, daha başlamadan ailesi konuyu kapatır. Cem, Ece'ye yıllardır sakladıklarını anlatınca biraz rahatlar. Çok bunaldığını, Bodrum'daki Banu teyzesinin yanına gideceğini söyler. Cem'e teyzesiyle konuşmak iyi gelmektedir.

Kitap, Cem ile Ece'nin birbirine vedalaşmasıyla sona erer.

Çatışmalar:

Kişinin Kendisiyle Olan Çatışmalar: Ece'nin Antalya'da tatilde tanıştığı Hollandalı kızın sosyal medyadan gönderdiği arkadaşlık isteğini kabul edip etmeme konusunda yaşadığı kararsızlık bu çatışma türüne örnek verilebilir.

... “Günler önce Hollandalı Facebook'tan gönderdiği arkadaşlık isteğini de içimde susmamacasına vızıldayan bu sesler yüzünden hâlâ yanıtlayamadım. Kendime kızıyorum, hem de çok! O tuhaf andan sonra, durup bekleyerek neyi yola koyacağımı sanıyorum acaba? (Ece'nin kendisiyle çatışmasından bir kesit, s.44).

Kişi-Kişi Çatışması: Ece'nin babasının büyük kızı Selin'i zengin bir iş adamının oğluya evlendirmek istemesi sonucu aralarındaki tartışma bu çatışma türüne örnek verilebilir.

... Annem babama öğrenirmişçesine bakıyor.

“Sefalet içinde mi Selin? Açlıkla mı sınanıyoruz? Neden? Ölümle falan tehdit eden mi var kızımızı? Ne belaya bulaştı ki, hayatını bu hiç tanımadığımız adam kurtaracak?”

“Dangalak dangalak konuşma benimle!”

(...)

“Ayrıca, tanımadığımız adam falan da değil bir kere. Babası çok saygın bir iş adamı. Hem, bizim atölyeye gelen yeni iş de onun...” (Ece'nin annesiyle babası arasında yaşanan bir tartışmadan bir kesit, s.113- 114).

Kitap, sorunlu bir ailenin hayatını ele aldığı için kişi-kişi çatışmaları bakımından daha zengin olduğu söylenebilir. Bu çatışmalar çoğunlukla Ece ve annesinin babasıyla yaşadığı tartışmalar üzerinden yansıtılmaktadır. Kişi-kişi çatışmalarının yanında kişinin kendisiyle ilgili yaşadığı çatışmalara da yer verilmektedir. Bu tür çatışmalar da Ece üzerinden kurgulanmıştır. Kurgunun sonlandırılış biçimi okurun merak duygusunu canlı tutacak şekilde olduğu söylenebilir.

Kitapta merak düğümünün atıldığı kısımlar şunlardır:

1. Ecegil Antalya'da tatildeyken babasının annesini bıçakla yaralaması sonucu karakolda babasından şikâyetçi olup olmayacağını söylediği an,

2. Ece'nin apartmanın kafes deposunda Cem ile tanışması sonrası onun kafes deposunda içi ağzına kadar dolu kara bir kutuyu gördüğü ve içinde neler olduğunu tahmin ettiği an,

3. Ece'nin kendi annesiyle Cem'in annesi konuşurken Cem'in geçmişte intihara teşebbüs ettiğini öğrendiği an,

4. Ece'nin bir gün kafes deposundan eve girdiği an babasının burnundan soluyarak onun üzerine yürüdüğü an,

5. Ece'yi babası duvara fırlatması sonucunda bayılması, onun uyandıktan sonra annesinin babasından şikâyetçi olduğunu, boşanmak istediğini beyan etmesini öğrendiği an,

6. Ece'nin iyileştikten sonra Cem'in yanına gitmesi, onun da Ece'ye kendi içinde taşıdığı asıl kara kutuyu açıkladığı an.

Kitapta anlatılanların gerçek mekânda başlayıp gerçek bir dünyada son bulması, aradaki geçişlerin tutarlı ve yaratıcı olması kitabın güçlü yanlarından biridir.

4.7.2.2. İzlek

Kitapta, lise öğrencisi Ece'nin babası tarafından kendisine, ablasına ve annesine uyguladığı fizikî ve duygusal şiddet sonucunda onun yaşadığı üzüntü, stres, duygu ve düşünce çelişkileri ele alınmaktadır.

Kitapta konu ile izlek arasında herhangi bir uyumsuzluk söz konusu değildir. Ele alınan konu ve izlek çocukların anlama ve kavrama düzeylerine uygundur.

4.7.2.3. Kahramanlar

Başkişiler:

Ece: Lise bir öğrencisidir. Akıllı bir kızdır. Çalışkandır. Dersleri iyi olduğu için okuduğu özel okuldan burs almaya hak kazanmıştır. Gösterişe pek önem vermez. Kendi görünüşü kendine göre ne iyidir ne kötüdür. Uzun boylu, kalın kemikli ve büyük ellidir. Saçları, dalgalı ile kıvrıkcık arasında kararsız kalmıştır. Burnu biraz büyüktür. Sakar, çok dikkat etse de eli ayağına dolaşan biridir. Arkadaş canlısı olmasa da okulda kimseyle sorunu olmayan, kendi hâlinde, çekingen ve düşünceli bir kişiliktir. Yardım sever, güvenilir, karşıdakini anlamak için dinleyen, empati duygusu gelişmiş, mücadeleci, kitap okumayı seven, güvenilir bir dosttur. Ailesi hakkında bilgi verilmesi bakımından açık bir kişiliktir. Kurgu boyunca rol alması açısından devingen bir karakterdir.

Cem: Ecegilin apartmanına yaz başında taşınan, ondan iki yaş büyük bir gençtir. Uzun boylu, ince hatta sıksa, az konuşan, bazen alaycı biridir. Etkileyici gözleri vardır. Mavi ile yeşil arasında gözleri giydiği elbiseye göre renk değiştirmektedir. Saçları hafif uzun ve her zaman kabarıktır. İnce uzun parmaklı elleri çok dikkat çekicidir. Ülkesinde yaşanan sorunlara duyarlı, okuyan, bilgili, kültürlü,

empati duygusu gelişmiş bir gençtir. Yardımsever, güvenilir bir dosttur. Ailesi hakkında az bilgi verilmesi açısından yarı-kapalı bir kişiliktir. Kurgu boyunca rol alması açısından devingen bir karakterdir.

Yan Kişi:

Ertuğrul Bey: Ece'nin babasıdır. Üniversite mezunudur. Hâlâ genç ve yakışıklı olduğunu sanan, kendi tanımıyla “patron” dur. Döküm atölyesi vardır. Kendini sevmek dışında en iyi yaptığı şey, her şeyi abartarak anlatmasıdır. Öfkeli, şiddete meyilli otoriter bir babadır. Kızı Selin'i zengin bir iş adamın oğuluyla evlenmeyi kızına dayatacak kadar paragöz biridir. Eşine, kızlarına karşı bir saygısı olmayan eşini aldatan güvenilirmez bir karakterdir. Kendi anne-babası hakkında bilgi verilmemesi bakımından yarı-açık bir kişiliktir. Kurgu boyunca rol alması açısından devingen bir karakterdir.

Ece'nin annesi: Ece'nin annesidir. Lisede bir devlet okulunda öğretmenlik yapmaktadır. İşine âşık bir insandır. Öğrencileriyle iletişimi çok kuvvetlidir. Evde çok sessiz ve çekingen biriyken okulda bunun tam zıttıdır. Eşinin bütün saygısızlıklarına, uyguladığı şiddete itiraz etmeyen, eşinin bütün hatalarını görmezden gelen sinik bir kişiliktir. Kendi anne-babası hakkında bilgi verilmemesi bakımından yarı-açık bir kişiliktir. Kurgu boyunca rol alması açısından devingen bir karakterdir.

Selin: Ece'nin ablasıdır. Özel bir üniversitede psikoloji bölümünde okumaktadır. Yirmi bir yaşındadır. Nazlı, güzel, ince, cazibeli, cilveli, kumral, yeşil gözlü ve güler yüzlü biridir. Gösterişi ve süslenmeyi sevmekte, dış görünüşüne çok önem veren biridir. Umursamaz, biraz da bencil bir kişiliktir. Kendisi ve ailesi hakkında bilgi verilmesi açısından açık bir kişiliktir. Kurgu boyunca rol alması açısından devingen bir karakterdir.

Serkan: Selin'in sevgilisidir. Bir benzin istasyonu sahibi adamın oğludur. Kendisi ve ailesi hakkında bilgi verilmemesi açısından kapalı bir kişiliktir. Kurgu boyunca Selin'in sevgilisi olması dışında bir rolünün bulunmaması açısından durağan bir karakterdir.

Burcu: Selin'in yakın arkadaşıdır. Kendisi ve ailesi hakkında bilgi verilmemesi açısından kapalı bir kişiliktir. Kurgu boyunca kritik bir rol almaması açısından durağan bir karakterdir.

Dilek: Cem ve Ece'nin aynı mahallede oturdukları arkadaşlarıdır. Kendisi ve ailesi hakkında hiç bilgi verilmemesi açısından kapalı bir kişiliktir. Durağan bir karakterdir.

Emin Bey: Ece'nin babasının ablası Selin'i evlendirmek istediği kişinin zengin iş adamı babasıdır. Kendisi ve ailesi hakkında bilgi verilmemesi açısından kapalı bir kişiliktir. Kurgu boyunca kritik bir rol almaması açısından durağan bir karakterdir.

Hollandalı: Ece'nin ailesiyle gittiği yaz tatilinde, Antalya'da taşıdığı kız arkadaşdır. Özgür ruhlu, kendisiyle barışık, neşeli bir kişidir. Kurgu boyunca kritik bir rol almaması açısından durağan bir karakterdir.

Zeynep Hanım: Cem'in annesidir. Mesleği avukatlıktır. Yardımsever, yol gösterici, anlayışlı, bilgili, kültürlü bir kişidir. Kendisi ve ailesi hakkında az bilgi verilmesi açısından yarı-kapalı bir kişiliktir.

Zehra Teyze: Cem'in demans hastası babaannesine bakan kişidir. Kendisi ve ailesi hakkında hiç bilgi verilmemesi açısından kapalı bir kişiliktir. Durağan bir karakterdir.

Erhan Bey: Cem'in babasıdır. Kendisi hakkında bilgi verilmemesi açısından kapalı bir kişiliktir. Durağan bir karakterdir.

Nesrin Teyze: Eceğilin apartmanındaki komşularından biridir. Yardımsever bir kişidir. Kendisi ve ailesi hakkında az bilgi verilmesi açısından yarı-kapalı bir kişiliktir.

Banu Teyze: Cem'in Bodrum'da yaşayan teyzesidir. Kendisi ve ailesi hakkında hiç bilgi verilmesi açısından kapalı bir kişiliktir.

Yan karakterlerden Ece'nin babası, annesi ve ablasının kurguda kritik yolları vardır. Bu roller ana karakterlerin rolleri uyumludur. Aynı zamanda aldıkları rollerle okurun merak duygusunu canlı tuttukları söylenebilir.

4.7.2.4. Dil ve anlatım

Aslı Der'in Darmadağın adlı kitabı, olaylar dizisi anlatılırken kısa, net ve yalın cümlelerden oluşmaktadır. Kitapta çoğunlukla yabancı kelime ve terimlere yer verilmeyip kelimelerin Türkçe karşılıklarının kullanılmasına özen gösterilmiştir. Sadece "jaluzi" (s.39) kelimesinin yerine TDK'nin önerdiği "şerit perde" sözcüğü yeğlenebilirdi. Kitapta kullanılan "facebook" kelimesinin yabancı kökenli sözcüklerin TDK'nin Yabancı Sözlere Karşılık Kılavuzu'nda veya Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü'nde bir karşılığı bulunmamaktadır. Kitabın kahramanlarının ismi dilimizde yaygın kullanılan isimlerden (Ece, Cem, Dilek vb.) tercih edilmiştir. Kitaptaki cümlelerin Türkçenin yazım kurallarına uygun şekilde yazıldığı söylenebilir.

Seslendiği yaş dönemine göre çocukların anlamakta zorluk yaşayacağı kelime yoktur denebilir. Yapıtta, Türkçenin sözvarlığını yansıtan deyim ve ikilemelerden anlatım boyunca sıkça yararlanılmıştır.

Kitapta kurgu boyunca kullanılan deyimlerin bazıları şunlardır: “aklı kıt” (s.13), “ağız açık bakakalmak, göğsünü şişirmek” (s.17), “kös kös oturmak” (s.21), “çileden çıkarmak” (s.25), “burnundan solumak” (s.32), “yeri göğü inletmek” (s.43), “dişe dokunur (s.60) “kafayı peynir ekmekle yemek (s.71), “kulak misafiri olmak” (s.89), “çenesi düşmek, dilini yutmak, ağız laf yapmak” (s.109), “gökte ararken yerde bulmak” (s.129), “başının etini yemek...” (s.143). “Darmadağın” adlı yapıtta kullanılan bu deyimler, Türkçenin anlatım zenginliği ve inceliğini yansıtmaları ve çocukların bu deyimlerle tanışması açısından önemlidir.

Kitapta olay dizisi boyunca kullanılan ikilemelerin birkaçı şunlardır: “zar zor” (s.16), “ağır aksak” (s.22), “zar zor” (s.13), “nazlı nazlı” (s.25), “hızlı hızlı” (s.34), “teker teker” (s.47), “cayır cayır” (s.54), “yamuk yumuk” (s.59), “mırıl mırıl” (s.65), “kıpır kıpır (s.70), “sessiz sakın” (s.94), “vıdı vıdı” (s.106), “içli içli, sesli sesli” (s.122), “hayal meyal” (s.130), “apar topar...” (s.144). Böylece, kurgunun anlatımına çeşitlilik ve zenginlik katılmıştır. Bu anlamda anlatımı ve söz varlığı zengin bir kitaptır.

Kurgu boyunca yeğlenen anlatıcı özelliklerini incelediğimizde, 1. Kişi Ağzı Anlatım ile 3. Kişi Ağzı Anlatım ile birlikte kullanılmıştır.

Tablo 7. *Darmadağın'da kullanılan anlatıcı türlerine örnek tümceler*

3. Kişi Ağzı Anlatım	“Belki onuncu kez yalvarıyor bana” (s.9).
1.Kişi Ağzı Anlatım	“Ben on beş yaşındayım.” (s.15).
3.Kişi Ağzı Anlatım	“Cem kutuyu kendine doğru çekiyor.” (s.83).
1.Kişi Ağzı Anlatım	“Odanın kapısını yavaşça açıyorum” (s.132).

4.7.2.5. İleti

Darmadağın adlı yapıtta, lise öğrencisi Ece'nin dört kişilik bir ailesi (anne-baba, abla) vardır. Aile, dıştan mutlu bir aile gibi görünmesine rağmen anne-babanın sürekli kavga ettiği sorunlu bir ailedir. Üstelik babası ailesine özellikle annesine fizikî ve duygusal şiddet uygulamaktadır. Böyle sorunlu bir ailede yaşayan Ece'nin bu sorunlarla baş etme süreci, babasının ailesine uyguladığı şiddete direnme hikâyesi anlatılmaktadır.

Yapıtın ana iletisi şudur:

Anne-baba arasında şiddetli geçimsizliğin, kavganın, iletişimsizliğin olduğu ailelerin çocukları psikolojik olarak ağır sorunlar, duygu ve düşünce dünyalarında derin çelişkiler yaşayabilirler.

Yapıtta yer alan yan iletiler ise şöyledir:

1. Ailenin görevi, çocuğun maddî ihtiyaçları kadar manevi ihtiyaçlarını da karşılamaktır.
2. Aile olarak, çocuğumuzda gördüğümüz değişikliklerin nedenini araştırmalıyız.
3. Aileler, çocuklarına yaşadıkları her türlü sıkıntıyı anlatabilme güvenini vermelidirler.
4. Çocukların yaşadığı travmaları atlatmaların en iyi yollarından biri bunları aileleriyle rahatça konuşabilmeleridir.
5. Fizikî ve duygusal şiddetin yaşandığı ailelerde, aile birliğini sürdürmek, şiddetin dozunu artırmaktadır.
6. Kadınlar zor zamanlarda birbirlerine sahip çıkarsalar her türlü şiddetten kurtulabilirler.
7. Çocuklarımızın gelişimi açısından arkadaşlık ilişkileri çok önemlidir.
8. Çocuklarımızın aşkın değer olarak gördükleri figürleri aile olarak bilmeliyiz.
9. Şiddet gören kadın sustukça şiddeti uygulayan kişi bundan cesaret bulacaktır. Onun asla şiddete göz yummamalıyız.
10. Çocuğun bireysel gelişimi için arkadaşlık önemli bir değerdir.

Genel Değerlendirme: Aslı Der'in "Darmadağın" adlı yapıtı, çocuk edebiyatının temel ilkeleri bağlamında, 14-18 yaş aralığındaki çocuklar için önerilebilir.

4.7.3. Yapıttaki Fantastik Ögeler

FANTASTİK YAPITLARIN ÖLÇÜTLERİ	
İncelenen Kitap: Darmadağın	
1.	Yapıtta, gerçek yaşam ile düş dünyası arasında bir ilişki var mı? Yapıtta gerçek yaşam ile düş dünyası arasında bir ilişki yoktur.

	<p>Yapıtta sadece gerçek veya gerçeğe yakın olaylar anlatılmaktadır. Yapıttaki olayların büyük çoğunluğu Ecegilin oturduğu mahallede ve apartmanlarında yaşanmaktadır.</p>
2.	<p>Yapıttaki kurgu, sadece düş dünyasında mı başlayıp bitmektedir? Yoksa düş dünyasından gerçek dünyaya bir gidiş var mıdır? Eğer varsa gidiş tek yönlü mü yoksa çok yönlü müdür?</p> <p>Yapıttaki kurgu, sadece gerçek dünyada geçmektedir. Gerçek dünyada yaşananlarda, okurun baştan kabul ettiği olağanüstülükler yoktur. Gerçek ile düş dünyası arasında, herhangi bir gidiş geliş rastlanmamıştır. Yaşananların hepsi, bir mahalledeki apartmanın bodrum katında gerçekleşmektedir.</p>
3.	<p>Yapıtın kurgusunda abartı, rastlantı ve gerçek dışı ögeler daha mı baskındır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda abartı, rastlantı ve gerçek dışı ögelerin hiçbiri yoktur. Aksine kurguda anlatılanların hepsi gerçek veya gerçeğe yakın olaylardır. Ece'nin anne-babasıyla sürekli kavga etmesi, babasının annesine şiddet uygulaması, en sonunda annesinin boşanma davası açması tamamen gerçek dünyada yaşanabilecek olaylardır.</p>
4.	<p>Yapıtın kurgusunda çocuğa rehberlik etme gibi işlevsel bir amaç var mıdır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, çocuğa rehberlik etme gibi bir işlevin olmadığı söylenebilir. Çünkü, böyle bir işlevin olabilmesi için Ece ve Cem'in sorunlarını çözmek için apartmanlarının bodrum katına değil fantastik düzlemde bir mekâna gitmeleri gerekirdi.</p>
5.	<p>Gerçek ile fantastik arasında bir çatışma, karşıtlık var mı?</p> <p>Yapıtta gerçek ile düş dünyası arasında bir çatışma ve karşıtlığın olmadığı söylenebilir. Çünkü, böyle bir çatışmanın, karşıtlığın olabilmesi için Ece ile Cem'in bodrum katından farklı boyutlara (doğaötesi bir dünyaya, gerçeküstü vb.) birden fazla gidiş geliş yapmaları gerekirdi. Oysa buradaki yaşananların hepsi, gerçeğin sınırları içerisindedir.</p>

6.	<p>Yapıtın kurgusunda, gerçek düzlemin içine gizem dâhil edilmiş midir?</p> <p>Yapıtın kurgusunda gerçek düzlemin içine gizemin dâhil edilmediği görülmüştür. Çünkü kurgu gerçek bir düzlemde başlayıp bitmektedir. Herhangi gizemli bir olay da yoktur.</p>
7.	<p>Yapıtın kurgusunda yer alan olağanüstülükler, çok bilindik bile olsa, okurda bir şaşkınlık yaratıyor mu?</p> <p>Yapıtın kurgusunda herhangi bir olağanüstülüğün olmadığı söylenebilir. Çünkü, kurgu tamamen gerçek dünya üzerinde yaşananlar üzerine inşa edilmiştir. Ece ile Cem'in yaşadıklarının hiçbirinde olağanüstü bir öge yoktur.</p>
8.	<p>Yapıtta olağanüstü kurgu mantıkla bütünleştirilmiş mi?</p> <p>Yapıtta olağanüstü kurgu olmadığı için bu maddeye olumlu cevap vermek olanaksızdır. Çünkü Ece'nin ailesinde yaşanan fiziksel ve psikolojik şiddet, Cem'in çocukluğunda yaşadığı travma gerçektir.</p>
9.	<p>Yapıtta kurgu içinde, anlık gelişmeler/değişmeler yaşanıyor mu?</p> <p>Yapıtta kurgu içinde anlık gelişmeler/değişmelerin yaşandığı söylenebilir. Ece'nin tatilde kaldıkları odaya geldiğinde annesini kanlar içinde görmesi, annesinin polis karakolunda babasından şikâyetçi olmaması, yaz gününde apartmanın deposunda Cem ile tanışması, babasının kavga esnasında Ece'yi kollarından tutup bir anda duvara fırlatması, Ece'nin gözünü açınca annesinin babasından boşanmak için dava açması bu maddeye örnek verilebilir.</p>
10.	<p>Yapıtın genel atmosferi, okuru ürpertiyor mu?</p> <p>Yapıtın genel atmosferinin okuru ürperttiği söylenemez. Çünkü, kurgu boyunca anlatılanlar, aile tutumunun çocukların duygusal, sosyal gelişimlerine etkilerini farkına vardırılmayı amaçlayan, okuru bilinçlendirici bir atmosfer vardır.</p>
11.	<p>Yapıtın karakterlerinde gerçekten olağanüstüye geçişi anlatan bir başkalaşım(değişim) var mı?</p> <p>Yapıtın karakterlerinde gerçekten olağanüstüye geçişi anlatan bir başkalaşımın olmadığı söylenebilir. Çünkü, karakterlerin hiçbiri, kurgu boyunca fiziksel bir değişim yaşamamıştır.</p>
12.	<p>Yapıtın kurgusundaki gerçek-düş ikilemi, okurda kararsızlık yaratıyor mu? Eğer yaratıyorsa bu kararsızlık karakterlere nasıl yansıtılmıştır?</p>

	<p>Yapıtın kurgusunda, gerçek-düş ikileminin olmadığı ve okurda kararsızlığa yol açmadığı söylenebilir. Çünkü, kararsızlığın aksine yaşananların hepsinin gerçek olduğu kanaati vardır. Ne Defne ne Cem yaşadıklarının gerçek olup olmadığını, metnin hiçbir yerinde sorgulamamaktadır.</p>
13.	<p>Yapıt okurda şiirsel ve alegorik okumaları reddeden bir izlenim uyandırıyor mu?</p> <p>Yapıtta şiirsel ve alegorik okumaları reddeden biz izlenim uyandırmadığı söylenebilir. Aksine kurguda Ece'nin annesi, ablası ve kendisi sorunlu bir ailede baba şiddetine maruz kalan birçok gencin sembolüdür. Ece'nin annesi eşinden gördüğü şiddeti sürekli hoş gören şikâyetçi olmayan birçok kadını temsil etmektedir.</p>
14.	<p>Yapıtın kurgusunda, ben ve sen izlekleri iç içe geçmiş midir?</p> <p>Yapıtın kurgusunda ben ve sen izleklerinin iç içe geçtiğine ilişkin bir kanıtın olmadığı söylenebilir. Çünkü, kurgu boyunca ne Cem'in ne Ece'nin bilinçaltını temsil eden, bir izlek bulunmamaktadır.</p>
15.	<p>Yapıtın kurgusundaki doruk nokta, en sona bırakılmış mıdır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda doruk noktanın en sona bırakıldığı söylenebilir. Şöyle ki kurguda "Ece'nin babası annesine sürekli şiddet uygulamaktadır. Ancak annesi bu şiddete sessiz kalmaktadır. Ece hep annesinin babasının yaptıkları kötülöklere karşı çıkmasını ister. Kendisi de bu şiddete dur demenin yollarını arar ama babasından çekinir. Bu arada ailesinde yaşanan bu kavgalardan bunalan Ece sıkıntılarını apartmanlarında tanıştığı Cem'e anlatır. Cem'in de sorunları vardır ama ilk zamanlar Ece'ye anlatmaz." Kurguda "Ece'nin annesi eşinin zorbalıklarına ne zaman dur diyecek, Ece babasına kendilerine uyguladığı şiddet için ne zaman karşı çıkma cesareti bulacaktır, Ece'nin dertlerini paylaştığı Cem ne zaman kendi içinde sakladığı kara kutuyu Ece'ye açacaktır?" gibi sorularının yanıtı en sona bırakılmıştır.</p>
16.	<p>Yapıtın kurgusunda, doğaüstü ögeler aracılığıyla sansürlere yer veriliyor mu?</p> <p>Yapıtın kurgusunda doğaüstü ögeler aracılığı ile sansürlere yer verildiği söylenemez. Çünkü, her ne kadar, kurguda, Ece'nin tatilde Hollandalı ile yaşadığı olay üzerinden, toplumsal bir sansüre yer veriliyor gibi görünse de bu mesele, çok örtük kalmıştır.</p>

FYÖ'ye göre Aslı Der'in "Darmadağın" adlı yapıtını incelediğimizde elde edilen sonuç şudur:

Darmadağın, FYÖ'nün 9. ve 15. maddeleri hariç diğer maddelerinin hepsine olumlu yanıt veremediği için, kitabın fantastik yapıt niteliği taşımadığı söylenebilir. Çünkü, yapıtın kurgusunda, yaşananlar, Ece'nin ve Cem'in yaşadığı bireysel bunalımlar, gerçek dünyada düzleminde başlayıp biten, olağanüstü öğeler içermeyen olaylardır.

4.8. Denek E.E.E

Kitabın Yazarı: Aslı Der

Editör: Mine Soysal

Editör Asistanı: İpek Baysan

Son okuma: Hande Demirtaş

Yayınevi: Günışığı Kitaplığı

Yayın Yılı: Haziran 2019, 3. Baskı

Kapak Tasarımı: Maria Brzozowska

Baskı Öncesi Hazırlık: Songül Arslan

Sayfa Sayısı: 183

Seslendiği Yaş Dönemi: 14-18

4.8.1. Dış Yapı Özellikleri

4.8.1.1. Boyut

Kitap, 12 × 18 cm boyutlarındadır. İlköğretim ikinci kademe ve ortaöğretim öğrencilerinin (14-18 yaş) taşıyabileceği ve onların kitaplık oluşturmalarına olanak sağlayabilecek özelliklere sahip bir kitaptır. Bu anlamda, kitabın hem çocuk hem gençlik edebiyatı niteliği taşıdığı söylenebilir.

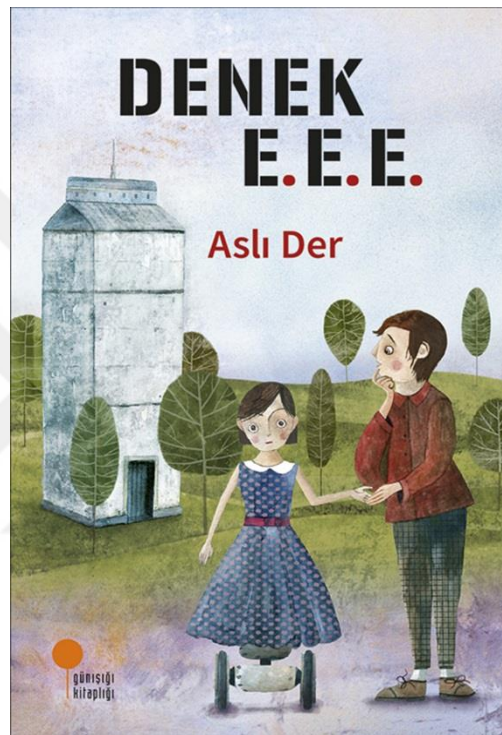
4.8.1.2. Kâğıt

Kitapta kullanılan kâğıt açık sarı, mat ve dayanıklı ithal kâğıttır. Mat kâğıdın kullanılması okurun gözünü yormaması açısından olumludur. Yazılar rahatlıkla okunabilmektedir.

4.8.1.2. Kapak

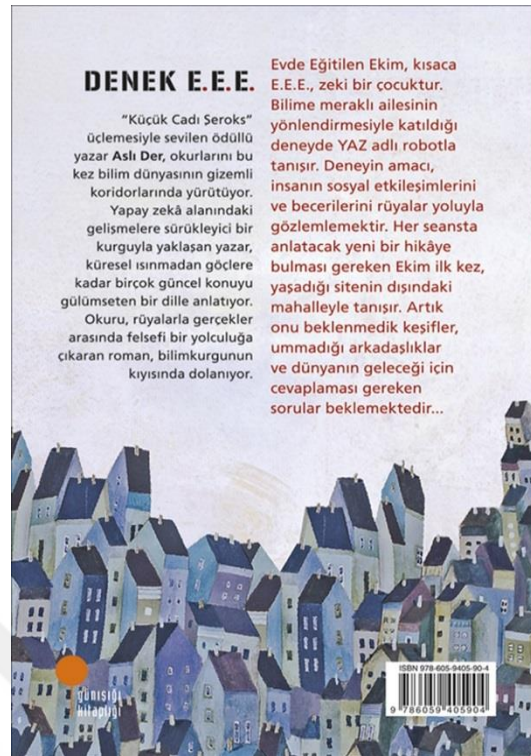
Kitabın ön kapağında, kitabın ana kahramanları Ekim ile YAZ'ın resimleri yer almaktadır. Bu resimde ayakları tekerden olan yarı makine yarı insan bir kız çocuğu ile erkek çocuk yer almaktadır. Erkek çocuk eli çenesinde düşünceli bir şekilde

kız çocuğa bakmaktadır. Kız çocuğu erkek çocuğun elinden tutmaktadır. Arka planda büyük bir yaprağı andıran ağaçların arasında süt kutusuna benze penceresiz bir bina yer almaktadır. Kitabın ön kapağının üst tarafında yatay bir şekilde, büyük harflerle siyah renkte kitabın adına, onun hemen sağ altında kırmızı küçük harflerle yazarın adına yer verilmiştir. Ön kapağın sol alt kısmında yayın evinin adına, sağ alt köşesinde dikey bir biçimde baskı sayısında yer verilmiştir. Kitabın ön kapağında kırmızı, yeşil, mavi renkli tonlar daha baskındır. Ayrıca kitabın ön kapağındaki kahramanların fizikî özellikleri ve yüz ifadeleri kitabın içeriğiyle uyumlu olduğu söylenebilir.

Resim 23. (Denek E.E.E, Ön kapak)

Kitabın arka kapağında üst sol kısımda kitabın adı, yazar üslubu ve kitabın konusu hakkında bilgi, kitabın üst sağ kısmında kitabın içeriğiyle ilgili kısa bir tanıtım yazısı yer almaktadır. Kitabın arka kapağının alt kısmında sık bir şekilde yan yana dizilmiş yüksek binalar yer almaktadır. Kitabın arka kapağının sol alt kısmında yayınevinin ismi bulunmaktadır. Kitabın arka kapağında mavi ve yeşil renkler daha baskındır.

Resim 24. (Darmadağın, Arka kapak)

Kitabın ön ve arka kapağında kullanılan resimler ile renkler birbirini tamamlar niteliktedir. Kitabın arka kapağında kitabın kurgusu ile ilgili tanıtım yazısı, okuru kitap hakkında meraklandırabilecek ön bilgiler sunmaktadır.

4.8.1.4. Sayfa düzeni

Darmadağın adlı yapıtta sayfa kenarlarında, harf, kelime, satır ve bölüm aralarında bırakılan boşluklar düzenli görülmektedir. Yazı karakteri Times New Roman ve 13 puntodur.

4.8.1.5. Resimler

Kitabın ön ve arka kapak resimlemeleri renklidir. Ön ve arka kapak resimlerindeki baskın renkler mavi, yeşil ve kırmızıdır.

Kitabın içinde resme yer verilmemiştir. Kitaptaki resimler, kitaptaki kahramanlarını somutlaştırması açısından önemlidir ancak seslendiği yaş grubu göz önünde bulundurulduğunda kitabın içinde resme yer verilmemesinin uygun olduğu söylenebilir.

Kitabın kapağında kullanılan resimler metnin içeriğiyle uyumlu, metnin içeriği hakkında ip ucu verebilecek niteliktedir.

4.8.2. İç Yapı Özellikleri

4.8.2.1. Konu

Kitapta, çocukların gelişiminde bilimsel bilgi kadar sosyal becerilerin de önemli olduğunun üzerinde durulmaktadır. Kitabın konusu kısaca “çocukların gelişimlerinde sosyal etkileşim ve becerilerin önemi” denilebilir.

Kitap, yirmi dört bölümden oluşmaktadır. Kitapta, bilime meraklı bir anne-baba olan Ebru ile Melih’in oğulları Ekim’in gönüllü olarak katıldığı bilimsel bir deneyde hayatının nasıl değiştiğinin hikâyesi anlatılmaktadır.

Ekim’in annesi mühendisliği bırakıp caz sanatçısı olmaya karar veren enerji dolu biridir. Baba, elektronik mühendisliği dalında lisans, mekatronik mühendisliği alanında doktora yapmış zeki bir kişidir. Türkiye’ye dönünce tarımla uğraşmaya karar vermiştir. Yurtdışından Türkiye’ye dönünce Ekim’i okula göndermek yerine anne-baba birlikte evde eğitirler. Bilgileri dışındaki konularda Ekim’e eve gelen özel öğretmenler ders vermektedir. Dedesi Ekim’e sürekli evde eğitim aldığı için “evde eğitim alan Ekim” anlamında E.E.E adını vermiştir. Ekin, yaşadıkları sitenin dışına anne-babası olmadan çıkmamaktadır.

Ekim, anne-babasının yönlendirmesiyle bilimsel bir deneyde gönüllü denek olmaya karar verir. Deneyin amacı yapay zekâlı bir robotla insanın sosyal anlamda etkileşimini gözlemlemektir. Bunun için bilim adamları YAZ adını verdikleri yapay zekâlı bir robot geliştirmişlerdir. Laboratuvarda, Ekim onların belirlediği günlerde ve saatte uyutulmakta, rüya görmekte, rüyasında ona YAZ rehberlik etmektedir. Bilim adamları bu rüyayı izleyip deneyin amacı hakkında bilgi toplamaya çalışmaktadır.

Deneyde, Ekim rüyalarında farklı kişilerle (mülteci kız, aktivist genç Greta, hava kirliliğinden sürekli öksüren Çinli adam vb.) karşılaşmakta, YAZ’ın yardımıyla onlarla iletişim kurmaya çalışmaktadır. Rüyasında karşılaştığı kişiler ondan kendilerine hikâye anlatmasını istemektedir. Deneyin her aşamasından sonra uyandırılan Ekim evde bu deneydeki karşılaştığı kişilerin gerçek hayat kim olduğunu bulmaya veya onlara onların beğeneceği hikâyeler yazmaya çalışmaktadır.

Deneyin birkaç aşamasından sonra bilim adamları Ekim’in anne-babasıyla görüşmüşler ve muhtemelen Ekim’in bu deney için uygun denek olmadığını söylemişlerdir. Bunun nedeni olarak da Ekim’in sosyal zekâsının düşük olmasını göstermişlerdir. Anne-baba bir türlü bu tespiti kabul etmezler. Çocuklarının bu deneyi çok sevdiğini kendilerinin de çocuklarının her anlamda çok bilgili, donanımlı

olduğunu ve bu deneyi başarıyla bitirebileceğini bilim adamlarına söylerler. Hatta, Ekim'in annesi oğullarının deneyden çıkarılması hâlinde sözleşmeye dayanarak onları dava edebileceğini ifade eder. Bunun üzerine, bilim adamları toplanır, deneğin istemeden, bu deneyden çıkarılamayacağını, geliştirdikleri robotta, yazılımla ilgili değişiklikler yaparak deneye devam etme kararı alırlar.

Bu karardan sonra Ekim laboratuvarında son kez uyutulur. Ekim'e rüyasında yine YAZ rehberlik etmektedir. Çinli adam, bir önceki rüyada Ekim'e, Greta ismini söylemiştir. Ekim de bu rüyaya kadar Greta isminin gizemini ilk defa anne-babasından izinsiz çıktığı sitenin dışındaki bir tuhafiyeye dükkânında tanıştığı arkadaşları sayesinde iklim aktivisti olduğunu öğrenmiştir. Tanıştığı bu arkadaşlarla ilk kez halı saha maçı yapmıştır. En önemlisi onlar sayesinde küresel ısınma sorunu çözmek için projelerin yer aldığı bir hikâye yazmıştır. Rüya başladığında Çinli adama Ekim hikâyesini anlatınca hikâye adamın hoşuna gitmiş ve öksürüğü de bir anda kesilmiştir.

Ekim, her zamanki gibi uyandırılmayı beklerken, yapay zekâ YAZ, bilim adamlarının kontrolünden çıkmış, kendinden binlerce robot kopyalamıştır. Ona göre, dünyanın sorunlarını yaratan insanlardır. Bu sorunu çözmek, yine insanların işidir. Bunu, robotlara yüklemek haksızlıktır. Bunu anlamaları için, Ekim'in uyanmaması gerekmektedir. Böylelikle sorunlar dünyanın gündemine gelecektir. Ekim, uyanmak istiyorsa da küresel ısınma konusunda insanları harekete geçirecek proje yazıp YAZ'I ikna etmesi gerekmektedir. Bunun için, çok hızlı olmalıdır.

Ekim, YAZ'dan bir bilgisayar ister. Daha önce bu konuda yazdığı ve sosyal paylaşım sitelerinde paylaştığı yazılarının da katkısıyla internet sitesi kurar. Sitesine, ana düşüncesi "Dünyaya zarar veren insanlar olduğuna göre onu tekrar düzeltecek yine insanlardır." olan, "Hareket Sensin, Bir Ağaç da Senden, Karbon Ayak İzi, Sürdürülebilir Enerji vb." başlıklarında yazılar ekler. YAZ Ekim'in kısa sürede yaptığı çalışmaya bakar, fena da bulmaz fakat ikna olmaz. Hâlâ, ona göre dünyanın sorunları hakkında insanların dikkatini çekmenin en iyi yolu "deneyden uyanamayan çocuk" haberidir.

Ekim, bunun üzerine önce kendini çaresiz hisseder sonra rüyasında bir yapay zekâ robot tarafından tutsak edilse de zihnen özgürdür. İstediklerini düşünebilir. Özgürlüğü düşünebilmektedir. Tam o sırada YAZ ve kopyaları hızlı hızlı hareket etmeye başlar, bir şimşek çakar ve "Programa izinsiz giriş!" uyarısıyla Ekim bilim adamları tarafından uyandırılır.

Deneyden sonra Ekim, evde eğitim yerine okulda eğitim görmek istediğini anne babasına dile getirir. Anne babası için de eğitim vermeleri için, evde eğitime ihtiyacı olan bir öğrenci bulmuştur. Bu öğrenci, deney esnasından ilk defa site dışına çıktığı zaman mahallelerinde tanıştığı, Kaan'ın bedensel engelli kız kardeşi Merve'dir.

Ekim, ilk fırsatta, mahallerinde tanıştığı arkadaşlarına (Rüya, Kaan, Damla) deneyle ilgili deneyimlerini, yaşadıklarını anlatmıştır. Onlarla daha çok kaynaşmıştır. Dünyanın geleceği için, Rüya'nın babasının tuhafiyesindeki masanın başında, saatlerce konuşup, sorunlara çözüm önerilerini tartışmışlardır. Daha güzel günler için, çabalayacaklarına birbirlerine söz vermişlerdir.

Çatışmalar:

Kişinin Kendisiyle Olan Çatışmalar: Deneyin son aşamasında Ekim'in YAZ'I ikna etmek için kurguladığı hikâyede dünyanın geleceği hakkındaki ümitsizliği bu çatışmaya örnek verilebilir.

... "Hikâyeyi kafasında kurgularken birden içini yeni umutsuzluk bulutları kapladı. Peki, ya bu gerçeği ve kendi sorumluluğunu kabul etmeyen insanlarla ne yapacaktı? Pet şişeden, naylon torbadan vazgeçmeyen her yolla denizleri, su kaynaklarını kirleten, kendinden sonraki nesilleri düşünmeyen insanların aklının başına geleceğine YAZ'I nasıl ikna edecekti? Daha önemlisi, asıl kendisi buna inanıyor muydu? (Ekim'in kendisiyle çatışmasından bir kesit, s.167-168).

Kişi-Kişi Çatışması: Bilim adamlarının Ekim'i sosyal becerilerinin yetersizliği nedeniyle deneyden çıkarmak istemeleri sonucu onların annesiyle aralarındaki tartışma bu çatışma türüne örnek verilebilir.

(...)

"Ebru Hanım, Ekim kadar heyecanlısınız, anlıyorum. Hatta, oğlunuzdan daha heyecanlısınız," diye söze başladı, kızı saçları tekrar yüzüne düşen kadın. "Deneyi bu noktada durdursak bile, bunun oğlunuzun ya da ailenizin başarısızlığı anlamına gelmeyeceğini size hatırlatmak isterim. Biz kendi içimizde, uygulamaya çalıştığımız senaryonun hatalarını değerlendireceğiz..."

(...)

"Yapay zekâyla ilgili geliştirmeniz gereken ne varsa çalışın, yapın!" dedi soğuk ve gergin bir sesle." (Ekim'in annesiyle bilim adamları arasında yaşanan bir tartışmadan bir kesit, s.108).

Kitap, bilime meraklı bir ailenin oğlunun gönüllü olarak deneye katılmasını ele aldığı için, kişi-kişi çatışmaları, Ekim'in anne-babasının deney hakkında ya kendi aralarında ya da bilim adamlarıyla tartışmaları üzerinden yansıtılmaktadır. Kişi-kişi çatışmalarının yanında, kişinin kendisiyle ilgili yaşadığı çatışmalara da yer verilmektedir. Bu tür çatışmalar da Ekim'in deney esnasında gördüğü rüyalarındaki yaşadığı ümitsizlikler, çaresizlikler üzerinden kurgulanmıştır. Kurgunun sonlandırılış biçimi, okurun merak duygusunu canlı tutacak şekilde olduğu söylenebilir.

Kitapta merak düğümünün atıldığı kısımlar şunlardır:

1. Ekim'in anne-babasıyla, gönüllü olarak katılacağı deneyin yapılacağı merkeze geldiği an,
2. Ekim'in deney kapsamında, ilk kez uyutulduğu, yapay zekâlı robot YAZ ile rüyasında tanıştığı an,
3. Bilim adamlarının, Ekim'in anne-babasıyla, deneyin istedikleri gibi ilerlemediğini söylemek için görüştükleri an,
4. Ekim'in deney kapsamında, gördüğü rüyalarda tanıştığı Çinli adamın söylediği, "Greta" adının gizemini çözmek için, oturduğu siteden, anne-babasından izinsiz bir şekilde çıktığı, mahallesinde yeni arkadaşlar edindiği an,
5. Ekim'in izinsiz bir şekilde siteden çıktığını annesinin öğrendiği an,
6. Deneyin son adımında, bilim adamlarının geliştirdikleri yapay zekâlı robotun kontrolden çıkıp, Ekim'i rüyasında tutsak ettiği an,
7. Ekim'in uykudan uyanmasına izin vermesi için YAZ'ın istediği, dünyanın sorunlarını çözmek için, insanları harekete geçirecek projelerini hazırlayıp ona gösterdiği an,
8. YAZ'ın Ekim'in dünyanın sorunlarını çözme konusunda, ürettiği fikirleri beğenmesine rağmen "deneyde uykudan uyanmayan çocuk" haberinin daha çok ses getireceğini, onun için onun uyanmasına izin vermediği an,
9. Ekim'in uykudan uyanmak konusunda, ümidini kestiği an, bilim adamlarının robotlara müdahale ederek onu uykudan uyandırdıkları an.

Kitapta, anlatılanların gerçek mekânda başlayıp, bilimsel bir deneyde, rüya âlemi ile gerçek dünya arasında gelgitlerin olması ve gerçek dünyada son bulması, aradaki geçişlerin tutarlı ve yaratıcı olması, kitabın güçlü yanlarından biridir.

4.8.2.2. İzlek

Kitapta, anne-babası tarafından yurtdışından Türkiye'ye taşındıktan sonra eğitimine evde devam edilen bir çocuğun sosyal beceriler ve etkileşim konusunda yaşadığı yetersizlikler -özgüven eksikliği, bağımsız hareket edememe, insanlarla iletişim kurmada zorlanma- işlenmiştir.

Kitapta, konu ile izlek arasında, herhangi bir uyumsuzluk söz konusu değildir. Ele alınan konu ve izlek, çocukların anlama ve kavrama düzeylerine uygundur.

4.8.2.3. Kahramanlar

Başkişiler:

Ekim: Bilime meraklı, araştırmayı seven, sorgulayıcı, yaşıtlarına göre bilişsel anlamda daha yetkin biridir. Türkiye'ye yurtdışından dönünce, anne-babası onun evde eğitim almasını tercih etmişlerdir. Dedesi tarafından ona “evde eğitim alan Ekim” anlamında “E.E.E” adı verilmiştir. Bilişsel anlamda, çok yetkin ve yeterli bir çocuk olmasına rağmen, sosyal zekâsı gelişmemiş bir kişidir. Yeniliklere ve öğrenmeye açık bir kişiliktir. Ailesi hakkında bilgi verilmesi bakımından açık bir kişiliktir. Kurgu boyunca, rol alması açısından devingen bir karakterdir.

YAZ: Bilim adamları tarafından, insanlarla robotların sosyal etkileşimini gözlemlemek için geliştirilmiş yapay zekâlı bir robottur. Görünüş bakımından insana benzeyen YAZ, tekerlek üzerinde hareket etmektedir. Kurgu boyunca, Ekim'in rüyalarına rehberlik etme görevi alması, en sonunda, bilim adamları tarafından kendisine verilen göreve itiraz eden, devingen bir karakterdir.

Yan Kişi:

Ebru: Ekim'in annesi Melih'in eşidir. Liseden mezun olur olmaz çalışmaya başlamıştır. Evlendikten sonra ara verdiği üniversiteye geri dönmüştür. Eğitimini yurtdışında tamamlamıştır. Başarılı bir mühendis adayırken caz grubu solistliği yapmaya karar vermiştir. Enerji dolu, neşeli biridir. Kendi anne-babası hakkında bilgi verilmemesi bakımından yarı-açık bir kişiliktir. Kurgu boyunca rol alması açısından devingen bir karakterdir.

Melih: Ekim'in babası, Melih'in eşidir. Lisansta, elektronik mühendisliği, yüksek lisans ve doktora mekatronik mühendisliği yapmış çok zeki, tuhaf bir adamdır. Bunca eğitimine rağmen, kendini tarıma ve marangozluğa adamıştır. Kendi anne-babası hakkında bilgi verilmemesi bakımından, yarı-açık bir kişiliktir. Kurgu boyunca rol alması açısından, devingen bir karakterdir.

Sinan: Bilim adamları tarafından tasarlanan deneyin sorumlusudur. İletişimi kuvvetli, konuşmasıyla insana güven veren, donanımlı bir bilim adamıdır. Ailesi hakkında, bilgi verilmemesi açısından kapalı bir kişiliktir. Kurgu boyunca rol alması açısından, devingen bir karakterdir.

Mücella: Ekim ve ailesini, deneyin yapılacağı binaya ilk kez geldiklerinde karşılayan soğuk tavırlı bir kişidir. Kendisi ve ailesi hakkında, bilgi verilmemesi

açısından kapalı bir kişiliktir. Kurgu boyunca, çok az bir rolünün bulunması açısından durağan bir karakterdir.

Burcu: Selin'in yakın arkadaşıdır. Kendisi ve ailesi hakkında, bilgi verilmemesi açısından, kapalı bir kişiliktir. Kurgu boyunca, kritik bir rol almaması açısından, durağan bir karakterdir.

Kerem Abi: Rüya'nın babasıdır. Ekim'in mahallesinde, tuhafiyecilik yapmaktadır. Kendisi ve ailesi hakkında, hiç bilgi verilmemesi açısından, kapalı bir kişiliktir. Durağan bir karakterdir.

Rüya: Kerem Abi'nin kızıdır. Araştırmacı, bilime meraklı, sosyal zekâsı yüksek bir kişidir. Kendisi ve ailesi hakkında, az bilgi verilmesi açısından, yarı-kapalı bir kişiliktir. Kurgu boyunca, kritik bir rol almaması açısından, durağan bir karakterdir.

Kaan: Rüya'nın mahalledeki arkadaşlarından biridir. Bedensel engelli bir kız kardeşi vardır. Futbolu çok sevmektedir. Ailesi hakkında bilgi verilememesi açısından, kapalı bir kişiliktir. Kurgu boyunca, kritik bir rol almaması açısından, durağan bir karakterdir.

Damla: Rüya'nın mahallesindeki arkadaşlarından biridir. Kendisi ve ailesi hakkında, bilgi verilmemesi açısından kapalı bir kişiliktir. Durağan bir karakterdir.

Merve: Kaan'ın bedensel engelli kız kardeşidir. Kendisi ve ailesi hakkında, çok az bilgi verilmesi açısından yarı-kapalı bir kişiliktir. Durağan bir karakterdir.

Metin Abi: Kaan ve arkadaşlarının futbol oynadıkları halı sahanın sahibidir. Kendisi hakkında, bilgi verilmemesi açısından kapalı bir kişiliktir. Durağan bir karakterdir.

Yan karakterlerden, Ekim'in anne-babasının, deney ekibinin sorumlu bilim adamı Sinan'ın kurguda kritik yolları vardır. Bu roller, ana karakterlerin rolleri ile uyumludur. Aynı zamanda, aldıkları rollerle, okurun merak duygusunu canlı tuttıkları söylenebilir.

4.8.2.4. Dil ve anlatım

Aslı Der'in Denek E.E.E adlı kitabı, olaylar dizisi anlatılırken kısa, açık ve yalın cümlelerden oluşmaktadır. Kitapta, çoğunlukla yabancı sözcüklere ve terimlere yer verilmeyip, sözcüklerin Türkçe karşılıklarının kullanılmasına özen gösterilmiştir. Sadece “klips” (s.102) kelimesinin yerine, TDK'nin önerdiği “kıskaç” sözcüğü yeğlenebilirdi. Kitapta kullanılan “minecraft” kelimesinin, yabancı kökenli sözcükler için, TDK'nin Yabancı Sözlere Karşılık Kılavuzu'nda veya Bilim ve Sanat Terimleri

Sözlüğü'nde bir karşılığı bulunmamaktadır. Kitabın kahramanlarının adı, dilimizde yaygın kullanılan isimlerden (Ekim, Ebru, Melih, Sinan vb.) tercih edilmiştir. Kitaptaki cümlelerin çoğunluğunun Türkçenin yazım kurallarına uygun şekilde yazıldığı söylenebilir. Sadece “yurt dışı” (s.9, s.16). sözcüğü, ayrı yazılması gerekirken bitişik yazılmıştır. Seslendiği yaş dönemine göre, çocukların anlamakta zorluk yaşayacağı kelime yoktur denebilir. Yapıtta, Türkçenin sözvarlığını yansıtan deyim ve ikilemelerden anlatım boyunca sıkça yararlanılmıştır.

Kitapta, kurgu boyunca kullanılan deyimlerin bazıları şunlardır: “iki gözü iki çeşme” (s.10), “içi içine sığmamak, aklının ucundan bile geçmemek” (s.20), “süt dökmüş kedi gibi bakmak” (s.30), “dişe dokunur” (s.59), “burnundan solumak” (s.32), “yeri göğü inletmek” (s.43), “dişe dokunur (s.60) “suların durulması” (s.70), “baştan aşağı süzmek” (s.85), “soğuk terler dökmek” (s.102), “göz gezdirmek” (s.117), “beti benzi atmak” (s.128), “kurt gibi acıkmak” (s.148) “deliye dönmek” (s.177). “Denek E.E.E.” adlı yapıtta kullanılan bu deyimler, Türkçenin anlatım zenginliği ve inceliğini yansıtmaları ve çocukların bu deyimlerle tanışması açısından önemlidir.

Kitapta olay dizisi boyunca kullanılan ikilemelerin birkaçı şunlardır: “hüngür hüngür” (s.9), “kıpır kıpır” (s.19), “zar zor” (s.21), “saf saf, yavaş yavaş, ağır ağır” (s.25), “kanlı canlı” (s.55), “ince ince” (s.104), “hızlı hızlı” (s.108), “çeşit çeşit, irili ufaklı” (s.110), “gümbür gümbür” (s.119), “yamru yumru (s.122), “kopuk kopuk” (s.143), “koyulu açıklı...” (s.180). Böylece, kurgunun anlatımına çeşitlilik ve zenginlik katılmıştır. Bu anlamda anlatımı ve söz varlığı zengin bir kitaptır.

Kurgu boyunca yeğlenen anlatıcı özelliklerini incelediğimizde, 3. Kişi Ağzı Anlatımı ağır basmaktadır.

Tablo 8. *Denek E.E.E. 'de kullanılan anlatıcı türlerine örnek tümceler*

3. Kişi Ağzı Anlatım	<p>“İlk anda göze en tuhaf görünen anneydi” (s.9).</p> <p>“Ekim arabanın rahat koltuğuna yerleşince kemerini bağladı” (s.72).</p> <p>“Rüya'nın komutuyla birlikte hareketlendiler” (s.183).</p>
----------------------	---

Kitabın başlarında Ekim'in 3-4 yaşından beri evde eğitim aldığı belirtilirken, kitabın sonunda, Ekim'in yeniden okullu olacağından söz edilmektedir. Ekim'in herhangi bir döneminde, okula gidip gitmediği konusunda kurguda bir belirsizliğin olduğu söylenebilir. Bu noktanın açığa kavuşturulması, kurgunun bütünlüğü açısından, daha yerinde olabilirdi.

“Evet, Ekim daha dört yaşındayken magma tabakasını öğrenmişti...Anne ve babasının evde eğitim vermeye başladığı Ekim, yaşlılarından çok daha fazla bilgiye sahipti.” (s.15).

(...)

“Ekim evden çıkarken arkasından sürecek konuşmaları az çok tahmin etti. E.E.E. olduğu günler geride kalmış sayılırdı. Yeniden *okullu* Ekim olacaktı...” (s.179).

4.8.2.5. İleti

Denek E.E.E adlı yapıtta, Ekim bilime meraklı anne-baba tarafından yetiştirilen bir çocuktur. Anne-babası gibi o da zeki, bilime meraklı bir kişiliktir. Evden eğitim yoluyla öğrenimini sürdürmektedir. Ekim, anne-babasının yönlendirilmesiyle yapay zekâlı robotlarla insanın sosyal anlamda etkileşimini gözlemlemek, ikisinin bilişsel yeteneklerini karşılaştırmak amacıyla yapılan bir deneye gönüllü olarak katılır. Kitapta, bu deney çerçevesinde, Ekim’in rüya ile gerçek hayat arasındaki yaşadıkları olaylar anlatılmaktadır.

Yapıtın ana iletisi şudur:

Çocuklar, okula gitmeden evde eğitim yoluyla bilişsel yetenekleri geliştirilebilir fakat okula gitmeden çocukların sosyal becerilerinin geliştirilmesi mümkün gözükmemektedir.

Yarıtta yer alan yan iletiler ise şöyledir:

1. Ailenin görevi, çocuğun maddî ihtiyaçlarının yanında manevi ihtiyaçlarını da karşılamaktır.
2. Çocukların bilişsel anlamda yetkin olması, sosyal zekâlarının yüksek olduğu anlamına gelmez.
3. Okul, çocuklar için bilgi yuvasından ziyade sosyal becerilerini geliştirdikleri bir yerdir.
4. Evden eğitim alan çocukların sosyal etkileşimleri zayıf olabilir.
5. Yapay zekâlı robotların insanla, sosyal anlamda, etkileşim kurmaları pek olası değildir.
6. İnsanı, robotlardan ayıran özelliklerinden biri sosyal zekâsıdır.
7. Bilişsel yetenekler, yazılım yoluyla robotlara aktarılabilir; fakat sosyal becerilerin yazılımla robotlara aktarılması mümkün değildir.
8. Çocuklarımızın sosyalleşmesi için, öncelikle ikamet ettiği çevreyi, mahalleyi tanımalıdır.
9. Bilimsel deneylerde, robotların yazılım dâhilindeki bilgilerin dışına çıkabileceği ihtimalini göz ardı etmemeliyiz.

10. Çocuğun sosyal etkileşimi için spor önemli bir araçtır.

Genel Değerlendirme: Aslı Der'in "Denek E.E.E." adlı yapıtı, çocuk edebiyatının temel ilkeleri bağlamında, 14-18 yaş aralığındaki çocuklar için önerilebilir.

4.8.3. Yapıttaki Fantastik Ögeler

FANTASTİK YAPITLARIN ÖLÇÜTLERİ	
İncelenen Kitap: Denek E.E.E.	
1.	<p>Yapıtta, gerçek yaşam ile düş dünyası arasında bir ilişki var mı?</p> <p>Yapıtta gerçek yaşam ile düş dünyası arasında bir ilişki vardır. Yapıttaki olaylar hem düş dünyasında (Deney seanslarında Ekim'in rüyaları) hem gerçek yaşamda (Ekim'in yaşadığı site ve çevresinde) yaşanmaktadır.</p>
2.	<p>Yapıttaki kurgu, sadece düş dünyasında mı başlayıp bitmektedir? Yoksa düş dünyasından gerçek dünyaya bir gidiş var mıdır? Eğer varsa gidiş tek yönlü mü yoksa çok yönlü müdür?</p> <p>Yapıttaki kurgu gerçek dünyada başlayıp düş dünyasında devam etmekte ve düş dünyası ile gerçek dünya arasında birden fazla gidiş geliş vardır. Ekim, anne-babasının yönlendirilmesiyle yapay zekâlı robotlarla insanın sosyal anlamda etkileşimini gözlemlemek, ikisinin bilişsel yeteneklerini karşılaştırmak amacıyla yapılan bir deneyde üç kez uyutulur, bu uyku esnasında rüya aleminde yaşar, her seansın sonunda gerçek dünyada rüyasında karşılaştığı sorunlara çözüm yolları arar. Bunları hikâyeye dönüştürüp deney sırasında rüyasında gördüğü karakterlere anlatır. Bu açıdan yapıtın Nikolajeva'nın fantastik çocuk kitaplarının düş-gerçek dünyası ilişkisi sınıflamasına göre sarmal ilişkiyi örnekler nitelikte olduğu söylenebilir.</p>
3.	<p>Yapıtın kurgusunda abartı, rastlantı ve gerçek dışı ögeler daha mı baskındır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda abartı, rastlantı ve gerçek dışı ögelerin baskın olduğu söylenemez. Kitabın ana kahramanlarından birinin yapay zekâlı bir robot olan YAZ'ın olması, bu robotun gerçek bir insan olan Ekim'e rüyalarında rehberlik etmesi, robotun dünyadaki insanlığın yarattığı sorunları çözmek, bu sorunlara dikkat çekmek için rüyasında bir insanı tutsak etmesi günümüzdeki</p>

	bilimsel gelişmelere bakıldığında gerçekleşmesi mümkün olaylar olduğu söylenebilir.
4.	<p>Yapıtın kurgusunda çocuğa rehberlik etme gibi işlevsel bir amaç var mıdır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda çocuğa rehberlik etme gibi bir işlevin olduğu söylenebilir. Ekim, evde eğitim aldığı için sosyal becerileri çok gelişmemiştir. Ancak, bunun da ne anne-babası ne kendisi pek farkında değildir. Deney esnasında rüyalarında karşılaştığı kişilerle iletişim kurmakta zorlanmıştır. Rüyadan uyandıktan sonra, rüya esnasındaki sorunları çözmek için çevresini tanımaya, yeni arkadaşlar edinmeye başlamıştır. Aslında bir anlamda Ekim, gerçek dünyada var olan bireysel gelişim eksiklerini fantastik bir dünyada tanışmış, farkına varmış sonrasında gerçek dünyada bu sorunları çözmeye çalışırken kendi bireysel gelişimini adım adım tamamlamıştır.</p>
5.	<p>Gerçek ile fantastik arasında bir çatışma, karşıtlık var mı?</p> <p>Yapıtta gerçek ile düş dünyası arasında bir çatışma ve karşıtlığın olduğu söylenebilir. Yapay zekâlı robot YAZ, düş dünyasını temsil ederken Ekim gerçek dünyanın sembolüdür. Zaten bu deney, bu iki karakterin benzerlik ve farklılıklarını bulmak için tasarlanmıştır. Deneyin sonunda, Ekim ile YAZ, dünyadaki küresel ısınma sorununu çözmeye konusunda anlaşamamışlardır. Sorunlara insanlığın dikkatini çekme konusunda, ikisi de zıt görüşler ortaya koymuşlardır. Bu anlamda Ekim ile YAZ arasında yaşananlar, gerçek ile düş dünyası arasındaki çatışmaya, karşıtlığa örnek verilebilir.</p>
6.	<p>Yapıtın kurgusunda, gerçek düzlemin içine gizem dâhil edilmiş midir?</p> <p>Yapıtın kurgusunda gerçek düzlemin içine gizemin dâhil edildiği söylenebilir. Ekim rüyalarına YAZ isimli bir robotun eşlik etmesi, bu rüyalarda Ekim'in gördüğü karakterlerin şifreli konuşmaları, Ekim'in rüyalarında tanıştığı kişilerin dünyadaki var olan sorunlara işaret eden karakterlerin olması, deneye gönüllü olarak katılan Ekim'in deney süresince gerçek ile rüya arasında bir hayat sürmesi bu maddeye örnek verilebilir.</p>
7.	<p>Yapıtın kurgusunda yer alan olağanüstülükler, çok bilindik bile olsa, okurda bir şaşkınlık yaratıyor mu?</p>

	<p>Yapıtın kurgusunda yer alan olağanüstülükleri okurda bir şaşkınlık yarattığı söylenebilir. Ancak, bunlar çok bilindik olağanüstülükler değildir. Kitaptaki insan görünümlü yapay zekâlı robot YAZ karakteri klâsik fantastik eserlerdeki “peri, cin, cadı vb.” karakterlerinden farklıdır. Buradaki karakter Steinmetz’e göre, klâsik fantastiği reddeden modern anlamda yeni bir çehreye bürünen “klonlanmış karakterlere, yarı insan yarı hayvan vahşi kurtlara, virüslere vb.” karakterlerin olduğu fantastiğe daha yakındır.</p>
8.	<p>Yapıtta olağanüstü kurgu mantıkla bütünleştirilmiş mi?</p> <p>Yapıtta olağanüstü kurgu ile mantığın bütünleştirildiği söylenebilir. Ekim deneyin son seansında YAZ kontrolden çıkar, dünyanın sorunlarına insanlığın dikkatini çekmek için onu tutsak eder. YAZ, Ekim’e onun bir şartla uykusundan uyanmasına izin verebileceğini söyler. Ekim’den dünyanın sorunlarına insanlığın dikkatini çekmesi için hızlıca bir proje hazırlamasını ister. Ekim’in YAZ’dan bir bilgisayar isteyip, daha önceden küresel ısınma ile ilgili oluşturduğu bloğundaki yazıları kullanmayı akıl etmesi, bu maddeye örnek verilebilir.</p>
9.	<p>Yapıtta kurgu içinde, anlık gelişmeler/değişmeler yaşanıyor mu?</p> <p>Yapıtta kurgu içinde anlık gelişmeler/değişmelerin yaşandığı söylenebilir. Deneyin son seansında YAZ’ın kendini kopyalayıp Ekim’in uykusundan uyanmasına izin vermemesi, deneyin ikinci seansından sonra bilim adamlarının toplanıp Ekim’i deneklikten çıkarmak istemeleri, Ekim’in oturdukları siteden Greta isminin gizemini öğrenmek için anne-babasından izinsiz dışarı çıkması bu maddeye örnek verilebilir.</p>
10.	<p>Yapıtın genel atmosferi, okuru ürpertiyor mu?</p> <p>Yapıtın genel atmosferinin okuru ürperttiği söylenemez. Çünkü, yapıtın genel atmosferinde, bilim adamları tarafından yapılan bir araştırmaya konu olan bir çocuğun, kendi sorunlarını, fark etme havası vardır.</p>
11.	<p>Yapıtın karakterlerinde gerçekten olağanüstüye geçişi anlatan bir başkalaşım(değişim) var mı?</p> <p>Yapıtın karakterlerinde gerçekten olağanüstüye geçişi anlatan bir başkalaşımın olmadığı söylenebilir. Karakterler, kurgu boyunca bir değişim geçirmemişlerdir. Misal, Ekim bir çocuk olarak kurguyu tamamlamıştır.</p>

12.	<p>Yapıtın kurgusundaki gerçek-düş ikilemi, okurda kararsızlık yaratıyor mu? Eğer yaratıyorsa bu kararsızlık karakterlere nasıl yansıtılmıştır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda gerçek-düş ikileminin olmadığı ve okurda kararsızlığa yol açmadığı söylenebilir.</p>
13.	<p>Yapıt okurda şiirsel ve alegorik okumaları reddeden bir izlenim uyandırıyor mu?</p> <p>Yapıtta şiirsel ve alegorik okumaları reddeden biz izlenim uyandırmadığı söylenebilir. Aksine kurgu sembolik anlamlar üzerine kuruludur. Ekim, evde eğitim alan asosyal kişileri temsil etmektedir. Okulda eğitim alan Rüya, Kaan, Damla sosyal becerileri gelişmiş kişilerin simgesidir.</p>
14.	<p>Yapıtın kurgusunda, ben ve sen izlekleri iç içe geçmiş midir?</p> <p>Yapıtın kurgusunda ben ve sen izleklerinin iç içe geçtiğine ilişkin bir kanıtın olmadığı söylenebilir. Ekim'in deney esnasında ve sonrasında yaşadıkları, bilinçaltını (saplantı, tutku, şehvet vb.) temsil etmemektedir.</p>
15.	<p>Yapıtın kurgusundaki doruk nokta, en sona bırakılmış mıdır?</p> <p>Yapıtın kurgusunda doruk noktanın en sona bırakıldığı söylenebilir. Yapıtta, Ekim anne-babasının yönlendirilmesiyle gönüllü olarak bir yapay zekâlı robotların sosyal anlamda insanlarla kıyaslandığı bir deneyde denek olur. “Deneyin sonunda bilim adamları hangi sonuçlara ulaşacak, Ekim, rüyalarında karşılaştığı sorunlara gerçek dünyada çözüm bulabilecek mi, Ekim deneyi başarılı bir şekilde tamamlayabilecek mi?” gibi soruların yanıtlarının en sona bırakılması bu maddeye örnek verilebilir.</p>
16.	<p>Yapıtın kurgusunda, doğüstü öğeler aracılığıyla sansürlere yer veriliyor mu?</p> <p>Yapıtın kurgusunda, doğüstü öğeler aracılığıyla sansürlere yer verildiği söylenemez. Çünkü, bilim adamları tarafından, yapay zekâ ve evde eğitim alan bir çocuğun etkileşim üzerinden, bir deney yapılmaktadır. Toplumsal kabulleri yıkan bir konuya değinilmemiştir.</p>

FYÖ'ye göre Aslı Der'in “Denek E.E.E.” adlı yapıtını incelediğimizde, elde edilen sonuçlar şunlardır:

Küçük Cadı Şeroks, FYÖ'nün 1, 2, 4 ve 5. maddelerine yanıt verebilen bir nitelik taşıması nedeniyle Nikolajeva'nın fantastik çocuk kitaplarını gerçek-düş

düzlemi ilişkisine dayanan sınıflamasına göre sarmal ilişkiyi örnekleyen bir yapıt olduğu söylenebilir. Çünkü, Ekim deneyler yoluyla olsa da gerçek dünyadaki sorunları çözmek için fantastik bir düzleme birden fazla gidiş geliş yapmaktadır. Ancak, Ekim'in bu gidiş gelişlerinin, ona gerçek dünyada yaşadığı sorunlarını çözmede bir rehberlik gördüğü de görülmektedir. Misal, yapay zekâ ile rüyasında yaptığı yolculuklar sayesinde, Ekim yaşadığı dünyanın en önemli sorunlarından bazılarının (küresel ısınma, göç, mülteci çocuklar vb.) farkına varmıştır. Düş dünyasında, bu sorunları fark ettikten sonra gerçek dünyada bunlara çözüm yolları aramıştır. Bu açıdan bakıldığında, “Denek E.E.E.” adlı yapıtın, Nikolejeva'nın sınıflamasından çevrimsel ilişkiyi örneklediği de ifade edilebilir. Özetle, Aslı Der'in bu yapıtı, yukarıda açıklanan nedenlerden dolayı hem çevrimsel hem de sarmal ilişkiyi özetleyen bir kitaptır.

Stainmetz'in fantastik yapıt ölçütlerine göre, “Denek E.E.E.” başlıklı kitap; 7, 8 ve 9. maddeleri karşılar nitelikte olduğu için fantastik bir yapıt sayılabilir. Steinmetz'e göre bu yapıt, çağdaş fantastiği örneklemektedir. Çünkü, yapıttaki olağanüstü öge olarak, fantastiğin klasik öğeleri (peri, dev, büyücü vb.) yerine “bir çocukla rüyada konuşan bir yapay zekâ” yeğlenmiştir.

Todorov'un fantastik yapıt ölçütlerine göre, (15. madde hariç) 12, 13, 14, ve 16. maddelerden hiçbirine olumlu yanıt veremediği için Aslı Der'in “Denek E.E.E.” başlıklı kitabı fantastik yapıtların özelliklerini yansıtmadığı söylenebilir. Çünkü, kitabın kurgusu bilimsel bir deney üzerine kurulduğu için “düş ve gerçeğin” sınırları apaçık bellidir. Bu açıdan, ne okur ne karakterler, bu konuda, bir kararsızlık yaşamamaktadırlar.

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Bu araştırmada, Aslı Der'in şimdiye kadar yayımlanmış tüm yapıtları, çocuk edebiyatının temel ilkeleri ve fantastik ögeler açısından incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, bütün kitapların, tasarım ve kapak özellikleri açısından seslendiği yaş seviyesine genellikle uygun olduğu belirlenmiştir. Kitapların dış özelliklerinin kitabın içeriği hakkında, okura sezinletici bilgiler veren, onları içerik hakkında meraklandıran bir nitelik taşıdığı görülmüştür. Kitaplardaki resimlemeler, çocuklarda sanatçı duyarlılığını geliştirebilecek biçimde yapılmıştır. Yapıtların iç özellikleri açısından, seçilen konu ve izleklerin birbiriyle uyumlu, çocuğa içinde yaşadığı toplumun değerlerini gösteren, bunları evrensel değerlerle karşılaştırarak sorgulatan, çatışmalar bakımından zengin; kahramanların çocuğun özdeşim kurabileceği, kişilik özelliklerini olumlu yönde etkileyebilecek karakterlerden oluştuğu; kurguda kullanılan dil ve anlatım özelliklerinin çocuğun dil gelişimini destekleyen, ana dilinin söz varlığını yansıtan deyim ve ikilemeler açısından zengin olduğu saptanmıştır. Ayrıca, bu bağlamda, Aslı Der'in yapıtlarından Türkçe öğretiminde yararlanılabileceği görülmüştür. Fantastik açıdan incelenirken, araştırmacı tarafından geliştirilen FYÖ kullanılmıştır. Buna göre Aslı Der'in 6 yapıtının (Küçük Cadı Şeroks, Büyük Tuzak, Barış Odaları, Tehlikeye 3 Yolculuk, Kayıp Rüyacı, Denek E.E.E.) Steinmetz ve Nikolajeva'ya göre fantastiğin sınırları içinde yer alırken; Todorov'a göre, yazarın hiçbir yapıtının fantastiğin sınırları içinde yer almadığı saptanmıştır.

Alanyazın incelendiğinde, Bozkaplan (2010) "1990-2008 arası çocuk edebiyatımızda fantastik ve bilim-kurgu romanlar üzerinde bir inceleme" adlı doktora çalışmasında çocuk edebiyatı alanında fantastiğin çok önemli bir konuma geldiği, bu türde eserlerin artığına ancak yetişkin edebiyatındaki kadar, çocuk edebiyatında fantastik ile bilim kurgunun keskin bir şekilde ayırt edilmediğine dikkat çekmiştir.

Araştırmada incelenen yapıtlar “olay, zaman, mekân, karakterler, ileti” gibi ögeler açısından incelenmiştir. Araştırmada incelenen kitaplar arasında yer alan Aslı Der’in “Büyük Tuzak” adlı yapıtı, hiç ileti taşımayan yapıtlar arasında olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bulgu, yapılan araştırmadaki bu kitapla ilgili bulguyla örtüşmemektedir. Çünkü, yapılan araştırmada yapıtın bir iletiye sahip olduğu belirlenmiştir. Kayadibi’nin (2011) Aslı Der’in “Büyük Tuzak” adlı yapıtını çocuk edebiyatının temel ilkeleri bağlamında incelediği çalışmasındaki ileti bulgusu, yapılan çalışmayı destekler niteliktedir. Ayrıca, Kayadibi’nin (2011) çalışmasında, kitabın fantastik bir roman olması, ana dilin önemini vurgulaması açısından önemli bir yapıt olduğu hem eğitimcilerin hem de öğrencilerin etkin bir şekilde kitaptan yararlanabilecekleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar, yapılan araştırmayla örtüşmekle birlikte Kayadibi’nin (2011) çalışmasında “Büyük Tuzak” adlı yapıtın hangi ölçüte göre fantastik roman olduğu konusunda bir açıklamaya rastlanmamıştır.

Alihalil (2015) çalışmasında, Christine Nöstlinger’in “Ilse ist Weg” ve Aslı Der’in “Defne’yi Beklerken” yapıtlarında, anne-kız ilişkisinin pedagojik eleştirisini ele almıştır. Araştırmaya göre, kadının üretim etkinliklerine katılması, evdeki anne rolünde etkisizliğe yol açmıştır. Bu anlamda, çocuklara karşı otoriter tutum sergileyen, tahammül düzeyi düşük anne modeli, özellikle ergenliğe giren çocuklar ile anneler arasında kuşak çatışmasına neden olduğu, bu iki yapıtta da bu konunun eleştirel biçimde işlendiği sonucuna varılmıştır. Yapılan araştırmada, “Defne’yi Beklerken” adlı yapıtın konusu, “aile arasındaki iletişimsizlik ve neden olduğu sorunlar”; ileti ise “Ailesi ile sağlıklı iletişim kuramayan çocuklar akran zorbalığına uğrar.” olarak bulunmuştur. Yapılan araştırma ile bu araştırma, “ergenlik döneminde ailesiyle sağlıklı iletişim kuran çocukların yaşadığı sorunlar” çerçevesinde örtüşmekle birlikte Alihalil’in (2015) çalışması, anne-kız arasındaki yaşanan sorunları, daha çok kadının üretim etkinliklerine katılması bağlamında değerlendirmektedir.

Fidan (2017) “Hikmet Temel Akarsu'nun eserlerindeki fantastik ögeler ve eğitim odaklı değerler” adlı doktora çalışmasında, araştırmasına konu olan yapıtları fantastik ögeler açısından incelerken "mitolojik ve fantastik mekânlar, olaylar, karakterler, ruh göçü – reenkarnasyon, beden göçü – yeniden diriliş, fantastik kararsızlık, çocuğa yönelik fantastik ögeler” alt başlıklarını kullanmıştır. Burada çocuk edebiyatı kitapları açısından dikkat çelen “çocuğa yönelik fantastik ögeler” den amacın yazarın klâsik fantastiğin kalıplarıyla (Bir varmış bir yokmuş...Perilerin insanlara yardımı vb.) güncel konularda, çocukları bilinçlendirici bir anlatı biçimi olduğu

anlaşılmaktadır. Misal, yazarın “Çevreci Peri” adlı yapıtında, okuldaki öğrencilere, periler arasındaki yaşanan çatışmalar yoluyla “fedakârlık, empati” gibi değerlerin öğretilmesi amaçlanmaktadır. Bu araştırmada, fantastiğin eğitsel amaçlı kullanılabilmesi ve daha etkili olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan araştırmada, incelenen kitaplar arasında Aslı Der’in “Denek E.E.E.” adlı yapıtında, kurgunun başkışisi, yaşadığı dünyadaki “iklim krizi, mülteci” gibi sorunları fantastik bir düzlemde fark eder ve bunlara çözüm yolları arar. Bu bağlamda, yapılan araştırma ile bu araştırma arasında örtüşme olmakla birlikte; yapılan araştırmada, daha çok, bir yapıtın fantastik olup olmadığını belirlemek için kullanılacak ölçütler üzerine odaklanılmıştır.

Özkan (2019) çalışmasında, Aslı Der’in çocuk kitaplarında değerler eğitimi ve eserlerin Türkçe öğretimine katkısını incelemiştir. Bu araştırmada yazarın “Küçük Cadı Şeroks, Büyük Tuzak, Barış Odaları” kitapları ele alınmıştır. Araştırmanın sonucunda, incelenen eserlerde 193 değer; 109 tane deyim, 31 tane yansıma söz, 86 tane ikileme ve 33 tane kalıp söz kullanıldığı görülmüştür. Bu araştırmanın sonucu ile yapılan araştırmada ulaşılan “Aslı Der’in yapıtları, çocuğun dil gelişimini destekleyen, çocuğa ana dilinin zenginliklerini yansıtan deyim ve ikilemelerden oluşmaktadır.” düşüncesi destekler niteliktedir.

Fantastik konusuna tekrar dönersek, Todorov’un sınırlarını çizdiği anlamda, bugün yayımlanan yapıtların fantastiğin sınırları içerisinde yer almasının olanaksız olduğu söylenebilir. Ancak, bu Todorov’un fantastik konusundaki yaklaşımın temelsiz, önemsiz olduğuna anlamına gelmez. Şunu da kabul etmek gerekir ki, Todorov’un fantastik konusundaki katı ve belirsiz tanımlamaları (Steinmetz, 2006, s.21) bağlamında, Aslı Der’in yapıtlarının Todorov’a göre, fantastiğin sınırları içerisinde yer almaması olağan bir sonuçtur.

Fantastik edebiyat konusunda Steinmetz, Todorov’a göre daha esnek, sınırları geniş bir alan çizer. Ona göre, fantastik bugün ölmemiştir, sadece, çağdaş bir hâle bürünmüştür. Yirminci yüzyıla kadar, alışılmış izlekler, karakterle insanlığın biktırıldığı “peri, cin, hayalet, dev öyküleri”; yerini “kurt adam, klonlanmış insanlar, yarı insan-yarı uzaylıların” bulunduğu kurgulara bırakmıştır. Ancak, bu tamamıyla klâsik anlamda, fantastiğin öldüğü anlamına gelmez; aksine çağdaş fantastikle kol kola birlikte aynı çağda yürümektedirler (Steinmetz, 2017, s.141-143).

Aslı Der’in yapıtları, Steinmetz’in ölçütlerine göre, fantastiğe daha yakın olduğu söylenebilir. Dahası hem klasik hem de çağdaş fantastiği örnekleyen yapıtları

vardır. Sözelimi, yazarın “Küçük Cadı Şeroks” adlı yapıtı kurgusu itibariyle alışılmış bir öyküdür. Çünkü yapıtın başkişisi olan “Şeroks” bir cadıdır. Kurgu boyunca, olağanüstü engelleri olağanüstü güçlerle aşar. Kötüler kaybeder, iyiler kazanır. Bu anlamda, bu yapıt, Steinmetz’in klâsik anlamda fantastiğine örnek verilebilir. Diğer tarafta, yazarın “Denek E.E.E” adlı yapıtı, Steinmetz’in “çağdaş fantastik” dediği türe örnek verilebilir. Çünkü, kitabın başkişisi, Ekim adında evde eğitim alan bir çocuktur. YAZ, bilim adamları tarafından, özel olarak bir araştırma için geliştirilmiş bir yapay zekadır. Ekim ile YAZ, bilim adamları tarafından, kontrollü bir şekilde, rüyalar yoluyla iletişim kurdurulur.

Fantastik konusunda, önemli çalışmaları olan, Nikolajava ise fantastiğe “düş-gerçek” arasındaki ilişki açısından bakar. Buna göre, fantastik yapıtlardaki bu ilişki “çizgisel, çevrimsel, sarmal” olmak üzere üçe ayrılır. Çizgisel ilişkide, olaylar fantastik bir düzlemde başlar ve biter. Çevrimsel ilişkide ise, gerçek-düş dünyası arasında gidişli gelişli bir ilişkisi söz konudur. Gerçek dünyadan, düş dünyasına gidişin nedeni, gerçek düzlemde baş edilemeyen bir sorunu fantastik düzleme aktarıp onu orada tanıyıp, sorun hakkında bilinç kazandıktan sonra, sorunu gerçek dünyada çözüme kavuşturmadır. Bu ilişki türüne, Türk çocuk yazınından, Zehra İpşiroğlu’nun “Düş Hırsızlarına Karşı” başlıklı yapıtı örnek verilebilir. Sarmal ilişki ise, gerçek ile düş dünyası arasında gidiş gelişler çok fazladır. Bu ilişki tipini örnekleyen, fantastik türde yazılmış, çok az yapıt vardır. Alis Harikalar Diyarında, Narnia Günlükleri örnek verilebilir (Dilidüzgün, 2018, s.47-48).

Çocuk edebiyatındaki yapıtlarını, fantastik açıdan incelerken, Nikolajava’nın fantastik için çizdiği sınırların Todorov ve Steinmetz’e göre daha belirgin olduğu söylenebilir. Aslı Der’in bazı yapıtları, Nikolajava’nın fantastik sınıflamasına göre, çizgisel ve çevrimsel ilişkiyi örneklemektedir. Ancak sarmal ilişkiyi örnekleyen bir yapıtı (Denek E.E.E.) bulunduğu söylenebilir.

Dilidüzgün’ e (2018, s.45) göre, “Yetişkinler için üretilen kitaplar arasında fantastik türde kitapların yaygın olmasına karşın, bazı çeviri yapıtları saymazsak, Türk çocuk yazınında, fantastik çocuk kitapları henüz çok yenidir.” Kartal’a (2007, s.49-50) göre, Türk çocuk edebiyatında, fantastik çocuk edebiyatı kavramı, 1980’lerden günümüze kadar olan dönemde oluşmaya başlamıştır. Bu dönemden sonra özellikle bilimkurgu yapıtların sayısında gözle görülür bir artış gözlemlenir. Fantastik çocuk edebiyatının ülkemizde gelişimine katkı sağlayan en önemli yazar, Gülten Dayıoğlu’dur. Hidayet Karakuş, Ayla Kutlu, Hüseyin Yurttaş fantastik çocuk

edebiyatı alanında kitaplar yazan yazarlarımızdandır. Aslı Der, “Küçük Cadı Şeroks (2001), Tehlikeye 3 Yolculuk (2003), Büyük Tuzak (2007)” adlı yapıtlarıyla fantastik çocuk edebiyatının temsilcilerinden biri olur. Der, Küçük Cadı Şeroks serisinde ana dilin önemini vurgulayarak, fantastik kitaplarının yazılış amacının sadece çocukları eğlendirmek olmadığını kanıtlar. Bunların yanında, Tuncel Altinköprü, Zeyyat Seimoğlu, Ayla Çınaroğlu, Hakkı Özkan, Erol Büyükmeriç, Ülkü Tamer, Ahmet Tural, Bilgin Adalı fantastik çocuk edebiyatı alanında yapıtlar üreten yazarlar arasındadır. Bu araştırma ile yapılan araştırmanın sonuçları, Aslı Der’in fantastik çocuk edebiyatı alanında kitaplar üreten bir yazar olduğu noktasında örtüşmektedir.

Çocuk edebiyatı alanı yapıtlarında, fantastik yapıtların arttığı göz önünde bulundurulduğunda, fantastik konusunda, birçok bakış açısının varlığı düşünüldüğünde, fantastik bir yapıtın ölçünlü (standart) ölçütlerinin belirlenmesi, mümkün görünmemektedir. Öte yandan ise, fantastik türde yazılan çocuk kitaplarının gerçekten fantastiğin sınırları içerisinde olup olmadığını belirlemek için fantastikle ilgili araştırmacıların savları, tanımlamaları doğrultusunda fantastik yapıtlar ile ilgili ölçütler geliştirilebilir. Bu araştırma için geliştirilen FYÖ’ye, bu çerçeveden bakılmalıdır. Yani, bu kontrol listesi, fantastik ögeler açısından belli sınırlar çizerken bu sınırların fantastikle ilgili tüm bakış açılarını kapsamamaktadır. FYÖ; Todorov, Steinmetz ve Nikolajava’nın fantastik tanımlarının kılavuzluğunda oluşturulmuştur. Bundan sonra, fantastikle ilgili yapılacak kitap incelemelerinde yeni bir yol açacağı, farklı araştırmalarla da bu ölçütlerin zenginleştirileceği öngörülmektedir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada, Aslı Der'in şimdiye kadar yayımlanmış tüm yapıtları, çocuk edebiyatının temel ilkeleri ve fantastik öğeler açısından incelenmiştir. Bu incelemede, Aslı Der'in yapıtlarıyla ilgili, şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Dış yapı özellikleri açısından, incelenen kitapların tümünün, 12x18 cm boyutlarında olması, çocukların, kitaplık oluşturmalarına olanak sağlayabilecek, nitelikte yapıtlar olduğu belirlenmiştir. Kitapların tasarım ve kapak özellikleri, genel olarak, okurda, kitabın içeriğine ilişkin merak uyandıracak, birbirini tamamlayıcı nitelikler taşımaktadır. Kitapların kapaklarında kullanılan renkler, okuru, kitaba yönlerecek özelliktedir. Tüm yapıtlarda; açık sarı, mat ve dayanıklı ithal kâğıt kullanılmıştır. Bu, çocukların okuma yaparken gözlerini yormaması açısından önemlidir. Kitapların arka kapağında bulunan tanıtım yazıları, okuru heyecanlandıracak, okumaya isteklendirici ön bilgiler sunmaktadır. Kitapların sayfa düzeninde, yani, "sayfa kenarlarında, harf, kelime, satır ve bölüm aralarında" bırakılan boşluklar konusunda, özenli davranıldığı, bir düzen sağlandığı görülmüştür.

Kitaplarda, resim kullanımının, kitabın seslendiği yaş grubuna göre değiştiği görülmektedir. Yazarın, daha küçük yaş grubuna seslenen yapıtlarında (Küçük Cadı Şeroks, Büyük Tuzak, Barış Odaları, Tehlikeye 3 Yolculuk) resimlere yer verilirken; daha büyük yaş grubuna seslenen yapıtlarında (Kayıp Rüyacı, Defne'yi Beklerken, Darmadağın, Denek E.E.E.) resimlere yer verilmediği belirlenmiştir. Kitaplarda kullanılan resimlerin; kurguyu görsel açıdan destekleyen, çocuğun duyu algılarını harekete geçiren, estetik değeri olan, çocuğa sanatçı duyarlılığı kazandırabilecek, yorumlayıcı, yaratıcı nitelikler taşıdığı görülmüştür. Dış yapı özellikleri açısından,

genel olarak, olumlu özellikler taşıyan kitaplardan sadece “Küçük Cadı Şeroks ve Büyük Tuzak” adlı yapıtların ön kapaklarındaki yazıların, kapakta kullanılan resimlerin görünürlüğünü etkilediği sonucuna varılmıştır. Ayrıca, “Tehlikeye 3 Yolculuk” yapıtının adındaki sayı yazılışının, TDK yazım kurallarına aykırı olduğu görülmüştür.

İç yapı özellikleri açısından, incelenen yapıtların tümünde, işlenen konular; çocuğa, içinde yaşadığı toplumun özelliklerini ve evrensel değerleri anlatan, çocuğa çok yönlü bakış açısı kazandıracak, bu değerlere eleştirel bir gözle bakmalarını sağlayacak nitelikte olduğu görülmektedir. Konular, yapılandırılırken, genel olarak, tüm yapıtlarda “abartılmış merak, rastlantısallık, duygusallık” gibi öğelerden arındırıldığı görülmektedir. Fakat “Küçük Cadı Şeroks” adlı yapıtta, kurgunun bir bölümünde, “fedakârlık” kavramı işlenirken, arkadaşını cadının elinden kurtarmak için karakterin canını ortaya koyması, çocuğun duygularını yönetirken dozunu ve sınırlarını ayarlayamaması açısından, olumsuz bir örnek oluşturduğu belirlenmiştir. Yapıtların tümünde, konu ele alınırken, çatışmalar açısından zengin tutulduğu görülmüştür. Bu durum, çocuğu okuma konusunda heyecanlandırması, kurgu boyunca, merak duygusunu canlı tutması, sıkılmadan okuma eylemini gerçekleştirmesi açısından önemlidir. Kitapların hepsinde, işlenen konuların çocuk gerçekliğiyle çelişmeyen, konu-izlek arasında herhangi bir uyumsuzluğun bulunmadığı, çocukların anlama ve kavrama düzeylerine uygun olduğu belirlenmiştir.

Aslı Der’in tüm yapıtlarında, özellikle başkişiler, kurgu boyunca onlara verilen anahtar görevlerle ve fiziksel özellikleriyle geliştirilmiştir. Karakterler, geliştirilirken, başkişiler açık ve devingen özellikler taşırken; Yankişilerin çoğunlukla yarı açık, kapalı ve durağan özellikler taşıdığı görülmüştür. “Tehlikeye 3 Yolculuk” adlı yapıtın karakter gelişiminde, diğerlerinden farklı bir yöntem başvurulduğu saptanmıştır. Bu yapıtta, karakter “başkalaşım” yoluyla geliştirilmiştir. Yani, bir varlıktan başka bir varlığa dönüşüm vardır. Bu, okurun merakını canlı tutmada, heyecan seviyesini doruk noktasına çıkarması açısından önemlidir. Kurgu boyunca, geliştirilen karakterlere bir bütün olarak bakıldığında çocuğun özdeşim kurabileceği nitelikte olduğu belirlenmiştir. Kahramanların kişiliği ile yaşadığı olaylar, aldığı görevler, üstlendiği roller arasında kabul edilebilir bir ilişki vardır. Bu, inandırıcılığı artıran bir etkidir.

Yapıtların geneli, dil ve anlatım açısından çocuğa ana dilinin sınırlarını, olanaklarını, zenginliklerini tanıtmaya açısından Türkçe öğretiminde kullanılabilecek nitelikler taşıdığı görülmüştür. Yazarın, kitaplarında, yabancı kökenli sözcüklerin

yerine Türkçe karşılığı olan sözcükleri yeğlediği belirlenmiştir. Söz gelimi, “Barış Odaları” adlı yapıtında “elçi” sözcüğü yerine “ulak” sözcüğünü kullanması, bu açıdan önemlidir. Yapıtlarda kullanılan söz varlığı, çocukların dil düzeyine uygun, onların kavramsal gelişimini destekleyici özellikler taşıdığı belirlenmiştir. Yapıtlardaki, kurgunun anlatımı kısa, duru ve içten tümcelerle yapılandırılmıştır. Dil ve anlatım konusunda, olumsuz bir özellik olarak, özellikle fantastik kitaplarında, kurgu boyunca geliştirilen karakterlere “Artavil, Şeroks, Olbi, Zoliran vb.” gibi adlar verildiği görülmüştür.

Yapıtların tümünde, çocuklara aktarılmak istenen iletiler, kurgunun içine sindirilmiş, çocuğun duymasına, düşünmesine, sorgulamasına, düş kurmasına olanak sağlayan, seslendiği yaş grubunun gelişim özelliklerine uygun, onlara insana ve yaşama ilişkin duyarlık oluşturabilecek nitelikler taşıdığı belirlenmiştir.

Aslı Der’in tüm yapıtları, fantastik ögeler açısından incelendiğinde, 8 kitabından sadece ikisinin fantastiğin sınırları içerisine giremediği, 6 kitabının ise fantastik ögeler taşıyan çocuk edebiyatı ürünü olduğu görülmüştür. Aşağıdaki tabloda, araştırmada incelenen yapıtların fantastik durumu özetlenmiştir. Tabloda, FYÖ’yi hazırlarken temel aldığımız, fantastik konusundaki araştırmacıların görüşlerine göre, yapıtların durumu değerlendirilmiştir. Fantastiğin sınırları içerisinde yer alan yapıtlara “+”, yer almayanlara “-” konmuştur.

Tablo 9. *FYÖ’ye göre Aslı Der’in yapıtlarının fantastik durumu*

Yapıt Adları	Nikolejeva’ya Göre	Steinmetz’e Göre	Todorov’a Göre
Küçük Cadı Şeroks	+	+	-
Büyük Tuzak	+	+	-
Barış Odaları	+	+	-
Tehliye 3 Yolculuk	+	+	-
Kayıp Rüyacı	+	+	-
Defne’yi Beklerken	-	-	-
Darmadağın	-	-	-
Denek E.E.E.	+	+	-

Yapıtları fantastik ögeler açısından incelemede kullanılan, araştırma süresince geliştirilen FYÖ'ye göre yapıtların incelenmesinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Aslı Der'in "Defne'yi Beklerken ve Darmadağın" adlı kitapları, gerçek düzlemde kurgulanmış yapıtlar olduğu için, gerçekçi çocuk yazının ürünleri olduğu, fantastiğin sınırları içerisinde olmadığı belirlenmiştir.

2. Yazarın diğer altı kitabı, (Küçük Cadı Şeroks, Büyük Tuzak, Barış Odaları, Tehlikeye 3 Yolculuk, Kayıp Rüyacı, Denek E.E.E.) fantastik nitelikler taşıdığı görülmüştür.

3. Yazarın bu altı kitabından, Küçük Cadı Şeroks, Nikolejeva'nın "gerçek-düş dünyası" ilişkisini temel alan sınıflamasına göre hem çizgisel hem çevrimsel ilişkiyi örnekler nitelikte olduğu; "Büyük Tuzak, Barış Odaları, Tehlikeye 3 Yolculuk, Kayıp Rüyacı" adlı yapıtların çizgisel ilişkiyi; "Denek E.E.E" nin ise hem çevrimsel hem de sarmal ilişkiyi örnekleyen bir yapıt olduğu belirlenmiştir.

4. Yazarın yukarıda sözü edilen altı kitabının, Steinmetz'in fantastik ölçütlerine göre, fantastik ögeler taşıdığı saptanmıştır. Altı kitaptan, "Denek E.E.E." adlı yapıt, Steinmetz'in görüşüne göre, çağdaş fantastiği (periler, cadılar yerine virüslerin, yapay zekaların kahraman olarak yer aldığı fantastik) örnekler niteliktedir. Diğer beş kitap ise, klâsik fantastiğin özelliklerini taşımaktadır.

5. Aslı Der'in yapıtları, Todorov'un fantastik ölçütleri açısından incelendiğinde, hiçbir şekilde fantastiğin sınırları içerisinde yer almadığı belirlenmiştir.

Sonuç olarak, Aslı Der'in incelenen kitapları, çocuk edebiyatının dayanması gereken temel ilkeleri- iç ve dış yapı özellikleri- açısından uygun nitelikler taşıdığı; fantastik ögeler açısından ise, çocuğun gerçek dünyadan bağını koparmadan, düş dünyasını zenginleştiren özelliklere sahip olduğu kanısına varılmıştır. Yazarın bütün yapıtları; çocukların coşkusuna, heyecanına, düşüncelerine, hayallerine karşılık verebilecek, onların bilişsel, sosyal, duyuşsal gelişimlerine katkı sunabilecek, ana dilinin inceliklerini yansıtmaları açısından Türkçe öğretiminde, çocuğun okuma kültürü ediniminde, kullanılabilir yapıtlardır.

Araştırmanın sonucunda, elde edilen bulgular doğrultusunda, şu önerilerde bulunulabilir:

1. Yazarın "Küçük Cadı Şeroks ve Büyük Tuzak" adlı yapıtlarının ön kapaklarındaki yazılar tasarım ilkeleri açısından; "Tehlikeye 3 Yolculuk" adlı yapıtındaki sayının yazımı, TDK yazım kuralları açısından gözden geçirilebilir.

2. Yazarın tüm yapıtları, çocuk edebiyatının dayandığı ilkelere genel olarak uygun olduğu için, Türkçe dersinde, öğrencilere, okuma alışkanlığı kazandırmak için bir araç olarak kullanılabilir.

3. Yazarın fantastik öğeler içeren kitapları (Küçük Cadı Şeroks, Büyük Tuzak, Barış Odaları, Tehlikeye 3 Yolculuk, Kayıp Rüyacı, Denek E.E.E.) fantastik kurguları daha çok yeğleyen ve seven çocuklara okuma kültürü ve sevgisi kazandırmak için çocuk, veli ve öğretmenlere önerilebilir.

4. Yazarın “Büyük Tuzak” adlı yapıtında yer alan “Sözcüklerin Masalı” metni; “Barış Odaları” adlı yapıtında yer alan “Vicdanın Sesi” adlı metinler, ele aldığı konular açısından, Türkçe dersinde okutulmak üzere kitaplarda yer alabilir.

5. Yazarın “Defne’yi Beklerken” adlı yapıtı, okullarda yaşanan “akran zorbalığı” konusu bağlamında okutulup, öğrencilerde, empati duygusunu geliştirmek adına tartışılabilir.

6. “Defneyi Beklerken ve Darmadağın” adlı yapıtları, çocuğu ile iletişim sorunu yaşayan velilere önerilebilir.

7. Aslı Der’in bazı yapıtları, (Küçük Cadı Şeroks, Büyük Tuzak, Barış Odaları, Tehlikeye 3 Yolculuk) “yönetici-halk ilişkileri” bağlamında incelenebilir.

8. Yazarın “Denek E.E.E.” yapıtı “çocuğun sosyal becerilerinin gelişiminde okulların etkisi” temelinde incelenebilir.

9. Son olarak, “Darmadağın” adlı yapıtı “toplumsal cinsiyet bağlamında, kız çocuğunun ailedeki yeri, otoriter baba figürünün aile içi sorunları çözme yöntemlerinin çocukların duygusal gelişimlerine etkileri” bağlamında incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Akın, E. (2019). Kavramlarla çocuklar için edebiyat eğitimi. Akın, E. (Ed.), *Çocuklar için edebiyat eğitimi* (s. 1-14) içinde. Anı.
- Arıcı, A. F. (2018). *Çocuk edebiyatı ve kültürü* (2. baskı). Pegem Akademi.
- Arpacı, Ö. (2006). *Çocuk kitaplarında iletiler ve iletilerin aktarım biçimi (Sevim Ak örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi.
- Aslan, C. (2019). *Çocuk edebiyatı ve duyarlık eğitimi* (3. baskı). Pegem Akademi.
- Aktaş, Ş . (2009). Edebî metin ve özellikleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*,15 (39), 187-200. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunitaed/issue/2878/39638>.
- Akyüz, M. (2014). *Muzaffer İzgü'nün çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi.
- Alexander, M. A. (2019). *A qualitative examination of the portrayal of ethnically diverse female characters in third grade wonders© literature*. Widener University, ProQuest Dissertations Publishing, 2019. 13863135.
- Alihalil, E. (2015). *Christine Nöstlinger'in Ilse ist Weg ve Aslı Der'in Defne'yi Beklerken yapıtlarında anne-kız ilişkisinin pedagojik eleştirisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Arıcı, A. F. (2018). *Çocuk edebiyatı ve kültürü* (2.baskı). Pegem Akademi.
- Arıkan, B. (2018). *Çocuk edebiyatının temel ilkeleri bakımından Memduh Şevket Esendal'ın öykülerinin öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi.
- Asutay, H. (2014). Çocuk ve gençlik yazınında fantastik kavramı. *Türk Dili Dergisi*, (Türk Dili Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı), 642-652.
- Atkinson, H. E (2013). The power of belief: Innocents and innocence in children's Fantasy fiction. Master's Theses and Doctoral Dissertations.483. <http://commons.emich.edu/theses/483>.

- Aytaş, G. (2003). Okuma gelişiminde çocuk edebiyatının rolü. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 13, 155-160.
- Aytekin, H. (2016). *Çocuk ve gençlik edebiyatı*. Anı.
- Baş, B. (2015) *Türkçe öğretimi açısından çocuk edebiyatı* (2.baskı). Pegem Akademi.
- Bayraktar, V. ve Demiriz, S. (2017). Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk kitabı seçiminde kullandıkları ölçütlerin kıdem durumuna göre incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21 (3), 791-811.
- Bozkaplan İ. D. (2010). *1990-2008 Arası çocuk edebiyatımızda fantastik ve bilim kurgu romanlar üzerine bir inceleme*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Ciravoğlu, Ö. (1999). *Çocuk edebiyatı*. Esin.
- Clute, J. ve Grant, J. (1999). *Encyclopedia of fantasy*. St.Martin's Griffin.
- Çakmak Güleç H. ve Geçgel, H. (2006). *Çocuk edebiyatı*. Kök.
- Çer, E. (2014). *Edebiyatta çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik ilkelerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi.
- Çolakça, C. (2019). *Gülsevin Kırıl'ın çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel İlkelerine göre incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi.
- Danışman, T. (2019). *2018-2019 eğitim öğretim yılında okutulan beşinci sınıf Türkçe ders kitabında bulunan metinlerin çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uşak Üniversitesi.
- D'Aveta, L. A. (2016). *In search of alagaësia: exploring the conjunction of reader, author and place in christopher paolini's the inheritance cycle*. The Pennsylvania State University.
- Demircan, C. (2006). TÜBİTAK çocuk kitaplığı dizisindeki kitapların dış yapısal ve iç yapısal olarak incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 12-27.
- Demirdal, A. (2019). *Çocuk dergilerinin çocuk edebiyatının temel ilkeleri bağlamında incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Halis Demir Üniversitesi.
- Demirel, Ş. (2021). Çocuk edebiyatı ve çocuğa görelilik. Demirel, Ş. ve Seven, S. (Ed.), *Çağdaş çocuk edebiyatı* (ss.19-38) içinde. Pegem Akademi.
- Dilidizgün, S. (2000). Çocuk kitaplarında yazınsal nitelik. *I. Ulusal çocuk kitapları sempozyumu*. Sever, S. (Haz.). Ankara: Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dilbilim Merkezi. Yay. No: 1.

- Dilidüzgün, S. (2012). Fantastik çocuk kitaplarında fantastik öğeleri belirleyen etmenler. *III. Ulusal Çocuk ve gençlik edebiyatı sempozyumu* (ss.607-612) içinde. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Dilidüzgün, S. (2018). *Çağdaş çocuk yazını-yazın eğitime atılan ilk adım*. (3.baskı). Tudem.
- Elliott, H. D. (2014). *Fantastic journeys: Resisting growth in golden age children's novels*. Diss., Rice University. <https://hdl.handle.net/1911/76715>.
- Erdem A. (2012). İlköğretim öğrencilerinin bakış açısıyla çocuk kitaplarındaki kahramanlar. *III. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiri Kitabı* (ss.613-620) içinde. 05-07 Ekim 2011 ÇOGEM. Ankara Üniversitesi.
- Erkmen, N. (2017). *Çocuk kütüphanelerinde en çok okunan çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ilkeleri bağlamında incelenmesi (Ankara ili örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi.
- Ertem, C. (2006). *Fantastik edebiyat ve tekinsizlik kavramı: edebiyatımızdan bir örnekleme denemesi, yazında ve çeviride fantastik*. İstanbul Üniversitesi.
- Fidan, M. (2017). *Hikmet Temel Akarsu'nun eserlerindeki fantastik öğeler ve eğitim odaklı değerler*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi.
- Gizli, C. (2019). *İhsan Oktay Anar'ın romanlarında fantastik unsurlar*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi.
- Goss, M. K. (2013). *Bodily harm, bodily power: Representations of self-destruction in young adult literature*. Illinois State University. ProQuest Dissertations Publishing, 2013.3578845.
- Guin, U. L. (2006). *Kadınlar rüyalar ejderhalar*. Metis.
- Gökçek, H. S. (2013). *Gülten Dayıoğlu'nun gençlik romanlarında fantastik unsurlar*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Gökdağ, H. (2020). *TRT Çocuk Dergisi'nde fantastik öğeler*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Gencan, T. N., Ediskun H., Dürer, B. & Gökşen E. N. (1974). *Yazın terimleri sözlüğü*. TDK.
- Hasırcı, S. (2012). Çocuk kitaplarında şişmanlığın (obezite) ele alınışı üzerine bir değerlendirme. *III. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* (ss.1057-1065) içinde. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- İpşiroğlu, Z. (2000). *Alımlama boyutları ve çeşitlemeleri: resim*. Papirüs.

- Jackson, R. (2009). *Fantasy: The literature of subversion*. Routledge.
- Kahraman, T. (2015). *Türk edebiyatının hayalperest çocuğu fantastik edebiyatın ortaokul (5,6,7,8) sınıflar Türkçe ders kitalarına yansımaları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Başkent Üniversitesi.
- Karagöz, S. (2006). *Ayla Çınaroğlu'nun çocuk kitaplarının çocuk yazınının temel öğeleri yönünden incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi.
- Karatay, H. (2011). Çocuk edebiyatı metinlerinde bulunması gereken özellikler. T. Şimşek (Ed.), *Çocuk edebiyatı el kitabı* (ss. 77-125) içinde. Grafiker.
- Kartal, S. G. (2007). *Cumhuriyet Dönemi Türk çocuk roman ve hikayelerinde fantastik öğeler (1923-1960)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Kavalcı, T. (2019). *Türk fantastik edebiyatında karakter kurgulamaları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Kavcar, C. (2017). *Edebiyat ve eğitim* (4. baskı). Anı.
- Kayadibi, N. (2012). Aslı Der' in "Büyük Tuzak" adlı eserinin çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmesi. *III. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* (ss.393-399) içinde. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Kıbrıs, İ. (2000). *Uygulamalı çocuk edebiyatı*. Eylül.
- Kılıçaslan, E. (2019). *Naki tezel'in 'Türk Masalları' adlı kitabının çocuk edebiyatının temel ilkeleri bakımından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Siirt Üniversitesi.
- Kökçü, Y. (2021). Çocuk kitaplarının biçim ve içerik özellikleri. Ş. Demirel ve S. Seven (Ed.), *Çağdaş çocuk edebiyatı* (ss.71-87) içinde. Pegem Akademi.
- Lüle, E . (2007). Yedi farklı çocuk kitabının çocuk yazını ilkelerine uygunluğunun değerlendirilmesi . *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* , 8 (13) , 17-30 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/inuefd/issue/8709/108735>.
- Mathews, R. (2011). *Fantasy: The liberation of imagination*. Routledge.
- MEB. (2019). *Türkçe dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. MEB.
- Montanes, L. A. (2018). *Second to the right, and straight on till morning: audiences, progression and the rhetoric of the portal-quest fantasy in j. m. barrie's peter and wendy*. (Electronic Thesis or Dissertation). Retrieved from <https://etd.ohiolink.edu/>.

- Neuman, W. L. (2017). *Toplumsal araştırma yöntemleri nitel ve nicel yaklaşımlar* (Cilt 1-2), (S. Özge, Çev.). Yayınodası.
- Neydim, N. (2003). "Fantastik çocuk edebiyatı yazınsallığa açılan bir kapı mı yoksa bir tehlike mi?". *Dünya Kitap*. <https://gunisigikitapligi.com/haber/fantastik-cocuk-edebiyati-uzerine>.
- Neydim, N. (2010). *Çocuk edebiyatı*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi. <https://www.ated.info.tr/ojs-3.2.13/index.php/ated/article/view/12/23>.
- Oğuzkan, A.F. (2013). *Çocuk edebiyatı* (10.baskı).Anı.
- Olukcu, E. (2019). *İsmail Bilgin'in büyük Türk bilginleri dizisinin çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Öktem, D. (2012). Türkiye'deki çocuk adalet sisteminin yönetimi ve yaş ayrımcılığına ilişkin paradigmanın incelenmesi. *Türkiye'de Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimi, İHOP*, Uluslararası Çocuk Merkezi.
- Özdemir, M., Hatipoğlu, T. (2019). 2006, 2015 ve 2018 Türkçe öğretim programlarının fantastik öğeler açısından incelenmesi. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi (ÇEDAR)*, 3 (1), 37-46. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/chedar/issue/45464/545736>.
- Özer, E. (2002). *Eleştirel okuma* (5.baskı). Bilgi.
- Özgül İnce, A. (2008). *100 temel eserin çocuk edebiyatının temel ilkeleri bağlamında incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi.
- Özkan, M. (2019). *Aslı Der'in çocuk kitaplarında değerler eğitimi ve eserlerin Türkçe öğretimine katkısı*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Uşak Üniversitesi.
- Özlük, N. (2011). *Türk edebiyatında fantastik roman*. Hiperlink.
- Posey, C. R. (2011). *Reading beyond: children's lived spiritual experiences of fantasy literature*. The Pennsylvania State University.
- Rabkin, E. S. (1979). *Fantastic worlds: myths, tales, and stories*. Oxford University.
- Reutzel, D. R., & Gali, K. (1998). The art of children's book selection: A labyrinth unexploded. *Reading Psychology*, 19, 3-50.
- Sarıkaya, B. (2019). Çocuk edebiyatında bulunması gereken özellikler. Akın, E. (Ed.), *Çocuklar için edebiyat eğitimi* (ss.207-238) içinde. Anı.
- Sarıyüce, H. L. (2012). *Türk çocuk ve gençlik edebiyatı ansiklopedisi* (cilt 1). Nar.

- Selek, D. (2010). *Çocuk edebiyatı*. (Çocuk gelişimi ön lisans programı). İstanbul Üniversitesi, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Sınar, A. (2006). Türkiye'de çocuk edebiyatı çalışmaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* (7), 175-226. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/talid/issue/43472/530488>.
- Sever, S. (1995). Çocuk kitaplarında bulunması gereken yapısal ve eğitsel özellikleri. *Abece*, 107, 14-15.
- Sever, S. (2015). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü* (2.baskı). Tudem.
- Sever, S. (2019). *Çocuk ve edebiyat* (10.baskı).Tudem.
- Şahin, G. (2014). Okul öncesi dönem çocuk kitaplarında görsel bir uyarıcı olarak resim. *Turkish Studies*, 9(3), 1309-1314.
- Şimşek, T. (2016). *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı*. Grafiker.
- Şirin, M. R. (2011). *BM çocuk hakları sözleşmesi kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı.
- Taş, İ. (2009). *1980-2000 arası Türk hikâye kitaplarında fantastik unsurlar*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi.
- Tekin, E (2017). *Süleyman Bulut'un çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi.
- Temizyürek, F., Şahbaz, N. K. & Gürel, Z. (2016). *Çocuk edebiyatı*. Pegem Akademi.
- Todorov, T. (2004). *Fantastik, edebî türe yapısal bir yaklaşım* (N. Öztokat, Çev.). Metis.
- Toyman, Y. Ö. (2006). *Nazlı Eray'ın roman dünyasında düşü ve büyüğü gerçekliğin kurgusu ile fantastik unsurlar*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Tunç, A. & Akın, E. (2020). Miyase Sertbarut'un Çocuk Kitaplarında Fantastik Kurgu. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi (ÇEDAR)*,4(1), 45-53.Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/chedar/issue/52292/634116>
- Tüfekçi, D. (2014). *Çocuk edebiyatı kuramları*. Eğitim.
- Ural S. (2013). *Çocuk edebiyatı*. Mübeccel Gönen (Ed.). Eğiten Kitap.
- Uyar, Y.E. (2019). *Hasan Kallimci'nin destan romanlar serisinin çocuk edebiyatının temel ilkeleri bağlamında değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). On Dokuz Mayıs Üniversitesi.

Uzun, F. Y. (2015). *Fantastic narrative and function of reader in fantastic narrative*. International Journal of Language Academy ISSN: 2342-0251. DOI Number: <http://dx.doi.org/10.18033/ijla.285>.

Üzmer, M. A. (2019). *Barış Müstecaplıoğlu'nun eserlerinde fantastik unsurlar (Şamanlar diyarı, keşifler zamanı, özgürlük uğruna)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).İstanbul Üniversitesi.

Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2017). *Çocuk edebiyatı* (9.baskı). Akçağ.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri* (11.baskı). Seçkin.

Yılmaz, O. (2016). Çocuk kitaplarında bulunması gereken özellikler. T. Şimşek (Ed.), *Okulöncesinde çocuk edebiyatı ve medya* (s. 61-108) içinde. Grafiker.

Yüksel, B. (2020). *Çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından Behiç Ak'ın kitaplarında görsel tasarım, değerler ve metin ilişkileri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi.

Yörükoğlu, A. (2011). *Çocuk ruh sağlığı*. Özgür.

Weaver, S. J (2018). *Re-inhabiting fantasy: Imagining fantastic spaces in the Anthropocene*. St. John's University. ProQuest Dissertations Publishing, 2018. 10804774.

Bilgisunar Kaynakları

<http://gunisigikitapligi.com/kisiler/asli-der/>

<https://sozluk.gov.tr/>

EKLER

Ek 1: Fantastik Yapıtların Ölçütleri (Kontrol Listesi)

FANTASTİK YAPITLARIN ÖLÇÜTLERİ	
1.	Yapıtta, gerçek yaşam ile düş dünyası arasında bir ilişki var mı?
2.	Yapıttaki kurgu, sadece düş dünyasında mı başlayıp bitmektedir? Yoksa düş dünyasından gerçek dünyaya bir gidiş var mıdır? Eğer varsa gidiş tek yönlü mü yoksa çok yönlü müdür?
3.	Yapıtın kurgusunda abartı, rastlantı ve gerçek dışı öğelerden daha mı baskındır?
4.	Yapıtın kurgusunda çocuğa rehberlik etme gibi işlevsel bir amaç var mıdır?
5.	Gerçek ile fantastik arasında bir çatışma, karşıtlık var mı?
6.	Yapıtın kurgusunda, gerçek düzlemin içine gizem dâhil edilmiş midir?
7.	Yapıtın kurgusunda yer alan olağanüstülükler, çok bilindik bile olsa, okurda bir şaşkınlık yaratıyor mu?
8.	Yapıtta olağanüstü kurgu mantıkla bütünleştirilmiş mi?
9.	Yapıtta kurgu içinde, anlık gelişmeler/değişmeler yaşanıyor mu?
10.	Yapıtın genel atmosferi, okuru ürpertiyor mu?

11.	Yapıtın karakterlerinde gerçekten olağanüstüye geçişi anlatan bir başkalaşım(değişim) var mı?
12.	Yapıtın kurgusundaki gerçek-düş ikilemi, okurda kararsızlık yaratıyor mu? Eğer yaratıyorsa bu kararsızlık karakterlere nasıl yansıtılmıştır?
13.	Yapıt okurda şiirsel ve alegorik okumaları reddeden bir izlenim uyandırıyor mu? ³
14.	Yapıtın kurgusunda, ben ve sen izlekleri iç içe geçmiş midir? ⁴
15.	Yapıtın kurgusundaki doruk nokta, en sona bırakılmış mıdır?
16.	Yapıtın kurgusunda, doğüstü öğeler aracılığıyla sansürlere yer veriliyor mu?

3] Alegorik ve şiirsel okuma: Metindeki anlatılanların mecaz anlamıyla; şiirsel okuma, olağanüstü olayların yarattığı belirsizlikle ilgilenmeyen, metni söz zinciri gören okumadır (Bkz., Todorov, 2017, 2. ve 4. Bölüm).

4] Ben ve sen izlekleri: Ben izleleri, insanın bilincinin temsilidir; sen izlekleri insanın bilinçaltının temsilidir (Bkz., Todorov, 2017, 7. ve 8. Bölüm).

ÖZGEÇMİŞ

Mehmet Ali Baz, 2007 yılında, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği bölümünden mezun oldu. Aynı yıl, Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde, Türkçe öğretmeni olarak göreve başlayan Mehmet Ali BAZ, 2007 yılından beri Gaziantep ilinde, Türkçe öğretmeni olarak görev yapmaktadır. 2018-2019 eğitim-öğretim yılının bahar döneminde, Gaziantep Üniversitesi Türkçe Eğitimi bölümünde, yüksek lisans yapmaya başlamıştır. Fotoğrafla ilgilenmekte, Ahmet Küçükaydın ile ortaklaşa hazırladığı, uluslararası fotoğraf festivallerinde sergilenen belgesel fotoğraf çalışmaları, sergileri ve fotoğraf yarışmalarında aldığı ödüller bulunmaktadır.

VITAE

Mehmet Ali Baz , in 2007, graduated from Muğla Sıtkı Koçman University, Department of Turkish Language Teaching. Mehmet Ali BAZ has been working as a Turkish teacher in the Ministry of National Education in Gaziantep since 2007. He has started his master's degree in Gaziantep University Turkish Education Department in the spring semester of the 2018-2019 academic year. He is interested in photography. Besides he has his documentary photography works that he prepared in collaboration with Ahmet Küçükaydın exhibited in international photography festivals, and received awards in exhibitions and photography competitions.